

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI**

FİLİSTİN EDEBİYATINDA KISA HİKÂYE (1948-1967)

Doktora Tezi

Şirin GÖKKAYA

Ankara-2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI**

FİLİSTİN EDEBİYATINDA KISA HİKÂYE (1948-1967)

Doktora Tezi

Şirin GÖKKAYA

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Rahmi ER

Ankara-2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
(DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI)
(ARAP DİLİ VE EDEBİYATI)

FİLİSTİN EDEBİYATINDA KISA HİKÂYE (1948-1967)

Doktora Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Rahmi Er

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1- Prof. Dr. Rahmi ER

2- Prof. Dr. M. Faruk TOPRAK

3- Prof. Dr. Musa YILDIZ

4- Doç. Dr. Fatma Betül ÜYÜMEZ

5- Doç. Dr. Derya ADALAR SUBAŞI

Tez Savunması Tarihi

23/10/2020

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Rahmi ER'in danışmanlığında hazırladığım Filistin Edebiyatında Kısa Hikâye (1948-1967) (Ankara 2020) adlı doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

.../.../.....

Şirin GÖKKAYA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	v
ÖNSÖZ	vii
KISALTMALAR.....	x
TRANSKRİPSİYON	xi

GİRİŞ

TARİHSEL ARKA PLAN	1
FİLİSTİN KISA HİKÂYESİNİN DOĞUŞU	9

1. BÖLÜM

FİLİSTİN KISA HİKÂYESİNDE KONU	20
1.1. İşgal ve Etkileri	20
1.1.1. Direniş: Sivil Savunma ve Orantısız Güç.....	20
1.1.2. Toprak	54
1.1.3. İç Çekişmeler ve Vatana İhanet.....	61
1.2. İltica ve Mülteci Sorunları	70
1.2.1. Kaçış- Zorlu Yaşam Koşulları: Çadır-Kentler	70
1.2.2. Parçalanmış Hayatlar.....	93
1.3. Kadın	103
1.3.1. Kadın ve Şiddet	103
1.3.2. Kadın- Erkek İlişkileri.....	121
1.3.3. Kadının Toplumdaki Konumu.....	137

1.4. Sistem Eleştirisi.....	147
1.4.1. Genel Sistem Eleştirileri.....	147
1.4.2. Filistin’e Dönük Sistem Eleştirisi.....	178

2. BÖLÜM

1948-1967 FİLİSTİN KISA HİKÂYESİNDE TEKNİK VE ÜSLUP	196
2.1. İşgal ve Direniş Konulu Hikâyelerde Teknik ve Üslup.....	196
2.2. İltica ve Mülteci Sorunları Konulu Hikâyelerde Teknik ve Üslup.....	218
2.3. Kadın Konulu Hikâyelerde Teknik ve Üslup	249
2.4. Sistem Eleştirisi Hikâyelerinde Teknik ve Üslup.....	277
SONUÇ	310
ÖZET	314
ABSTRACT	315
KAYNAKÇA.....	316
DİZİN.....	322

ÖNSÖZ

19. yüzyılda Filistin’de yaşanan siyasal değişimler, Meşrutiyet’in ilanı, çoğalan misyonerlik faaliyetleri ve Avrupa ülkeleri ile ilişkilerin gelişmesi sonucunda Filistinli ediplerin farklı dil, kültür ve edebiyatlarıyla tanışmaları Batı tarzı edebî türlerin gelişmesine neden olur. Çeviri faaliyetleriyle başlayan edebî uyanış telif eserler verilmesi ile devam eder. Osmanlı devletinin bölgeden çekilmesi, Filistin’in bir süreliğine Mandater İngiliz yönetiminin idaresinde kalması, Yahudi göçleri ve işgal, kısaca Filistin’de yaşanan siyasal kaos doğal olarak modern Filistin edebiyatına yansır. “İnsan ve topluma dair duygu ve düşüncüyü etkili ve estetik bir biçimde anlatma sanatı” olarak tanımlanabilen edebiyat, ait olduğu toplumun varoluş serüvenini, yaşadığı siyasi ve sosyal olayları ele alması ya da onlardan etkilenmesi açısından bir biyografi niteliği taşır. Bilhassa Filistin tarih yazıcılığının öncelikle İsrailli, Amerikalı ve Avrupalı tarihçilerle başladığı, genelde Arap veya özelde Filistinli tarihçilerin kendi tarihlerini daha geç kaleme aldıkları göz önünde bulundurulduğunda Filistin edebiyatının, Filistin toplumunu yansıtması açısından berrak bir yansıma, bir ayna olacağı aşikârdır.

Biz bu çalışmada Filistin topraklarında İsrail Devletinin kurulduğu 1948 yılından 1967 Arap- İsrail Savaşına kadar geçen zaman diliminde Filistin Kısa Hikâyesini konu edindik. Böyle bir konuyu seçmekteki sebeplerden en önemlisi, Filistin toplumu açısından fevkalade gelişmelerin, değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bu dönemde sosyolojik eleştiriye bol malzeme oluşturmasını beklediğimiz kısa hikâyelerin bu toplumsal olaylara karşı duyarlılık derecesi ile bu olayları ne ölçüde ve nasıl yansıttığına ilişkin belirlemede bulunmaktı. Bunun yanı sıra dönemin kısa hikâyelerinin teknik ve biçim açısından durumunu ele almak da çalışmanın bir diğer amacını oluşturuyordu.

Genel olarak çağdaş Filistin Edebiyatı, Filistin Halkının yaşadığı savaşları, bu savaşların toplum hayatına etkilerini işlemek suretiyle bir bakıma tarihi estetik veya sanatsal bir çerçevede ele alır. 1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulmasına bağlı olarak Filistin Halkının göçe zorlanması, mülteci olarak yaşamak zorunda bırakılması, yaşadığı katliamlar, ekonomik, sosyal ve ahlakî çöküntü gibi pek çok sorunu ve bu olumsuzluklara bağlı gelişen değişimi o dönem ve sonrası yazılan romanlardan, şiirlerden okumak mümkün olduğu gibi, bu çalışma göstermektedir ki, kısa hikâyelerden okumak da mümkündür.

Bu çalışmada Filistin tarihini derinden etkileyen bir hadise olarak 1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulmasından 1967 yılında meydana gelen ve 6 Gün savaşları olarak da anılan Arap-İsrail Savaşına kadar geçen süreye ait, Filistin kısa hikâyesi, dönemin siyasal, sosyal, ekonomik hayatını ne kadar ve ne şekilde yansıtabildiği yanı sıra teknik ve üslup yönünden bir incelemeye tabi tutuldu. Yaklaşık otuz yıllık bir dönemi kapsayan bu çalışmada, telif kaynaklara ulaşılabilirlik çerçevesinde ve dönemin zengin ürün yelpazesi göz önünde bulundurularak, sadece birden çok kısa öykü koleksiyonuna sahip yazarların 1948-1967 yılları arasında yayınlanan eserleri değerlendirilerek tek bir hikâye koleksiyonundan öteye gidememiş yazarlar kapsam dışında tutuldu. Bu sınırlama çerçevesinde çalışmada Maḥmūd Seyfuddīn el-Îrânî'ye ait *Ma'a'n-Nâs*, *Mâ Akallu's-Semen*, *Metâ Yentehi'l-Leyl* adlı üç hikâye koleksiyonuna; Semîra 'Azzâm'a ait *Eşyâ' Şağîra*, *eş -Zıllu'l-Kebîr*, *Va Kışaş Uḥrâ*, *es-Sâ'a ve'l-İnsân*, *el-Îd mine'n-Nâfîze el-Ġarbiyye* adlı beş hikâye koleksiyonuna; Necva Ka'vâr Farah'a ait *Âbiru's-Sebîl ve Limen er-Rabî'* adlı iki hikâye koleksiyonuna; Ġassân Kenefânî'ye ait *Mevt Serîr Raḡam 12*, *Arḡu'l-Burtuḡâlî'l-Hazîn*, *'Âlemun Leyse Lenâ*, *'An er-Ricâl ve'l-Banadîḡ*, *Va Kışaş Uḥrâ* adlı beş hikâye koleksiyonuna yer verildi.

Çalışma, Girişle birlikte üç bölümden oluşmaktadır. Giriş Bölümünde okuyucuyu tezin konusuna hazırlamak amacıyla Filistin tarihi ile 20. yüzyılda Filistin

edebiyatında kısa hikâyenin doğuşu hakkında tarihsel arka planı oluşturan bilgilere yer verildi. Birinci Bölümde 1948- 1967 yılları arasında Filistin kısa hikâyesinde işlenen konular, “işgal ve etkileri”, “iltica ve mülteci sorunları”, “kadın” ve “sistem eleştirisi” adlı dört ana başlık altında sınıflandırılarak ele alındı. 1948-1967 Filistin kısa hikâyesinde teknik ve üslup başlıklı ikinci bölümde ise dört ana başlık altında yine “işgal ve direniş”, “iltica ve mülteci sorunları”, “kadın” ve “sistem eleştirisi” konulu hikâyelerde öne çıkan teknik ve üslup incelenerek değerlendirildi.

Bu çalışmada aslında daha çok hikâyeciye yer vermek istedik, ancak çeşitli kaynaklarda isimleri geçen bazı hikâye koleksiyonlarına ne Filistin ulusal veya Üniversite kütüphanelerinde ne de diğer bazı belli başlı kütüphanelerinde ulaşmamız ne yazık ki mümkün olmadı. Filistin’de bulunduğumuz süre zarfında yaşanan çatışmalar, güvenlik sorunu, şehirlerarasında bulunan İsrail kontrol noktaları, ulaşım zorluğu, bilhassa üniversite kütüphanelerinin sistematik bir şekilde tahrip edilmesi telif eserlere ulaşmamızda büyük zorluk çekmemize neden oldu. Çalışmamızda kullanılan bazı koleksiyonlara ise ancak kişisel kütüphanelerden ulaşabildik. Dolayısıyla çalışmanın kapsamı az sayıda yazarla sınırlı tutulmak zorunda kalındı.

Bu çalışmanın oluşmasında büyük katkılarını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, her soruma ufuk açıcı yönlendirmeleri ile cevap veren, her zorlukta beni cesaretlendiren çok kıymetli danışmanım ve hocam sayın Prof. Dr. Rahmi Er’e sonsuz şükranlarımı sunarım. Bu süreçte her zaman varlığını hissettiren, beni teşvik eden çok değerli hocam sayın Prof. Dr. M. Faruk Toprak’a teşekkür ederim. Filistin’deki araştırmalarım sürecinde kaynaklara ulaşmamda büyük rol alan Filistin Yazarlar Birliği Başkanı sayın Cihâd Sâlih’e, Birzeit Üniversitesi hocalarına, Necâh Üniversitesi Arap dili bölümü hocalarında sayın Prof. Dr. ‘Âdil el-Usta’ya, sevgili eşim İzzet Gökkaya’ya ve varlığıyla bana güç katan, her soruma en ince ayrıntısına kadar cevap veren kıymetli babam Musa Hamdan’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

bkz. : Bakınız

bs. : Basım

b.t.y. : Basım tarihi yok

b.y.y. : Basım yeri yok

C. : Cilt

ev. : Çeviren

d. : Doğum

d.a.y. : Dergi adı yok

Der. : Derleyen

S. : Sayı

s. : Sayfa

SBF : Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Tsz. : Tarihsiz

TRANSKRİPSİYON

Bu çalışmada, aşağıda gösterilen transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

Sesliler:

آ, ى : â

ي : î

و : û

Sessizler:

ء : '

س : s

ل : l

ب : b

ش : ş

م : m

ت : t

ص : ş

ن : n

ث : s

ض : d

ه : h

ج : c

ط : t

و : v

ح : h

ظ : z

ي : y

خ : h

ع : '

د : d

غ : g

ذ : z

ف : f

ر : r

ق : k

ز : z

ك : k

Ayrıca,

* Harf-i Ta'rîf alan isimler, cümle başında küçük yazılarak okunuşları tam olarak verilmiştir. Örneğin: *el-Filistîni*

* Belirlilik takısıyla birlikte şemsî ve kamerî harflerin okunuşu belirtilmiştir.

* Arapça isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan ulanması gereken yerlerin transkripsiyonu gösterilmiştir.

* Terkip halindeki ad ve lakaplar ayrı ayrı değil, bitişik yazılmıştır. Örneğin: Seyfuddîn,

'Abdurrahman gibi.

إلى هذا شهد في حين
أرضه البرق قال الحزبي ...
والى هذا لم يشهد بعد ..
النفذ

GİRİŞ

TARİHSEL ARKA PLAN

Tarihi boyunca stratejik önemi dolayısıyla istilalara maruz kalmış ve siyasal olarak sınırları sürekli değişmiş olmakla birlikte Filistin'in coğrafi olarak, Akdeniz kıyı şeridi ile Şeria Nehri ve Suriye ile Mısır arasında kalan, üçgeni andıran bir bölge olduğu söylenebilir. Filistin, öncelikle sahip olduğu zengin ve stratejik tabiatla, daha sonraki çağlarda ise üç büyük ilahi dinin gerek doğuşunda gerekse gelişmesinde oynadığı önemli rol ve içinde barındırdığı kutsal yerler nedeniyle öteden beri çeşitli kavimlerin göçlerle gelip yerleşmesine ve bunlara karşı harekete geçen başka üstün güçlerin pek çok istila ve fetihlerine maruz kalır. Bölge, bilinen ilk yerleşimcileri Amâlîkalar olmak üzere pek çok kavme ve uygarlığa ev sahipliği yapar. Adını ise M. Ö. XI. yüzyılda kavimler göçü sırasında deniz yoluyla Girit'ten veya Güney Anadolu kıyılarından bugünkü Filistin kıyılarına göç etmiş olan Filistler'den alır.¹ Romalılar ise bu topraklara Palestina derler.² Kenanlılar, Fenikeliler ve Arâmiler de kavimler göçünden önce bölgede yerleşik olarak yaşarlar. Mısır'da yaşayan ve Firavunun yönetiminden kaçarak Filistin'e göç eden İsrailoğulları, burada yaşayan başta Kenanlılar olmak üzere, diğer Sâmi kavimlerle savaşıarak bu toprakların bir kısmına yerleşir ve bir İsrail devleti kurarlar. İsrail devleti kral Hz. Süleyman'ın ölümünden sonra iki ayrı krallığa ayrılır, bu iki krallık ise Asurlular ve Bâbilliler tarafından yıkılır. Her ne kadar Yahudiler daha sonraları tekrar bir devlet kursalar da bu defa Romalılar tarafından yine yıkılır.

---

¹ M. Lutfullah Karaman, "Filistin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, 1996, C.13, s.89.

² Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, Kronik Kitap, 5. bs., İstanbul, Ocak 2019, s. 15.

Filistin, Babil'i fetheden Pers İmparatorluğundan Helenistik Krallıklara, Romalılardan Sâsânîlere kadar pek çok uygarlığın bazen istilasına uğrar bazen de bu uygarlıklara ev sahipliği yapar. 632 yılında ise Arap ordularının Gazze'yi ele geçirmesi ile 634 yılında vuku bulan Ecnâdeyn zaferiyle Bizans hâkimiyetinin sonu gelir ve Filistin'de Müslüman hâkimiyeti başlar. Bu İslamî fetihten sonra Emevîler, Abbâsiler, Tolunoğulları, Fâtımîler, Hamdânîler, Karmatîler, Türkmen Beyliği ve Selçuklu Devletinin varlığı görülür. 1099 yılında Haçlılar Kudüs'ü işgal etmişlerse de Eyyübîler, ardından Memlûklüler bölgede egemenlik kurar, sonrasında ise 1516 Mercidâbık Muharebesiyle Filistin, Osmanlı İmparatorluğunun hâkimiyetine girer.

Filistin, Osmanlı döneminde idari açıdan zaman zaman farklı sancaklara bölünür, mamafih 1887 yılında Kudüs, doğrudan Bâb-ı Ali'ye bağlı bir sancak haline getirilir, 1888 yılında Beyrut vilayetinin oluşturulmasıyla Nablus ve Akka bu vilayetin sınırları içine alınır.³ Daha sonra ise Yafa, Gazze, el-Halil ve Bi'rus'-seb' Kudüs sancağına; Hayfa, Safed, en-Nâsıra ve Taberiyye Akka sancağına; Benî Sa'ab, Cemmain ve Cenin de Nablus sancağına bağlanır, böylece Filistin idarî olarak üç bölüme ayrılır.⁴

Yaklaşık dört yüzyıl Osmanlı hâkimiyetinde kalan Filistin'in durumu bilhassa Osmanlı Devletinin zayıflamasıyla değişir. Bu durum hem coğrafi sınırların hem de siyasi ve demografik yapının değişmesine neden olur. Zira 19. yüzyılın sonlarında Rusya'da ortaya çıkan anti-semitizm karşısında Rusya Yahudilerinin Filistin'e dönme istekleri, Osmanlı Devletinin zayıflamaya başlamasıyla bıraktığı boşluk, ileride Filistin topraklarında kurulacak bir Yahudi Devletinin temelini atmaya zemin hazırlar. Şöyle ki;

---

³ M. Lutfullah Karaman, *a.g.m.*, s. 92.

⁴ 'Abdurrahman Yâğî, *el-Edebu'l-Filistîni'l-Hadîs*, Dâru'l-Kuttâbi'l-'Arab, b.y.y., 1969, s. 26.

İsrailoğulları Hz. Süleyman'ın inşa ettiği ve Bâbilliler tarafından yıkıldığına inandıkları birinci Musevi tapınağının (Süleyman/Salamon tapınağı) Kudüs'te⁵ olduğunu ileri sürmekte ve bu topraklara dönerek orada kendilerine ait bir devlet kurma arzusu duymaktaydılar. Bu emel, Filistin Araplarını hiçe sayarak kanlı bir işgalle topraklarının gasp edilmesi, orada yüzyıllardır yaşayan halkın katledilmesi ve topraklarından sürülmesi ile sonuçlanır. Tevrat'ta, Allah'ın (Yehova) İbrahim'e "Nil'den Fırat'a kadar olan toprakları senin milletine veriyorum" denildiğinden Yahudiler "Vaadedilmiş Toprak"taki haklarını buna dayandırır⁶. Ancak yüzyıllar boyunca Eski Ahit'in bu prensibine iltifat etmeyen Yahudilerin aniden dinî inançlarını gerekçe ederek Filistin'e yerleşme isteklerinin farklı bir nedeni olduğu da aşîkârdır. Zira yukarıda bahsedildiği üzere 19. yüzyılın sonlarında Rusya'da ortaya çıkan anti-semitizm karşısında Rusya Yahudilerinin Filistin'e göç etmesiyle başlayan bu süreci⁷ kutsallara dönüş ile açıklamak yeterli olmaz. Oysa eksik kalan asıl önemli nokta siyonizmin, bütün ideolojiler gibi, bir sınıf çıkarının yansıması olduğu gerçeğidir. Siyonizm feodalizm ile gelişmiş kapitalizm arasında sıkışıp kalan Yahudi küçük burjuvazisinin ideolojisidir. Nedeni 'ezeli' bir Yahudi düşmanlığı değil, ilerlemiş kapitalizmin itmesi sonunda ortaya çıkan modern anti-semitizmdir.⁸ Zira ekonomik sistemin değişimiyle,

"feodal üretimin yerini alan kapitalist gelişmenin hızlanmasıyla küçük kentlerdeki Yahudilerin durumu kötüleşti. Batı Avrupa'da da kapitalist birikim ve tekelleşme karşısında orta sınıf, Yahudilerin küçük burjuva rekabetinden şikâyetçi olmaya başladı. Yahudiler her iki yerde de

---

⁵ Yahudiler, Kudüs'ü Siyon yani cennet olarak adlandırırlar.

⁶ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, Alfa, 3 bs., İstanbul, 2007, s. 115.

⁷ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1983, s.199.

⁸ Türkkaya Ataöv, "Filistin Sorununun Ardındaki Gerçek: İsrail'in Kuruluşuna Kadar", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C.25, N. 3, Eylül 1970, s. 34.

istenmiyordu. Rusya’da Leo Pinsker ve Fransa’da Baron Rothschild, bütün büyük kapitalist Yahudiler gibi, küçük burjuva kökenli ırkdaşlarının Batı’ya yerleşmelerini ya da orada kalmalarını maddi çıkarlar yönünden desteklemiyor, onların Avrupa dışında başka bir yere gitmelerini istiyorlardı. Onları Avrupa dışında başka bir yere yerleştirme sloganının ardında ekonomik çıkardan doğan ve onların mümkün olduğu kadar uzak bir yere sürülmelerini öngören bir istek yatmaktaydı. Avrupa’nın Yahudilerden böylece “temizlenmesi” anti-semitik akımların yeniden hız kazanmasını istemeyen burjuvalaşmış Yahudiler için ayrı bir güvenç olacaktı.”⁹

Siyonizmin kurucusu olarak addedilen Theodor Herzl, Yahudilerin ayrı bir toprağı ve devleti olmasını en iyi çıkar yol olarak görmüş ve görüşlerini politik siyonizmin ideolojik temellerini oluşturan Yahudi Devleti (Der Judenstaat: The Jewish State) adındaki kitabında toplamıştır.¹⁰ Böylece Filistin’e yerleşme fikrinin temeli atılır ve sistematik olarak bu ideal için çalışılır. Ne var ki Yahudi devletinin kurulması için seçilen topraklarda öteden beri yaşıyan Arap halkı vardır! Filistin Arapları Filistin nüfusunun mutlak çoğunluğunu oluşturmaktaydı, 1918’de Filistin topraklarında yaşıyan toplam nüfusun yüzde 93’ünü Araplar meydana getiriyordu. Toplam nüfusun ancak yüzde 7’sini oluşturan Yahudiler İsrail devletinin kurulduğu 1948 yılında gene azınlık olmakla birlikte göçler sayesinde nüfusun yüzde 31’ini oluşturur duruma gelmişlerdi.¹¹ Buna rağmen Siyonistler, “halksız bir toprağı topraksız bir halk”¹² sloganıyla yanlış bir algı yaratarak çalışmalarını sürdürürler, bir yandan da daha sonra bir hak iddia edebilmek ve Yahudilerin Filistin topraklarındaki varlıklarını ispat edebilmek için sistematik göçlerle Filistin topraklarına Yahudi kolonileri kurmaya başlarlar. Emellerini

---

⁹ Aynı makale, s.32-33.

¹⁰ Tayyar Arı, *a.g.e.*, s. 115.

¹¹ Cengiz Çandar, *Direnen Filistin*, May Yayınları, İstanbul, 1976, s. 27-28.

¹² Gudrun Krämer, *Filistin Tarihi: Osmanlı Fethinden İsrail Devleti’nin Kuruluşuna*, Verita, İstanbul, 2017, s. 149.

gerçekleştirebilmek için Osmanlı Devletinden Filistin'i satın almayı dahi teklif ederler, ancak reddedilirler. Osmanlı Devletinden arzu ettiklerini alamayacaklarını anlayan Siyonistler, Filistin'e yerleşme fikri ortaya atılır atılmaz İngiltere ve Fransa gibi devletlere bu yerleşmenin onların Orta Doğu'daki emperyalist çıkarlarına hizmet eder biçimde olacağına dair garantiler verirler. Zaten İsrail'i Asya'nın sekiz Arap ülkesi ile Afrika'nın altı Arap ülkesini birbirine bağlayan toprak üzerinde düşman bir güç olarak yaratmasalardı Atlantik'ten Hint Okyanusu'na, Anadolu sınırlarından Ekvator'a kadar uzanan bir güçlü devlet içinde birleşik bir Arap ulusu yükselbilirdi; emperyalist varlığa yönelecek bütün muhtemel tehditleriyle böyle bir olasılık, fiyatı ne olursa olsun hiç şüphesiz engellenmeliydi ve daha fiyatı ödenecek olmakla birlikte 'İsrail' böyle yaratıldı.¹³ Siyonizm'in emperyalizmle bu ittifakı Osmanlı Sultanının gözünden kaçmaz, İngiltere 1882'de Mısır'ı işgal edince, Osmanlı devleti Filistin'i Yahudi göçüne kapatır. Çünkü siyonizm adamakıllı emperyalizme yanaşmış, onun kanadı altında büyümekteydi ve yerli Araplara karşı oldukça kötü davranmaktaydı.¹⁴

Gerek Fransız ihtilalinin etkisiyle gelişen milliyetçilik akımının¹⁵ etki alanını genişleterek Arapları da içerisine alması kaygısıyla, gerek Müslümanlar için kutsal addedilen topraklarda gelişebilecek karışıklıklar kaygısıyla ve gerekse de emperyalist devletlere dayanmış bir Siyonist devletin varlık ihtimali yüzünden olsun, Filistin'de yaşanabilecek Yahudi göçünün önüne geçmek için hareket eden Osmanlı Devleti

---

¹³ Cengiz Çandar, *a.g.e.*, s. 26.

¹⁴ Türkaya Ataöv, *a.g.m.*, s. 36-37.

¹⁵ Fransız ihtilalinin doğurduğu milliyetçilik akımının etkisiyle Avrupa'da başlayan bağımsızlık hareketleri, bir süre sonra Osmanlı İmparatorluğunu da etkilemiştir. Müslüman olmayan unsurların başı çektiği milliyetçilik akımının etkisiyle 1829 yılında Yunanistan ardından sırasıyla Sırbistan, Romanya, Karadağ, Bulgaristan ve 1912 yılında da Arnavutluk bağımsızlıklarını almışlardır. Fakat milliyetçilik akımının tesiri bu kadarla da kalmış değildir. Daha geç de olsa, bu akım, İmparatorluğunun Müslüman azınlıkları, yani Araplar üzerinde de tesir yapmaktan geri kalmamıştır. Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 41-42.

başarılı olamaz. Öteden beri farklı ülkeler hatta kıtalarda yüzyıllar boyunca hiçbir yere göçü akıllarından geçirmeden yaşayan Yahudilerin milliyetçilik iddiasıyla Filistin’e göç etmeleri Arap milliyetçiliğini kamçılar,¹⁶ diğer taraftan ise siyonistlerin başlattığı kolonizasyon Filistin Halkına ekonomik açıdan da büyük bir darbe indirir.

“Filistin’de toprak, köy halkınındı. Fakat maddi sıkıntıya düşen köy sakinleri ellerindeki tarlaları Osmanlı Devleti’ne vergi borçlarını ödeyebilmek ya da sıkıntılı zamanı atlatabilmek için nakit karşılığı ipotek etmişlerdi. Zaman gelip de köylü borcunu ödeyemeyince toprak haczedilmiş, böylece köylüler kendi arazilerindeki mülkiyet haklarını kaybetmiş ve bu defa o arazilerde rençper olarak çalışmaya başlamışlardı. Siyonistler ise İngiliz- Filistin Şirketi’nin aracılığıyla toprak alımı yapmaya başlamışlardı. Köyde yaşayan çiftçi Filistinlilerin durumu bu şekildeyken diğer taraftan ise kentlilerin de ekonomik durumu giderek bozulmuştur. Zira Filistinli tüccarlar, Avrupa’nın ileri tekniğinden yaralanan ve Filistin’e yerleşen Siyonistlerle rekabete girememişler, bu durumdan olumsuz etkilenmişlerdir.”¹⁷

I. Dünya Savaşının sonunda Osmanlı Devletinin yenilgiye uğraması ve Filistin’den çekilmesiyle oluşan boşluğu fırsat bilen Yahudiler, İngiltere’nin de desteğiyle amaçlarına hizmet edecek bağımsız bir Yahudi devleti kurmanın fırsatını yakalarlar. Bu fırsata zemin sağlayan en önemli olaylardan biri de 1917 yılında İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur James Balfour’un uluslararası Siyonist hareketin liderlerinden Lionel Walter Rothschild’a yazdığı ve İngiliz hükümetinin Filistin topraklarında Yahudiler için milli bir yurt kurulması fikrini içeren Balfour Deklarasyonudur. Aslen Musevi olan ünlü yazar Arthur Koestler’in, “bu belgeyle bir milletin (İngiliz) başka bir millete (Yahudiler), üçüncünün (Araplar) ülkesini vaat

¹⁶ Geniş bilgi için bkz.: Türkaya Ataöv, *a.g.m*, s. 35.

¹⁷ Mim Kemal Öke, *Siyonizm’den Uygarlıklar Çatışmasına Filistin Sorunu*, Ufuk Kitapları, İzmir, 2002, s. 65-66.

ettiği”¹⁸ olarak yorumladığı bu deklarasyon ile farklı ülkelerden beş milyona yakın Yahudi Filistin topraklarına göç ettirilerek burada bir Yahudi devletinin kurulmasının temelleri atılır.¹⁹ İngiltere, I. Dünya Savaşı’nın sona ermesinin ardından daha önce Osmanlı topraklarında bulunan Filistin bölgesinin kendi yönetimi altına girmesi için yoğun bir faaliyet yürütür. 1920 yılında San Remo’da toplanan Müttefikler Yüksek Konseyi, Filistin mandasını İngiltere’ye verir; böylece İngiltere’nin Manda Yönetimi altındaki Filistin’e 1920–1922 yılları arasında 25.000 Yahudi göç eder.²⁰ Bu göçler ve özellikle Yahudi örgütlerin faaliyetleri, Araplarla Yahudiler arasında gerginliğin artmasına ve çatışmalar yaşanmasına neden olur. Yahudi göçlerinin durdurulmamasına karşılık Filistin Halkı 1920, 1921, 1929, 1933 yıllarında ayaklanır, olaylar mandater güç tarafından zorlukla bastırılır. 1936 yılında üç yıl süren bir ayaklanma ve boykot yaşansa da bu da başarıya ulaşamaz ama çatışmalar ara ara devam eder ve 2. Dünya Savaşı sırasında da sürer. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’nin bölgeyle ilgili yürüttüğü çalışmalar uzlaşa sağlamayınca, İngiltere konuyu 1947 yılında Birleşmiş Milletlerin gündemine taşır ve taksim kararı çıkarılır. Birleşmiş Milletler kararının hemen ertesinde Araplar ve Yahudiler arasındaki çarpışmalar bütün Filistin topraklarına yayılır, İngiltere’nin 14 Mayıs 1948 tarihinde Filistin’den tamamen çekilmiş olacağını açıklamasıyla çatışmalar daha da artar. Arapların örgütlenme ve askeri güç bakımından Yahudiler ile boy ölçüşemeyecekleri ortadayken Filistin Arap halkının buna rağmen şiddetli bir direniş göstermesi, Yahudileri taksim planının uygulanamayacağı endişesine düşürür. Böylece terör faaliyetlerini arttıran Yahudiler, Filistinli Arapları yerleşimlerinden çıkarmak için sistemli teröre başvurarak toplu

---

¹⁸ Aynı eser, s. 263.

¹⁹ Oral Sander, *Siyasi Tarih: 1918-1994*, İmge Yayınları, Ankara, 2002, s 75.

²⁰ Tayyar Arı, *a.g.e.* , s. 205.

katliamlara varan boyutlarda şiddet kullanırlar ve böylelikle Arapları göçe zorlarlar. Örneğin, 1948 Nisanında Deyr Yâsin adındaki Arap köyüne yapılan Yahudi baskınında kadınlar, çocuklar ve yaşlılar dâhil olmak üzere 254 kişi katledilir, Filistin Arap Devletine ayrılmış topraklardan 700.000 Arap göç etmek zorunda kalır.²¹ Aynı baskınlar, katliamlar ve tecavüzler Safed, Hayfa, Kudüs, Tabariyye, Akka, Bîsan, Sîrîn gibi pek çok şehir, kasaba ve köyde devam eder.²²

14 Mayıs 1948’de, İngiliz Manda Yönetimi’nin sona ermesinden birkaç saat önce Tel-Aviv’de toplanan Yahudi Ulusal Konseyi, Filistin’de bağımsız bir İsrail Devleti’nin kurulduğunu ilan eder. Bunun üzerine Mısır, Suriye, Ürdün, Lübnan ve Irak kuvvetlerinin Filistin’e girmesiyle Birinci Arap-İsrail Savaşı resmen başlar.²³ Böylece savaş sonunda 700.000 ile 900.000 civarında Filistinli yurtlarını terk ederek mülteci konumuna düşer. Yahudiler, Filistin topraklarının %80’ini, ayrıca Kudüs’ün yarısını ele geçirirler.²⁴ Bundan yaklaşık 19 yıl sonra 5 Haziran 1967’de İsrail Mısır’a saldırarak hava kuvvetlerini imha eder ve savaşın ilk birkaç gününde Sina, Süveyş Kanalı, Kudüs, Ürdün’ün Filistin kesimi ve Golan Tepelerini işgal eder. Bunun sonucunda da gerek sürgündeki ve gerekse İsrail yönetimindeki Filistinlilerin sayısı artar. İsrail, 1947’den itibaren başlattığı ve Filistinlilerin yurtlarını terk ederek mülteci durumuna düşmesine neden olan “Filistin köy ve kasabalarını yıkma” siyasetini 1967’den sonra da sürdürmeye devam eder. Bu süreç aynı zamanda Orta Doğu’da zaman zaman alevlenen zaman zaman küllenen ve günümüze değin bir çözüme kavuşturulamayan Filistin davasının da esasını oluşturur.

---

²¹ Cengiz Çandar, *a.g.e.*, s.35-36.

²² Geniş bilgi için bkz.: İlan Pâppe, *et-Taḥîr el-‘Irḳî fî Filistîn*, Mu’essesetu’d-Dirâsâtî’l-Filistîniyye, Ramallah, 2012.

²³ Oral Sander, *Siyasi Tarih 1948-1994*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2013, s.300.

²⁴ Albert Hourani, *Arap Halkları Tarihi*, (Çev. Yavuz Alogan), İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 476.

FİLİSTİN KISA HİKÂYESİNİN DOĞUŞU

Siyasi nedenler dolayısıyla bitmeyen bir kaosu içinde kalan Filistin’de edebî hayatın, diğer Arap ülkelerine nazaran biraz geç gelişmiş olduğu söylenebilir. 19. yüzyılın bilhassa ikinci yarısından itibaren Süveyş Kanalı’nın açılması, siyasal değişimler, Mısır başta olmak üzere Arap ülkelerinin Avrupa ile ilişkilerinin artması, üç ilâhî dinin merkezi olan Filistin’de çoğalan misyonerlik faaliyetleri gibi nedenlerle Filistin’de edebî bir canlanma başlar. Osmanlı Devletinin zayıflamasıyla bölgede kendilerine bir yer edinebilmek ve ileride siyasal anlamda söz sahibi olabilmek isteyen Rusya başta olmak üzere Fransa, İngiltere, İtalya, Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya gibi ülkeler kiliseler, manastırlar, hastaneler, yetimhaneler ve özellikle misyoner okulları açarlar. Bilhassa eğitim alanındaki bu adımla misyoner okullarının pek çok şehirde ve sayıda açılması, eğitim dilinin Arapça ve yanı sıra diğer diller olması, ulaşılabilirlik, ücretsiz eğitim ve materyal sağlanması özellikle dar gelirli halkı cezbeder. Ancak yine de Müslüman halkın başka dinlere mesafeli durmaları nedeniyle bu tip okullara daha geç meylettikleri söylenebilir. 1883 yılına gelindiğinde Ortodoks, Protestan ve Katolik mezheplerinin açtığı okul sayısı otuzu bulur.²⁵ Müslümanlarca yürütülen eğitim, genellikle Kudüs’tedir. Başta Mescid-i Aksa olmak üzere cami ve mescitlerde İslamî ilimler çerçevesinde bir eğitim faaliyeti yürütülür.

1908 yılında Meşrutiyet’in ilanı ile Filistin’de siyasal ve iktisadi mecraların yanı sıra eğitim alanında olumlu bir değişim gözlenir. Bu durum ileride Filistin’de yabancı kelimelerden, mübalağa ve teşbihlerden uzaklaşmayı, günlük hayatta kullanılan dile

---

²⁵ Cihâd Ahmed Şâlih, *er-Ruvvâdu’l-Mağdisiyyûn*, el-İttihâd el-‘Âmm li’l-Kuttâb ve’l-Udebâi’l-Filistîniyyîn, Ramallah, 2. bs., 2011, C.1, s. 37.

yakın bir dil kullanmayı, anlamlı sözcüklere dayanmayı savunan yenilikçi bir dil okulu kuracak olan ünlü düşünür Hâlîl es-Sekâkî'nin dilinden şu şekilde ifade edilir:

“Sabah yedi buçukta New York’a vardım. Arapça gazetelerde Sultan hazretlerinin devlete bir anayasa hediye ettiğini okudum. Çok mutlu oldum ve bunu hayra yordum. Artık memleketime dönüşüm yerinde olacaktır. Şayet hayaller gerçekleşirse önümde geniş bir mecra var, artık şimdi memleketime hizmet edebilir, gençler için bir okul, bir gazete açabilir ve topluluklar kurabilirim. Artık şimdi, bir kısıtlama olmaksızın sesimizi yükseltebiliriz.”²⁶

Meşrutiyet’in ilanıyla çoğalan resmi okullarla Türkçenin yanında Fransızcanın zorunlu olması, misyonerlik okullarında Arapçanın yanı sıra Fransızca, Rusça, İngilizce, Almanca gibi dillerin kullanılması eğitimin gelişmesine fırsat verir.²⁷ Özellikle Filistin Ortodoks Cemiyetinin açtığı okullar ve enstitü öğrencilerin Rus Dilini ve Edebiyatını daha yoğun bir biçimde öğrenmelerini sağlar.²⁸ Öğrencilerin dil eğitiminin yaygınlaşmasıyla diğer ülke edebiyatlarıyla tanışma fırsatına sahip olmaları bir anlamda Arap Edebiyatının yeniden canlanmasına vesile olur. es-Sekâkî'nin dediği gibi “el-Mutenebbî, Ebû Firâs, Ebû Temmâm, el-Buhturi, Ebû'l-‘Alâ el-Ma‘arrî ve ‘Antara gibi ediplere sahip bir milletin edebiyatının ölmesine imkân yoktur.”²⁹ Yine bu okullarda okuyan öğrenciler, diğer ülke edebiyatlarından Arapçaya tercümeler yapmaya başladılar. Ayrıca gerek Osmanlı döneminde olsun gerekse İngiliz mandaterliği döneminde olsun başta misyoner okullarının bağlantıları olmak üzere Avrupa ülkelerinde ve Rusya’da

---

²⁶ Aynı eser, s. 38.

²⁷ Maḥmûd Ğanâyim, *el-Medâr es-Sa‘ab:Rihlatu'l-Kışşati'l-Filistîniyye fî İsrâ'îl*, Silsiletu Menşurât Kermel, İsrail,1995, s.12.

²⁸ Cihâd Şâlih, *Selasetu Ruvvâdin Filistîniyyîn fî's-Sekâfeti'r-Rûsiyye*, d.a.y., Ramallah, S. 1, 2002, s. 202.

²⁹ Cihâd Aḥmed Şâlih, *a.g.e.*, s. 39.

yükseköğrenim görme şansı bulunur. İlkokulu Nablus'ta, lise öğrenimini İstanbul'da tamamlayan, yükseköğrenimi sırasında ise Osmanlı Maarif Nezaretinin oluşturduğu araştırma gurubuyla Fransa'ya gönderilen, Paris'te üniversite eğitimini tamamlayan Refîk et-Temîmî bunlardan sadece biridir.³⁰

Edebî hayatın canlanmasındaki bir diğer etken de matbaadır. Filistin'de misyonerlik faaliyetlerinin çokça olması matbaacılığın buraya erken dönemde gelmesine neden olur. Filistin'de ilk matbaa 1830 yılında İbranice dinî kitaplar basmak üzere Yahudi Nesîm Bâk tarafından kurulur. Ardından Beyrut'ta 1843 yılında Amerikan matbaası, 1848 yılında da Katolik matbaası faaliyete başlar.³¹ İlerleyen yıllarda ise her mezhep, dinî yayınlarını basabilmek ve yayabilmek için kendi matbaasını kurar. İlk etapta bu matbaalarda Arapça, İtalyanca, İngilizce, Ermenice gibi çeşitli dillerde dinî yayınların basımı esas alınırken zamanla ders kitapları ve edebî yayınların basımı da yapılır. Kurulan matbaaların en gelişmişisi ise gerek teknoloji açısından olsun gerekse bilim ve edebiyat ağırlıklı yayınları tercih etmesi açısından olsun Rusların kurduğu Suriye Yetimhanesinin matbaasıdır. Filistin hikâyeciliğinin öncüsü olarak kabul edilen Halîl Beydes'in *en-Nefâisu'l- 'Aşriyye* adlı dergisi de bu matbaada basılır. Matbaaların yaygınlaşması neticesinde de gazetecilik ve dergiciliğin başladığı görülür. 1904 yılında ilk gazete Arapça ve Türkçe olarak basılan *el-Ğudsu'ş-Şerîf* adlı gazeteyken, ilk dergi de ünlü yazar ve çevirmen Halîl Beydes'in Hayfa'da 1908 yılında çıkardığı *en-Nefâis* adlı dergidir. Basın gecikmeli olarak sahneye çıksa da 1904-1922 yılları arasında elliye yakın gazete, yirmiye yakın da dergi yayın hayatına başlar. Bununla birlikte, diğer Arap

---

³⁰ ‘ Abdurrahman Yâğî, *Hayatu'l-Filistini'l- Ĥadîş*, Dâru'l -Ufuk, Beyrut, 1981, s. 73.

³¹ *Aynı eser*, s. 77.

ülkelerinde basılan ancak sütunlarını Filistinli ediplere açan *el-Maşriq*, *el-Cinân*, *el-Hilâl*, *el-Muhtatâf* vs. gibi dergileri de anmak gerekir.³²

Karşıt veya aynı fikirdeki insanların bir araya gelerek ilmî ve edebî tartışmalarla fikirlerini geliştirdikleri, bireylerin düşüncelerini özgürce beyan ettikleri platformların oluşmasını sağlayan dernekler, topluluklar ve kulüpler Filistin’de edebî hayatın gelişmesinde önemli bir etken oluşturur. Toplumu ilgilendiren neredeyse her alanda kurulan dernekler ve topluluklar halkın sosyal ve kültürel gelişiminde oldukça büyük bir paya sahiptir. Örneğin Hayfa’da Tefîk Zeybek, Refîk et-Temîmî, Kaysar el- Hûrî, Edîb el-Cûdî, Yûsuf el-Hatib, Abdurrahman Ramazân ve Cemîl el-Bahrî’nin 1922 yılında kurduğu Halkatu’l-Edeb (Edebiyat Halkası/اللقاء الأدب) adlı dernek Arap Dilini güçlendirme, hitabet sanatını geliştirme, öğretimi destekleme, edebî eserleri yayınlama, Hayfa halkının edebî zevkini geliştirme, edebiyat şenlikleri ve konferanslar düzenleme, telif eser yazımına teşvik etmek gibi pek çok misyon üstlenir.³³ Bir başka örnek de daha erken bir tarihte, Kudüs’te 1898 yılında başkanlığını Davûd es-Saydâvî’nin yaptığı ‘Îsâ el-‘Îsâ, Ferec Ferecullâh, Eftim Mişbek, Şiblî el-Cumel, Cemîl el-Halidî ve Halîl es-Sekâkînî’nin üyesi olduğu el-’Âdâbu’z-Zâhira (Parlayan Edebiyat/الأدب الزاهرة) adlı dernektir.³⁴

Bir zincir misali birbirine halkalarla bağlı matbaacılık, gazetecilik, dergicilik, düşünce ve edebiyat dernekleri, kulüpler ve toplulukların Filistin edebî hayatının canlanmasında oldukça büyük bir yer edindiği aşîkârdır. Ancak bu canlanmanın belli başlı iki etkeninden biri elbette ki 1908 yılında Meşrutiyet’in ilanı ile erişilen

---

³² Aynı eser, s. 89.

³³ Aynı eser, s. 97.

³⁴ Aynı eser, s. 99.

özgürlüklerdir. Diğer i se misyoner okullarının kurulmasıyla yabancı dillerin öğretimiyle halkın diğer ülke edebiyatlarıyla tanışmaları, akabinde ise çeviri faaliyetlerinin başlamasıdır. İçerisinde bulunan coğrafi, siyasi ve kültürel etkenler göz önünde bulundurulduğunda doğal olarak dinî yayınlar ile başlayan çeviri hareketleri, zamanla öykü, roman gibi edebî alana da kayar. Daha önce de bahsedildiği üzere farklı dillerin öğretimiyle tanışılan farklı kültürler ve edebiyatları, çeviriler sayesinde Filistin'in edebî hayatında yerini almaya başlar. Filistin edebiyatında çeviri alanında öncülük eden isimse kuşkusuz Halîl Beydes'dir. Nasıra'da doğan Halîl İbrâhîm Beydes (1875–1949)³⁵ ilkokulu Rus Rum Ortodoks Okulunda okur, ardından yine Nasıra'da bulunan Rus Öğretmen okulunu bitirerek 1892 yılında mezun olur. Başarılı bir eğitim hayatından sonra Suriye, Filistin ve Lübnan'da bulunan çeşitli Rus okullarında yöneticilik yapan Beydes, 1910 yılında Kudüs'e yerleşene dek Hayfa'da bulunan Ortodoks Okulunda çalışmaya devam eder.³⁶ 1908-1923 tarihleri arasında başlangıçta adı *en-Nefâis* olan daha sonra ise *en-Nefâisu'l-'Aşriyye* olarak ismi değiştirilen bir dergi çıkaran Beydes, hem çevirmen hem de yayıncı kimliğiyle ön plana çıkar. Rusya'nın Filistin ve Suriye'nin her köşesinde okulunun bulunması, bu okulların yanı sıra Nasıra ve Beyt Cala'da öğretmen okulları açması, Rusya'da Filistinli öğrencilere burslu yükseköğrenim sağlaması kuşkusuz Filistin eğitim ve kültür hayatı üzerinde çok ciddi bir etki oluşturmaya neden olur. Diğer taraftan Rus ediplerinin eserlerinde bireyin ruh halini ele almaları, insanın sosyal çevresi ile ilişkilerini irdelemeleri, toplumun bozulmuş yapısı ile aristokrasi, burjuvazi ve bilhassa derebeylik sistemi eleştirilerine yer vermeleri Filistinli ediplerin Rus Edebiyatına daha da yakından ilgi duymalarına

---

³⁵ Kâmil es-Sevâfirî, *el-Edebu'l-'Arabiyyu'l-Mu'âsir fî Filistîn*, Kahire, Dâru'l-Me'ârif, 1979, s. 356.

³⁶ Cihâd Şâlih, *Halîl Beydes: Râ'idu'l- Kıssatu'l- Hadîse fî Filistîn ve Evvel Sefîr li'l-Edebi'r-Rûsî fî Ş-Şekâfati'l-'Arabiyye*, el-Merkez el-Filistînî li'd-Dirâsât ve'n-Neşr ve'l-İ'lâm, Ramallah, 2005, s.2.

neden olmuş olsa gerek. Bir yandan Rus kültür ve dilinin eğitim alanındaki üstünlüğü, bir yandan Filistinli yazarların Rus Edebiyatına içerik açısından yakınlık duymaları Filistin kısa hikâyesinin öncülerinden olan Hâlîl Beydes ile Necatî Sıdkî (d.1905-ö.1979)³⁷ gibi ediplerin Puşkin, Gogol, Dostoyevski, Tolstoy ve Çehov’dan çeviriler yapmış olmaları açısından şaşırtıcı olmayacaktır. Yine Nasıra’daki Sîmînâr adlı Rus okulundan mezun Anton Bellân, Suleymân Bûlis, İbrâhîm Câbir, Abdülkerîm Sam’ân, Kulşûm Nasr ‘Avde gibi edipler de Rusçadan çeviriler yaparak *en-Nefâisu’l-‘Aşriyye* adlı dergide yayınlarlar.

Çeviriler elbette sadece Rus edebiyatı ile sınırlı kalmaz, batı ülkeleri edebiyatlarından da çokça tercümeler yapılır. Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî (1914–1974)³⁸ ve ‘Ârif el-‘Azzûnî (1897-1961) Rusçadan; ‘Âdil Zu’ayter (1897-1957) Fransızca, Almanca ve İngilizceden; Ebû Selmâ (‘*Abdülkerîm el-Kermî*) (1911–1984)³⁹ Fransızcadan; Aḥmed Şâkir el-Kermî (1894-1927)⁴⁰, Semîra ‘Azzâm (1927–1967)⁴¹, Cebra İbrâhîm Cebra (1919-1994) ve Abdulhamîd Yâsîn İngilizceden; Cebrân Maṭar, Nasrallah Haddâd Almandan; Tevfîk el-Yazîcî Yunancadan; Abdullah Muḥlis Türkçeden özellikle de Namık Kemal’den çeviriler yapar, ayrıca el-‘Azzûnî de Nazım Hikmet’in şiirlerini Arapçaya çevirir. Yapılan çeviriler ise çeşitli dergilerde yayınlanır.

---

³⁷ Sabri Hafız, “Modern Arap Kısa Öyküsü I”, (çev. Azmi Yüksel), *NÜSHA: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2003, C. III, S. 9, s. 24.

³⁸ *Aynı eser*, s. 31. Her ne kadar Sabri Hafız doğum yılını 1914 olarak zikretmişse de Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî ile yapılan bir röportajda doğum tarihini 1912 olarak zikreder. Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, *el-A ‘mâlu’l-Edebiyyetu’l-Kâmile*, Menşûrât Mu’esseset ‘Abdulḥamîd Şûmân, Amman, 1998, C.I, s.15.

³⁹ Hüseyin Yazıcı, *The Short Story In Modern Arabic Literature*, General Egyptian Book Organization, Kahire, 2004, s. 95.

⁴⁰ Maḥmûd Ğanâyim, *a.g.e.*, s.12.

⁴¹ Sabri Hafız, *a.g.m.*, s. 31

Edebiyat ve felsefe gibi alanlardan yapılan çeviriler Filistin edebiyat tarihinde kısa öykünün gelişmesinde önemli bir katkı sağlar. Ancak burada üzerinde durulması gereken bir husus vardır ki o da genelde Arap, özelde ise Filistin edebiyat tarihinde öykü ve roman sanatının ortaya çıkış meselesidir. Zira içerisinde Beydes'in de olduğu bazı eleştirmen ve edipler bu edebî türlerin ancak Batı edebiyatı ve kültürüyle tanıştıktan sonra ortaya çıktığını savunurken bir başka grup ise öykünün doğuşunun hikâye, destan, kahramanlık hikâyeleri ve makâme gibi orta çağda yaygın olan edebî türlerin gelişip olgunlaşması sonucu gerçekleştiğini kabul eder.⁴² Dr. Abdurrahman Yâğî⁴³ gibi Dr. Nasiruddîn el-Esed de ilk öykü çalışmalarının, başlangıçta belirli bir tarihî dönemde, herhangi bir milletin edebiyatında bulunan halka mal olmuş kişilerin ve destan kahramanlarının hayat hikâyeleri olarak ortaya çıktığına işaret eder. Yazar, XX. yüzyılın başlarında Filistin'in çoğu köylerinde Benî Hilâl, 'Antera, ez-Zîr Sâlim, Seyf b. zî Yezen hikâyelerinin çok yaygın olduğunu söyler.⁴⁴ Huseyn Cum'a'nın da belirttiği gibi "Çağdaş Arap öykü sanatının, klâsik türlerinin özünde gizli unsurlarla Arap yazarlar tarafından özümsemişi, kavranması ve tam olarak anlaşılması işlemlerinden sonra, Batı edebiyatından çeviri yoluyla bize getirdikleri yeni akımların karışımı olduğunu söylersek gerçekten uzaklaşmış olmayız."⁴⁵

Filistin'deki bu kültürel ortamın ve siyasal tarihin ışığında modern edebî hayatı birkaç evreye ayırmak gerekir.⁴⁶ İlk evre tercüme hareketleri ile başlayan ve Hâilîl

---

⁴² Huseyn Cum'a, "Ürdün ve Filistin'de Öykü Sanatının Tohumları", (Çev. Musa Yıldız), *NÜSHA*, Yıl IV, S. 13, Bahar 2004, s. 34.

⁴³ 'Abdurrahman Yâğî, a.g.e., s. 435-436.

⁴⁴ Huseyn Cum'a, *a.g.m.*, s. 36.

⁴⁵ *Aynı eser*, s. 38.

⁴⁶ Dr. Kâmil es-Sevâfirî Filistin edebiyat tarihini 1. Dönem 1860-1907, 2. Dönem 1908- 1918, 3. Dönem 1926- 1947, 4. Dönem 1948-1960 olarak dörde ayırmışsa da modern anlamda kısa hikâyenin ortaya çıkışı açısından bu dönem ilk evre olarak adlandırılmıştır.

Beydes'in öncülük ettiği, hikâyeciliğin filizlenmeye başladığı dönemdir. Beydes'in yaptığı çevirilerde zaman zaman kendi tasarrufunu kullandığı, bazen eksiltmeler, ilaveler veya değişiklikler yaptığı da olur.⁴⁷ Her ne kadar yarısı çeviri ve alıntı olsa da otuz iki hikâyeden oluşan ve 1924 yılında yayınladığı *Mesârihu'l-Ezhân* adlı öykü koleksiyonu ile Beydes, Filistin kısa hikâyesinin öncüsü olarak kabul edilir.

Bu dönem, Maḥmūd Seyfuddîn el-Îrânî, Necatî Sıdkî, 'Ârif el-'Azzûnî, Necva Ka'vâr (1920- 2015), Esmâ Tûbî, Abdulhamîd Yâsîn, Cemâl el-Hüseynî ve Cebra İbrâhîm Cebra,⁴⁸ İshâk Mûsâ el-Hüseynî (1904-1990) ve Ahmed Şâkir el-Kermî (1895-1927)⁴⁹ ve Semîra 'Azzâm gibi isimlerin öncülüğünde devam eder.

Bu dönem hikâyelerinin bir kısmında kötülük ve zulümden uzak bir dünya ya da adaletin, sevginin, iyiliğin hükmettiği ideal bir şehir gibi romantik konular işlenirken, bir kısmında da aile ilişkileri, ekonomik durum, ilim ve cehalet gibi toplumsal hayatı ilgilendiren sorunların ele alındığı görülür. Öte taraftan Siyonizm ve mandacılığa karşı Filistin Halkının direnişi, yaşadıkları zorluk ve acıları gerçekçi bir bakış açısıyla işleyen hikâyelere de rastlanır.⁵⁰

İkinci evre ise Filistin için ciddi bir dönüm noktası olan ve İsrail devletinin kurulmasıyla binlerce Filistinlinin evlerini, topraklarını terk etmek zorunda kaldığı 1948 yılından başlayıp 1967 yılında yaşanan, Araplar için hayal kırıklığı ile biten ve Altı Gün Savaşları olarak da anılan ikinci İsrail-Arap savaşına kadar geçen evredir.

---

⁴⁷ 'Abdurrahman Yâğî, *el-Edebu'l-Filistîni'l-Hadîs*, Dâru'l-Kuttâbi'l-'Arab, b.y.y., 1969, s.79-80.

⁴⁸ *Aynı eser*, s.79-80.

⁴⁹ Muhammed Halîl, *el-Kıssatu'l-Filistîniyyetu'l-Mahalliyye*, Macma'u'l-Kâsimî li'l-Luğa'l-'Arabiyye ve Âdâbiha, Baḳātu'l- Ġarbiyye, 2009, s. 55.

⁵⁰ Kâmil es-Sevâfirî, *a.g.e.*, s. 358.

1948 yılında yaşanan felaket (*Nekbe*)⁵¹ hem demografik hem de sosyal yapının değişmesine neden olur, hayatta kalan binlerce Filistinli yer değiştirmek, iltica etmek zorunda bırakılır. Dolayısıyla bilhassa şehirlerde yaşayan Filistinli ediplerin de göç etmeleri veya zorla topraklarından atılmalarıyla kültürel hayatın kalbi de durma noktasına gelir. 1948 yılından sonra artık işgal altındaki topraklarda yaşayan edipler ile diasporada yaşıyan edipler kavramı daha keskin bir şekilde ortaya çıkar. İşgal edilen topraklarda daha çok kırsal kesimde yaşayan halkın kaldığı göz önünde bulundurulduğunda edebî anlamda da yaşanan sektenin büyüklüğü hakkında bir fikir edinmek mümkün olur; işgal kuvvetlerinin topraklarından sürülen ediplerin geride bırakmak zorunda kaldıkları özel kütüphanelerini ve genel anlamda edebiyata ait ulaşabilecekleri ne varsa hepsini yok etmiş olmaları da göz önüne alındığında. Kaldı ki siyasal, sosyal ve ekonomik bir çıkmaz içerisine giren hayat, kısa hikâyenin basım ve yayımlanması için artık gerekli ortama sahip değildir. Ayrıca işgal edilen topraklarda kalan ediplerin Batı ve diğer Arap ülkeleri ile bir ilişkileri olamadığından güncel edebi hayattan da koparlar.⁵² Elbette bu dönemde kaybedilen vatan, iltica edenlerin acı ve sıkıntılarını dile getiren şiirin doğal yapısı itibariyle parladığını da vurgulamak gerekir. Yazın konusunda önünde örnekleri bulunmayan bir ortamda olsalar da bir iki yıllık bir sessizlikten sonra yine de Hâna İbrâhîm (d. 1927), Emîl Hâbîbî (d. 1921), Selîm Hûrî (1934-1991), Zeki Dervîş (d. 1944), Ferec Nûr Selmân (d. 1936), Muḥammed ‘Alî Ṭaha (d. 1941), Maḥmûd ‘Abbâsî (d. 1935), Tevfîk Fayyâḍ (d. 1939), Mustafa Marrâr (d. 1830), ‘Ataullah Manşûr (d. 1934), Muḥammed Naffâ‘ (d. 1939) gibi roman ve hikâye yazarları yetişir. Hâna İbrâhîm, Emîl Hâbîbî, Zeki Dervîş, Mustafa Marrâr ve

---

⁵¹ Kelime anlamı “felaket” olup kırklı yıllarda Yahudilerin Filistin’i işgal etmesi, ardından 1948 yılında İsrail devletinin kurulması ve Filistinlilerin göçe zorlanmasını kapsayan sürece verilen addır.

⁵² Muḥammed Hâlîl, *a.g.e.*, s.29.

Muhammed Naffa’gibi yazarlar ürünlerini dergiler aracılığı ile yayınlasalar da altmışlı yıllarda hiç biri bir koleksiyon çıkartamaz.⁵³

Ancak burada dikkat çekici olan husus şu ki her ne kadar bu yazarlar ve ürünlerinden bahsedilse de Emîl Tûma (1919-1985) gibi pek çok eleştirmen bu yazarları Filistin davasından uzak, siyasi olayları ele almayan ve zaman zaman neredeyse İsrail’in Filistinlilere yaptıklarını hoş gören, hatta yaptıklarını aklamaya kadar götüren bir eğilim içinde olmaları nedeniyle Filistin edebiyatı açısından dikkate almazlar. Kaldı ki Tûma sık sık dergilerde yayınlanan makalelerinde onları sert bir şekilde de eleştirir.⁵⁴

Bununla birlikte 1948 sonrası Filistin topraklarında yaşayan ve sanatsal özelliklerini ortaya çıkarabilen yazarlardan öne çıkan isimlerden biri ise kuşkusuz Necva Ka’vâr Farah’dır. 1920 Nasıra doğumlu olan Necva Ka’vâr (ö. 2015) liseyi Nasıra’da tamamlar, ardından Kudüs’te bulunan Öğretmen Okulunu bitirir. 1947 yılında yazmaya başlayan Ka’vâr, *el-Edîb*, *Şavtu’l-Mar’a*, *el- Ġad*, *el- Kâfile* ve *el-Muntadâ* gibi dergilerde hikâyelerini yayımlar. Hayfa’da Papaz olan kocası Refik Farah ile birlikte 1957-1960 yılları arasında dini, siyasi, toplumsal konuları ele alan *er-Râ’id* adlı dergiyi çıkarır.⁵⁵ 1965 yılında Ürdün’e taşındıktan sonra da çalışmalarına devam eden yazar, *el-Cihâd* ve *Afkâr* adlı gazetelerde siyaset, edebiyat ve toplumsal konularda yazmaya devam eder. Ka’vâr, Filistin’de bulunan birçok kulüpte görev alan; Kudüs, Londra ve Yakın Doğu radyolarında pek çok programa imzasını atan; şiir, gezi yazıları ve bilhassa UNRWA⁵⁶ için tiyatro oyunları da kaleme alan çok yönlü bir yazardır. 1972 yılında *el-*

---

⁵³ Maḥmûd Ġanâyim, *a.g.e.*, s.42-43.

⁵⁴ *Aynı eser*, s.43-44.

⁵⁵ *Aynı eser*, s. 61.

⁵⁶ Birleşmiş Milletler Yakındoğu Filistin Mültecilerine Yardım Ajansı (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East UNRWA), evlerini ve geçim kaynaklarını

Arđu Sefînetunâ adlı dinî içerikli bir dergi çıkartmışsa da dergi, ikinci sayının ardından kapatılır. 1970-1980 yılları arasında Mesih'in acıları ile dirilişi hakkında yazdığı dinî oyunları Finceye çevrilir.⁵⁷ Diğer taraftan diasporada yaşayan ve gerek siyasi kimliği gerekse sanatsal ürünleri açısından Filistin Edebiyatına imzasını atmış bir diğer isim ise Ğassân Kenefânî'dir.

Bu öncü hikâye yazarları, süreç içerisinde bir yandan kendi hikâye yazma becerilerini geliştirirken, diğer yandan sonraki kuşaklar için başyapıt niteliğinde çok değerli edebî çalışmalara da imza atmışlardır.

---

yitiren Filistinlilere yardımamacıyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 9 Aralık 1949'da oluşturulan özel kuruluş. Yakın Doğudaki Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Kuruluşu.

⁵⁷ Aḥmed 'Omer Şâhîn, *Mevsû'ât Kuttâb Filisîn fi'l- Ğarni'l- 'İsrîn*, , Menşûrât el-Merkez el-Ğavmî li'd-Dirâsât ve't-Tevşîk, Gazze, 2000, C. II., s. 804.

1. BÖLÜM

FİLİSTİN KISA HİKÂYESİNDE KONU

1.1. İşgal ve Etkileri

1.1.1. Direniş: Sivil Savunma ve Orantısız Güç

İngiliz Manda Yönetimi'nin altında bulunan Filistin'de Yahudiler, 1948 yılı Nisanında Deyr Yâsin köyü katliamı başta olmak üzere Hayfa ve Taberiyye gibi pek çok köy ve şehirde toplu katliamlara varan boyutlarda şiddet kullanarak halkı katleder. Aynı yıl İsrail Devletinin kurulması ile çıkan Birinci Arap-İsrail Savaşı sonunda 700.000 ile 900.000 civarında Filistinli köylerini, şehirlerini terk ederek ya Batı Şeria bölgesine yerleşmek ya da Mısır, Suriye, Lübnan ve Ürdün gibi diğer Arap ülkelerine göç etmek zorunda kalır.

Filistin Halkının yaşadığı trajedi, göç etmek zorunda kalmadan önce yaşananlar ile göç ettikten sonra yaşananlar olarak ikiye ayrılabilir. Zira göç öncesi yaşanan katliamlar, maruz kalınan maddi - manevi tehditler ve silahlı baskınlar gibi farklı bir boyutu içerirken, hiç beklenmeyen bir anda göç etmek zorunda kalan Filistinlilerin üstesinden gelmek mecburiyetinde oldukları sorunlar, bu kez yaşamak için yeni bir yurt bulmak, yeni bir düzen kurmak gibi daha farklı bir boyutu içerir. 1948-1967 dönemi Filistin hikâyelerinde beklenmeyen bir işgalin yarattığı şaşkınlıkla halkın güç odaklarından yardım beklentisi, beklenen yardımın yetersizliği, gelmeyişi veya vatanseverlerin kendi imkânları ölçüsünde ailelerini, topraklarını savunma metotları, donanımlı işgal ordularının karşısında disiplinli bir ordudan yoksun, yeteri kadar silahı olmayan halkın çaresizliği, maruz kalınan orantısız güç, enikonu işlenir.

Bu bağlamda Filistinli pek çok kısa hikâye yazarı, Filistin sorununu farklı açılardan ele alır. *Evvel eş-Şavt* (1938), *Ma'a'n-Nâs* (1956), *Mâ Akalle's-Semen* (1962) ve *Metâ Yentehî'l-Leyl* (1964) adlı hikâye koleksiyonlarının sahibi olan Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, Filistin'de yaşanan çatışmaları ve göç sorunlarını çeşitli yönleriyle ele alan yazarlardandır.

1912 Yafa doğumlu olan Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, İranlı bir baba ve Arap bir anneden dünyaya gelir. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle Yafa'dan Kudüs'e göçen aile, göçün yarattığı tüm acıları tadar. el-Îrânî, olumsuz yaşam koşulları nedeniyle okula ancak sekiz yaşında başlayabilir. Liseyi bitirene dek Kudüs'te bulunan *el-Ferîr* adlı okulda okur. Arapçanın yanı sıra Fransızca ve İngilizce dillerinde eğitim veren okul sayesinde el-Îrânî bu dillerle tanışma ve edebiyatlarına vakıf olma şansı bulur. el-Îrânî, her ne kadar Fransa'da tıp tahsili görmek istese de ailenin tek evladı olması sebebiyle annesinin ısrarlarına dayanamayarak Filistin'de kalması, bu arzusunu yerine getirmesine mani olur.

Mezun olduktan sonra altı yıl kadar Filistin Hükümetinde memur olarak çalışan el-Îrânî, buradaki görevinden istifa ederek bir matbaa kurar ve *el-Fecr* adlı haftalık dergiyi çıkartmaya başlar. Uzun soluklu olmayan bu dergiyi kapattıktan bir süre sonra İkinci Dünya Savaşının da etkisiyle matbaasını tasfiye eden yazar, 1941 yılında Ürdün'e yerleşerek hayatının geri kalanını orada devam ettirir.

el-Îrânî, Kur'ân-ı Kerim başta olmak üzere İbnu'l-Muḳaffa' ve el-Caḥîz gibi pek çok Arap yazarın yanı sıra Molière, Lamartine, Balzac, Hugo ve Marcel Proust gibi

yabancı yazarlardan da etkilenir. Ancak Dostoyevski, Tolstoy, Turgenyev ve Çehov gibi Rus edebiyatçılar onun ilgisini bilhassa çeker.⁵⁸

el-Îrânî, *el-Ḥurûc Mine'l-Cenne*⁵⁹ (Cennetten Çıkış) adlı hikâyesinde, cennetin bir köşesine benzeyen Yafa'da huzur içinde yaşayan Filistinli ailelerin, şehrin 1948 dolaylarında İsrail işgaline uğramasıyla hayatlarının altüst oluşunu; evlerini, işlerini terk etmelerini; hatta ölülerini dahi gömemeden kaçmak zorunda kalmalarını ele alır.

Manav olan Ebû Ḥamis kendi halinde, çalışkan, Allah'a inanan dindar bir adamdır. İkinci Dünya Savaşına kadar kendini ve annesini geçindirecek kadar para kazanırken ikinci Dünya Savaşından sonra fiyatların artmasıyla küçük bir servet edinir. Bir dansöze dünyayı ayağına serecek kadar tutulur. Ancak bir süre sonra terk edilir. Ardından ufak tefek ve “helal süt emmiş”⁶⁰ bir kızla evlenir. Hayat onun için son derece güzeldir, ancak bir süre sonra Yafa, Yahudilerin eline geçme tehdidi ile karşı karşıya kalır. Ebû Ḥamis, 1929'da⁶¹ olduğu gibi kurtulacağını, yara alsa bile kurtulacağını düşünür. Ancak korktuğu başına gelir ve düşman Yafa'ya saldırır. Gençler mücadele ettikçe Ebû Ḥamis kurtuluşun geleceğine daha da inanır. Ancak bir gün komşusundan erzak ve silahın azaldığını öğrenince ümidi kırılmaya başlar:

“-Nasılsın komşu?

- İyiyim, çok şükür.

- Olanlara ne diyorsun? Yahudiler dün sarayı yerle bir ettiler... bugün de el-

Ḥamra Sinemasının yakınında bir lağımı patlattılar, ne düşünüyorsun?

---

⁵⁸ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, *a.g.e.*, C.I, s.17-18.

⁵⁹ *Aynı eser.*

⁶⁰ *Aynı eser*, s. 129.

⁶¹ Yahudi göçlerinin durdurulmamasına karşın Filistin halkı 1929 yıllarında ayaklanır, olaylar mandater güç tarafından zorlukla bastırılır.

Ebû Hamis komşusuna yaklaşıp elini omzuna atarak:

-Düşüncem... Gerçekten... Direnmemiz lazım... Burada ve her yerde... Bizden ölen çok olacak... Ama karşılıksız hiç bir şey yok... Savaş bu Hacı Mustafa...

-Ama...

-Noldu sana?

-Korkuyorum...

-Neden?

-Kimseye deme... Duydum ki erzakımız azalmış... Silahımız da yetersiz...

- Yalan!

-Yoo, gerçek... Ama sen 2-3 gündür farkında değilsin... Git bak neler söyleniyor...

-Diyelim ki doğru, yakında erzakla silah gelir... Sakın yılma... Zaten Allah'ın takdiri neyse o olur’’⁶²

Müslüman ve Arap ülkelerin yanlarında olacağına inanan Filistin Halkı, bu ülkelerin yardıma geleceğinden şüphe etmez. Ne var ki beklenen yardım, ancak İngiliz Manda Yönetimi'nin çekilmesinin hemen akabinde Bağımsız İsrail Devletinin kuruluşunun ilan edilmesiyle gelecektir. Profesyonel bir ordudan yoksun, yeterli teçhizatı olmayan Filistin Halkı, dış yardım gelene kadar kendi başının çaresine bakmak zorunda kalır.

Ebû Hamis, gençlerin ne kadar kahraman, cesur, gözü pek olduklarını, ölümünden korkmadıklarını, aksine Yahudilere korku saldıklarını, tam da Yafa'ya yakışır gençler

---

⁶² Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, *a.g.e.*, C.I, s.135.

olduklarını düşünür. Ancak bir yandan da silahsız ve erzaksız bir şey olamayacağını da farkındadır. Yüz yüze olan dövüşlerde -tam da Ebû Hâmis'in beklediği gibi- Araplar Yahudilere üstün gelirler. Bir gün neden sadece haberleri izlemekle yetindiğini, neden bir silah almadığını düşünür ve bunun üzerine bir silah satın alır. Artık gündüzleri sebze-meyve satıcısı, geceleri ise savaşçıdır. Yasadışı Yahudi yerleşimlerine ateş açar. Ancak onlardaki silahlar Araplarda yoktur. Düşmanın silahı bir saniyede bin kurşun atarken Araplarınki ancak on kurşun atmaktadır. Tan ağarır ağarmaz katledilen Arapların cesetlerini ya sahilde ya da dalgaların arasında bulurlar...

Herhangi bir askeri eğitim almamış insanların vatan savunmasını üstlenen savaşçılara dönüşümleri ve vatanları uğruna canlarını feda etmeleri, "*Ebû Hâmis, oğlunun bedeninden fışkıran kanı, tek bir damlasının dahi yere düşmesine fırsat vermemek üzere göğsünü siper eden anneyi gördü.*"⁶³ örneğinde olduğu gibi küçük ayrıntılarla aktarılırken, diğer taraftan meselenin sadece bir vatan savunması olmadığı, adeta bir dinler savaşı haline geldiği hususu ise Ebû Hâmis'in mevzilendiği yere her gidişinde Allah'ın yolunda savaştığına inanması ve küçük boy bir Kur'an-ı Kerim'i yanından hiç ayırmamasıyla vurgulanır.

Ebû Hâmis, Yafa'nın kazanacağından, Tel Aviv'i yerlebir edeceklerinden emindir. Bu hususta önce Allah'a sonra gençlere güvenir. Ancak daha sonra gelişen iki olay, Ebû Hâmis'in ümitlerini kırar: İlki Hayfa'nın düşmesi, ikincisi Kudüs dağlarındaki en büyük çatışmayı başlatan Ebû Mûsa'nın meydanda intihar etmesidir:

"Hayfa neden düşmüştü, o kahraman neden meydanın ortasında intihar etmişti. Bunların üzerinde çok da düşünmesine gerek yoktu, tek anladığı vatanına ihanet onun

---

⁶³ Aynı eser, s.134.

için en uzak ihtimaldi ancak sanki bütün dünya vatanına ihanet etmek için bir araya gelmişti. Hayfa'da yaşayanları denize attılar, evet denize... bir kısmı boğuldu, bir kısmını Yahudiler kesti, bir kısmı Akka'ya ulaşmadan önce gece gündüz ya denizde kaldı ya da yarıklarda saklandı. Her şeyi kaybettiler; mallarını, şereflerini ve vatanlarını, tek seferde!

Peki ama o kahraman neden intihar etmişti, tabi ki intihardı, çatışmanın en ateşli olduğu sırada kendini ortaya atmak elbette ki intihardı. Ama neden? Ebû Hamis, kahramanın erzak ve silah kalmadığını öğrendiği hakkında bazı dedikodular duymuştu. İşte o yüzden intihar etmiş olmalıydı, savaşın en ateşli anında silahsız hatta kurşunsuz kalıp utançtan ölmek için intihar etmişti.

Ebû Hamis aynı şeyin Yafa'ya da olacağını hissediyordu. Yedi Arap ülkesinin orduları da pek bir şey yapmayacaktı. Ancak yine de geceleri arkadaşlarıyla savaşıp gündüzleri dükkânına gitmeye devam etti. Ne var ki kısa bir süre sonra beş gece süren saldırı sonucunda Yafa düştü."⁶⁴

"Ebû Hamis, insanların şehirlerini nasıl terk ettiğini, neler yaşadığını unutmayacaktır. Bazıları kendilerini denize attı -deniz sükun etmiş gelen bir dağ gibiydi- içlerinden kurtulup kendine bir gemide yer bulan da vardı. Denizde tüm eşyalarıyla birlikte boğulup giden de oldu. Bazılarıysa limandayken açlıktan, hastalıktan ve türlü sıkıntılardan dolayı öldü. Bazısı kendini bir kamyonete attıysa da düşmanın kurşun yağmuru ve bombardımanı altında kaldı, büyük bir çoğunluğu öldürüldü. Yollar kurtulanlarla doldu... insan kafileleri... sonlarının ne olduğunu

---

⁶⁴ Aynı eser, s.137-138.

bilmeyen, o andan itibaren kaderin, uzun ve acı sürgün tarihlerini, açlık, utanç ve hakirlik dolu tarihlerinin ilk etabını yazdığını bilmeyen insan kafileleri...”⁶⁵

1947 yılı Aralık ayında Yahudilerin Hayfa’da saldıgı korku, pek çok Hayfalının şehre sükûnet gelene kadar Lübnan ve Mısır’a gitmelerine yol açar. Giden nüfusun kesin olarak kaç kişiden ibaret olduğunu söylemek zor olsa da tarihçilerin büyük çoğunluğu bu rakamın 15.000 ile 20.000 arasında olduğunu söyler.⁶⁶

İngiliz Manda Yönetimi’nin 1948 yılı Ağustos ayına kadar bölgede kalacağı düşünülürken ani bir kararla 1947 Mayısında bölgeden çekilmeye karar vermesiyle Yahudiler, 1947 yılı Aralık ayında hiç vakit kaybetmeden kalplere korku salmaya başlar. Hayfa, keskin nişancılar, petrolden nehirler ve Kermil dağından aşağıya atılan yanıcı varillerden oluşan ağır bir bombardımana maruz kalır.⁶⁷ Böylece Hayfa’da başlayan soykırım tüm hızıyla devam eder.

Ebû Hamis de son kalanlarla birlikte, ardında evini, evinin avlusuna düşen bomba parçalarının öldürdüğü annesini, oğlu Hamis’in cesetlerini bırakarak Yafa’yı terk eder. Şimdi Ürdün’e giden kamyonette yanında oturan karısından başka; ara ara Ebû Hamis’e eğilip Yafa’da bıraktıkları oğulları Hamis’i almak için geri dönmesini istemek dışında hiçbir şey söylemeyen, hiçbir tepki vermeyen, oğluna olanlardan dolayı kendini kaybetmiş karısı Zehiyye dışında hiçbir varlığı kalmaz. Tıpkı 60 bin civarında kişinin yaptığı gibi o da iltica için Amman’ı seçer. Gelecekle ilgili büyük endişe ve korku içindedir. Araba Amman’a yaklaştığında bundan sonraki yaşamının çok zor olacağını, mutluluk diye bir şeyin bir daha yaşamlarında olmayacağını hisseder ruhunun

---

⁶⁵ *Aynı eser*, s.140.

⁶⁶ İlan Pâppe, *et-Taḥîr el- ‘Irķî fî Filistîn*, Mu’essesetu’d-Dirâsâtîl-Filistîniyye, Ramallah, 2012, s. 104.

⁶⁷ *Aynı eser*, s.105.

derinliklerinde. Hikâyenin başlığındaki “cennet” ile kast edilenin Yafa ve Yafa’daki yaşam olduğu bu noktada kendisini güçlü bir biçimde hissettirir.

Yine el-Îrânî’nin *Ma’a’n-Nâs* adlı hikâye koleksiyonunda bulunan *el-Arđ eṭ-Ṭayyibe* (Verimli Topraklar) adlı hikâyesinde, bu defa Yafa’da yaşayan bir çiftçinin toprağına ve vatanına nasıl sahip çıkmaya çalıştığı ve sonunda nasıl mülteci durumuna düştüğü ele alınır.

Hacı Davud, Yafalı bir çiftçidir. Babasından kalan topraklarda portakal yetiştirir. Verimli toprağına tutkundur. Üç oğlunu da kendisi gibi toprağına bağlı birer fert olarak yetiştirir. Bir gün düşman, topraklarına, dahası vatanlarına göz diker. Hacı Davud, gençliğinde olduğu gibi yine vatanını ve toprağını korumak için savaşmak üzere topladığı birkaç adamla cepheye gider. Bir oğlunu şehit verir, ancak yılmaz ve savaşmaya devam eder. Altı ay süren müdafaadan sonra kurşun ve erzakları biter, ardından şehir düşer. Diğer insanlarla birlikte mülteci olur. Eriha⁶⁸ sokaklarında portakal satarak hayatını sürdürür.

Hikâyede, Filistin sorunu bir bütün olarak ele alınır. İşgal öncesi ile işgal sonrası yaşam bir nevi mukayese edilir. Kendi halinde bir çiftçinin, tüm gayesi toprağını işleyerek ailesini geçindirmek iken, vatanına yapılan saldırı ve yaşamlarının tehdit edilmesi sonucu bir savaşçıya nasıl dönüştüğü anlatılır. Bir babanın çatışmada hayatını kaybeden oğlunun defnine katılmak için dahi mevziini terk etmeyerek cepheye vatani uğruna savaşmaya devam etmesi, oldukça etkili bir biçimde işlenir:

---

⁶⁸ Eriha: Batı Şeria’da Ürdün Nehri yanında yer alan eski bir yerleşim yeri.

“...Bunu bekliyordu, hatta daha fazlasını bekliyordu, kendini ve çocuklarını Allah’a ve toprağını savunmaya adanmıştı...”⁶⁹

“...Oğlunun taşınmasını ve hazırlanıp defnedilmesini söyledi, kendisi ise adamlarıyla mevziinde kaldı, onları terk etmedi, oğlunu defnetmeye gitmedi, onu Allah’a kurban verdi, verimli toprakların uğruna...”⁷⁰

Daha önce bahsedilen *el-Hurûc Mine’l-Cenne* adlı hikâyede olduğu gibi yine bu hikâyede de Filistin’de topraklarını, vatanlarını savunanların profesyonel askerler değil de çiftçiler olduğuna özel vurgu yapılır. Bu durum belki bir gerçeği ifade ediyor olsa da, geçimlerini tarımdan elde eden çiftçiler için “toprak”ın ne manaya geldiğinin yazar tarafından altı çizilmek istenmiş de olabilir. Burada da düşmanla mücadele başarısızlıkla sonuçlanır. Fakat başarısızlığın sebebi, ne Filistinlilerin korkak oluşlarıdır, ne de cepheye gitmekten, düşmanla savaşmaktan kaçınmalarıdır. Tersine onlar ölümüne cepheye koşarlar. Yazar, profesyonel askerlere karşı köylülerin yiğitçe savaştığının, ama mühimmat ve erzakın tükenmesi sonucu yenik düştüklerinin altını özenle çizer. Eğer bu çiftçilere mühimmat ve erzak yardımı yapılmış olsaydı, bu mücadelenin başarısızlıkla değil, başarıyla sonuçlanacak olduğunu ima eder:

“... Hacı Davud, yolunda canlarını feda eden, yerini- mevzisini terk etmeyen, her daim ellerinde silahları, gece gündüz elleri tetikte, kurşunu düşünerek atan, toprağı seven bir avuç adamın başındaydı, önlerinde şu sevimsiz Tel Aviv şehrinin güney

---

⁶⁹ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, *a.g.e.*, C.I, s.150.

⁷⁰ Aynı eser, s. 150.

bölümü vardı, 'Ebû Kebîr'deki fidanlıklarının sınırına hendekler kazdılar, bir avuç adam ..."⁷¹

Hacı Davud'un adamlarına mühimmat verışı, "...elindeki mendilden onlara mermi dağıtırken..."⁷² biçiminde aktarılışı, profesyonel bir orduya karşı savaşıyan köylülerin, "...sabreden bir avuç adam...", "...bin kahramanmışçasına bir avuç adam..."⁷³ biçiminde nitelenmesi dikkat çeker.

Filistin kısa hikâyesinin öncüsü olarak kabul edilen Semîra 'Azzâm, Filistin'in sahil şehri olan Akka'da 1927 yılında dünyaya gelir. Okulda gösterdiği üstün başarılar sayesinde 1943 yılında henüz on altı yaşındayken Kızlar Okulunda öğretmen olarak çalışmaya başlayan 'Azzâm, iki yıl gibi kısa bir süre sonra okul müdiresi olarak atanma başarısını gösterir. 1948 yılında diğer Filistinliler gibi o da şehrini terk ederek önce Lübnan'a, sonra Irak'a gider, ardından yeniden Lübnan'a döner. 1953 yılında Kıbrıs'a yerleşen 'Azzâm, kısa süreli ikametlerle Irak ve Lübnan arasında mekik dokur. 1959 yılında Irak'ta yaşarken herhangi bir neden gösterilmeksizin sınır dışı edilen yazar, nihai olarak Lübnan'a yerleşir, 1967 yılında Altı Gün Savaşlarında yaşanan hezimetten birkaç ay sonra hayata veda eder.

Edebi hayatına 1943 yılında *Filistîn* adlı gazetede Fetâtu's-Sâhil (sahilin kızı) müstear adıyla şiir ve kısa hikâyelerini yayınlarak başlayan yazar, daha sonra *el-Edeb* ve *el-Edib* adlı Beyrut menşe'li dergilerde yazmaya devam eder. Kıbrıs'ta bulunduğu sıralar Arapça yayın yapan Yakın Doğu Radyosunda hem yapımcı hem de spiker olarak çalışır ve programlarında daha çok kadın meselelerini ele alır. 1960 yılından sonra

---

⁷¹ Aynı eser, s. 148.

⁷² Aynı eser, s. 149.

⁷³ Aynı eser, s. 149.

Franklin Tercüme ve Yayın kuruluşunda çalışırken bir yandan yabancı edebiyatlardan, bilhassa İngilizceden tercümeler yapar, diğer yandan kendi kısa hikâye koleksiyonunu oluşturur. 1963 yılında yayınladığı *es-Sâ'a ve'l-İnsân* adlı koleksiyonu ile de Kısa Hikâye Yazarları Dostları adlı ödülü kazanır.⁷⁴

Eşyâ' Şağîra (1954), *eż-Zıllu'l-Kebîr* (1956), *Va Kısas Uḥrâ* (1960), *es-Sâ'a ve'l-İnsân* (1963) ve ölümünden sonra yayınlanan *el-İd mine'n-Nâfiẓe el-Ġarbiyye* (1971)⁷⁵ adlı beş adet hikâye koleksiyonu bulunan 'Azzâm'ın bir koleksiyonda toplanmayan ancak dergilerde yayınlanan birkaç kısa hikâyesi daha vardır.

Hikâyelerinde kadın sorunları başta olmak üzere çeşitli toplumsal sorunları işleyen Semîra 'Azzâm'ın iltica ve mülteci sorunlarına özel bir önem verdiği dikkati çeker. 'Azzâm, *Fi't-Tarîḳ İlâ Burk Süleymân*⁷⁶ (Burk Süleyman Yolunda) adlı öyküsünde, köyü Yahudiler tarafından işgale uğrayan bir ailenin başına gelen korkunç olayları oldukça etkileyici bir üslupla işler.

Hasan, Kudüs'e yakın Artas köyünde yaşayan bir öğretmendir. Köyüne hücum eden işgal kuvvetlerine karşı mücadele eden köylüler, cephanelerinin bitmesiyle hayatta kalabilmek için köylerinden kaçarak Burk Süleyman'a sığınır. Kaçışlarının Yahudiler tarafından fark edilmemesi için Hasan köyde kalarak köyü koruma görevini üstlenir. Ancak son kurşununu ateşledikten sonra karısını ve küçük oğlunu Burk Süleyman'a bırakıp hayatlarını güvence altına aldıktan sonra yeniden bulabildiği silahlarla dönüp savaşıma karar verir. Ne var ki, gece karanlığında kucağında küçük oğlu, yanında

⁷⁴ Taha Şalah, *el-Kâtibe el-'Akkiyye Semîra 'Azzâm*, , Muessesatu'l-Asvâr, Akka, 2004, s. 7-9.

⁷⁵ *Aynı eser*, s. H.

⁷⁶ Semîra 'Azzâm, *Va Kısaş Uḥrâ*, Dâru't-Talî'a li't- Tîbâ'a ve'n-Neşr, b.y.y., b.t.y.

karısıyla Burk Süleyman’a doğru kaçarken açılan ateşle oğlu kucağındayken vurularak hayatını kaybeder.

Pek çok öyküde olduğu gibi burada da halkın direnişine dikkat çekilerek Yahudilerin uyguladığı orantısız gücün ve Filistinli sivillerin yaşadığı trajedinin altı çizilir, Yahudi işgaline karşı Filistin Halkının yetersiz silahlarla mücadele etmeye çalışması ve bunun bir halk hareketinden öteye geçememesi anlatılır. Bu durum yazar tarafından hikâyenin kahramanı Hasan’ın görüş açısından şöyle aktarılır:

“Eşit olmayan bir çatışma olduğunu biliyordu. Kurşunları- kinine rağmen- yeni bir tahribattan başka bir şeye neden olmuyordu. Kurşun sıkmanın abesle iştigal etmekten başka bir şey olmadığını da biliyordu. Zira makineli bombardımanın karşısında oyuncak gibi kalıyordu. Ancak bitmiş cephaneyle orada kalmanın intihardan farksız olduğunu anlayan halkın çekilip öğleden beri köyü terk etmeye başladığını kamufle etmeye çalışıyordu.”⁷⁷

“Son kurşununu attı, makineli top ona karşılık verdi, evinin taşlarının yerinden oynadığını hissetti, tüfeğini attı, kurşunsuz tüfek çocuk oyuncağından başka bir şey değildi.”⁷⁸

Filistin Halkının direniş esnasında herhangi bir yardım göremedikleri bu dönem hikâyelerinde özellikle vurgulanır. Bu hikâyede beklenen dış yardımın bir türlü gelmeyişi şöyle anlatılır:

---

⁷⁷ Aynı eser, s. 25.

⁷⁸ Aynı eser, s. 26.

*“Rolünün bittiğine inanmak istemiyordu, öğlen biri gelip cephanenin Bittir yolunda olduğunu söyledi. Fakat öğlen oldu, ikindi oldu, akşam oldu ancak hiçbir şey gelmedi.”*⁷⁹

*“Gündüz öğretmen gece ise tüfek sahibi”*⁸⁰ olan Hasan’ın cephane toplayabilmek için nasıl çabaladığı ise şöyle aktarılır:

*“Ahmed’in yakın köyleri gezmesinin sonucu sadece içindekinden başka kurşunu olmayan birkaç tüfek bulmaktan öteye geçemedi. Top karşısında tüfek? Devin karşısında bir cüce!”*⁸¹

Ğassân Kenefânî, kısa hikâye başta olmak üzere roman ve makale alanlarında ortaya koyduğu pek çok eserle Filistin edebiyatında kendine sağlam bir yer edinen Filistinli bir başka yazardır. 9 Nisan 1936 yılında Akka’da doğan⁸² Ğassân Kenefânî, Sünni bir Müslüman olmasına rağmen avukat olan babasının isteğiyle bir misyoner okulu olan Medresetu’l-Ferîr’de eğitim alır. 1948 Arap-İsrail Savaşına kadar Yafa’da yaşayan Ğassân Kenefânî, daha sonra ailesi ile birlikte sürgüne gitmek zorunda kalır, aile önce Lübnan’a ardından mülteci olarak Suriye’ye gider.

Şam’da yaşayan aile, zor şartlar altında yaşamını sürdürmeye çalışır. Bir yandan eğitimine devam edip bir yandan çalışan Ğassân, bazen gazetelerde prova baskıları düzeltme işinde, bazen de redaksiyon işinde çalışır. Suriye radyolarında Filistin’le ilgili programlara katılan yazar, edebi alandaki ilk denemelerini bu dönemde yazmaya başlar.

---

⁷⁹ Aynı eser, s. 27.

⁸⁰ Aynı eser, s. 28.

⁸¹ Aynı eser, s. 27.

⁸² Mâcide Hammûd, *Cemâliyyâtü’s-Şaḥsiyyeti’l-Filistîniyye ledâ Ğassân Kenefânî*, Dâru’n-Nemr li’t-Ṭibâ’ati ve’n-Neşr, Dimeşk, 2005, s. 7.

Kenefânî, liseyi 1952 yılında tamamlayıp aynı yıl Şam Üniversitesi'nin Arap Edebiyatı bölümüne kaydolur. Ancak, 1955 yılında, Arap Ulusal Hareketi içerisindeki siyasi etkinliği nedeniyle sürgün edilir; bu talihsiz olaydan sonra Kuveyt'e yerleşir. Kuveyt Üniversitesinde hoca olarak çalışmaya başlayan Ğassân, siyasi açıdan daha aktif olur. Kuveyt'te bir gazetede editörlük yaparak “*Ebû'l-‘İzz*” müsteâr adıyla siyasi yorumlar yazar. Kuveyt'te yazdığı *el-Ķamîşu'l-Mesrûk* (Çalıntı Gömlek) adlı kısa öyküyle edebiyat alanında ilk ödülünü alır. Kuveyt'te öğretmenlik yaptığı sırada Filistinli mülteci çocukların hayatlarına daha yakından tanık olur ve çeşitli konularda çektikleri sıkıntıları hikâyelerinde işler. Arap Ulusal Hareketine ait Corc Habaş⁸³ tarafından kurulan *er-Râ'i* adlı gazeteyi çıkarır. Bu gazetede, Marksizm ile ilgilenmeye başlar.⁸⁴

Corc Habaş'ın isteğiyle 1960 yılında Beyrut'a döner ve Arap Ulusal Hareketine ait *el-Hurriyye* gazetesini çıkarır. 1962 yılında, Nasırcı bir gazete olan *el-Muħarrir*'de, 1967 yılında bir diğer Nâsırcı gazete *el-Envâr*'da redaktör olarak çalışır.

Arap Ulusal Hareketinin Filistin kanadı, 1967 yılında Filistin Halk Kurtuluş Cephesi olur. Kenefânî, örgütün sözcülüğünü yapar. 1969 yılında Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin parti programını yazar. Bu programla kendisini resmi şekilde Marksist-Leninist olarak tanımlar. Aynı dönemde, içlerinde *el-Hedef*'in de bulunduğu çeşitli gazeteler çıkarır. Bu sırada, politik, kültürel ve tarihsel birçok deneme ve makale yayınlar. Ğassân Kenefânî 1972 yılında arabasına yerleştirilen bombanın patlaması

---

⁸³ Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC)'nin kurucusu ve önderi. Daha geniş bilgi için bkz: Şenol Gürkan (Der.), “Filistin Halkının ‘Bilge’si George Habaş/Düşle Gerçek Arasında”, (Çev. Özge Kelekçi), Ceylan Yayınları-2008.

⁸⁴ Mâcide Hammûd, *a.g.e.*, s. 10.

sonucu⁸⁵ genç yaşta hayata veda eder; ancak geride, özellikle Filistin sorununu ele alan hatırı sayılır hikâyeler bırakır. Kenefânî, roman ve kısa öykünün yanı sıra medeniyet, siyaset ve Filistin Halkının mücadelesi üzerine pek çok makale ile araştırma kitapları yazar. Kenefânî'nin Arap Edebiyatının modernleşmesinde önemli bir etkisi vardır ve Filistin Edebiyatının da önemli bir figürüdür. Her ne kadar kitapları genellikle Filistin ve Filistin Halkı merkezli olsa ve bir mülteci olarak sık sık bizzat yaşadığı tecrübelerinden bahsetse de *12 Numaralı Yatağın Ölümü* adlı hikâyesi, eserlerinde daha çok siyasal kökenli temaları ele alan Kenefânî'nin sadece bu temalarla sınırlı kalmayıp başka konuları ele almış olduğunun bir kanıtıdır.⁸⁶

Mevt Serîr Raqam 12 (12 Numaralı Yatağın Ölümü - 1961) adlı koleksiyonunda bulunan *el-Bûme fî gurfe bâ'ide* (Uzak Bir Odadaki Baykuş) adlı hikâyesinde, genç bir adamın bir baykuş fotoğrafı görmesiyle geçmişine yaptığı yolculuk sırasında memleketinden kaçmasına neden olan saldırıları hatırlarken bir halkın, profesyonel bir ordu ve teçhizat karşısındaki acziyeti ele alınır, halkın çaresizliği ve donanımsızlığı vurgulanır:

*“Eski tüfekler adamların kaba ellerinde kanlı destanlar gibi önümüzden geçip gidiyordu. Uzaktan gelen bomba sesleriyse süregelen çatışmayı, pencereden sessizce ölüm sahasına bakarken, orada kocalarını kaybeden anneleri ve babalarını yitiren çocukları haber veriyordu.”*⁸⁷

---

⁸⁵ Mâcide Hammûd, *a.g.e.*, s. 17.

⁸⁶ Rahmi Er, “Gassân Kenefânî'nin ‘12 Numaralı Yatağın Ölümü’ Adlı Hikâyesi Üzerine”, *Kayıtlar Dergisi*, Yıldızlar Matbaa, İstanbul, Nisan 1991, S. 6, s. 20.

⁸⁷ Gassân Kenefânî, *el-Âşâru 'l-Kâmile*, Mu'esseset Gassân Kenefânî es-Sekâfiyye, Lübnan, 1987, C. II, s. 46.

Burada bilhassa kullanılan “*sessizce ölüm sahasına bakarken*” ifadeleri, insanların çaresizliğinin altını çizer, sonuç konusunda ne kadar umutsuz oldukları belirtilir.

Bu dönem hikâyelerinde sıkça karşılaşılan orantısız güç, Filistinlilerin ellerindeki silahların yetersizliği ve eskiliği bu hikâyede de kendine yer bulur. Filistinli köylülerin, modern ve gelişmiş silahlara sahip işgalci güçlere karşı, hafif ve eski silahlarla, hatta nacak ve sopalarla nasıl direnmeye çalıştıkları, bir bölümü geri dönüş tekniği ile verilen hikâyede, on yaşındaki bir çocuğun ağzından şu şekilde aktarılır:

“Hücum gece yarısından önce başladı. Yaşlı babam ağır tüfeğini kuşanırken anneme:

-Bu defa büyük bir hücum... dedi.

Biz küçükler, atış seslerinden orada yeni silahlar olduğunu, diğer taraftan şimdiye kadar olan hücumlardan daha büyük bir şey olduğunu, ateş toplarının köyün ortasına düşüp ev ve çocukları yaktığını anladık.”⁸⁸

“Baskından bir saat sonra erkeklerimiz döndü. Cehennem adeta köyümüze gelmişti. Yıldızlar evimize düşüyormuş gibi geldi. Penceremizin altından bir cesedi soluk soluğa çekerken geçen bir kadın:

- Nacaklarla savaşıyorlar... dedi.

Nacakla savaşmak köyün erkeklerine yabancı değildi, zira çapa, tüfekteki mermiler boşaldıktan sonra kullanabilecekleri tek silahtı.”⁸⁹

---

⁸⁸ Aynı eser, s.46-47.

⁸⁹ Aynı eser, s.47.

‘Azzâm’ın *Hubzu’l-Fidâ*⁹⁰ (Feda Ekmeği) adlı hikâyesinde, daha önce Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî’nin *el-Ḥurûc Mine’l-Cenne* adlı hikâyesinde de işlenen İngiliz Manda Yönetimi’nin vaat ettiği tarihten önce aniden çekilmeye karar vermesiyle hız kazanan Yahudi işgali, birbirine âşık olan bir çiftin perspektifinden ele alınır.

Râmiz, milli savunmada silah eğitmeni olarak görev yapar. Küçük çaplı bir hastaneyi korumak üzere görevlendirilir ve orada tanıştığı hemşire Su‘âd’a âşık olur. Birlikte vakit geçirmeye başlarlar. Yaşanan çatışmaların akabinde Manda Yönetimi’nin ansızın Akka’dan çekilmesiyle başlatılan ve iki buçuk gün süren şiddetli bombardımandan dolayı şehir boşalır:

“Râmiz o günü hiç unutmayacaktı...

Eğitim yaptırıyordu... denize doğru baktığında aniden insan taşıyan onlarca gemiyi gördü... şehrinin halkı surlardan ve liman bölgesinden merakla bakıyordu. Hayfa’da devam eden çatışmadan haberdardı. Mandater Yönetim, Manda yönetimi bittikten birkaç ay sonra şehirden çekileceğini söylemesine rağmen aniden şehri boşaltmaya mecbur kaldığını ilan ederken, Siyonistlerin korunaklı yerlerde gizlice güçlenmelerini sağladıklarını da biliyordu.

Dağ eteklerinde yaşayan Arapların üzerine Kermel’den korku aktı. Yayılan savaş nedeniyle oluşan panik yüzünden yönetim yolları düzenleyip limanları açtı. Gemilerini, gitmek isteyen herkesi taşımak üzere gönderdi. Ateş dağdan üzerlerine korku saçarken onlar da gemilere yığıldılar.

---

⁹⁰ Semîra ‘Azzâm, *Va Kıtaş Uḥrâ*, Dâru’t-Ṭalî‘a li’t- Ṭibâ‘a ve’n-Neşr, b.y.y., b.t.y.

Böylece gemiler onları Akka sahiline attı. İnsandan bir yığın... bazıları yaralardan bazıları açlıktan bazısıysa korkudan inliyordu.”⁹¹

Geride, şehri koruyan gençler ve gönüllü hastabakıcılar kalır. Su‘âd’ın ağabeyi de gidenlerdendir. Her ne kadar Su‘âd’ın da ailesiyle birlikte Lübnan’a gelmesini istese de Su‘âd bu teklifi reddeder, kalmaya kararlıdır. Ağabeyinden kaçmaktan başka bir seçeneği kalmaz. Soluğu Râmiz’in yanında alır. Râmiz şaşkındır. Kalma nedeninin kendisi olduğunu sanır. Ancak Su‘âd *“hayır, senin yüzünden kalmadım, seni sevdiğim doğru ancak sen, her şey demek değilsin!”* ⁹² diyerek yanından ayrılır. Su‘âd şehrinin terk eden pek çok kişinin aksine kalıp savaşmayı, yaralılara yardım etmeyi seçer. Râmiz’in gözünden memleket sevgisinin ne demek olduğu anlatılır:

“... aşk ve savaş, ilk kelime diğerini anlamlandırıyordu. Savaş, kendi arzuları doğrultusunda öldürülen düşman değildi. Savaş, sevdiği toprakta, sevdiği kızla yaşama hakkıydı. Filistin sadece deniz, balıkçı tekneleri ya da altın gibi sarkan portakal değildi. Fıçıları dolduran zeytin ya da yağ da değildi. Filistin, bir de Su‘âd’ın simsiyah gözleriydi. Su‘âd’ın gözlerinde tüm Filistin’in hayrını gördü. Mutlu evinin gölgesiyle ona küçük kahramanlar doğuran ve varlığına bir mana veren karısını gördü.”⁹³

Birbirini seven iki kişinin gözünde aşk, sadece beşeri sevgi değil aynı zamanda toprağa, vatana olan sevgidir. Aşkı tamamlayan öge huzur içinde yaşanılan sıcacık bir ev ve o evin olduğu vatandır, Filistin’dir.

Ne var ki çatışmalar sırasında, mücadele veren gençlere yemek götüren Su‘âd vurulur ve ölür. Yine de, her şeye rağmen vatan savunmasına devam edilir.

---

⁹¹ Aynı eser, s. 84- 85.

⁹² Aynı eser, s. 86.

⁹³ Aynı eser, s. 83-84.

Ğassân Kenefânî'nin *aş-Şagîru Yeste'îru Martinete Hâlihi ve Yuşarriku ilâ Şafed* (Çocuk Dayısının Tüfeğini Ödünç Alıp Doğudan Safed'e Gidiyor)⁹⁴ adlı öyküsünde de on yedi yaşındaki gencecik bir çocuk olan Manşûr'un Mecdu'l-Kurûm'dan⁹⁵ Safed'e giderek işgal edilen Safed Kalesini işgalcilerden geri almak için savaşımlara katılması ele alınır. Başkahraman Manşûr ve ailesi örneğinde vatanseverlik ve vatan uğruna feda edilecekler, bireyin vatanı ile geleceği arasında seçim yapması, Filistin'in mühimmatsız ve ordusuz bir şekilde Yahudilere karşı savaşmaya çalışması işlenir.

Manşûr, Mecdu'l-Kûrum'da yaşayan on yedi yaşında bir gençtir. İşgal altındaki Safed Kalesini geri almak için bir kısım insanın mücadele ettiğini duyar ve yardım etmek için onlara katılmaya karar verir. Ancak silahı yoktur. Dayısının eski tüfeğini ödünç almak için önce Akka'ya gider. Dayısıyla aralarında geçen diyalogda, bulundukları kısıtlı şartlar gün yüzüne çıkar:

“- *Safed'deki gençler kaleyi kuşatıyorlar, oraya gitmek için tüfeğini ödünç almaya geldim, verir misin?*

-*Fişeği nereden bulacaksın?*

-*Satın aldım.*

-*Kaç tane?*

- *Yirmi kadar.*

- *Yirmi fişekle Safed Kalesini zapt edeceksiniz, öyle mi?*”⁹⁶

---

⁹⁴ Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*

⁹⁵ Filistin'in Kuzeyinde bulunan bir şehir. 1948 yılında yapılan tehcirlerin ardından 1949 yılında Yahudilerce yasadışı yerleşim yeri olarak kullanılmaya ve Yas'ûr adıyla anılmaya başlanmıştır. <http://mawdoo3.com> (erişim tarihi 13/09/2019)

⁹⁶ Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*, s.631.

On yedi yaşında, hayatının baharında olan bir gencin en büyük hayallerinden biri kendine ait bir tüfeğin olmasıdır. Akka'dan Safed'e dağ yamaçlarından giderken verdiği bir mola esnasında tüfeği kişiselleştirerek onunla konuşan Manşûr'un sözlerinde bu arzu şu şekilde dışa vurur:

*“Yakında bana ait bir tüfeğim olacak. Sadece benim olacak.”*⁹⁷

Bir başka monologda Manşûr'un *“Tuhaf değil mi? Yani Safed'de savaşabilmek için Mecdu'l-Kûrum'dan Nahaf'a gidip bir tüfek ödünç almam”*⁹⁸ derken işgale karşı plansız, programsız, hazırlıksız ve elbette silahsız yakalanmış olmalarının yanı sıra bu durumun garipliğinin de altı çizilir, toprakları için savaşmak isteyen vatanseverlerin düşmandan önce içinde bulundukları imkânsızlıkları yenmeleri gerektiği vurgulanır. Bu öykünün devamı niteliğinde olan *ed-Duktûr Kâsım Yetehaddasu ilâ İva 'an Manşûr ellezî vaşala ilâ Şafed* (Dr. Kasım İva'ya, Safed'e Ulaşan Mansur'u Anlatıyor) adlı hikâyede ise hayatı boyunca kasabasından ayrılmamış, zeytinlikleri ve toprağından başka bir şey bilmeyen başkahraman Manşûr'un, Safed'de işgalcilerle çatışmalar yaşandığını öğrendiğinde dayısından ödünç aldığı tüfekle oraya gidip, savaşan bir gruba katılması ve sonunda grup liderinin hayatını kurtarışı ele alınır.

Manşûr zorlu bir yolculuk sonunda Safed'e ulaşır. Çarşıya vardığında, insanların ortamı geren kurşun seslerine duyarsız kaldıklarını görür ve bu duruma hayret eder:

---

⁹⁷ Aynı eser, s. 635.

⁹⁸ Aynı eser, s. 637.

“Şehirliler de bir garip, sanki vaziyet onları ilgilendirmiyor!”⁹⁹ biçiminde Manşûr’un gözlemlerinden aktarılan bu durum, Ğassân Kenefânî’nin nezdinde Filistin müdafaasında kentli- köylü ayrışması olduğu çıkarımına götürebilir.

Manşûr çarşıda, bir-iki kasa yiyecek yüklenmiş kurşun izleri olan ve çamurla sıvanmış kırık dökük bir arabada birkaç adamla karşılaşır. Biri ona laf atar ve eski tüfeğiyle dalga geçer:

“Aha orda Safed’i kurtarmak isteyen bir köylü var, sopa taşıyor”¹⁰⁰

Yine arabada bulunan başka bir adamla aralarında şu diyalog geçer:

“- Kardeş neredensin?

-Mecdu’l-Kûrum’dan.

-O tüfekle Safed’de ne yapıyorsun?

- Kaleyi kuşattığınızı duydum, ben de size katılmaya geldim.

- Kaleyi kuşatmak mı?

Deli gibi gülen iki adama baktı, ardından kasanın tekini alıp öbürünün üzerine koyarak yeni bir yer açtı.

- Hadi, bizimle gel, sonsuza kadar arabanın arkasından koşturmana izin vermek kibarlık olmaz.

(...)

- Kaleyi kuşatmıyor musunuz?

- Kale, Adem’in çocukluğundan beri metruk.

---

⁹⁹ Aynı eser, s.649.

¹⁰⁰ Aynı eser, s.650.

- *Peki ne yapıyorsunuz?*

- *Yahudi mahallesini tarıyoruz.*

- *Ya kale?*

- *İngilizler bir fare bile hareket etse vuruyorlar, ama yine de kontrol bizde.”¹⁰¹*

Manşûr bu konuşmadan sonra birden bire hiçbir işe yaramadığını, hiçbir şeyden haberdar olmadığını, kasabasından savaşmak için kalkıp gelmenin deli zırvasından başka bir şey olmadığını düşünür. Gördüğü alaycı muamele ve adamların söyledikleri, canını sıkar. Yine de Yahudi mahallesinde nöbet tutan arkadaşlarına yemek götürün o adamlarla gider. Manşûr’un Safed’deki adamlarla birlikte Yahudi mahallesinde bulunan savaşçılara yiyecek götürmeye çalışmasıyla devam eden öyküde, Manşûr ile adamların lideri konumundaki Üstat Ma’rûf ile aralarında geçen diyalogda güç dengesizliğine bir kez daha değinilir:

“- *Neredeler?*

- *Kimler?*

- *Yahudiler.*

-*Çatılarda ve sadece ilahî mermilerin delebileceği demir pencerelerin ardındalar.*

- *Ya biz?*

- *Şimdi göreceksin... köşe başlarında ve bir sineğin sığabileceği her delikte.”¹⁰²*

---

¹⁰¹ Aynı eser, s. 651-652.

¹⁰² Aynı eser, s. 655.

Bir diğ er sorun ise İngiliz Mandacıların uyguladığı taraflı tutumdur. Hik âyede, bu durum yine Üstat Ma‘rûf’un dilinden dile getirilir:

“İngilizler [olan biteni] biliyorlardı, bu, gönl  n ferah söyleyebileceğ in bir ger ek. Silahlarla geldiler; hafif, normal ve ağır silahlarla. Eee, peki nasıl olur da İngilizler bizdeki olta kur  nlarını buluyorlar da onlardaki bu silahları bulamıyorlar? Şimdi bir bak onlara, İngilizler, Yahudilerin ateş açmasına izin veriyorlar. Bize gelince Polis M  d  r   Burham Beyle adamları arabaları ve atlarıyla ko arak gelip ateş açarak ya da kırba larla geride kalanlarımıza saldırırlar. Becerebildiklerinde ara ara kaleye  ıkmalarına izin veriyorlar. Peki, orada ne yapıyorlar? Sadece Burham Bey biliyor. Top mu imal ediyorlar? Hendek mi kazıyorlar? Otomatik silah mı g m yorlar? Kimse bilemez, sadece Burham Bey bilir. Ama bize gelince, ne yaptıklarını g rmek i in oraya gitmeye kalkarsak her taşın ardında silahlı bir İngiliz, her taşın  n  nde de go back!-geri d n diyen bir ba ka İngiliz buluruz.

Bu şerefli bir sava  değil. İki g n  nce İdel Mayberk oğluyla beraber Safed’e bir saat boyunca kur  n yağdırdı. Nereden? Kaleden. İngilizler, Yahudilerle K rtlerin mahallesi arasında kalan Hacı Fu‘ad el-H  l ’nin evinden d n   t rd kleri merkezle, Kenan Dağı merkezi ve el-Va   mahallesi polis merkezindeki yataklarında derin bir uykudaydılar. Tam bir saat s ren kur  n yağmurunda biri bile uyanmadı. Ama bizim gen ler kaleye doğru tırmandıklarında neredeyse pantolonlarını bile giymeden hepsi ko arak geldi. Bu, adi bir sava .”¹⁰³

---

¹⁰³ Aynı eser, s. 661-662.

“Yahudilerle ilgili olunca İngilizler kör oluyorlar, bize gelince gözleri onar onar açılıyor”¹⁰⁴

Ed-Duktûr Kâsım Yetehaddasu ilâ İva ‘an Mansûr ellezî vaşala ilâ Safed adlı hikâyenin devamını *Ebû’l- Hasan Yukavvişu ‘alâ Seyyâra İnkilîziyye*¹⁰⁵ (Ebû’l-Hasan İngiliz Arabasına Ateş Açıyor) adlı öyküde okuruz. Manşûr Safed’den döner. Ödünç aldığı tüfeği dayısına iade eder. Dayısı, Manşûr’un iade ettiği tüfeği itinayla kontrol eder. Zira o da gizliden gizliye çatışmalara katılmaktadır. Aynı gece üç arkadaşıyla birlikte bir İngiliz devriye arabasına pusu kurarlar. Aralarında en yaşlıları olan Ebû’l- ‘Abîd yıllardır işgalciler ve yandaşlarıyla savaşmaktadır. Ebû’l-Hasan’ın düşünce akışından geçmişi hakkında bilgiye ulaşılır:

“Ey gidi günler, Ebû’l- ‘Abîd bir hafta kayıplara karışıp kuru ekmekle za ‘tar¹⁰⁶ yer ama sonunda da en az beş İngiliz kepiyle dönerdi. Ne günlerdi! Sabahtan akşama kadar yürüyüp tek bir sızlanmanın duyulmadığı günlerdi! On iki sene! Fakir bir adamın yaşlanıp kemiklerinin eriyeyeceği kadar uzun bir ömür. Ey zavallı Ebû’l- ‘Abîd, seninle savaşan İngilizlerin, on iki yıl önce karşılaştıklarıyla aynı olduklarını mı sanıyorsun? Senin gibi yaşlandıklarını mı sanıyorsun? Zavallı Ebû’l- ‘Abîd, yaşlıları evlerine gönderip daima yerine yeni nesilleri gönderdiklerini bilsen, yaşlanan biziz sadece... onlarsa...”¹⁰⁷

Bir kez daha güç dengesizliğine atıfta bulunulmasının yanı sıra uzun yıllar boyunca işgal altında ve bir bakıma kaotik bir ortamda yaşayan halkın, yeri geldiğinde çatışmalara girmelerine rağmen savaş ortamında yine de insanlıklarından bir şey

---

¹⁰⁴ Aynı eser, s. 663.

¹⁰⁵ Aynı eser, s. 669.

¹⁰⁶ Geleneksel bir kahvaltılık türü, kekik.

¹⁰⁷ Ğassân Kenefânî, a.g.e., s. 681-682.

kaybetmemiş olmaları vurgulanır. Zira İngiliz devriye arabasına pusu kurmalarına rağmen sadece araçta bulunan silahları alırlar ancak askerleri öldürmezler, hatta onlara herhangi bir şiddet bile uygulamazlar:

“Ebû'l-'Abîd geri çekildiklerini belirtmek için tüfeğin ağzına mermiyi sürüp askere yöneltti.

On dakika yürüdükten sonra Ebû'l-'Abîd durup elini Ebû'l-Hasan'ın omzuna koydu:

- Biliyor musun? Geri dönmemiz lazım. Askeri dövmeği unuttuk.

- Ne?

- Ömrüm boyunca hep bir İngiliz Askerine tokat atmak istemişimdir. Ama buna rağmen yine de unuttum.”¹⁰⁸

Ebû'l-'Abîd, askeri öldürmek yerine ona tokat atmayı arzulamış, tarafsız olmak yerine, Filistinliler aleyhine olacak şekilde takındıkları tutumdan utanmasını istemiştir.

Ğassân Kenefânî'nin *Arđu'l-Burtuğâli'l-Ğazîn* (Hüzünlü Portakal Diyarı) adlı koleksiyonunda bulunan ve üç farklı hikâyeyi barındıran *Selâsatu Evrâķ Min Filisťîn* (Filistin'den Üç Mektup) adlı üçlemesinin ilk öyküsü olan *Varaķa mine'r-Remle*'de (Remle'den Mektup) bir Filistinlinin, dokuz yaşındayken yaşadığı şehir olan Remle'nin Yahudiler tarafından işgal edilmesiyle başından geçen olayları hatırlaması konu edinilir.

Dokuz yaşındaki Filistinli bir çocuk, Remle'de yaşamaktadır. Yahudiler Remle'yi işgal ederler ve birkaç saat sonra yöre halkını sokakta sıraya dizerler. Kaba bir şekilde üst baş araması yaptıkları sırada mahallenin berberi ve aynı zamanda doktoru

---

¹⁰⁸ Aynı eser, s. 683.

olan Ebû Osman'ın küçük kızını sebepsiz yere öldürürler. Ebû Osman çaresiz bir şekilde küçük kızının cansız bedenini gömmek üzere oradan uzaklaşır. Döndüğünde bu defa da karısının cesediyle karşılaşır. Yine çaresiz bir şekilde karısının cesedini gömmek üzere uzaklaşır ve döner. Direniş hakkında bildiklerini anlatmak üzere işgalci kumandanın odasına götürülür, ancak Ebû Osman üzerine yerleştirdiği patlayıcılarla orayı havaya uçurur. Zira daha önce Nablus'ta yaşayan Ebû Osman orada çıkan olaylardan sonra¹⁰⁹ er-Remle'ye yerleşmiş, elinde avucunda olan her şeyi Filistin'in müdafaası amacıyla silah alımı için kullanmış, dükkânı bir silah deposu haline gelmiştir. Karısını defnetmek üzere gittiğinde kefen olarak kullanacağı bezi almak için dükkâna uğramış ve patlayıcıları da üzerine yerleştirmiştir.

Hikâyede, yine bir halkın herhangi bir yardım ve destek görmeden kendini savunmaya çalışması ele alınır, bir doktorun vatan sevgisi uğruna tüm benliğiyle amaca hizmet etmesi işlenir. Diğer taraftan işgalcilerin halka yaptıkları zulümlere de değinilir.

Orantısız güç ve yaşanan sıkıntıları ele alan bir başka hikâye de yine Kenefânî'ye ait *Şey'un lâ Yezheb*¹¹⁰ (Kalıcı Bir Şey)'dir. Bu hikâyede, Kuveyt'ten Ömer Hayyam'ın¹¹¹ mezarını ziyaret etmek üzere trenle İran'ın Tahran şehrine giden Hayri'nin geçmişine yaptığı yolculuk ele alınır.

Hayri, Hayfa'ya yapılan Yahudi saldırısından dolayı memleketini terk etmiştir. Kuveyt'e yerleşen Hayri, sekiz yıl önce Hayfa'da âşık olduğu ve Leyla olarak adlandırdığı sevgilisinin verdiği Ömer Hayyam'ın Rubailerinin etkisinde kalarak Tahran'da bulunan Hayyam'ın mezarına gitmeye karar verir. Yolculuk, bir müfettişin

---

¹⁰⁹ 1918 olayları kastedilmektedir.

¹¹⁰ Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*

¹¹¹ İranlı şair, filozof, matematikçi ve astronom.

genç adamı trende olabilecek hırsızlıklara karşı uyarmasıyla başlar. Hırsızlardan kendisini korumak adına yolculuk boyunca uyanık kalmaya karar veren genç, bu sırada geçmişini düşünmeye başlar. Hayri, vatanını savaşmadan terk etmenin pişmanlığını yaşarken bir yandan da Leyla'nın cesurca ülkesi için nasıl savaştığını düşünür:

“Leyla başka türden biriydi, ancak tanıştığımız zaman bunu bilmiyordum. Benden bir şey gizlediğini biliyordum ama o körpe kızın bombalama operasyonları yürüttüğünü bilmiyordum, ortalama bir cesarete sahip bir adamın bunu tahmin etmesi zor, ayrıca bana da o uğursuz olaya kadar herhangi bir şey söylemedi.”¹¹²

Vatanı için mücadele eden, bombalama operasyonlarına katılan, Yahudilerce yakalanıp işkence gören Leyla'nın düşünce biçimi başkahraman Hayri tarafından şu şekilde dile getirilir:

“Bataklığın içine çektiği bir girdap olarak adlandırdığı kaba aşk, davayı ona unutturamamıştı. Aksine bana hayatımızın önemsiz bir şey olduğunu anlatana kadar çok azap çekmişti. Binlerce kişinin mutluluğu için kendini feda etmeyi, kıymetinin doruğa ulaşması olarak görüyordu.”¹¹³

Hayri ise Hayfa henüz düşmeden oradan kaçmıştır, pişmandır! Aradan geçen yıllar sonra savaşmadan kaçmanın pişmanlığını yaşar, vatanı için savaşmayan bir insanın bir vatanı hak etmediğini şöyle dile getirir:

---

¹¹² Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*, s. 60.

¹¹³ *Aynı eser*, s. 60.

“Leyla’yı hak etmiyordum, benden çok daha iyiydi. Korkaktım, ölümden korkuyordum, Hayfa’yı savunmak için silah tutmayı reddettim. Hayfa’nın Yahudilerin eline geçtiğini söylediklerinde Ra’s en-Nakura’daydım.”¹¹⁴

Bir insanın canını koruma içgüdüsüyle hareket etmesi ile vatanını korumak adına canından vazgeçmesi arasındaki o ince çizgi üzerinde durulur; ancak yine işkence görüp tecavüze uğramış olan Leyla’nın sözlerinde vatan için nelerin feda edilebileceği belirtilir:

“Hayfa’dan gitmeden Leyla’nın söylediklerini hatırladım:

- O zor dokuz günü unutamam, ancak Hayfa’yı savunmaya devam etmek istiyorum. Biliyorum ki canımdan daha fazlasını verdim ancak canımı da vermek istiyorum, böylesi daha iyi. Hayfa’yı bırakıp gidebilirsin, kaçabilirsin. Ancak bir gün gelecek ayılacaksın, keşfedeceksin ve pişman olacaksın.

Üzgün, sıkıntılı Leyla... Hayfa’da kaldı ve oradan gitmeyi reddetti. Kendileriyle gitmesi için onu ikna etmeye gelen komşularına, her şeyi kaybettiğini, güzel Hayfa’daki güzel geçmişini de kaybetmek istemediğini söyledi. Onda kalıcı bir şeyleri olmasını istiyordu.

Hayfa’dan çıktığım günün üzerinden uzun bir süre geçti. Ve şimdi Leyla’yı hiçbir surette hak etmediğimi hissediyorum. Hatta Hayfa’yı da hak etmiyorum. Bu kadar asil bir insanın benim gibi korkak bir adamla ne işi vardı?”¹¹⁵

Kendi hayatından endişe ettiğinden memleketini düşmanın eline savaştan bırakıp kaçan bir insanın yıllar sonra olsa da yaşadığı pişmanlık ifade edilir. Bu

---

¹¹⁴ Aynı eser, s. 65.

¹¹⁵ Aynı eser, s. 65-66.

anlamda “küçük” insanın bir dönüşüm geçirerek artık kendini değil de vatanını düşünmeye başladığını, kendi toprağı dışında yaşamın ona mutluluk vermediğini görürüz.

Ğassân Kenefânî gibi birkaç yazar öykülerinde işgalci ordunun gelişmiş silahları karşısında direnmeyi anlamsız gören veya canını kurtarmak amacıyla topraklarını terk edip güvenli bölgelere giden Filistinlilere de yer verir. Yazarlar, hayatta kalabilmek için topraklarını terk eden Filistinlilere karşı onları suçlayıcı, eleştiren bir tutum takınmamaya özen gösterirler. Bunun yerine, tercihlerinde hatalı olduklarını bir itiraf niteliğinde onlara söylerler. Topraklarını terk etmiş oldukları için aradan geçen birkaç yıl sonra şimdi çok büyük pişmanlık duyan bu insanlar, bu davranışlarından dolayı geri kalan yaşamlarında mutluluğu tadamazlar, hatta yaşamayı dahi hak etmediklerini düşünürler. Dolayısıyla Filistinliler, ister topraklarını işgalcilere karşı korumaya çalışsın olsun, ister topraklarını terk etmek zorunda kalmış olsun hepsi yazarlar tarafından gözetilip korunurlar. Yurtlarından kaçanların duydukları pişmanlık, yazar tarafından onların saygın kişilik kazanmaları için özel olarak kurgulanır.

*Selâsatı Evrâk Min Filistîn*¹¹⁶ adlı üçlemenin son hikâyesi olan *Varağa min Ğazze* (Gazze’den Mektup) adlı öyküde, memleketi olan Filistin’den kurtulmak isteyen bir gencin, işgalin gölgesinde solan hayatlara yakından şahit olduktan sonra vatanında kalması ve mücadele etmesi gerektiğinin farkına varması ele alınır.

Gazze’li bir genç, Filistin’deki kaotik hayattan kurtulabilmek ve daha güzel bir yaşantıya kavuşabilmek için çocukluk arkadaşıyla birlikte Amerika Birleşik Devletleri’ne gitmeye niyetlenir. Çocukluk arkadaşı kendisinden önce gider ve gerekli

---

¹¹⁶ Aynı eser, s. 317.

evrakları hazırlayarak onu çağırır. Genç, çalışmak üzere gittiği Kuveyt'ten Gazze'ye dönüp, annesi, dul yengesi ve yeğenlerinden oluşan ailesini son bir kez görmek ister. Gazze'ye gittiğinde acı bir durum onu beklemektedir. On üç yaşındaki yeğeni Nâdyâ, evlerine yapılan bombalı bir saldırı sırasında kardeşlerini kurtarmak isterken yaralanmış ve bir bacağını kaybetmiştir:

“Bana dediklerine göre, Nâdyâ, tırnakları eve yapışan kardeşlerini bombalardan ve açılan ateşten korumak için üstlerine kapandığında bacağını kaybetti, Nâdyâ kendini kurtarabilirdi, kaçabilirdi, bacağını kurtarabilirdi ancak yapmadı...”¹¹⁷

Bu durumdan son derece etkilenen genç için yeni bir sayfa ve farklı bir dünyanın kapısı aralanır. Kaçmak, her şeyi ardında bırakmak yerine, kendini kurtarmayı değil tıpkı küçük Nâdyâ gibi kalıp vatani için mücadele etmeyi seçer:

“O gün hastaneden Gazze sokaklarına çıktığımda Nâdyâ'ya vermek üzere getirdiğim iki Cüneyhi şiddetli bir küçümsemeyle sıkıyordum. Parlayan güneş caddeleri kan rengine boyuyordu. Mustafa! Gazze yepyenydi. İkimiz de onu hiç böyle görmemiştik. Yaşadığımız eş-Şucâ'iyye Mahallesi'nin başında yığılı duran taşların anlamı vardı, sanki oraya bir şeyi anlatmak üzere konulmuşlardı. İyi adamlarıyla birlikte Nekbe süresince yedi yıl yaşadığımız şu Gazze artık yeni bir hal almıştı, bana sanki yeni bir başlangıçmış gibi geliyordu. Neden bana sadece bir başlangıçmış gibi geliyordu bilmiyorum. Evime dönerken ana caddenin Safed'e uzanan uzun, upuzun bir cadde olduğunu hayal ediyordum.”¹¹⁸

---

¹¹⁷ Aynı eser, s. 349-350.

¹¹⁸ Ğassân Kenefânî, a.g.e., s. 349.

Gencin, yeğeni ile karşılaşmasının ardından dünyaya farklı bir açıdan baktığı aşikârdır; onun için artık kaçıp kendini kurtarmaktan ziyade kalıp mücadele etmek söz konusudur. Üstelik sadece Gazze için değil tüm Filistin topraklarını kapsayan bir düşür.

Ġassân Kenefânî'nin *aş-Şagiru Yekteşifu enne'l-Miftâhe Yuşbihu'l-Fe's*¹¹⁹ (Çocuk, Anahtarın Nacağa Benzediğini Fark Ediyor) adlı öyküsünde, üniversite tahsili yapan bir gencin, köyü işgale uğradığında okulu bırakıp köyünü savunmaya gitmesi ele alınır.

Başkahraman olan anlatıcının evinde kendini bildiğinden beri bir anahtar vardır. Nacağa benzettiği bu anahtarın ne zaman ve kim tarafından yapıldığına dair bir bilgisi olmamasına rağmen, babasına atasından kaldığını bilmektedir. Başkahraman, yıllar sonra üniversite tahsilini yapmak üzere Kudüs'e gider. Bir süreliğine dahi olsa anahtarı ve onun simgelediklerini unutmaz. Sadece ara sıra onu ziyarete gelen babasını gördükçe anahtarı hatırlar. Bir gün fakülteden yurda döndüğünde köyden bir ziyaretçisi gelir. Yahya adındaki bu genç, babasının öldüğünü bildirir:

*“Anahtarı kemerinden çıkarıp kafamda dönüp duran girdabın ortasına bıraktı, onunla kafamdaki bu korkunç sivruluşu durdurmak ister gibiydi, ayağa kalktı ‘Yaşadığı gibi şerefli ve cesur bir şekilde öldü, o olmasaydı işgal ederlerdi...’ dedi ve sustu.”*¹²⁰

Babası, köyü işgale uğradığında savunma sırasında ölmüş, annesi ise küçük kardeşlerini alarak Akkâ'ya gitmiş, giderken de anahtarı oğluna bırakmıştır.

---

¹¹⁹ Aynı eser, s. 727.

¹²⁰ Aynı eser, s. 732-733.

“Kocakarı çocukları alıp Akkâ’ya gitti. Giderken de sana dedi ki ‘İşte anahtar, arka odada zeytinyağıyla tahin var. Divanın altında da bir teneke zeytin, elbiselerinse yerinde. Atlara gelince, muhtarın oraya koydular.’

Ardından avucumu açtı, anahtarı bıraktı ve gitti.”¹²¹

Köyünün bir saldırıyla karşı karşıya kaldığını, her an elden çıkabileceğini duyduğunda hiç vakit kaybetmeden oraya giden genç, Yahya’yla yeniden karşılaşır. Yahya onu beklemektedir. Anahtarı sorar, zira başkahramanın evi köyün en stratejik yerindedir. Oradan savunma yapacaklardır, üstelik annesi onlar için yiyecek bırakmıştır!

1936 yılındaki olaylarda büyük rol oynayan ve bir halk kahramanı sayılan Sa‘îd el- Ĥamdûnî’nin köyünü Yahudi saldırısına karşı koruyabilmek ve top satın alabilmek için toplanan bağışın yetersiz kalmasıyla kanını satarak üzerini tamamlamasını konu alan Kenefânî’nin *el-Midfa* ¹²² (Top) adlı hikâyesinde ise çaresizliğin vahim boyutu son derece uç bir örnekle anlatılır.

Kenefânî’nin *Muntaşaf Ayyâr*’ı ¹²³ (Mayısın Ortası), arkadaşı çatışmada ölen bir gencin iç devinimlerini ele alan bir öyküdür. Bu öyküde iki Filistinli arkadaş, yasadışı Yahudi yerleşim bölgesine yapılacak bir baskına katılırlar. Ancak olaylar planladıkları gibi gitmez ve kendilerini sıcak çatışmanın içinde bulurlar. Başkahraman, yakın arkadaşının bir Yahudi’nin menzilinde olduğunu görür; ancak Yahudi dahi olsa bir insanı öldürmeye tereddüt eder. Zira o ne bir katildir ne de eğitimli bir asker. Sadece arkadaşlarıyla birlikte ülkesini kurtarmak isteyen bir vatanseverdir:

---

¹²¹ *Aynı eser*, s. 733.

¹²² *Aynı eser*, s. 803.

¹²³ *Aynı eser*, s. 69.

“Akşama doğruydı, senle birlikte dedenin evinin önünde bir oturak gibi duran büyük kayanın yanında durduk. Silah kullanmayı öğrenmeye başlamıştık. O zamana kadar boş konserve ve eski zeytinyağı tenekelerini kullanıyorduk....”¹²⁴

Ancak düşmanın bir tereddüdü yoktur, ateş eder ve arkadaşını öldürür. Bu durumun vicdan azabını hayatı boyunca taşıyan kahraman, sahip çıkılamayan vatan toprağı için duyduğu üzüntüyü sonraki yaşamını sürdürdüğü çadır kentte yaşar.

Köyünü işgalden kurtarmak isteyen, ancak gerekli silah ve mühimmatı olmayan, dolayısıyla kendisine bir silah edinmeye çalışan bir adamı konu alan *el-‘Arûs*¹²⁵ (Gelin) ayrıntıları itibariyle diğer öykülerden biraz farklılık gösterir.

Anlatıcı-kahraman, arkadaşı Riyâd’a bir mektup yazar. Mektupta, sokakta rastladığı ancak sonra unutmadığı bir adamı aradığından bahseder. Onu bulması için kendisine yardım etmesini rica eder. Ardından meçhul adam hakkında bilgi verir.

Filistin işgaliyle süren katliam, altı aydır kesintiye uğramaksızın devam ederken meçhul adamın hikâyesi de o sırada, yani 1948 Haziranında başlar. Filistin’in eş-Şa‘b köyündendir. Köyünü savunan erkeklerin lideridir. Tüm çatışmalara katılmakta, canla başla köyünü savunmaktadır. Ancak her çatışmadan önce kullanabileceğı bir silah aramaktadır. Bir çatışma sırasında düşmandan bir tüfek almayı başarır. Tüfek, oldukça nadir bir Çek Martinidir.¹²⁶ Silahı gören subay, Doğu’dan düşmana yeni bir silah sevkiyatı yapıldığını düşünerek mıntıkeyi koruma görevini üstlenen komutanlığın durumdan haberdar olması gerektiğı gerekçesiyle silahı meçhul adamdan ister. Meçhul adam, her ne kadar vermek istemese de subay, silahı en geç iki gün sonra iade

---

¹²⁴ *Aynı eser*, s. 72.

¹²⁵ *Aynı eser*, s. 589.

¹²⁶ Tek kurşun atan bir çeşit tüfek.

edeceğine dair söz vererek silahı alır. Aradan bir süre geçer ancak ne subay geri dönmüştür ne de silah geri gelmiştir. Silahın izini takip etmeye karar veren meçhul adam, bir köyden diğerine savrulur. Bu sırada köyü işgalcilerin eline geçer, ancak arkadaşları köyü kurtarır. Köy dört defa işgalcilerin eline geçer ve her defasında geride kalan arkadaşlarınca canlarına mal olacak şekilde tekrar kurtarılır. Uzun aramaları sonucunda silahı yaşlı bir adamda bulur. Yaşlı adam, bir silah almak uğruna en değerli varlığı olan kızını başlık parası karşılığında evlendirmiştir. Uğruna yaptığı bu denli bir fedakârlıktan sonra silahı meçhul adama vermeyi reddeder. Hayal kırıklığına uğrayan meçhul adam oradan ayrılır.

Öyküde silah bir geline benzetilir. Gelin, bir ailenin oluşması ve neslin devamını sağlayacak olan kıymetli bir varlık olarak addedilir. Dolayısıyla bu metaforla silahın bir Filistinli için ne denli gerekli ve değerli olduğu vurgulanır. Yaşlı adam, bir silah almak uğruna kızını istemediği bir evliliğe zorlayarak bir yandan kıymetli bir varlığından vazgeçerken diğer yandan o silah ile ülkesini müdafaa etmek ister. “...çok uzun boylu, çok sert görünen, adını bilmediğim ancak eski haki bir takım elbise giymiş, bir ı ışık haresiyle çepeçevre sarılmış gibi görünen...”¹²⁷ olarak tanımlanan meçhul adam ise vatansever Filistin Halkını temsil eder. Herhangi askeri bir eğitim almamış bir çiftçi olan bu adamın kendini topraklarını savunmaya adanması, yazarın onu bir ı ışık haresiyle sarılmak suretiyle kutsallaştırmasına neden olur. Görevi vatan topraklarını savunmak olan subaydan ise bir daha söz edilmez. Öykü zamanı olan 1948 yılı dolaylarında Filistin’e ait bir ordunun olmaması ise akla bu subayın mandater yönetimin ordusuna mensup olduğu fikrini getirir. Dolayısıyla subay hakkında bir bilgi verilmemesi Filistin

---

¹²⁷ Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*, s. 606.

Halkının yardım almaksızın kendi imkânları ile baş başa bırakıldığı düşüncesini vurgular.

I.1.2. Toprak

1947 öncesinde Filistinli ve Yahudilerin yaşadığı Filistin topraklarında ekilebilir arazilerin %5,8'i Yahudilerinken geri kalan kısmın tamamı Filistinlilere aitti. Ancak 1947 yılında Filistin'de başlayan ve Filistinlilere karşı bir soykırım hareketine dönüşen¹²⁸ işgalle birlikte Filistinlilerin sahip olduğu ekilebilir alanların yüzölçümünde oldukça büyük bir gerileme yaşandı.

İsrail'in müsadere, geliştirme projesi, güvenlik gibi farklı nedenlerle çiftçilerin topraklarına el koyup, dünyanın farklı ülkelerinden getirtilen Yahudi kökenlilere bu toprakları vermeleri¹²⁹, buna mukabil toprağın gerçek sahiplerinin oralarda ücretli birer işçi olarak çalışmak durumunda kalmaları Necva Ka'vâr Farah'ın kaleme aldığı *Ecîr fî Arđihi*¹³⁰ (Kendi Toprağında Ücretli İşçi) adlı hikâyede ele alınır:

“Celil’de- Yukarı Celil’de- taşları, kaçıp iltica eden bir halkın acılarını anlatmak için gelip geçenlere gözlerini dikerek bakan suskun, yıkık köyler de vardı. Ancak her şeye rağmen bu köylerin toprakları, hâlâ görevlerini yerine getirip meyve ve sebzelerini filizlendiriyor, onları yenmek üzere yetiştiriyorlardı.

---

¹²⁸ İlân Pâppe, *a.g.e.*, s. 40.

¹²⁹ İsrail Devleti, “Celil kentini geliştirme projesi” adı altında binlerce dönüm araziye el koydu ve buraları yerleşimcilere verdi. İsrail, Cenin’de 21 bin dönüm toprağı müsadere etti. 1948-1972 yılları arasında bir milyon dönümden fazla toprak işgal edildi. 1948’de de milyonlarca dönüm toprak zaten işgal edilmişti.

¹³⁰ Necva Farah, *Limen er-Rabî’*, Matba’atu’l-Hakîm, en-Nâsıra, 1963.

Aralarında, köyleri ve arazileri ellerinden alınan, ancak hâlâ sınırların içinde yaşayan yerliler de vardı, bazıları için kendi arazilerinde ücretli işçi olmak bile ödül olmuştu.

Evet. Kendi arazisinde ücretli işçi. Bu biraz tuhaf görünüyor ancak değil. Bu ayrıcalığı elde eden ve kendi arazisinde ücretli işçi varken buna bile sahip olamayanlar çoktu!”¹³¹

Ebû Sa’îd, Celil’de yaşamaktadır. Çocuklarına bir gelecek sağlamak için satın aldığı, tek tek taşlarını ayıkladığı toprağı elinden alınmış, işinde mahir bir çiftçi olduğu için kendi topraklarda ücretli işçi olarak çalışmasına izin verilmiştir. Alın teriyle kazanıp satın aldığı topraklarda ücretli işçi olduğu için kahrolmaktadır. Bir gün bir arkadaşının ısrarıyla köy meydanında toplanan köy ahalisi ile şehirden geldiği anlaşılan bir grup gencin şiir dinletisine gider. İşlenen konu toprak, vatan ve mültecilerin yaşadığı zor koşullardır. Ebû Sa’îd şiirleri dinledikçe, konuşmaları duydukça hem hüzünlenir hem de sevinir. Zira o ana kadar yalnız olduğunu, yaşadığı şartların kendisinden başka kimseyi rahatsız etmediğini düşünmüş, bu vesileyle yanıldığını görmüştür. Bu duygu seli ile ertesi gün işinin başına döndüğünde artık orada çalışamayacağını, zira arazinin bir başkasına satıldığını öğrenir ve yıkılır. Ailesini alır ve bir meçhule doğru yol alır:

“Ey gecem

Bir bilsen ki on yıldır

hâlâ ücretli işçi olduğumu

sevecen toprağında

sevgili vatanımda”¹³²

---

¹³¹ *Aynı eser*, s. 81.

¹³² *Aynı eser*, s. 86.

Ancak ne olursa olsun Ebû Sa'îd bir gün yine atalarından kalan, alın teriyle suladığı toprakların sahibi olma hayali kurar:

*“Ey toprak, beni parçalasalar da senden vazgeçmem”*¹³³

Filistin sorununun en önemli problemlerinden birini teşkil eden Filistin topraklarının aidiyet meselesine, vatan savunmasının ele alındığı, el-Îrânî'ye ait *el-Hurûc Mine'l-Cenne* adlı hikâyede de değinilir:

*“Hacı Davut, diğer tarla sahipleri gibi değildi, Hacı Davut soylu bir adam, tarlalarını babasından miras aldı, insanların insan, hayrın hayır olduğu günlerde...”*¹³⁴

Necva Ka'vâr Farah, *Emru'l-İhtiyâreyn*¹³⁵ (İki Seçim Arasında) adlı öyküsünde de toprağından koparılıp mülteci durumuna düştükten sonra adeta toprağından koparılan bir çiçek gibi solarak ölen Filistinli bir köylü ve ailesi işlenir.

Ebû İbrahim ile Umm İbrahim, 1948 yılında dört çocuğundan ayrılmak zorunda kalırlar. Kendileri Filistin'de kalırken çocukları iltica etmeye mecbur bırakılırlar. Yavrularından ayrı geçen sonraki yedi yıl her ikisi için bir hayli meşakkatli olur. Umm İbrahim'in gözünden yaş eksik olmazken, Ebû İbrahim de kendini zeytinlere, toprağına verir. Çocuklarından ayrı kalmaya daha fazla dayanamayan Umm İbrahim, kocasına sürekli iltica etmeleri, çocuklarının yanına gitmeleri için baskı yapar, Ebû İbrahim ise içinde közlenen evlat hasretine rağmen atalarından kalan topraklarını bırakıp gitmek istemez:

“Köklerimizle bağımız kopana dek feryat ettin, acı çektin, homurdandın, ağıtlar yaktın. Çocukları görmek istiyorsun, kalbin yorgun ve kırgın öyle mi! ...Peki benim için

---

¹³³ Aynı eser, s. 88.

¹³⁴ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, a.g.e., s. 144.

¹³⁵ Necva Farah, *Limen er-Rabî'*, Matba'atu'l-Hakîm, en-Nâşıra, 1963.

gitmek kolay mı? Bu yaşta garip bir mülteci olmak? Bütün buraları nasıl bırakayım? Sen bunlar için ne bir çaba harcadın ne de benden önce babamın, dedemin bunları nasıl elde ettiklerini biliyorsun... Çocukları görmek istiyorsun... Anasın... sanki kendisi İsrail’de kalmış, çocuklarıysa sınırın ötesinde olan sende başka ana yok. Ama bir kadının sözlerine kulak veren delidir, ben de onlardan biriyim.”¹³⁶

Ebû İbrahim, her ne kadar eşine böyle söylese de, çocuklarına yönelik özlem duygularını içinde yaşar. İki seçenek arasında sıkışmış durumdadır. Ya karısının da istediği gibi gidip çocuklarına kavuşacaktır, ya da baba ve atalarından kalan topraklarını, çocuklarını görememe pahasına bile olsa elinde tutmaya devam edecektir:

“Kahve kokusu Ebû İbrahim’i sakinleştirir, o yüzdendir ki birkaç saniye için bile olsa kalbini neşe ve güvenle dolduran kahve saatini bekler. Kokusu, güzel geçmişle karışan kahve... Bu evdeki sırf kendi geçmişi değildi, aynı zamanda dedesinin de geçmişi idi. Yer minderinde oturan sarı tespihli, beyaz sakallı vakur, heybetli dedesi. Ev, insanlarla, amcalarıyla, köyün yaşlılarıyla dolar, yer minderlerinde geniş bir halka şeklinde oturup zeytin ve çiftçilik üzerine konuşurken bir yandan kahve içip bir yandan tespih çekerlerdi.

Kahve! Onu bugünden farklı günlere taşıyan yumuşak kalpli bir dost gibiydi. Kavminin tarihi ve gelenekleriyle bağlayan bir dost.”¹³⁷

Ebû İbrahim, karısının her geçen gün artan evlat hasretinden dolayı çektiği acı karşısında daha fazla direnemez ve çocuklarına kavuşabilmek için iltica etmeye karar verir. Evini, topraklarını, tek tek bildiği zeytin ağaçlarını, ne zaman nasıl eseceğini bildiği rüzgârı ardında bırakarak gidiş, Ebû İbrahim için aslında ölümle eşdeğerdir.

---

¹³⁶ Aynı eser, s. 71.

¹³⁷ Aynı eser, s. 74.

Ebû İbrahim aslında her iki durumda da ölmüştür; çünkü atadan kalan toprakları muhafaza ettiği sürece ve köyünde kaldığı sürece çocuklarından uzak kalacaktır. Çocukları da onun geleceğidir. Geleceği olan çocukları olmadıktan sonra o topraklara, o zeytinlere sahip çıksa da bir şey fark etmeyecektir. Zira o öldükten sonra kendisinin yaptığı gibi onlara bakacak, sahip çıkacak kimsesi yoktur. İkinci seçenek ise çocuklarının yanına gitmek, onlara kavuşmaktır. Ancak bu defa da kendi toprağından koptuğu için ölecektir. Kısacası hangi şıkkı seçerse seçsin onun için ucunda ölüm vardır. Köyden ayrılık vakti geldiğinde kendilerini uğurlamaya gelen kalabalığı gören Ebû İbrahim, kendi cenazesiyle bir tutar bu manzarayı:

“Bu, yaşarken gördüğü cenazesiydi. Zaten cenazesi olsaydı bundan çok da farklı olmayacaktı. Bu siyah arabalar cenaze arabası gibiydiler, bu veda ve ağlamalar, yavaş yavaş yürüyen bu kalabalık tam da cenazelerde görülen gibiydi. Eğer ölmüş olsaydı yine bu insanlar gelecekti cenazesine.”¹³⁸

Vatandan, atalardan kalan topraklardan ayrılmak ölümle bir tutulur. Başkahraman, kendisine veda etmeye gelen köy halkını ve o seremoniyi çocuklarına kavuşmanın bir parçası olarak değil de adeta kendi cenazesi gibi görür. Bu şekilde bir ayrılık, onun için yaşarken ölmektir. Nitekim çok geçmeden Ebû İbrahim hastalanır ve ardından geçirdiği kalp krizi sonucunda ölür. Oğlu bu konuda şöyle söyler: *“Onu ilk gördüğüm an yüzünde ölümün izlerini görmüştüm.”¹³⁹* İlk görüştükleri yerin sınır olması ise son derece manidardır. Çocuklarına yıllar sonra kavuşan baba, bunun mutluluğunu pek yaşayamaz. Topraklarını bırakıp göçmenin verdiği acı, evlatlarına kavuşmanın verdiği mutluluğun çok üstündedir. Ölümünden sonra özel eşyaları

---

¹³⁸ Aynı eser, s. 78-79.

¹³⁹ Aynı eser, s. 80.

arasında bulunan bir not kâğıdında çocuklarına yaptığı vasiyeti de ondan bu çerçevede doğal olarak beklenendir:

“Eğer olur da bir gün topraklarımıza geri dönerseniz, kemiklerimi de alıp oraya götürün.”¹⁴⁰

Vatan sevgisinin her tür tutkudan üstün tutulması ve bir bakıma kutsanması, pek çok hikâyede sıkça yer almaktadır. el-Îrânî *Metâ Yentehi'l-leyl* (Gece Ne Zaman Bitecek) adlı koleksiyonunda bulunan *İdrîb Rasâs*¹⁴¹ (Ateş Et) adlı öyküsünde vatana, toprağa olan aşk ve bağlılığı bu defa da Ürdünlü bir gencinin bakış açısından anlatır.

Hamdan genç bir delikanlıdır. Ailesiyle birlikte yaşamakta ve aileye ait arazileri ekip biçmektedir. Bir gün asker olup orduya katılmaya karar verir. Başvurusu kabul edilen Hamdan orduya katılır ve askerî eğitim alır. Ardından Kudüs’ü Yahudilerden korumak üzere Filistin’e gider. Onun için toprak bir yaşama şeklidir:

“...Toprak ona ne verirse versin, sevgisi her daim kalbini dolduruyordu. Çok yorulduğu, tan ağarıp güneş batıncaya değin basit sabanının üzerine abanıp yan yana ve eşit aralıklarla kırımlar¹⁴² açarak çift sürdüğü doğrudur. Ve evet, onca meşakkatten sonra buğday tanelerinin avuçlarını pek doldurmadığı da doğrudur. Ancak bu topraklarda benzer renkler var, sağlam kaslar ve gençliğin gücü var, bu onun toprağı, onun vatani.”¹⁴³

---

¹⁴⁰ Aynı eser, s. 80.

¹⁴¹ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, a.g.e.

¹⁴² Saban sürülerken arkada toprağın oluşturduğu tepeciklere verilen ad.

¹⁴³ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, a.g.e, s. 291.

Yine Necva Ka'vâr Farah'a ait *Nidâ'u's-Şâm* ve *Îtâbu'r-Rummân*¹⁴⁴ (Şam'ın Çağrısı ve Narın Azarı) adlı öyküsünde, daha önce köyünde çiftçilik yapan Ömer'in hikâyesi işlenir. Ömer, topraklarının müsadere edilmesi nedeniyle topraklarından kopup şehirde, fakir bir semtte yaşamaya ve Yahudi sendikası tarafından Arap işçileri yakalamak üzere sürekli baskın yapılan bir tamirhanede çalışmaya mahkûm edilen bir Filistinlidir. Korku ve hor görülme üzerine kurulu bir yaşamdan bıkmış, yorgun düşmüştür. Çiftçiyken köyünde yaşadığı özgür hayatı, toprağının ağaçlara, çiçeklere hayat vermesini özlemektedir. Ne var ki dönebileceği bir köyü artık yoktur.

Bir takım talihsizlikler sonucu Ömer sınırı kaçak geçer, İsrail polisine yakalanır ve hapse atılır. Hapishanede Selman ile tanışır. Selman'ın hayat hikâyesi ise şöyledir:

*“Selman Ürdün'de bir mültecidir, çadırlarda geçen kamp hayatını ve rezaletini bilmektedir, çadırdan önceyse bir mağaraya sığınmıştır. Yaşam bileti olarak adlandırdığı yemek karnesinin ne olduğunu da öğrenmiştir, hâlbuki daha önce Celil'in bir köyünde çiftçiydi.”*¹⁴⁵

Selman köyünü, topraklarını, evini, mutlu geçmişini özlemekte, geçmişte kalanlar şimdi onun rüyalarını süslemektedir. Sık sık hâlâ köyde olduğunu, bahçelerinin arasında yürüdüğünü görür. Nar topladığını, meyve dolu ağaçların arasından esen hafif meltemleri, su pınarlarından dönen, çiçeklere benzeyen kızları, toprak kapları çatılarda kurutan annesini görür. Böylesine bir rüya gördüğü bir gecenin ardından köyünün onu çağırdığı hissine kapılarak sınırı kaçak geçmeye koyulur:

“Eylülde nar toplayabilmek için, batıya doğru yürüdü, kendine- vatanına, köyüne yürüdü. Çağrı daha da güçlendi, köyüne yaklaştıkça rüyalar sevgiliyle

¹⁴⁴ Necva Farah, *Limen er-Rabî'*, Matba'atu'l-Hakîm, en-Nâşıra, 1963.

¹⁴⁵ Aynı eser, s. 97.

*randevusu varmışçasına içinde bir patırtı kopartıyordu. Sınıra yaklaştı, kimseye rastlamadan geçti, ne var ki kısa bir süre sonra ateş seslerini duydu. Ona mı ateş edilmişti... elbette! Yere yattı, ardından yaklaşan askerler onu yakalayıp sorguladılar...*¹⁴⁶

Sorgulama sonunda hapse atılan Ömer, hapishanede “*hayatın gerçeklerini kabul edip bu duruma razı gelen mahkûmlara bakarak*”¹⁴⁷ o da boyun eğmeyi öğrenir. Bununla birlikte yaptığı iç düşünmeler neticesinde, meselenin içinde bulunduğu duruma boyun eğmekle bitmeyeceğini, birey için bir toprağa ve bir millete ait olmanın ne denli önemli ve gerekli olduğunu kavrar ve bunun gerekliliklerini yerine getirmenin ne denli önemli olduğunu altını çizer:

*“Neden? Neden? Sa’îd neden gitti? Neden Selman dönmek istedi? Neden kimse kaderine razı gelmiyor? Yıldızlar gökyüzünden çekilip kanlı tan savaşı başladığında Ömer, bir çocuk hem annesine hem babasına nasıl ihtiyaç duyuyorsa, bir kuş nasıl ki her iki kanata ihtiyaç duyuyorsa, insanların da hem topraklarına, milletine hem de insanlık onuruna ihtiyaç duyduklarını anladı.”*¹⁴⁸

I.1.3. İç Çekişmeler ve Vatana İhanet

Bir toplumun içinde değişik karaktere sahip pek çok insanın bulunması pek tabiidir. Filistin toplumu özelinde bir zümre, milli duygularla hareket ederek vatanını ve vatanının bütünlüğünü tüm değerlerden üstün tutarken, bir başka zümrenin kişisel çıkarları uğruna hareket edebildiği gözlemlenen bir durumdur. Daha önce “direniş: sivil

---

¹⁴⁶ Aynı eser, s. 98-99.

¹⁴⁷ Aynı eser, s. 99.

¹⁴⁸ Aynı eser, s. 99.

savunma ve orantısız güç” başlığı altında incelenen hikâyelerde vatan sevgisi uğruna ileri yaşlarına rağmen zor koşullar altında savaşılan çiftçiler, okul çağında olan gençler, naif genç kızlar yer alırken, bunların yanı sıra kimi hikâyelerde de kolay kazanç ve dünyevi çıkar uğruna topraklarını satan, vatanına çeşitli şekillerde ihanet eden bir zümrenin oluşu şaşırtıcı olmayacaktır. Tıpkı el-Îrânî’nin *Ma’a’n-Nâs* adlı hikâye koleksiyonunda bulunan *el-Ard et-Tayyibe*¹⁴⁹ (Verimli Topraklar) adlı hikâyesinde, Yafa’da yaşayan çiftçi Hacı Davud’un kısıtlı koşullar altında toprağına, vatanına sahip çıkmaya çalışırken diğer yandan bir kısım insanın çıkarları uğruna vatana ihanet edebiliyor olmaları gibi. Filistin trajedisinin yaşanmasına götüren önemli sebeplerden biri olan bu duruma hikâyede şöyle değinilir:

*“Verimli topraklarının nasıl elden gittiğini ve yabancılara nasıl intikal ettiğini kendi gözüyle görüyordu. Hacı Davut siyasetten pek anlamazdı ancak vatanın her şeyden önce ve sonra toprak demek olduğuna inanırdı. Ve bilhassa da kendi toprağı ve vatanın tüm toprakları gibi verimli ve cömertse. Toprağın yavaş yavaş azalması, kaybolması, bir daha dönmek üzere yabancılara gitmesi onu üzüyor ve uzun geceler boyunca uykularının kaçmasına neden oluyordu.”*¹⁵⁰

Hacı Davud, toprakların günden güne yabancılara eline geçmesi¹⁵¹ sonucu Filistin’in erimekte olduğunu görür ve buna yardımcı olanları büyük günahkâr ve hain olarak niteler. Hacı Davud’un bu bağlamda içinden geçenler anlatıcı- yazar tarafından tanrısal bakış açısıyla okuyucuya şöyle aktarılır:

---

¹⁴⁹ Maḥmūd Seyfuddīn el-Îrânî, *a.g.e.*

¹⁵⁰ *Aynı eser*, s.146.

¹⁵¹ 1947 yılı öncesinde Filistin’de bulunan ekilebilir arazilerin %5,8’i Yahudilerinken geri kalan kısmın tamamı Filistinlilere aitti. Ancak Filistinlilere karşı bir soykırım hareketi olarak 1947 yılında Filistin’de başlayan işgalle birlikte Filistinlilerin sahip olduğu ekilebilir alanların yüzölçümünde oldukça büyük bir gerileme olduğu gözlemlenmiştir. İlan Pâppe, *a.g.e.*, s. 39.

“Gerçekte Hacı Davud’a göre insanın toprağını (arazisini) satmasından daha büyük bir günah yoktur. Hem de kime! Şu yabancılara, ()... toprağını bu şekilde bırakmak, ellerinden silkelemek. Vatanında bir geçmişi olmayan ya da bu topraklarla hiçbir bağı olmayanlar gibi...suyundan, gölgesinden, meyvesinden ve tüm nimetlerinden faydalanmamış gibi. Bu umursamadan ellerinden topraklarını silkeleyenleri hain olarak adlandırıyordu. Ona öyle geliyordu ki toprağından vazgeçen biri şerefinden, erkekliğinden ve dininden vazgeçiyordu. İşte bundan dolayıydı şehre olan kini...”¹⁵²

Üç oğlu vardır Hacı Davud’un. Onları da kendisi gibi toprağa bağlı yetiştirir. Topraklarını satarak şehre yerleşenleri, arabalara binmek, güzel evlerde oturmak ve karınlarını tika basa doldurmak uğruna toprağını satanları hain olarak görür. Vatanına karşı bir tehdit oluştuğunda yaşını hiçe sayarak malı, canı ve hatta oğullarının canını dahi ortaya koyarak savaşımaya gider. Cephede bir oğlunu kaybeder, ama onun cenazesine gitmek için bile cepheyi terk etmez.

Filistin toplumunu oluşturan bireylerin zaman zaman çeşitli nedenlerle birbirlerine düşman kesilmeleri, kavga etmeleri ve böylece birbirlerini yok etmeleri de kısaca yer bulur. Filistinlilerin bu şekilde birbirlerine girmelerinden kazançlı çıkan elbette düşmandır. Hikâyede bu duruma şöyle dikkat çekilir:

“Anlaşmazlıkların halkını kırıp geçirmesine üzülüyordu. Birbirlerini boğazlamalarını görmek onu korkutuyordu, böylece düşman vatana sızıyordu...”¹⁵³

Kenefânî’ye ait Şey’un lâ Yezheb¹⁵⁴ adlı hikâyede de başkahraman Hayri ile sevgilisi Leyla’nın vatanın işgali sırasında takındıkları farklı tutumlar ele alınır.

---

¹⁵² Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, a.g.e., s. 147.

¹⁵³ Aynı eser, s.148.

¹⁵⁴ Ğassân Kenefânî, a.g.e.

Başkahraman Hayri savaşmaktan kaçarken sevgilisi Leyla, gördüğü çeşitli işkencelere rağmen bulunduğu yeri terk etmeyerek kalıp vatani için canını feda etmeye hazırdır. Bu ayrışma sadece Hayri ve Leyla özelindeki bir ayrışma olmayıp Filistin toplumunun geneline yayılan bir ayrışma ve tutum çeşitliliğidir. Filistin toplumunun düşman karşısında başarısızlığa uğramasının nedenleri arasında değerlendirilebilecek “vurdumduymazlık”, olup bitene “seyirci kalış”, hatta “düşmanla işbirliği”, Kenefânî tarafından çok açık ve cesaretle dile getirilir:

“Bazı insanların mücadele ettiği sıralarda bazıları seyrediyor bazılarıysa ihanet ediyorlardı.

Bu son tür yüzünden işte Yahudiler, Leyla’yı hiç bilemeyeceğim bir operasyon yapmak üzereyken yakaladı. Tam dokuz gün sonra döndü. Ancak kimsenin bilmediği bir dizi tesadüf sonucunda hayatta kalabilmişti.

el-Hâdar’dan dönüp karşılaştığımız an hâlâ gözümün önündedir. Onu ağlarken ya da titrerken görmeyi bekliyordum. Zira pek çok ağızdan hapiste geçirdiği korkunç geceleri duymuştum. Ancak onu gördüğümde korkutucu bir sessizliğe bürünmüştü. Gözünde tek bir ışıltı kalmamıştı, sadece suskun ve üzgün bir yüz vardı.”¹⁵⁵

Vatan ve toprak sevgisi ile vatana ihanet edenleri ele alan bir başka hikâye de yine Kenefânî’ye ait *er-Racul el-Lezî Lem Yemut*¹⁵⁶ (Ölmeyen Adam) adlı hikâyedir. Filistin’de, toprağını Yahudilere satan bir adam ile bu satışa karşı olan bir kadının adamı arazi satışından vazgeçirmek için gösterdiği, ancak sonuçta işe yaramayan çaba ele alınır.

---

¹⁵⁵ Aynı eser, s. 63-64.

¹⁵⁶ Aynı eser, s. 165.

Ali Bey arazisini satıp kendi köyüne dönmek niyetindedir. Arazisini yüksek fiyat veren Yahudilere satmayı düşündüğünü öğrenen köylüler buna karşı çıkar. Özellikle ekici Zeyneb Hanım, Ali Bey’i ikna etmeye çalışır:

“–Duyduk ki arazini satmak istiyormuşsun...

Ali Bey döndü, eski tahtadan yapılmış çitin üzerinde oturan Zeyneb Hanım’ı gördü. Şimdiye kadar onda görmediği bir bakış vardı gözünde.

–Köyüme dönmeye karar verdim, buralı olmadığımı biliyorsun, dönme vaktim geldi, eee kıymetli Leyla nasıl?

Buna rağmen, Zeyneb Hanım’ın gözündeki o garip bakış gitmedi. Söylediklerini duymamışçasına aynı tavırla:

–Bir de Yahudilerden teklif geldiğini duyduk, dedi.

(...)

Ancak Zeyneb Hanım söylediği hiçbir şeyi duymamışçasına sakın bir şekilde:

–Araziyi Yahudiye satmamalısın Ali Bey, dedi.

–Ama satmazsam daha sonra size yarayacak tek bir kuruşunuz olmayacak, öyle değil mi?

–Araziyi Yahudiye satmamalısın Ali Bey.”¹⁵⁷

Arazisini Yahudilere yüksek bir meblağ karşılığında satmayı düşünen arazi sahibi Ali Bey, ona engel olmaya çalışan ve “ancak 10 dönüm arazi kiralayabilen basit

---

¹⁵⁷ Aynı eser, s. 168-169.

bir çiftçi”¹⁵⁸ olarak nitelediği bir köylünün düşüncelerini anlayamaz ve bu düşünceyi irdeler:

*“Şu Zeyneb Hanım, garip hakikaten, beyniyle düşünmüyor. Bir kuruşu yok, şu meşhur söz de ‘Kuruşu olmayanın bir kuruş değeri olmaz’ der. Buna rağmen bu büyük fırsatı reddedeceğe benzer. Şu deliler hangi akla hizmet ediyorlar?”*¹⁵⁹

Zeyneb Hanım, teklif edilen yüksek meblağlara rağmen Ali Bey’in yine de toprağını satacağından emin değildir.

*“Her gün bu kabilden olaylar oluyordu. Yahudilere bir şeyler satanı mermiyle ya da kurşun sesleriyle disipline eden vatanseverler... Ali Beyin çiftçileri gerçekten anlamadığını bilse de Zeynep Hanım, onun toprağın ne manaya geldiğini anlamayacak kadar ahmak olduğuna ihtimal vermiyordu.”*¹⁶⁰

Ne var ki Ali Bey, toprak sahibi olmasına, geçimini de topraklarından sağlamasına rağmen toprağın yaşam kaynağı olduğunun ve bir aidiyeti simgelediğinin farkında değildir:

*“Kendisi çekip gitmek isterken toprağın, insanın yüzünde acı ve kederden oluşan donuk bir ifade bırakacak kadar kıymetli olmasına şaşıtı.”*¹⁶¹

Arazisini satmakta kararlı olan Ali Bey’i Zeynep Hanım ve ailesi üstü kapalı ölümle tehdit ederler.

*“-Eğer araziyi satarsan köylüler seni öldürecekler!”*¹⁶²

---

¹⁵⁸ Aynı eser, s. 167.

¹⁵⁹ Aynı eser, s. 170.

¹⁶⁰ Aynı eser, s. 178.

¹⁶¹ Aynı eser, s. 173.

¹⁶² Aynı eser, s. 170.

Ancak Ali Bey, ilk etapta “...para kazanma yollarını tıkayan şu aşırı tutucuların yeni kurbanı olmaktan korktu...”¹⁶³ ise de bu tehdidi ciddiye almayarak sonunda arazisini Yahudilere satar:

*“Ardından araziyi sattı. Üstelik verdiği fiyatı bir buçuk misline kadar arttıran aynı Yahudi’ye sattı.”*¹⁶⁴

Aynı gün silahlı saldırıya uğrayan Ali Bey, bu saldırıdan yaralı olarak kurtulur. İyileştikten bir süre sonra satıştan elde ettiği paranın bir miktarını Zeyneb Hanım’a vermek ister. Ancak Zeyneb Hanım parayı reddeder:

*“Aniden, alnundan boğazına doğru inen yarasının garip bir sertlikle canını acıttığını hissetti. Hizmetlinin peşinden koştuğu, rüzgârın oynadığı banknotlara gözü ilişti. Anlam veremediği bir utanç hissetti. Alnundan boğazına doğru inen yarasının üstündeki bandajlara dokundu.”*¹⁶⁵

Köylülerin yaptığı uyarılara rağmen Ali Bey’in arazisini Yahudilere sattıktan sonra uğradığı silahlı saldırıda aldığı yaranın, bir nevi vatana ihanetine karşı verilen ömür boyu çekeceği bir ceza olarak görülür ve Zeyneb Hanım’ın düşünceleri üzerinden aynaya her baktığında kendinden utanması ve “toprağın lanetinin sonsuza dek onu takip etmesi”¹⁶⁶ umulur.

Ali Bey planladığı gibi arazilerini sattıktan sonra köyüne döner. Bu sırada olaylar Filistinlilerin aleyhine hız kazanmış, insanlar yerlerinden olmuşlardır. Yıllar

---

¹⁶³ Aynı eser, s. 171.

¹⁶⁴ Aynı eser, s. 171.

¹⁶⁵ Aynı eser, s. 173.

¹⁶⁶ Aynı eser, s. 173.

sonra Ali Bey ile bir dolmuşta karşılaşan Zeynep Hanım Ali Bey'in topraklarını bir Yahudiye satmış olmaktan dolayı şimdi büyük bir utanç duyduğunu düşünülür:

*“Otururken, Ali Bey’in bu yarıdan utandığını, tıraş olmak için aynanın karşısına her geçişinde aynada gördüğü suretine tükürmek isteyecek kadar kendinden utanacağını düşündü.”*¹⁶⁷

Ğassân Kenefânî başka pek çok hikâyesinde de benzer konulara yönelir. *aş-Şağiru Yekteşifu enne'l-Miftâhe Yuşbihu'l-Fe's*¹⁶⁸ adlı öyküsünde, üniversite tahsili yapan bir gencin, köyü işgale uğradığında öğrenimini bırakıp köyünü savunmaya gitmesi ele alınır. *Derbun ilâ Hâ'in*¹⁶⁹ adlı hikâyede ise kardeşini, Yahudilerle işbirliği yaptığı için öldürmek isteyen bir adam konu edinilir ve burada düşmanla işbirliği yapmanın asla affedilmez oluşuna vurgu yapılır. *Ebû'l-Hasan Yukavvişu 'alâ Seyyâra İnkilâziyye*¹⁷⁰ adlı öyküsünde de genç bir çiftçi olan Manşûr ve ailesi ekseninde ülke savunması, vatanseverlik ve vatana ihanet konuları, Manşûr ile ağabeyinin farklı hayatları ve farklı bakış açıları irdelenir. Manşûr köyünü, toprağını seven, genç yaşına rağmen elinden geldiğince ülkesini savunmaya çalışan bir gençken, ağabeyi Kasım, Lübnan'da tıp tahsili görmüş, köyü ve temsil ettiklerini benimsemeyen, babasının “... Hayfa'da Yahudi kızlarla oynaşta, resmen kopartıp getirdim onu, senden de asi bir it...”¹⁷¹ biçiminde andığı bir delikanlıdır.

Baba, büyük oğlu Kasım'a kızgındır. Zira Kasım beklentilerini karşılamaz. Ebû Kasım toprağın getirisiyle yıllarca okuttuğu oğlunun sonunda köyüne dönüp hastalara

---

¹⁶⁷ Aynı eser, s. 180.

¹⁶⁸ Aynı eser, s. 727.

¹⁶⁹ Aynı eser, s. 813.

¹⁷⁰ Aynı eser, s. 669.

¹⁷¹ Aynı eser, s. 674.

derman olacağı, memleketine faydasının dokunacağı günleri beklemiştir. Hâlbuki Kasım, para kazanamayacağı düşüncesiyle muayenehane açmak için köyü değil Hayfa'yı tercih eder, üstelik bir de Yahudi bir kızla gönül ilişkisi yaşar. Bu aşk, onun halkına yabancılaşmasına neden olur:

*“Doktor Kasım, İva'nın ailesinin evindeki sallanan sandalyeden Kermil Dağı'nın eteklerinden limana dek uzanan yığın halindeki Hayfa evlerine baktı. Hepsi, evin çatısına yerleştirilen topun menzilindeydi. Uzaktan açılan ateşle vurulan iki Arapla ilgili sabah okuduğu haberin ne ayrıntılarını ne de olayın yakınlarda olup olmadığını hatırlayabildi.”*¹⁷²

Yine Kenefânî'nin *Muntaşaf Ayyâr*¹⁷³ adlı hikâyesinde kaybedilen toprakların ardından iltica eden ve bir çadır kentte yaşamak durumunda kalan bir gencin çatışmada ölen arkadaşı için yas tutması konu edilir, başkahramanın şahsında tüm Filistinlilere topraklarına sahip çıkamadıkları eleştirisi yöneltilir. Sürgün edilen bir Filistinli vatanından uzak oluşunun, oraya dönememenin üzüntüsünü yaşar. Fakat onu daha da üzen husus, toprağı uğruna şehit düşen arkadaşına verdiği, her mayıs kabrine gelincik çiçeklerini koyma sözünü, bu sürgün hayatı yüzünden yerine getiremeyişidir.¹⁷⁴

Necva Ka'vâr Farah'a ait *Ecîr fî Arđihi* adlı öyküde ise işgal edilen toprakların gerçek sahiplerinden alınıp onların kendi topraklarında birer işçi olarak çalıştırılmaları sorunu işlenir. Bu öyküde yazarın, halkın bu duruma tepki vermek yerine, sadece kendi içlerine kapanarak kederlenmelerine ilişkin eleştirisi söz konusudur.

---

¹⁷² Aynı eser, s. 645.

¹⁷³ Aynı eser, s. 69.

¹⁷⁴ Aynı eser, s. 71-72.

1.2. İltica ve Mülteci Sorunları

1.2.1. Kaçış- Zorlu Yaşam Koşulları: Çadır-Kentler

1948 yılından itibaren Filistinliler, Siyonizmin köklü ilkelerinden biri olan “Filistin topraklarını Filistin’in kendi yerli nüfusundan arındırma”¹⁷⁵ politikası ve İsraili lider David Ben-Gurion’un Filistin topraklarında bir İsrail Devletinin kurulmasının ön şartı olarak gördüğü “Filistin Halkının kültürel ve fiziksel varlıklarının yok edilmesi”¹⁷⁶ prensibi uyarınca bilhassa tehcir, mülklerin yağmalanması ve tahribi şeklinde sistemli bir saldırıya maruz kalırlar.

1948’de Kibya, Kafr Kasım, Sabrâ ve Şatilla’da yapılan etnik temizlik¹⁷⁷ başta olmak üzere bu minvalde yapılan saldırılar sonrası Filistin Halkı, çoğunlukla canını kurtarmak amacıyla kaçmak zorunda kalır. Bu dönemdeki pek çok hikâyede, mülteci durumuna düşen halkın yanına bazen sadece bir parça eşya alarak kaçtığı, bazen de geride her şeyini bırakarak, hatta bazen ölen aile fertlerini defnedemeden dahi kaçmak zorunda kaldığı gerçeği işlenir. Ğassân Kenefânî’nin *Arđu’l-Burtuġâlî’l-Hazîn* adlı hikâyesinde Yahudilerin Akka’ya ansızın hücum etmesiyle kaçmak zorunda kalan bir aile örneğinde olduğu gibi bu konuda yazılan hikâyelerin sayısı bir hayli fazladır.

Yahudilerin Akka’ya ani hücumuyla irkilen halk, can korkusuyla yanlarına alabilecekleri basit bir takım eşyalarla daha güvenli bölgelere giderler. Bu ailelerden biri de hikâyenin başkahramanı olan çocuğun ailesidir. Onun gözünden anlatılan hikâyede

---

¹⁷⁵ Salman Ebû Sitta, “Geriye Dönüş Hakkının Tanınması”, *Yeni İntifada “İsrail’in Apartheid Politikasına Direnmek”*, Everest Yayınları, 2002, s. 480.

¹⁷⁶ Aynı makale, s. 481.

¹⁷⁷ Edward W. Said, “Amerika’nın Son Tabusu”, *Yeni İntifada “İsrail’in Apartheid Politikasına Direnmek”*, Everest Yayınları, 2002, s. 427.

insanların mutlu mesut yaşarken birden bire yaşamlarının umulmaz ve dönülmez bir biçimde değişimi anlatılır:

“Yafa’dan Akka’ya doğru yola çıktığımızda, ortada herhangi bir dram yoktu. Her yıl bayramlarını başka bir şehirde geçirmek üzere gidenler gibiydik. Akka’da günlerimiz gayet normal geçti. Hatta belki de o zamanlar küçük olduğum için, okula gitmeme mani olan o günlerin tadına vardım. Her neyse, Akka’ya yapılan o büyük saldırı gecesinde resim netleşmeye başladı. O gece, erkeklerin asık yüzleri ile kadınların duaları arasında sert ve acı içinde geçti. Ben, sen ve bizim nesilden olanlar, hikâyenin baştan sona ne anlama geldiğini anlayabilmek için henüz küçüktük. Ancak o gece başlıklar netleşmeye başladı, sabahleyin ise -Yahudilerin tehditkâr ve sinirli bir şekilde çekildikleri saatte- büyük bir kamyon kapımızda duruyordu. Oradan buradan alınan yatak-yorgandan oluşan basit birtakım eşyalar kamyonun üstüne çılgın gibi hızlı hareketlerle atılıyordu. Anneni, teyzeni ardından da küçükleri arabaya çıkarken gördüğümde sırtımı eski evin duvarına yaslamıştım. Baban, seni ve kardeşlerini arabaya, dahası eşyaların üzerine savurmaya başladı. Ardından, olduğum yerden beni çekip aldı. Başının üzerinden şoför mahallinin üstündeki demir kafese doğru kaldırdığında kardeşim Riyâd’ı sakın bir şekilde otururken buldum. Doğru dürüst yerleşmeden önce araba hareket etti. Böylece sevgili Akka, Ra’s en-Nâkûra’ya doğru çıkan virajlar arasında yavaş yavaş kaybolmaya başladı.”¹⁷⁸

Aile, Akka’yı işgal eden İsraililerden kaçmak üzere bir kamyonla yükledikleri eşya ile Akka’dan Ra’s en-Nâkûra’ya¹⁷⁹ doğru yola çıkar. Yolculuk boyunca sessizlik ve korku hâkimdir. Baba, anne, teyze ve birkaç çocuktan ibaret olan aile, Ra’s en-

---

¹⁷⁸ Ğassân Kenefânî, a.g.e., s. 363-364.

¹⁷⁹ Ra’s en-Nâkûra, İsrail’in kuzeyinde Lübnan sınırında bulunan bir şehir.

Nâķûra'ya geldiğinde kamyonndan inerek portakal satın alır. Sessizliğini o ana kadar bozmamış olan baba eline portakalı aldığında bir çocuk gibi ağlar... Baba başta olmak üzere aile büyükleri yaşamlarının bir daha eskisi gibi huzur içinde olamayacağını, belki de bir daha doğup büyüdükleri, okula gidip evlendikleri, toprağını alın terleriyle suladıkları vatanlarını göremeyeceklerinin farkındadır.

Aile, Ra's en-Nâķûra'ya geldiğinde, insanların silahlarını ve kurşunlarını polise teslim ettiklerine şahit olur. Sıra onlara geldiğinde aynısını yaparlar ve Lübnan'a giren araç kuyruklarını görürler, anne, elindeki portakala sessizce bakar, baba ise gözyaşlarını tutamaz:

“Ra's en-Nâķûra'da yığınla arabanın yanında durduk. Erkekler, silahlarını onları almak için orada bulunan polislerle teslim etmeye başladılar. Sıra bize gelip masanın üzerine bırakılmış tüfek ve mermiler ile Lübnan'a giren ve Portakal bölgesinden alabildiğince uzaklaşan virajları kat eden uzun araba kuyruklarını gördüğümde ben de hiçkırta hiçkırta ağlamaya başladım, annen hala sessizce portakala bakıyor, babanın gözlerinde de Yahudilere bıraktığı bütün portakal ağaçları parlıyordu... tek tek, fidan fidan satın aldığı tertemiz tüm portakal ağaçları. Hepsi yüzünde iz bırakmıştı, karakol amirinin önünde tutamadığı gözyaşlarında da parıltısını.”¹⁸⁰

Lübnan'ın Sayda şehrine varırlar. Artık mültecidirler. Kısa bir süre önce Sayda'ya giden amcalarının yanına sığınır. Ancak bir göz odadan ibaret olan ikametgâhın onca çocuk, kadın ve erkeğe yetmesi mümkün değildir:

---

¹⁸⁰ Ğassân Kenefânî, a.g.e., s. 364-365.

“Amcan bizi işte o odaya götürdü. Orada ailesi ve eşyalarıyla sıkış tıktık olduk, geceleyin yerde yattık, böylece yer küçük bedenlerimizle doldu, erkeklerin paltolarını örttük. Sabah uyandığımızda ise erkekler geceyi sandalyelerde oturarak geçirmişlerdi. Trajedi, hücrelerimize doğru giden düz bir yol bulmaya başlamıştı.

Sayda’da uzun bir süre kalmadık, çünkü amcanın o odası yarımıza dahi yetmemişti. Buna rağmen üç gece kalmıştık. Sonra annen, babandan bir iş bulmasını ya da portakala geri dönmemizi istedi. Ancak baban yüzüne doğru kinle titreyen bir sesle bağırdı, annen de sustu. Ailevi sorunlarımız böylece başlamış oldu. Birbirine düşkün, mutlu aileyi toprak, huzur ve şehitlerle birlikte geride bırakmıştık.”¹⁸¹

Aile, Sayda’nın yakınında bir köye göç eder. Baba, Akka’dan çıktıklarından beri ilk kez mutludur. Zira büyük bir imanla Mayısın on beşinci gününü, zaferle dönecek olan Arap ordularını beklemektedir.

Zor bir bekleyişten sonra 15 Mayıs günü gelir. Baba gece yarısı çocuklarını Filistin’e giren Arap ordularını göstermek için uyandırır. Köyden bir kilometre uzaklıktaki yola giderler ve birlikleri taşıyan araçlara yetişirler. Askerlere tezahüratta bulunurlar, ancak askerler sessizdirler. Ve ansızın araçların ardı kesilir. Sessizce evlerine dönerler, babanın yoldan geçen bir arabanın ışığıyla aydınlanan yüzünde gözyaşları vardır.

14 Mayıs 1948’de David Ben- Gurion tarafından İsrail Devleti’nin kuruluşunun ilan edilmesinin akabinde Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak orduları saldırıya geçerek İsrail’e savaş açar; ancak İsrail, 5 ülkeden oluşan Arap ordularını ağır bir

---

¹⁸¹ Aynı eser, s. 369.

şekilde yenilgiye uğrattır. Bunu üzerine barış antlaşmaları yapılmışsa da bu durum, binlerce Filistinlinin iltica sorununa bir çözüm getiremez.

Günler acı ve keder içinde geçer. Baba eski mutlu günleri anmaz. Çocuklara “*sabah erkenden dağa çıkın*”¹⁸² demenin “*kahvaltı istemeyin*” anlamına geldiği artık aşikârdır.

Tüm geçmişini beklenmedik bir şekilde bırakarak başka bir ülkede yeni bir hayat kurmaya çalışan insanların çadır kentlerde veya kısıtlı imkânları dâhilinde yaşamaya çalışmasıyla son bulan iltica, insanların zorunlu olarak bir dönüşüm geçirmesine neden olur.

Bir gün çocuklardan biri, babadan basit bir şey ister. Bunun üzerine baba bir nöbete tutulmuşçasına titremeye başlar, gözleri deli gibi çocukların yüzlerini araştırır ve ardından memleketlerinden getirdikleri sandıkta bir şey aramaya başlar. İşte o an anne her şeyi anlar ve çocuklarına kaçabildikleri kadar uzağa kaçmalarını söyleyerek onları dışarıya itekler. Odadan çıkan çocuklar kapıdan içeride olup biteni dinlemeye başlarlar ve babanın “*onları da kendimi de öldürmek istiyorum*”¹⁸³ diye bağırın sesini duyarlar. Bir süre sonra babanın bağıışı kesilir ve camdan içeriye gözetleyen çocuklar onun yerde ağladığını görürler. Çocuklar ne olduğunu anlamazlar, ta ki yerde duran silahı görene kadar... Durumu anlayan çocuklardan biri dağa doğru kaçmaya başlar. Dağa kaçan çocuk evden uzaklaştıkça çocukluğundan da mutlu güzel günlerden de uzaklaştığının farkındadır.

---

¹⁸² Aynı eser, s. 373.

¹⁸³ Aynı eser, s. 374.

Sayda'ya göç ettikten sonra anne ile babanın arasında yaşanan münakaşayla başlayan aile sorunları, bir çocuğun yiyeceğini dahi karşılamakta güçlük çeken bir babanın hepsinin hayatına son verme isteğiyle doruk noktasına ulaşır:

“Evden uzaklaştıkça aynı anda çocukluğumdan da uzaklaşıyordum. Huzurlu yaşayacağımız kolay, tatlı bir hayatımızın kalmadığını hissediyordum. Durum öyle bir noktaya geldi ki hepimizin başına bir kurşun sıkmaktan başka bir çözüm faydasızdı. O halde duruma yaraşır bir şekilde görünmek için davranışlarımızla çabalamamız gerekiyor. Acıksak da yemek istememeliyiz, baba sorunları hakkında konuştuğunda susmamız ve bize “ dağa çıkın öğleye kadar da dönmeyin” dediğinde başımızı gülümseyerek sallamamız gerekiyor.”¹⁸⁴

Mülteci sorunlarına değinen bir başka hikâye de Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî'nin *Ma'a'n-Nâs* adlı hikâye koleksiyonunda bulunan *Kışsa Lem Tetim* (Bitmeyen Öykü) adlı öyküdür. Bir mültecinin Ürdün'ün es-Salt adlı şehrinde, bir çadır kentte geçmişiine hayıflanırken değişen hayat şartlarının ağırlığı altında ezilmesi ele alınır. Kahraman için mülteci kelimesi *“Çoğunlukla sade, hoş ve fısıltı şeklinde söylenir.”¹⁸⁵* Ancak yaşadığı hayat hoş değildir. Toprağını, vatanını kaybetmiştir. Bunun yanında farklı sorunları oluşmuştur. Ona göre sistem Filistin'den iltica edenlerin adeta topraklarını ve geçmişlerini unutturmak için onları ekmek kavgasının içine iter. Zira yaşadıkları kampta bir somun ekmek alabilmek için uzun kuyruklarda beklenir. İnsanlar ahlaken de değişir. Kahraman *“Gerçek şu ki biz vatanımızı kaybettik! Bunun ardından tüm istedikleri bizim sadece kapkara bir somun ekmekten başka bir şeyi düşünmememiz.”¹⁸⁶*

---

¹⁸⁴ Aynı eser, s. 374.

¹⁸⁵ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, a.g.e., s.153.

¹⁸⁶ Aynı eser, s. 157.

Kahramana göre Filistinliler topraklarından atılmakla kalmayıp kötü yaşam koşullarıyla da baş başa bırakılmışlardır; eğitimden, kendi kültür ve adetlerinden uzaklaştırılarak cehalet, fakirlik ve işsizlikle baş başa bırakılarak pasifize olup bir kenarda yok olmaları beklenir. Gerçek şudur ki halen Filistin'in Batı Şeria bölgesinde, Ürdün, Lübnan ve Mısır gibi ülkelerde bulunan ve kurulduğu dönemde çadırlardan oluşması nedeniyle halen çadır-kentler olarak adlandırılan mülteci kamplarında, yaşam koşulları oldukça sefil bir haldedir. Fiziki olarak genişleme olanağı olmayan bu kamplar, bulunan her boşluğa kurulan derme çatma evler, daracık sokaklar, yapılaşma yasağından dolayı çoğalan nüfusa paralel olarak çoğaltılamayan yerleşim alanlarıyla oldukça zor bir yaşama sahne olur. Fiziksel olanaksızlığın yanı sıra, Lübnan'da bulunan mültecilerin örneğinde olduğu gibi buralarda yaşayan Filistinliler de, vatandaş olamamaları yanı sıra içinde doktorluk, memurluk gibi mesleklerin de yer aldığı yaklaşık seksen mesleği icra etmekten ve ülkede serbest dolaşım hakkından da men edilmişlerdir. Şartlar o kadar ağırdır ki 2000'li yıllarda yapılan bir araştırmanın verilerine göre 1,100 hastaya 1 doktor düşmektedir.¹⁸⁷ Lübnan'a Giriş, Yerleşme ve Lübnan'dan Çıkışa İlişkin Kanun'un (10 Temmuz 1962) 1. maddesine göre, Lübnan'daki bir Filistinli mülteci, İşgücü ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından -en fazla iki yıl olmak üzere- verilmiş geçerli çalışma izni olmaksızın bir işte çalışamaz. Filistinli mültecilere vatandaşlık hakkı verilmediğinden ve bir Lübnan barosu ya da hükümete bağlı bir birimde çalışabilmek için minimum on yıllık vatandaşlık şartı arandığından Filistinlilerin üst düzeydeki mesleklerde çalışabilmelerinin imkânı yoktur. Lübnan'daki Filistinli mülteciler, yalnızca UNRWA'da, Filistin Kızılhaçı'nda ve bazı sivil toplum örgütleriyle resmi çalışma izni gerektirmeyen tarım, hayvan bakıcılığı veya

---

¹⁸⁷ Jennifer Loewenstein, "Sürgün: Lübnan'ın Filistinli Mültecileri", *Yeni İntifada "İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek"*, Everest Yayınları, 2002, s. 454.

kamplardaki küçük teşebbüsler gibi bazı alanlarda çalışabilmektedirler. Dolayısıyla nüfusun büyük bir kısmı ya işsiz ya da inşaat ve mevsimlik tarım sektörlerinde, düşük ücretle ve tehlikeli koşullarda çalışmak durumundadır.¹⁸⁸

İnsanların günün koşullarına göre değişimlerini ele alan Maḥmūd Seyfuddīn el-Îrânî'nin *Mâ Aḳalle's-Semen* adlı hikâye koleksiyonunda bulunan *el-Ḥubbu'l-Evvel*¹⁸⁹ (İlk Aşk) adlı hikâyede müşfik bir babanın savaşın değiştirdiği şartlara paralel olarak değişimi ele alınır.

Muhsin on yaşlarındayken Birinci Dünya Savaşından dolayı pek çok insan gibi ailesiyle birlikte evini terk ederek iltica etmek zorunda kalır. Rahat ve düzgün bir yaşantıları varken mülteci durumuna düştükten sonra hayatta kalabilmek için önce birer birer ev eşyaları satılmaya başlar, satılanlar aslında sadece eşya değildir, onlarla birlikte aynı zamanda aziz hatıraları ve geçmişleri de satılıyordur. Geride satacak ev eşyası kalmayınca bu sefer anne ve babası elbiselerini dahi satarlar. Artık fakirliğin ve perişanlığın kucağındadırlar:

*“Yaklaşık on yaşındaydım ve hayat, benim yaşımdaki körpe bir çocuk için ne mutluluk verici, ne güzel, ne de benim gibi bir çocuğun isteyebileceği bir şeye sahipti. Birinci Dünya Savaşı henüz bitmemişti. Savaş sırasında pek çok felaketi tatmıştık. Açlığı ve çıplaklığı öğrenmiştik, hastalık da bizi yıkmıştı. Açlık ve hızla sirayet eden hastalık gibi öldürücü herhangi bir nedene alışmıştık. Hayatımız, tam anlamıyla bir rezillik yumağıydı, sınırı olmayan bir adilik ve varlığımıza daimi bir hor görüştü.”*¹⁹⁰

---

¹⁸⁸ <http://home.arcor.de/filistin/insanhaklari/filistinlimulteciler/lubnandakimulteciler.html>(erişim tarihi09/01/2017)

¹⁸⁹ Maḥmūd Seyfuddīn el-Îrânî, *a.g.e.*

¹⁹⁰ *Aynı eser*, s. 383.

Aile, evini terk etmek zorunda kalır ve Kudüs'te kale içinde bir odada- diğerleri gibi- yaşamaya başlar. Açlık, hastalık ve sefalet kol gezmekte, her geçen gün birileri yetim ve öksüz kalmaktadır. Muhsin'in büyük annesi ve küçük kız kardeşi de ölür:

*“Komşularımızdan kadınlar ve erkekler öldü. Ailelerini seven erkekler ve çocuklarının üstüne titreyen kadınlar, birkaç gün hastalanıp ölüyorlardı. Çocuklarını mahallelerde ve sokaklarda evsiz yetimler olarak bırakıp ölüyorlardı. Naaşları, biz oyunlar oynayıp koşarken aramızdan geçer, biz de her ne yapıyorsak bırakır, duvarlara yapıştırdık. Derin bir acı hissederdik, akranlarımızdan birinin yetim kaldığını ve artık yarından itibaren sokaklarda- aylak aylak- yaşamak için bir lokma ekmek dileneceğini anlardık.”*¹⁹¹

Bütün bu olumsuz şartların içinde Muhsin, hayat kadını olduğu anlaşılan bir kadına çocuksu yüreğiyle âşık olur ve onun evinde geçirdiği saatlerde mutluluk ve huzuru bulur. Bir süre sonra savaş biter ve aile memleketine geri döner.

Mülteci sorunlarını ele alan başka bir hikâye de yine el-Îrânî'nin bahsi geçen koleksiyonunda bulunan *Akvâ min 'l-mevt*¹⁹² (*Ölümden de güçlü*) adlı hikâyedir.

Yafa'yı terk ederek önce es-Salt'a ardından da Kudüs'e iltica etmek zorunda kalan bir adamın ailesiyle birlikte yaşadığı dram ele alınır:

“En sonunda Kudüs'e yerleşti. Şartlar onu oraya sürdü. Belki de içinden memleketinden ayrılmadığını hissetmek istedi zira Kudüs Yafa'ya yakındı. Böylece şartlarla içindeki gizli istek birleşip onun orada kalmasını sağladı. Böylelikle

---

¹⁹¹ *Aynı eser*, s. 385.

¹⁹² *Aynı eser*, s. 447.

rakamlarla dolu bir kimliğiyle kendisi, karısı ve çocukları için kara un, hurma, bakla ve insanın canını alan mercimek için dilendiği kapları oldu.”¹⁹³

Bir mültecinin yoksullukla mücadelesi sonrası nasıl yenik düştüğü şöyle anlatılır:

“Pek çok gün ağır ağır ve acı içinde geçti. Geçen her günle morali bozuluyor ve göğsünde yanan bir şeyleri söndürüyordu. Fakirlik üstüne çöktü ve kalbine pençelerini geçirdi. Açlıktan kendisinin, karısının ve çocuklarının bağırsakları boşalıp bedenleri erimeye başladı.”¹⁹⁴

Bir ailenin açlık ve hastalıktan çocuğunu kaybetmesi ekseninde dönmekte olan hikâyede yazar, hikâye kişisini okuyucuya takdim ederken, aslında Yafa’nın kendi gözündeki önemini ve oraya duyduğu güçlü özlemi dile getirir:

“O, kalpleri, gözleri ve avuçları dolduran altın kürelerle bezeli ağaçları olan Yafa’dandır. Cömert toprağından, dünyadaki bütün incilerden daha güzel ve tüm mücevheratından daha kıymetli ürün fışkıran o memleketten.”¹⁹⁵

Bu hikâyede de iltica, diğer pek çok hikâyede olduğu gibi bir anda başlar:

“Bir süre önce es-Salt’a iltica etti, on beş bin mülteciyle birlikte oraya gönderilmişti, kendisinin, karısının ve çocuklarının nasıl kurtulduklarını ve es-Salt’a nasıl geldiklerini bilmiyordu. Tek bildiği bir grup sığınmacıyla birlikte, toparladığı az bir malla bir nakliye arabasının üstünde geldiği idi.”¹⁹⁶

---

¹⁹³ Aynı eser, s. 447-448.

¹⁹⁴ Aynı eser, s. 447.

¹⁹⁵ Aynı eser, s. 447.

¹⁹⁶ Aynı eser, s. 447.

Açlık sınırındaki hayatlar ve hastalıklar tahammül edilecek gibi değildir:

*“Boğazında kocaman bir düğümle karısına ‘insanın canını alıyor mercimek’ dedi. Uzun kuyruklarda beklemenin, soru sormanın, kışın kemiklerine işleyen soğuğun ve yazın fışkıran terin rezilliğini biliyordu, bir de her zaman şu bakla, kepekli un, hurma ve mercimek, mercimek ve hurma...”*¹⁹⁷

Yafa’dan çıktığından beri hep dilendiğini hisseder. Elini her uzatışta ondan bundan duyduğu ‘mülteci’ kelimesi, artık üzerinde dayanılmaz bir baskı oluşturur:

*“İşte böyle, hep böyle, yaşamak uğruna bir lokmanın peşinde koşuyor düşünmeden; uzun zamandır düşünmüyor, hem de hiç düşünmüyor, yaşamak için o bir lokmanın esiri...”*¹⁹⁸

Ve en sonunda oğlu bu sefil hayata daha fazla dayanamayarak ölür. Diğerleri de sırasını bekler:

*“Kendi çocukları, başkasının çocukları, başka başka kişilerin çocukları, sokaklar onlarla dolu, ölümün yutuverdiği yalınayak çocuklar, bu karanlığın bir sonu yok mu?”*¹⁹⁹

Yine Kenefânî’nin *Mevt Serir Rakam 12* adlı hikâye koleksiyonunda bulunan ve mülteci okulunda çalışan bir öğretmen ile bir öğrencisinin ilişkisini merkez alan *Ka’kun ‘ala’r-raşîf* (Kaldırımdaki Kek) adlı hikâyesinde küçük çocukların kötü yaşam koşulları irdelenir ve mültecilerin değişmeyen durumları üzerinde durulur.

---

¹⁹⁷ Aynı eser, s. 448.

¹⁹⁸ Aynı eser, s. 448.

¹⁹⁹ Aynı eser, s. 449.

Kendisi de bir mülteci olan öğretmen sokaklarda ayakkabı boyacısı olarak çalışan bir çocukla karşılaşır. Bir süre sonra atandığı mülteciler okulundaki sınıfında aynı çocuğu görür. Küçük yaşta çalışmak zorunda kalan Hamid’e karşı acıma hisleri besleyen öğretmen onunla yakınlaşmaya çalışır.

Suriye, Ürdün, Lübnan ve Mısır başta olmak üzere çeşitli Arap ülkelerinde bulunan çadır-kentlerde sağlık ve eğitim hizmetlerinin daha iyi verilebilmesi, mültecilere ihtiyaç duydukları gıda yardımlarının yapılabilmesi için 1948 yılında Birleşmiş Milletler çatısı altında Yakın Doğudaki Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Kuruluşu (UNRWA) kurulur.²⁰⁰ Çoğunlukla bu kuruluşun koordinatörlüğünde okullar açılmışsa da her an kalabalıklaşan nüfusa belirlenen hizmetlerin uygun ve yeterli bir biçimde ulaştırılması zaman zaman mümkün olamaz.

Hikâyede Hamid’in şahsında Filistinli mülteci çocukların yaşamları irdelenirken yaşadıkları kötü ve yıpratıcı koşullar ele alınır. Normal şartlarda küçük bir çocuğun, eve gidip oyun oynayabilmek için ders bitiş zilini heyecanla beklemesi gerekirken, mülteci okulundaki bir çocuk için zil, geçinmek için çalışma vaktinin geldiğini haber veren bir uyarıcıdır:

“Sınıf Hamid’e benzeyen pek çok çocukla doluydu. Koca Şam’ın bilinmezliğinde, uçsuz bucaksız dar sokaklarında akşam yemeği kazanabilmek için gün batımıyla savaştık üzere sabırsızca son zili bekleyen küçüklerle. Soğuk, gri gökyüzünün altına dağılmak için aç bir özlemle bekliyorlardı zili. Hepsi, kendine özgü bir yolla mücadele ediyordu hayatla. Gece olduğunda sadece kısıp öksürük seslerinin

---

²⁰⁰ <http://www.unrwa.org/>(erişim tarihi07/06/2020)

duyulduğu, suskun ailelerin tıkış tıkış yaşadığı çamurdan yapılma evlerine ya da çadırlarına dönüyorlardı.”²⁰¹

Kamlarda bulunan “evler” ileriki safhalarda kerpiç ya da prefabrik olarak inşa edilmiş olsa da başlarda genellikle çadır formatındadır. Oldukça zor koşullarda yaşayan mülteciler, iş bulma ve günlük ihtiyaçlarını karşılama konusunda sıkıntı çekerler. Dolayısıyla yaşa bakılmaksızın küçük ya da büyük herkes bulabildiği işte çalışmak durumundadır.

Hamdi’in durumuna üzülen öğretmen “*Ertesi gün onu sınıfta gördüm, gözünden uyku akıyordu, başı ansızın göğsüne düşüyor sonra güçsüz bir şekilde başını kaldırıyordu.*”²⁰² derken, diğer öğretmenlerin bu duruma alışkın olduklarının, bu durumun öğretmenler tarafından artık kanıksanmış olduğunun altı çizilir:

“Öğretmenlerin hiç biri bir şey sormadı zira bu tip olaylar her gün çokça oluyordu, hepsi sessizlik içinde çay içmekle yetindi.”²⁰³

Hikâyede, gündüzleri okulda eğitim gören bir öğrenci, akşamları ise bir sokak satıcısı olan Filistinli mültecinin fiziksel durumu tasvir edilirken yoksulluğuna dikkat çekilir:

“Siyah, kalın saçları daha öncesine nazaran kısaydı, yıpranmış gömleği çıplaklığını örtmekte başarısız olmuştu.”²⁰⁴

*“...pantolonu kısa ve yırtıktı, mavi gömleğiye yırtık ve kirli...”*²⁰⁵

---

²⁰¹ Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*, s.85-86.

²⁰² *Aynı eser*, s. 87.

²⁰³ *Aynı eser*, s. 88-89.

²⁰⁴ *Aynı eser*, s. 85.

²⁰⁵ *Aynı eser*, s. 91.

Kötü yaşam koşullarında hayatını sürdüren ve ilerleyen zaman içinde bu durumu değiştiremeyen Filistinlilerin, içinde bulundukları yoksulluğun adeta taşıdıkları ulus kimliğiyle özdeş tutulmasından, Filistinli olmanın doğal bir sonucu gibi görülmesinden duydukları rahatsızlık ve utanma küçük Hamid'in öğretmenle olan diyalogunda, saygın bir kimlik olan öğretmen tarafından özel olarak vurgulanır:

“-Kaç yaşındasın?

- On bir.

- Filistinli misin?

Herhangi bir cevap vermeksizin ayakkabının üzerinden başını salladı, küçük bir utanç yaşadığını hissettim.

- Nerde yaşıyorsun?

- Kampta”²⁰⁶

el-Bûme fi gurfe bâ'ide (Uzak Bir Odadaki Baykuş) adlı hikâyesinde Kenefânî, bu defa da genç bir adamın bir baykuş fotoğrafı görmesiyle geçmişine yaptığı yolculuğu ele alır. Bir insanın savaş nedeniyle memleketinden kaçmak zorunda kalışının ruhunda bıraktığı üzüntü, öfke ve suçluluk duygusu üzerinde yoğunlaşan Kenefânî, hikâyenin sonunda genç adamın yıllarca kalbinin derinliklerinde sakladığı suçluluk duygusuyla yüzleşmesinden sonra içinde bulunduğu sefil durumla köyünden ve memleketinden uzak olmanın verdiği üzüntü ve utancın delikanlı özelindeki boyutunu ortaya koyar:

“Odamdaydım; insana yalnızlık ve soyutlanmışlık hissi veren çıplak duvarlı, kimsenin nereden geldiğini bilmediği kâğıtlarla kirlenmiş zeminli, dördüncü ayağı çok

---

²⁰⁶ Aynı eser, s. 84.

geçmeden kaybolan bir süpürgeye sap olarak kullanılan üçayaklı bir masanın üzerine kitap yığılmış olan bir bekâr odasıydı. Elbiselerse nihai yerini bulamadan kapıda pek çok iz bırakmış uzunca bir çivide yığılmıştı.”²⁰⁷

Çadır kentlerde yaşayan insanların zorlu yaşamlarının ele alındığı ‘*An er-Ricâl ve'l-Banadiķ-Medħal*²⁰⁸ (Adamlar ve Tüfekler Hakkında- Giriş) adlı hikâye, anlatıcı yazara bir arkadaşının Ürdün’de bulunan mülteci kampında yaşayan çocuklara yönelik olarak uygulamaya konan oyuncak hediye etme projesinden bahsetmesiyle başlar. Bu proje anlatıcı yazarı kendi çocukluğuna götürür ve böylece çadır kentte bizzat yaşadığı benzer bir olayı hatırlar.

Anlatıcı, sabahın erken saatlerinde bir telefon sesiyle uyanır. Karşısındaki ses bir arkadaşına aittir ve bir projeden bahsetmektedir. Ürdün’deki çadır-kentlerde yaşayan mülteci çocuklar için bir oyuncak toplama kampanyası düzenleyip yılbaşında dağıtacaklardır. Anlatıcı kahramandan, bununla ilgili gazetede bir haber yapmasını ister. Tam 19 yıl önce, 1949 yılında kendisi de bir mülteci olarak çadır-kentte yaşamış olan anlatıcı kahraman, kendi çocukluğuna döner:

“Yıl 1949

O gün, Kızılhaç size bayram hediyesi dağıtacak dediler. Küçüktüm, kısa bir pantolon, gri ketenden bir gömlek ve çorapsız giydiğim paralanmış bir ayakkabım vardı. Bölgenin yaşadığı en ağır kıştı. O sabah yürümeye başladığımda ayaklarım

---

²⁰⁷ Aynı eser, s. 43.

²⁰⁸ Aynı eser, s. 613.

dondu, etraflarını adeta ince bir buz tabakası sardı. Kaldırıma oturup ağlamaya başladım. O sırada bir adam geldi, beni yakındaki bir dükkâna taşıdı.”²⁰⁹

Bir çocuk için zorlu bir yol ve beklemesi yorucu uzun, zahmetli bir kuyruktan sonra sıra ona geldiğinde kendisine bir paket verirler:

“Paketi açmadan eve koştum. Şimdi, 19 yıl sonra, rüya kutuda bulunan tek bir şey dışında, sadece biri dışında hiçbir şeyi hatırlamıyorum: bir kutu ezilmiş mercimek çorbası.

Soğuktan kızarmış iki elimle çorba kutusunu sıkıca tuttum. Bazısı kardeşim, bazısı da akrabam olan on çocuğun fal taşı gibi açılmış kutuya bakan yirmi gözüünün önünde, onu göğsüme bastırdım.

Pakette- şüphesiz- muhteşem oyuncaklar da vardı, ancak onlar yenmiyordu. Oyuncaklar unutulup kayboldular. Ancak çorba kutusu bir hafta bende kaldı. Bize yemek yapması için her gün anneme ondan bir su bardağı dolusu veriyordum.”²¹⁰

Çadır-kentte yaşam koşulları zordur. Yiyecek ve giyecek gibi temel ihtiyaçların karşılanması, var olan düzende oldukça güçtür. Dolayısıyla bir çocuk için bile bir lokma yiyecek, en pahalı veya en güzel oyuncaktan çok daha kıymetlidir.

Anlatıcı, yaptığı telefon konuşması sırasında kendi çocukluk hatıralarına geri dönüp bahsi geçen projenin muhtaç durumdaki insanlarla herhangi bir empati kurulmadan, tamamen kendi egolarını tatmin etmek isteyen kişilerin gösteriş uğruna yaptığı kıymetsiz işler olduğunu düşünür. Zira zorlu yaşam koşulları arasında bir kaşık

---

²⁰⁹ Aynı eser, s. 620.

²¹⁰ Aynı eser, s. 620.

yemek bulmaya uğraşan bir çocuk için kutudan çıkan sürpriz bir oyuncak ancak çölde yaşayan bir bedeviye verilecek bir avuç kum gibidir. Anlamsız ve işe yaramaz!

İnsanların zorlu koşullar altındaki dönüşümleri, iyi ile kötü arasında seçim yapmalarının ele alındığı *el-Ğamîşu'l-Mesrûk*²¹¹ (Çalıntı Gömlek) adlı öykü ise şöyledir:

Ebû'l-'Abîd ailesiyle birlikte mülteci olarak çadırdaki yaşar. Yağan yağmurun çadırlarına dolmasını engellemek amacıyla su yolu kazmaya çalışırken bir yandan da uzunca bir süredir iş bulamadığını düşünür. Ebû'l-'Abîd, açlığın ve sefaletin verdiği acıyla UNRWA' nın ambarlarından pirinç ve un çalmayı düşünürken karanlıkta bir hareket fark eder. Gelen, pek de hoşlanmadığı Ebû Semîr'dir. Ebû'l-'Abîd'le yağmur altında beyhude bir çaba içinde olduğunu söyleyerek alay eden Ebû Semîr, UNRWA ambarlarından orada çalışan bir Amerikalı ve ambar bekçisiyle organize bir şekilde pirinç ve un çaldıklarını söyleyerek kendileriyle ortak olmasını teklif eder. Bir yandan yağmur, soğuk, açlık, bir yandan karısının çadırdaki boş çuvala bakan üzgün ve umutsuz gözleri diğer yandan köşesinde “*ıslak bir kedi gibi*”²¹² büzüşmüş oğlunu düşünen Ebû'l-'Abîd her şeye rağmen ailesine haram lokma yedirmeyeceğini düşünür ve aniden hiddetlenerek açlık içinde kıvranan kendisi gibi pek çok insanın yiyeceğini çalan o adamı öldürür.

Kenefânî'nin '*An er-Ricâl ve'l-Banadîk*' adlı öykü koleksiyonunda bulunan *aş-Şağîru Yeğhebu ile'l-Muğayyem* (Küçük Çocuk Çadır-Kente Gidiyor)²¹³ adlı öyküde

---

²¹¹ Aynı eser, s. 781.

²¹² Aynı eser, s. 784.

²¹³ Aynı eser, s. 713.; Daha önce “Çatışma Zamanı” olarak yayınlanmıştır (Kenefânî'nin notu).

iltica etmek zorunda kalıp çadırda yaşayan bir çocuğun ve ailesinin içinde bulundukları elim koşullar işlenir.

Kendi ailesi, halasının ailesi ve dedelerinden oluşan on sekiz kişilik bir ailede yaşayan çocuk, maddi imkânsızlıklar nedeniyle kuzeniyle birlikte her gün pazara gidip evin yiyecek ihtiyacını orada terk edilen sebze-meyve arasından seçerek temin etmeye çalışırlar. Bir gün, yerde beş kuruş bulur. Eve gittiğinde herkes o beş kuruşu kendisine vermesini ister. Ancak çocuk onu kimseye vermez ve saklar. Bir süre sonra bir kaza geçirir, hastaneye kaldırılır. Kendine gelir gelmez cebini yoklar, parasını bulamaz. Kuzeniyle göz göze gelir ve onun aldığını anlar, ancak her ikisi de tek söz etmezler.

Çadırlardaki kötü yaşam koşulları ele alınır. On sekiz kişinin bir göz odada yaşamak zorunda kalması, büyük- küçük kimsenin iş bulamaması, iki küçük çocuğun evin yiyecek ihtiyacını pazardan arta kalan çöplerin arasında aramaları, diğer çocuklardan kendilerini ve eşyalarını korumaya çalışmaları, bir ailenin, normal hayat koşulları altında değersiz sayılabilecek ufak tefek şeyler için birbirlerine düşman kesilmesi çarpıcı bir şekilde işlenir:

“Savaş zamanıydı. Savaş mı? Asla, tam manasıyla çatışma zamanıydı... Düşmanla devamlı, bitmek bilmeyen bir dövüş hali, savaştaysa savaşçılar nefes alsın diye arada bir barış rüzgârı eser. Dinlenme. Ateşkes. Geri çekilme molası. Çatışmadaysa sürekli yakınlarda bir kurşun vardır. Her daim iki kurşun arasından mucizevî bir şekilde geçersin. İşte olan da buydu, dediğim gibi devamlı çatışma zamanıydı.”²¹⁴

---

²¹⁴ Ğassân Kenefânî, a.g.e.,s. 715.

Küçük bir çocuğun, kendi öyküsünü anlatırken bir tarih vermek yerine, zaman tahdidini bu şekilde yapması, yaşadığı hayatı bu şekilde görmesi acı verir:

*“İnsan ölünce erdem de ölür. Öyle değil mi? O halde gel anlaşıalım, çatışma zamanında ilk görevin ilk erdemi yerine getirmen, yani kendine sahip çıkman. Ardından ikincisi gelir, ancak devamlı bir çatışma dönemindeyken ortada iki diye bir şey yoktur. Zira ilkiyle uğraşmaktan ikinciye geçemezsin.”*²¹⁵

Nidâ'u's-Şâm ve 'Îtâb'u'r-Rummân adlı öyküsünde Necva Ka'vâr Farah, köyünden kopartıldıktan sonra araba tamircisi olarak çalışmak zorunda kalan Ömer'in, birtakım talihsiz olaylar sonucunda düştüğü hapisanede tanıştığı Selman'ın hayat hikâyesi çerçevesinde çadır kentlerin kısıtlı imkânlarından söz eder:

*“Selman Ürdün'de bir mültecidir, çadır hayatını ve rezaletini bilmektedir, çadırdan önceyse bir mağaraya sığınmıştır. Yaşam bileti olarak adlandırdığı yemek karnesinin ne olduğunu da öğrenmiştir, hâlbuki daha önce Celil'in bir köyünde çiftçiydi.”*²¹⁶

Köyünde çiftçilik yapan, ekip biçen, doğanın bereketiyle yaşayan bir insanın yiyeceğe sınırlı bir şekilde, bir karne aracılığıyla ulaşmasının altı çizilir, çadır-kentlerde zorlu yaşam koşulları üzerinde durulur. Sekiz aile ile birlikte yaşayan Selman'ın ya da diğerlerinin ne özel bir alanı ne de yaygıdan başka bir eşyası vardır, zira sadece bir perde ile ayrılmış sözde yaşam alanları içerisinde hayatlarını idame ettirmeye çalışan, yiyecek sıkıntısı çeken, iş bulamayan insan güruhu vardır.

---

²¹⁵ Aynı eser, s. 717.

²¹⁶ Necva Farah, *Limen er-Rabî'*, Matba'atu'l-Hakîm, en-Nâşıra, s. 97.

Semîra ‘Azzâm’a ait *Li’ennehu Yuhibbuhum*²¹⁷ (Onları Sevdüğinden) adlı hikâyede Filistinli mültecilerin değişen hayat şartlarına paralel olarak kendilerinde görülen menfi değişimleri ele alınır.

Başkahraman, Birleşmiş Milletler tarafından kurulan Filistinli Mültecilere Yardım Kuruluşunda çalışmaktadır. Hem iş arkadaşı hem de çocukluk arkadaşı Vasfi, yolsuzluk yaptığı gerekçesiyle görevden alınır. Bir süreden beri Vasfi’nin harcamalarındaki rahatlığı fark eden başkahraman, onunla bu konuyu konuşmaya çalışmışsa da her seferinde Vasfi konuyu değiştirmeyi başarır. İşyerinde Vasfi hakkında bir soruşturma başlatılır ve başkahramanın ifadesine başvurulur. Başkahraman her ne kadar Vasfi’nin bir süredir rahat harcama yaptığını gözlemlemiş olsa da bir yabancıya bildiklerini söylemez:

*“Nasıl fark etmem? Ama neden sana bunları anlatayım? Hayır, anlatmayacağım. Seninki gibi bir soğukkanlılık ve sükûnetle arkadaşlığımızı; kan ve kurşun, açlık ve iltica arkadaşlığını bozmam mümkün değil...o alçak değil, Vasfi alçak değil...(...) Vasfi’yle hesaplaşmak sana kalmadı, bu hesap benimle Vasfi arasında. Sana gelince, senin karşında onu müdafaa etmekten başka bir şey gelmez elimden.”*²¹⁸

Başkahraman soruşturma sırasında müfettişin “Sizin koşullarınızda dostum, insan ne zaman hırsız olacağını bilemez”²¹⁹ biçimindeki cümlesiyle çılgına döner, kendisi ve kendisi gibilere yapılan bu hakarete ve aşağılamaya on bir yıllık görevinden istifa ederek karşılık verir.

---

²¹⁷ Semîra ‘Azzâm, *es-Sâ’a ve l-İnsân*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982.

²¹⁸ *Aynı eser*, s. 11.

²¹⁹ *Aynı eser*, s. 12.

Başkahraman, her ne kadar istifa ederek bir karşı duruş sergilese de aslında içten içe müfettişin söylediklerine katılır. Dahası kendi koşullarında insanların sadece hırsız değil, ne zaman fahişe, katil ve aşağılık bir insan olacaklarını da bilemez diye düşünür. Çünkü bütün bu durumların canlı örneklerini çok iyi hatırlamaktadır. Yahudilerle çatışmaya giren ve şehit düşen kahraman bir gencin kız kardeşinin iltica ettikten sonra nasıl fahişelik yapmak zorunda kaldığını, köyün ileri gelenlerinden yumuşak başlı ve varlıklı bir çiftçinin iltica ettikten sonra içine düştüğü ekonomik sıkıntıyla birlikte nasıl önce bir ayyaş sonra da karısının katili olduğunu, çadır kentte yaşayan bir adamın rahatça geçimini sağlayabilmek adına nasıl da bir haine, bir casusa dönüştüğünü düşünür.

Sonunda başkahraman, çadır kentte bulunan yiyecek deposunu, soydaşlarının başkalarının eline muhtaç duruma düşmemesi, bilhassa onları iltica etmek zorunda bırakan ve ardından sahte bir iyilikseverlikle onlara yardım edenlere avuç açmaması, kendilerinin her an kötü birer insana dönüşme potansiyeline sahip olduğunu düşünenlerden yardım almaksızın çalışarak kendi ayakları üzerinde durma becerisi kazanmaları ve böylece daha şerefli bir hayat yaşamaları için depoyu yakar.

İltica edilen toplum tarafından kabullenilmeme durumu ve bu olumsuzluğun ilgili ülke vatandaşlığını kazanarak aşılmaya çalışılması, Semîra ‘Azzâm’ın *Filistîni*²²⁰ (Filistinli) adlı öyküsünde ele alınır. Bu öyküde, Lübnan’a iltica etmek zorunda kalan bir Filistinlinin, mülteci olmanın getirdiği güçlükleri Lübnan vatandaşlığını elde etmek suretiyle bertaraf etme çabası konu edilir.

---

²²⁰ Aynı eser, s. 85.

Lübnan’a iltica eden bir Filistinli, yıllardır Lübnan’ın bir mahallesinde yaşayıp bakkal dükkânı işlemektedir. Buna rağmen mahalleli onu bir birey olarak kabullenmez ve Filistinli olarak adlandırmaktan vazgeçmez. Bu dışlanmışlık Filistinli adamı, Lübnan vatandaşlığı almaya iter. Ancak vatandaşlık hakkı almak bir Filistinli için oldukça zordur. Kendisine bu konuda yardımcı olacağını söyleyen bir kişi bunun için ondan yüklü bir ücret talep eder. İstenen fiyatı çok bulan ve buna razı olmayan karısı ile aralarında geçen diyalogda Filistinlinin Lübnan’da sıradan da olsa bir birey olma isteği ve hasreti okunur:

“-Ne istersen yap! İki bin, iki bin, hayrını görmesinler...tabi bulup verebilirsen...

-Vitrininin yarısını boşaltırsam bulurum...o kimliği oraya asacağım ki insanlar bir ismimiz olduğunu öğrensin... ”²²¹

Bir süre sonra kimliğini alır. Ancak çok geçmeden bu kişinin, yasadışı bir çete elemanı olduğunu ve kolluk kuvvetlerince yakalandığını gazetelerden öğrenir, kandırılmıştır. Büyük bir çöküş yaşar, zira hem yüklü bir meblağı kaybetmiş hem de tüm umutlarını bağladığı vatandaşlık hakkını da alamamıştır. Henüz bu haberi hazmedememişken bakkal dükkânının üstünde oturan bir kadının selesini aşağıya uzatarak sipariş vermesiyle hakikatle yüzleşir:

“Nerdesin be çocuk, Filistinliye söyle, seleye bir şişe kola koysun ... ”²²²

---

²²¹ Aynı eser, s. 90.

²²² Aynı eser, s. 93.

Başkahraman komşu dükkânın sahibinden, kendisinininkiyle karşılaştırmak üzere kimliğini ister. Gergin bir bekleyişte olan başkahramana komşusu kimliğini verir ve sorar: *“Kimliğimle ne yapacaksın Filistinli?”*²²³

O bir birey değildir, o sadece bir Filistinlidir!

Başkahramanın içinde bulunduğu durum hakkındaki düşünceleri, onun bilinç akışından okuyucuya şöyle aktarılır:

*“Çoğu dükkândan farkı olmayan bu köşedeki dükkânında bir Filistinliden fazlası değildir. Ona bu şekilde sesleniyorlar, onu bu şekilde tanıtıyorlar ve hatta gerekirse ona böyle küfrediyorlar. Durumu, sefil ömrünün otuz yılını mütemadiyen mahallede ayakkabı yamamakla geçiren ve çocukluğundan beri tanıdığı ayakkabıcı Ermeni'ninkinden farklı değildi. Adının, Ermeni isimlerinden Agop, Serkis ya da Vartan olup olmadığı kimsenin umurunda değildi, hatta öğrenmeye bile ihtiyaç duymadılar. Adı Ermeniydi, bu isimle yaşadı ve bu isimle öldü...”*²²⁴

Kimlik sorununun yanı sıra sosyal yaşamda mültecilere tanınan hakların, gerçek yaşam ihtiyaçlarına hitap etmeme durumu da söz konusudur. Zira dolaşım haklarının olmayışı, farklı ülkelere dağılmak zorunda kalan ailelerin cenazelerde dahi birleşmesine mani olur:

*“Amman'daki kardeşinin yanında yaşayan babası vefat ettiğinde ona ‘mevtayı ya bir hafta bekletin ya da gömün’ şeklinde bir telgraf göndermiş; bu, telgraf memurunun duyduğu ve kahkahalarla güldüğü en sefil şaka olmuştu.”*²²⁵

---

²²³ Aynı eser, s. 85.

²²⁴ Aynı eser, s. 86.

²²⁵ Aynı eser, s. 89.

Dönem hikâyelerinin önemli bölümünde işgal sonrasında başka ülkelere göç ederek mülteci durumuna düşen Filistinlilerin çektiği acılar, sıkıntılar, adeta tarihe bir kayıt düşülürcesine işlenir. Mülteci durumuna düşen Filistinlilerin dayanılması güç şartlar karşısında sergilemiş oldukları çeşitli davranış bozuklukları, zaman zaman “kaçınılamaz” olarak gösterilir ve onların erdemlilik dışı, gayri ahlaki davranışlarının sorumlusu olarak da içine düştükleri olumsuz koşulların altı özenle çizilir.

1.2.2. Parçalanmış Hayatlar

Bu dönem Filistin hikâyeciliği dağılmış aile temasına sıklıkla yer verme bakımından sadece Arap edebiyat tarihi açısından değil, aynı zamanda dünya edebiyatı tarihi açısından da çok özel bir yer işgal eder. Hikâye yazarları kimi zaman özledikleri bir yaşamı hikâyelerine alsalar da, çoğu zaman, içinde yaşadıkları toplumun sosyal gerçekliğinden kopamazlar. Filistinli yazarlar da, işgal sonrasında hayata tutunabilmek için oraya buraya savrulan aileleri, onların içler acısı durumunu hikâyelerine taşırlar. Bu hikâyelerden biri Semîra ‘Azzâm’ın *Zagârîd*²²⁶ (Zılgıtlar) adlı öyküsüdür. Bu öyküde Yahudi işgali dolayısıyla parçalanmış hayatlarla ilişkin detaylar vardır. İşgal sırasında ve sonrasında Filistinlilerin bir kısmı göç etmek zorunda kalmış, bir kısmı yerinde kalmış, bir kısmıysa eğitim gibi nedenlerle gittiği ülkelerden geriye dönememiştir. Bu durum sonuç itibarıyla birbirinden haber alamayan akrabalar ve parçalanmış aileler gerçeğini doğurur.

---

²²⁶ Semîra ‘Azzâm, *ez-Zıllu’l-Kebîr*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982.

Yafa'da oturan Abdullah ailesinin biricik oğlu Lübnan'a iltica etmek zorunda kalır. Babanın hastalığı nedeniyle Yafa'da kalmak zorunda kalan aile, oğullarının Lübnan'daki düğününe topraklarındaki işgal nedeniyle katılamaz:

“Zaman, devir nasıl da değişti, Dostlarıyla ilişkileri kesildi, Cemil'den de akrabalarından da mahrum kaldı. Kız kardeşi, ailesi, amcakızları, görümceleri gittiler. O ise kocası hasta olduğu için Yafa'da kaldı...”²²⁷

Bir ebeveynin en büyük hayalidir çocuklarının düzgün yetişip, iyi bir iş bulup günün birinde de mürüvvetlerini görmek. Ancak oğlundan sadece bir radyo programı kanalıyla haber alabilen bir anne için bu imkânsız bir durumdur:

“Birkaç gün önce Selma eş-Şavvâf'a birisi Yakın Doğu Radyosunda “Mültecilerin Ailelerine Mesajlar” programında ona şu iletinin geldiğini söyledi:

“Beyrut'taki Cemîl ‘Abdullah’tan Yafa’da bulunan babası Kerîm ‘Abdullah, annesi Selma ve kız kardeşi Vedâd’e, ben de nişanlım Nâdyâ da iyiyiz. Mayısın sekizinde öğleden sonra saat üçte es-Seyyide kilisesinde evlendikten sonra çalışmak üzere Kuveyt’e gideceğiz. Özledik, radyo aracılığıyla bize iyi haberlerinizi gönderin.”

Selma ve kocası Kerîm, günler sonra radyoda oğullarına cevaben gönderdikleri mesajları yayımlanırken gözyaşlarını tutamadılar.

‘Kerîm ‘Abdullah, karısı Selma ve kızları Vedâd ile kocasından, evliliğini kutlar hayırlar dileriz.’

Selmayla Kerîm'in, Cemîl'in düğünü için yapabilecekleri en büyük şey buydu.”²²⁸

---

²²⁷ Aynı eser, s. 51-52.

²²⁸ Aynı eser, s. 49.

Burada bir ailenin çocuklarının en mutlu gününde yanında olamamanın, onun için hiçbir şey yapamamanın üzüntüsü okuyucuya güçlü bir biçimde hissettirilir. İşgalin insan hayatına olan etkisi dramatik bir şekilde ortaya konar. Oğlu Cemîl'i bir gün mürüvvetini görmek üzere büyütmüş olan anne Selma'nın içinde yaşanan acı gerçeklikte oğluna gıyabi bir düğün yapmaya kalkışması, çevresindeki diğer yakınlarının bile garibine gider. Bu tuhaflık, aslında okuyucu nezdinde içinde bulunulan durumun vahametini ve etkisini artıran bir işlev görür:

“Elbisesinin ucuyla gözyaşlarını silip, verdiği mumları, yanmayan mumları taşıyan şaşkın torunlarına bakıp “Cemil'in düğününde mumunuz neden yanmıyor? Dans eden alevleri olmazsa olmaz... yakın onları çocuklar, yakın ve gülün, neden yüzleriniz heykel gibi donuk? Cemil her gün mü evleniyor? Her gün mü bir gelin onun gibi bir güveyle gururlanıyor? Bana yaklaşıp şöyle ilahi okuyun, ne, Cemil'i sevmiyor musunuz? Neden ağzınızı açıp düğün şarkıları söylemiyorsunuz?” diye bağırırdı.

Yaklaşıp mumlarını yaktı, ancak onlar hiç hareket etmediler. Aralarında dönüp bir yandan gözyaşlarını elbisesinin kenarıyla silip bir yandan da korkudan sus pus olmuş mahalleye boğuk zılgıtlar gönderirken ona garip garip bakıyorlardı.”²²⁹

Necva Ka‘vâr Farah'ın *Limen er-Rabî'* (Bahar Kimin İçin) adlı koleksiyonunda bulunan *Bavvâbet Mendelbûm*²³⁰ (Mendelbum Kapısı) adlı öyküde iltica nedeniyle parçalanmış aileler işlenirken, Semîra 'Azzâm'ın da *Âmun Âhar*²³¹ (Başka Bir Yıl) adlı hikâyesinde her yıl Mendelbum Kapısında kavuşmayı bekleyen aileler ele alınır.

---

²²⁹ Aynı eser, s. 53-54.

²³⁰ Necva Farah, *Limen er-Rabî'*, Matba'atu'l-Hakîm, en-Nâsıra, 1963.

²³¹ Semîra 'Azzâm, *eż-Zıllu'l-Kebîr*, Daru'l-'Avde, Beyrut, 1982.

Yafa’da yaşarken 1948 işgali nedeniyle evini, barkını, memleketini terk etmek zorunda kalarak Suriye’ye iltica eden yaşlı kadın, yılda bir defa verilen izinle Kudüs’te bulunan Mendelbum kapısına, Nasıra’da oturan kızını görmeye gelir. Daha önce hamilelik, lohusalık gibi çeşitli nedenlerle gelememiş olan kızının bu defa da damadının hastalığı yüzünden gelememesi dolayısıyla beklentisinde hüsrana uğrayan anneyi konu alan hikâyede, mülteci sorunları bir annenin kızına ve torunlarına olan özlemi üzerinden verilir:

“Bir yıl önce noel zamanı²³² doğdu. Radyodan Meri’nin doğum yaptığını duyduk, mesajı ben duymadım, arkadaşım duymuş, bana o haber verdi. Şükür için iki kez yeri öptüm. Yapayalnız üç doğum, kayınvalidesi öldü, annesini de hasret bitirdi... yedi yıldır ayırız. Onu gelin bıraktım şimdi Kerîm, İlyâs ve ‘Abdunnûr’u var.

Yedi yıl, bir ömür eder yavrum, Nasıra’dan Kudüs’e bir türlü gelemedi, ya hamile ya da lohusaydı. Bir defa kocası geldi ona da oğlum gitti, Kudüs’te buluştular. Kocasız kız kardeşinin zayıfladığını, saçının beyazladığını söyledi. Zavallı, hangi ara yaşlandı, daha yaşı kaç ki yaşlansın?”²³³

Hikâye, Umm ‘Abbûd’un şahsında bir trajedinin öncesi ve sonrasını özetler niteliktedir. Zira Umm ‘Abbûd, Suriye’den Ürdün’e gitmek üzere bindiği aracın şoförüne anlattığı geçmişinden, işgalden önce yaşadığı güzel hayattan bahsedilir, akabinde ise işgalden sonra yaşadığı koşullar anlatılır:

“Aferin yavrum, e tabi genç olduğundan hafızan iyi, kamburlaşıp yaşlanmadan evvel ben de gençtim, bütün yörenin tarihini bilirdim, ne zaman doğdular, ne zaman

---

²³² Metinde “doğum zamanı” olarak geçmekte olup Hz. İsa’nın doğduğu ay kast edilmektedir.

²³³ Semîra ‘Azzâm, *eż-Zıllu’l-Kebîr*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982, s.71.

evlendiler, ne zaman öldüler... İnsanlar bana kitap derlerdi, şimdi ne haldeyim! Kaygı aptallaştırıp sağlığı götürüyor. Yafa'daydık, Yafa'yı biliyor musun?

Evimiz kalenin merdivenlerindeydi. Altın gibi parlayan, tatlı mı tatlı portakalları olan bir bahçemiz vardı, öyle insanlardandık ki evimiz misafirhaneydi. Kocam muhtardı, adet böyledir yavrum, muhtar yabancıları misafir eder. Pişirip yedirirdik, evden ayak kesilmezdi. Meri'nin evlendiği gün yirmi ya da daha fazla insan kaldı bizde, dünyanın yatağı, helali hoş olsun... Bakır tencereleri 'Abbûd'un dedesi Şam'dan getirtmişti, şimdi ev de, bahçeler de, yataklar da, tencereler de uçtu gitti... Artık iki yatakla iki tencerem var. Bir de çöle gitmeden önce 'Abbûd'un yaptığı masa, bir göz odada yaşıyorum.

Eeeee, dünya hali...''²³⁴

Yafa'dan işgal nedeniyle iltica etmek zorunda kalan yaşlı Umm 'Abbûd her ne kadar yaşlansa da geçmişini iyi derecede hatırladığını söyler, bu aynı zamanda Filistinlilerin izlerini ve tarihini o topraklardan silmeye çalışan İsraililere bunu yapamayacaklarına dair bir göndermedir. Zira İsraililer boşaltılan köyleri yıkıp orada yaşamış Filistinlilerin izlerini silmeye, böylece yeni bir tarih yazmaya çalışırlar.²³⁵

Yıllarca çocuğundan ayrı kalan bir annenin, zorunluluk neticesinde evini, toprağını, ibadethanesini, akrabasını ve arkadaşlarını, kısacası hayatını terk etmek zorunda bırakılması, bir insanın geçmişine olan özlemi ve merakı bir yana, kızına ve torunlarına olan hasreti bir yanadır:

---

²³⁴ Aynı eser, s.72.

²³⁵ Geniş bilgi için bkz: İlân Pâppe, a.g.e.

“Mecbur olmasaydım bu yolculuk aklıma bile gelmezdi, ama mecbur olduğumdan yürüyerek de olsa gelirim ve sen de beni arabayla dahi geçemezsin, anne olsaydın telaşlarını anlardın, evlattan daha kıymetli olan torundur oğlum. Kalbim çarpıyor ve bu gecenin çabucak geçmesinden, beni Kudüs’e götürecek senin gibi helal süt emmiş bir şoför bulmaktan başka bir şey istemiyorum. Meri’yle buluşunca onu koklamalara doyamayacağım, yetmeyecek dilim damağım kuruyana kadar ona sorular soracağım, Yafa’yı soracağım, muhakkak gitmiştir oraya. Evimiz nasıl oldu acaba? Hâlâ ayakta mı ki? Bizim akrabalarından kim kaldı, kim göçtü acaba? Bahçelerimizin portakalından tattı mı ki? Ya kilise? Görevli hala el-Hurî İbrahîm mi? Arkadaşlarım Sara, Umm Cemîl ve Maryâna hâlâ hayattalar mı?”²³⁶

Kızıyla yıllar sonra görüşmeyi dört gözle bekleyen, uzun yollar kat ederek gelen yaşlı bir kadının, saf annelik içgüdüsüyle çocuğuna ve torunlarına hediyeler götürmesi, son derece insani bir davranıştır. Ancak Umm ‘Abbûd’un işgal altındaki topraklarda çekilen sıkıntıya binaen ona yiyecek ve giyecek götürmesi oldukça verimli olan topraklarda yiyecek sıkıntısının çekiliyor olmasına duyulan bir şaşkınlığı ifade ederken öte yandan kendi vatanında insanların yaşadığı sıkıntılara da dikkat çeker. Oysaki Filistin’in ziraata elverişli toprakları ve ılıman bir iklimi vardır; zeytin, incir, buğday, üzüm ve portakal gibi pek çok ürünü yelpazesinde barındırır:

“Elbiselerin orada kıymetli olduğunu söylüyorlar, hiç böyle bir şey duydun mu? Yumurta da yokmuş, geçen sene Kudüs’e giden insanların söylediklerinden öyle anladım, et de azmış. Et getirmeyi de isterdim ama bozulmasından korktum... Yiyecek azlığı önemli değil. Önemli olan sağlıklı selamet. Mademki Meri, kocası ve çocukları iyiler o zaman bin kere şükürler olsun Allah’a, biz birilerden iyiyiz, birileri de bizden

²³⁶ Semîra ‘Azzâm, *eż-Zıllu’l-Kebîr*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982, s.75.

iyi... Erkekler var oldukça mal da geri gelir, devran da döner, zalimler de günlerini görürler. ‘Abbûd’un evde oluşu gözyaşlarını, zorlukları ve uzun tasaları unutturuyor, sadece Meri’yle ayrı oluşumuz beni kahrediyor. Yedi yıl oğlum, yeni gelindi onu bıraktığımda şimdiyse, Kerim, İlyas ve ‘Abdunnûr’u var.”²³⁷

Umm ‘Abbûd, meşakkatli bir yolculuk sonunda, nihayet Ürdün üzerinden Kudüs’te bulunan Mendelbum Kapısı’na varır. Ancak onun gibi, yılda sadece bir defa çıkan izinle işgal altındaki topraklarda bulunan aileleriyle kısacık bir süre dahi kavuşmayı bekleyen ve onunla aynı kaderi paylaşan yüzlerce insan vardır:

“Önünden özlem dolu yüzler geçiyordu, hepsi de adeta aynıydı, araştıran bakışlarla omuzların üzerinde yükselen başlar, o an çalıntı topraklardan gelenler görünüp Ürdün topraklarını ayaklarıyla eziyorlardı. Bekleyenlerin özlemi onları sarmalıyor, hıçkırıklar birbirine karışıyor, herkes birbirine sarılıyordu. Ne zaman Meri’nin sırası gelecek? İlk kim geliyor? Yafalıları mı, Nasıralıları mı, yoksa Hayfalıları mı? Geç kalmasa iyi olur, zira kocakarının gücü tükenmek üzere, ayakları yoruldu, boğazı kurudu ve acıkmaya başladı.”²³⁸

Ancak ne var ki kızı, kocasının hastalığı nedeniyle yine gelemez annesiyle görüşmeye. Büyük hayal kırıklığı yaşayan anne, kızına getirdiği hediyeleri şu mesajla gönderir:

“Bunları al ve benim için onu alnından öpüp selamımı söyledikten sonra de ki, eğer ölmez de sağ kalırsam gelecek sene sürünerek de olsa ona geleceğim, ama eğer

---

²³⁷ Aynı eser, s. 74.

²³⁸ Aynı eser, s. 75-76.

ölürsem iki şeyin hasretiyle öleceğim, biri memleketimin diğeri de Meri'nin. Onu benim için yanağından öp."²³⁹

Bu sözler, bir annenin şahsında, iltica etmek zorunda bırakılan, memleketini, toprağını, havasını, suyunu bırakıp gitmek zorunda kalan tüm Filistinlilerin ortak hislerini dile getirir. Ne olursa olsun hayatta kaldıkları sürece bir gün eninde sonunda memleketlerine döneceklerine dair verilen bir söz, gerçekleşmesi beklenen bir umut niteliğindedir.

Parçalanmış hayatları konu alan bir başka hikâye de Kenefânî'ye ait *Ab'ad mine'l-ḥudûd*²⁴⁰ (Sınırların Ötesinde) adlı öyküdür. Filistinli bir mültecinin kendi topraklarında yaşadığı sefil hayatın anlamsızlığını fark ederek isyan etmesi ele alınır. Mülteci gencin hayat hikâyesi iç parçalayıcıdır; ailesi darmadağın olmuş, her bir bireyi diğerlerinden kopuk bir şekilde hayat sürmektedir:

*"Annem, Safed'de babamın ona yaptığı evin enkazı altında öldü. Babam başka bir ülkede yaşıyor ve onu ziyaret etmem, onu görmem ya da onunla iletişime geçmem mümkün değil. Bir erkek kardeşim var beyim, devlet okulunda itaat etmeyi öğreniyor. Başka bir ülkede evlenen bir kız kardeşim var, ne beni ne de babamı görebiliyor. Bir yerlerde bir başka erkek kardeşim var beyim, ona ulaşmam henüz mümkün olmadı."*²⁴¹

Filistin topraklarının işgal edilmesiyle bir ailenin parçalanmasını ele alan bir başka hikâye yine Kenefânî'nin *Arḍu'l-Burtuḳâlî'l-Ḥazîn* adlı koleksiyonunda bulunan *el-Ufuk Varâ'e'l-bavvâbe'dir*²⁴² (Ufkun Ardındaki Kapı).

---

²³⁹ Aynı eser, s. 77.

²⁴⁰ Ğassân Kenefânî, a.g.e., s. 275.

²⁴¹ Aynı eser, s. 279-280.

²⁴² Aynı eser, s. 289.

Aile Yafa'da yaşamaktadır. Anne, oğlu Ali'ye Akka'da yaşayan bir kızı gelin olarak münasip görür. Ali yanına kız kardeşi Delâl'i de alarak gelin adayıyla tanışmaya gider. Ancak işgal kuvvetleri yolları kapatır ve geri dönemezler. Bir gece Akka'ya saldıran işgalciler, Ali ile Delâl'in kaldığı eve baskın yaparlar ve tüm evi silahla tarayarak ateşe verirler. Küçük Delâl oracıkta ölür. Aradan geçen yıllarda, pek çok kişi gibi Ali ile annesi radyo programı kanalıyla haberleşirler; ancak Ali Delâl'in öldüğünü söyleyemez. Aradan on yıl geçer ve nihayet Kudüs'te bulunan Mendelbum Kapısı'nda görüşme olanağı doğar. Ali gerçeği annesine söylemeye karar verir, ancak Ali'yi acı bir sürpriz bekler, annesi ölmüştür.

Ali ile teyzesinin karşılaşmasında aralarında geçen diyalog oldukça hüznü vericidir. Ali, annesinin sevdiği bademlerden getirmiştir, ancak annesi artık hayatta değildir:

“Ali elini kaldırıp seleyi teyzesine doğru uzattı:

-Bu seleyi anneme götür, içinde biraz taze badem var...

Ancak sözünü bitiremedi. Yaşlı kadının gözlerinde acı dolu bir bakış belirdi, dudakları titremeye başladı. Ali, teyzesinin omzunun ardına bakarak bitkin bir şekilde sözünü tamamladı:

-Çok severdi.”²⁴³

1948 İsrail Devletinin kurulmasıyla, bir ailenin parçalanması, bir kısmının artık Filistin değil de İsrail olarak adlandırılan bölgede kalması, diğer bölümünün iltica etmesi Faraḥ'ın *Emru'l-İhtiyâreyn* adlı öyküsünde de ele alınır. Ebû İbrahim ve karısı artık İsrail olarak adlandırılan ülkede, atalarından kalma köylerinde yaşamaya devam

---

²⁴³ Aynı eser, s. 296-297.

ederken, çocukları iltica eder, böylece anne- baba bir tarafta, çocuklar ise başka bir tarafta kalır. Çocuklarına kavuşabilmek için iltica etmeyi göze alan Umm İbrahim'in evlat hasreti şu şekilde dile getirilir:

“Çocuklarımı özlediğim doğru. Anneleri değil miyim, canımızın parçası değiller mi, İbrahîm, ‘Able, Cemîl ve Samî. Küçük Samî, dört yaşındayken gönderdiğimiz Samî, hepsi burada, aramızdaydılar, şimdiyse yaslarını tutar gibiyim. Bu yıl her şey çözülecek, barış gelecek, onları tekrar göreceğiz derken bir, iki, üç, dört, beş, altı derken yedi yıl geçti, ama hepsi kuruntu. Peki ya biz, ömrümüz geri gelecek mi? Her geçen saatle ölüme yürümüyor muyuz? Geçen kış uzun bir hastalık geçirmedin mi? Susuzluğumuzu gidermeden, onları görmeden ölecek miyiz?”²⁴⁴

Umm İbrahim, çocuklarını düşünür. Komşularına gelen bir mektupla evlendiğini öğrendiği, düğününü yapamadığı, yemekler veremediği, karısını bile tanımadığı İbrahîm'i, elini matbaadaki makasa kaptırıp kaybeden Cemîl'i, ağabeylerine annelik yapmak, bakımlarını üstlenmek uğruna evlenmeyen ‘Able’yi, kucağından inmeyen minik Samî’yi düşünür. Hâlbuki 1948'den önce çocukları okuldan eve geldiklerinde arkadaşlarıyla evi kahkahaya boğar, evi mütemadiyen süren bir bayram havası kaplardı. Peki ya şimdi!

“Umm İbrahim ellerini kaldırdı, boştular! Bu boşlukla durumunu iyice kavradı, evi sarmalayan soğukla ürktü.”²⁴⁵

Dönemin parçalanan aileleri konu edinen hikâyeleri, savaşın neden olduğu insanlık dramlarını bütün açıklığıyla ortaya koyar. Annelerin ayrı kaldıkları çocuklarına, çocukların ayrı düştükleri anne babalarına veya kardeşlerine karşı duydukları özlem ve

---

²⁴⁴ Necva Farah, *Limen er-Rabî'*, Matba'atu'l-Hakîm, en-Nâşıra, s. 72.

²⁴⁵ *Aynı eser*, s. 73.

çektikleri hasret acısının anlatımı oldukça gerçekçi ve bundan dolayı bir o kadar da etkileyicidir.

1.3. Kadın

Bir toplumu oluşturan en küçük ancak en önemli birim olan ailede, toplumla bir köprü niteliği taşıyan en önemli figür annedir. Yaradılış fıtratı nedeniyle yavrularına şefkat, sevgi ve ilgi gösterirken bir yandan da topluma uyum sağlayan bireyler yetiştirmek annenin önemli görevlerinden biridir. Ancak bu kritik sosyal konumu bir yana o her şeyden önce bir kadındır. İnsan hak ve özgürlüklerinden doğal olarak istifade etmesi gereken bir bireydir. Fakat ne acıdır ki, bilhassa ataerkil toplumlarda kadınlar, çocukların yanı sıra, ister sözel ister fiziksel anlamda zorbalığa maruz kalan ve en çok ezilen zümredir. Bu bölümde kadının uğradığı şiddet ve çeşitleri, kadın-erkek ilişkileri ile kadının toplumdaki konumunun dönemin Filistin kısa hikâyesine yansımaları ve kadının bu öykülerde ele alınış biçimleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

1.3.1. Kadın ve Şiddet

İster gelişmiş ülkelerde olsun, ister gelişmekte olan ülkelerde olsun kadına karşı şiddet, toplumların öteden beri yaşadıkları en büyük sorunlardan birisidir. Her ne kadar şiddet deyince dayak, cinsel istismar, yaralama ve cinayet gibi fiziksel şiddet akla gelse de kaba kuvvete dayanmayan ekonomik, psikolojik ve sözel şiddet türleri de bulunur. Din, gelenek, görenek ve töre gibi bireyin hayatını şekillendiren dogmaların çarpıtılarak kullanılması, kadınların hak ve özgürlüklerinin elinden alınması oldukça yaygın görülen bir davranış biçimidir. Zoraki evlilikler, bireysel tercihlerin ve kararların hiçe sayılması,

baskı, özgüven yıkımı ve cinsiyetçi söylemler eğitilmiş-eğitimsiz pek çok kadının maruz kaldığı insanlık dışı, yaralayıcı hareketlerdir. Üstelik şiddet, kadına en yakınından en uzağına kadar pek çok kişi tarafından yöneltilebilir. Kadının gördüğü şiddet, aile içinde olabildiği gibi, günlük hayat içerisinde basit bir trafik hadisesinde de meydana gelebilir. Kadın, aile içinde sadece anne, baba, kardeş ve koca gibi yakın akrabalarından değil aynı zamanda kayın valide, kayın peder, kayın birader, elti vs. nispeten uzak akrabaları tarafından da şiddete maruz kalabilir.

1948- 1967 dönemi Filistin hikâyeciliğinde kadının konumuna dair pek çok hikâye ile kadın sorunları değişik yönleriyle işlenir. Söz gelimi Semîra ‘Azzâm’ın *Va Kısaş Uhrâ* (Ve Diğer Hikâyeler) adlı hikâye koleksiyonunda bulunan *Atfâl'u'l-Aharîn*²⁴⁶ (Başkalarının Çocukları) adlı hikâyede, çocukları olmayan bir çiftin yaşadığı iç devinimler ele alınır. Gelenek, görenek ve töre gibi toplumsal dogmalara dayandırılan ve anne olamayan bir kadının geleneklerin gölgesinde kocasından boşatılması ya da üzerine kuma getirilmek suretiyle bir hiç olarak sayılması işlenir.

Çocuk hasretiyle yanıp tutuşan karı kocanın oturdukları apartman dairesinin giriş katında bir kreş vardır. Her gün oradaki çocukları izlemekte, hepsinin mutluluklarını, üzüntülerini takip etmekte, salıncağa hangisinin daha çok bindiğini dahi bilmektedirler. Yapılan tetkikler sonucunda erkeğin baba olamayacağı anlaşılır. Bunun üzerine bunalıma giren erkek bir süre sonra kendisini toparlar ve karısıyla mutluluk dolu hayatına geri döner. Ancak bu arada çocuk sahibi olamamalarına erkeğin annesi, tam da kendisinden beklenen bir tepki verir:

---

²⁴⁶ Semîra ‘Azzâm, *Va Kısaş Uhrâ*, Dâru’t-Talî‘a li’-Tîbâ‘a ve’n-Neşr, b.y.y., b.t.y.

“- Neyin var? Karın hamile kalmıyor oğlum, hâlbuki kadınlarımız hep anne. Onu doktora götür, kısırda hayır yok. Ya da utanıyorsan annesine söyle götürsün...

O gün annesini nasıl susturduğunu, kaba bir ses ve kısa bir cevapla nasıl karşılık verdiğini bilmiyordu:

-Bu beni ilgilendirir... ”²⁴⁷

Baha²⁴⁸(Baha) adlı öyküde de aynı cinsten olan kadınların birbirlerine destek olmak yerine, kendi çıkarları uğruna birbirlerine zarar vermeleri ele alınır.

Sihâm, yatılı okula başlayan yedi yaşında bir kızdır. Okulun en popüler ve güzel kızı olan Baha’ya hayrandır. Bir vesile ile Sihâm’ın ağabeyi ve Baha’ tanışır ve evlenirler. Bir süre sonra Baha’nın aslında Sihâm ve annesini istemediği, sadece Sihâm’ın ağabeyiyle evlenene kadar onlara iyi davrandığı anlaşılır. Gelinlerinin isteği üzerine kısa bir süre sonra ana-kız başka bir eve taşınmak zorunda kalırlar.

*Haceru-l-‘aşra*²⁴⁹ (Engel) adlı hikâyede de bir kadının genç bir kıza ettiği kötülük işlenir.

Cemîl, kahvehanenin önünden geçen kız kardeşi Besîme’ye laf attığı gerekçesiyle Selmân’ı döver. Bunu duyan ve Cemîl’in annesi Umm Cemîl’e öteden beri düşmanlık besleyen Selîme el-Mebrûk adında bir kadın, durumdan istifade edip olayı karmaşık bir hale getirmeye karar verir. Besîme’ye, aslında Selmân’ın yıllardır ona âşık olduğunu ve evlenmek istediğini ancak ağabeyi Cemîl’in kendisinin Selmânla evlenmesini istemediğini, ömür boyu ona bakması ve ev işlerini yürütmesi için hayatının sonuna kadar bekâr kalmasını istediğini söyler. Selmân’a ise Besîme’nin hafif

---

²⁴⁷ Aynı eser, s. 120.

²⁴⁸ Necva Farah, *Limen er-Rabî’*, Matba’atu’l-Hakîm, en-Nâşıra, 1963.

²⁴⁹ Aynı eser, s. 33.

bir kız olduğunu, isterse onu elde edebileceğini söyleyerek onun da aklını çeler. Kendi evinde buluşmalarını ve hatta ustaca bir planla birlikte kaçmalarını sağlar. Durumun farkına varan Cemîl onların peşine düşer, Selmân'ı ağır yaralar, hapishaneye düşer, kız kardeşi Besîme ise bilinmeyen bir köyde hayatın ona ne getireceğini bilmez bir halde kalır. Sonuç olarak Selîme el-Mebrûk, kurduğu planla, öteden beri düşmanlık beslediği Umm Cemîl'in ailesini paramparça etmeyi başarır. Hikâyede kadınların hemcinslerine karşı ne denli acımasız ve insafsız olabilecekleri ortaya konmaya çalışılır.

Psikolojik şiddete el-Îrânî'nin koleksiyonuna da adını veren *Metâ Yentehi'l-leyl*²⁵⁰ adlı hikâyesinde de rastlanır. Hikâyede alkol bağımlılığı ve tembelliği yüzünden karısı tarafından terk edilen bir adamın sefil hayatı ele alınır.

İskender, alkol sorunu olan bir adamdır. Karısı, alkol bağımlılığı ve tembelliği yüzünden onu terk eder. Üç kız ve bir oğlandan oluşan çocukları da İskender'i istemezler. İskender, bir camcıda çalışmakta ve aynı zamanda camcının deposunda yaşamaktadır. Yalnız ve meteliksiz olmasına rağmen alkol alışkanlığından vazgeçmemektedir. Tek mutluluğu içki ve bazen haftada bir defa birkaç dakika gördüğü küçük kızıdır:

*“Önemli olan, sonunda karısının onu attığıdır. O da evi terk etti... çocukları da onu attı. Aradan uzun zaman geçti, beş yıl, altı yıl, daha çok, daha az... yine de içkiyi bırakmadı, niye? Bir şeye mal olmuyor ki, her gece birkaç kuruş, vallahi mutluluk, şu kadın tam bir ahmak...”*²⁵¹

Konu İskender'in hayatı ekseninde dönmekteyse de bir ayrıntı olarak dikkat çeken kadının konumudur. Zira kadın, yıllarca onunla birlikte yaşasa da dört evlat

---

²⁵⁰ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, *a.g.e.*

²⁵¹ *Aynı eser*, s. 255.

sahibi olsa da daha fazla dayanamayarak ondan ayrılır. Ancak, bu defa da çocukları ve kendisini geçindirebilmek için hizmetçilik yapmaya başlar. Çocuklarına hem bir anne hem de bir baba olur. Dolayısıyla yaşadığı psikolojik şiddetin yanı sıra hayatta kalabilmek için de birkaç rol yüklenir.

Bahsi geçen yazarın yine aynı koleksiyonunda bulunan *Sirr fî Şûra*²⁵² (Resimdiki Giz) adlı hikâyesinde küçük çaplı bir esnafın İkinci Dünya Savaşı sırasında zenginleşmesiyle çocuklarının annesi olan karısını artık kendisine layık görmemesi sonucu boşayarak, daha genç ve güzel bir kadınla evlenmesi işlenir. Aile içerisinde yaşanan başka bir şiddet şekli olan üzerine kuma getirilme hikâyesini Necva Ka‘vâr Farah’ın *Ramâd*²⁵³’ında (Kül) başkahraman Ayşe’nin öyküsüyle okuruz.

Ayşe, kocasının üzerine kuma getirmesine içerler ve bundan son derece mutsuz olur. Kendisine destek olmak üzere gelen annesiyle dertleşen Ayşe, annesinin söyledikleriyle yıkılır:

“Ağlıyor musun kızım! Buna hakkın yok. Bu devran böyle dönüyor. Baban üzerine kuma aldı, babam annemin üzerine evlendi, amcanın kızlarına da aynısı oldu. Emin ol Ayşe, sonunda kocan seni ona tercih edecek, sonuçta o kız düşüncesiz bir ahmak.

İçinde biriktirdiği tüm öfkesiyle Ayşe ‘Ama neden? Neden bu düşüncesizle evleniyor? Kuma getirmek için bir bahanesi yok ki. Ona hep yardım ettim, dört tane de oğul verdim. Ben o kızla yaşayamam, ondan nefret ediyorum, onunla ilgili her şeyden nefret ediyorum!’ dedi.

---

²⁵² Aynı eser, s. 335.

²⁵³ Necva Farah, *Limen er-Rabî*’, Matba‘atu’l-Hakîm, en-Nâşıra, 1963.

(...)

‘Bütün erkekler adi yalancılardır’ diye cevap verdi annesi.”²⁵⁴

Toplumun anane ve törelerini kabullenmek istemeyen, haksızlığa karşı çıkmak isteyen ancak en yakını olan annesi tarafından dahi destek bulamayan bir kadının çaresizliği, toplumdaki konumu ele alınır. Erkek istediği gibi kuma getirirken, kadının boşanma hakkının bile elinde olmaması, uğradığı aşağılanmışlık hissi ile yaşamak zorunda bırakılması irdelenirken, bu davranışın toplum tarafından kanıksanmış olması dikkat çekicidir. Zira başkahraman Ayşe’nin annesi dahi Ayşe’nin kumaya karşı isyanına oldukça soğukkanlı ve kabullenmişlik havasında cevap verir, üstelik bu konuda öfkelenmesine de “hakkı” olmadığını söyler.

Bu öyküde Farah, kadının üzerine kuma getirilmesine bireysel tepkiyi hikâye kişisi Ayşe üzerinden verirken, konuya ilişkin Arap toplumunun geleneksel yaklaşımını da anne üzerinden aktarır. Anne, kendisi dâhil olmak üzere çevresindeki neredeyse tüm kadınların yaşadığı toplumsal bir realite olduğu gerekçesiyle kızına bu durumu kabullenmesi tavsiyesinde bulunurken, aslında bir bakıma yazar tarafından toplumsal eleştiride bulunulur. Zira annenin bu değerlendirmeleri ve ileri sürdüğü gerekçeler, Ayşe’nin bir kadın birey olarak bu duruma tepkisinin hem psikolojik hem de sosyolojik olarak yerindeliğini ve haklılığını güçlendirici bir işlev görür.

Semîra ‘Azzâm’ın *el-Garîme*²⁵⁵ (Rakip) adlı hikâyesinde ise kadına yöneltilecek ekonomik, psikolojik ve fiziksel şiddete değinilir. Çamaşırcılık yapan bir kadının, çamaşır makinesinin piyasaya çıkmasıyla işsiz kalması olgusundan hareketle gelişen

---

²⁵⁴ Ayn eser, s. 40.

²⁵⁵ Semîra ‘Azzâm, *eż-Zıllu’l-Kebîr*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982.

teknoloji ve buna bağlı olarak teknolojik üretimin insana dayalı işgücü piyasası üzerindeki olumsuz etkisi işlenir.

Vehîbe, amaşır yıkayarak geçimini sağlayan bir kadındır. Köyde yaşarken evlenip şehre gelmiştir. Çamaşır yıkayıcılığından elde ettiği gelirini kocasına veren Vehîbe, bir süre sonra çamaşır makinesinin çamaşır yıkamaya gittiği evlere girmeye başlamasıyla işini kaybeder. Uzunca bir süre iş arayan Vehîbe, bu arada almaya alıştığı ek geliri kendisine artık sunamadığı kocasından da şiddet görmeye başlar. aresizlikle çırpınırken bir an çamaşır makinesini çalıştırmak ve boşaltmak için insan gücüne ihtiyaç duyulduğunu fark eder ve bir iş bulur!

Kırsal kesimde, en önemli geçim kaynaklarından biri olan ziraat için insan gücü, bilhassa sanayi yönünden az gelişmiş veya gelişmekte olan toplumlar için vazgeçilmez bir kaynaktır. Dolayısıyla ailelerin geçimlerini temin edebilmeleri için mümkün olduğunca çoğalmak ve güçlü bireylere sahip olmak önemlidir. Cinsiyet ayrımı gözetmeksizin, aile bireylerinin bağ, bahçe ve tarlada çalışması beklenir. İşte bu hikâyede de Vehîbe'nin evlilik serüveninin temelleri, insanî değerinden dolayı veya duygusal nedenlerle değil tamamen güçlü kuvvetli oluşu dolayısıyla atılır. Hazin olan ise, ileride kayınvalidesi olacak olan kadının da oğlunu evliliğe ikna edişinin tamamen iş gücü odaklı ve çıkarları doğrutusunda oluşudur:

“Yorulmaz kolu var, tarlada işçi de olur, kuyudan su da taşır, diyerek gözüünü boyamasını, adamın da başını kaşıyıp bıyıklarını burduktan sonra gülümsemeye çalışırken, iyi bakalım, diye gevelediğini unutmuyor.”²⁵⁶

---

²⁵⁶ Aynı eser, s. 22.

Vehîbe de gerçeğin farkındadır:

“Evet, onunla sadece at gibi kuvvetli olduğundan evlendi. Bir gün bile çamaşır yıkamaktan yılmadı, gündeliği kuruşu kuruşuna kocasının cebine gidiyordu. Birkaç kara somun, biraz zeytin ve lamba yağı dışında hepsi gün be gün onun cebine gidiyordu ve ‘hayvan şu kadar para, yolumuz uzun (köydeki) toprak da altın gibi...’ diyordu.

Ona her para verdiğinde onun için değerli olduğunu hissediyor, onun tarafından arzu edildiğini düşünüp seviniyor ve onunla toprak hakkında konuştuğunda mutlu oluyordu. Bazen ona ‘satın alacağımız arazi’ der ve sırtını sıvazlardı.”²⁵⁷

Evliliğinin daha ilk gecesinde kocasının kendisine söylediği bazı sözlerinden, Vehîbe’yi nasıl bir hayatın beklemekte olduğuna ilişkin ipuçları da verilir:

“Gerdek gecesinde:

- Bak Vehîbe, burada yaşamayacağız, aksi takdirde bir lokma için hizmet eder, ne uzar ne kısalmız. Ama dayılarım da amcamın oğlu da şehre gidip cepleri dolu dönüp mülk sahibi oldular. Evet orada on yıl, yirmi yıl kalırız sonra memleketimize döner bir gözlü ev yapacağımız küçük bir parça toprak alırız... duyuyor musun? dedi.”

Ve işte evlendiğinden beri onunla beraber şehirde. Geldiğinden beri bir defa bile gitmedi memlekete; ailesini, taşını, toprağını özlemesine rağmen göndermedi onu. Hatta kız kardeşinin düğününü de göremedi, annesinin cenazesine de katılamadı, öyle ki, köylüler onu vefasızlıkla suçlayıp hak etmediği hakaretler etmişler. Ne zaman

---

²⁵⁷ Aynı eser, s. 23-24.

*kocasını sarssa memlekete gitmek için ona hakaret ediyordu. “Vallahi ya arsa sahibi olur dönerim ya da tabut içinde giderim”.*²⁵⁸

Vehîbe’nin uğradığı şiddet üç boyutludur. Evliliğin kurulmasında yaşadığı aşağılanmayla psikolojik şiddete maruz kalmış, ardından kocasının büyük şehirde para kazanarak tekrar köye zengin bir şekilde dönme hayaliyle kandırmasıyla ekonomik açıdan sömürülür. Yazar, bu duruma ilişkin özetleme yoluyla şu bilgileri verir:

*“En çok da kocasının işsiz olmasına kızarak yüzünü buruşturup kaşlarını çatması ve geceler geceleri kovaladıkça onunla konuşmamasına üzüliyordu. Dahası eli boş döndüğünde “Elinin yumuşaklığı için mi evlendim seninle? Benim gibi çalışkan birinden başkası seninle evlenemez miydi?” deyip diğer kadınların ondan daha becerikli olmasından dolayı onu ahmaklıkla suçluyordu.”*²⁵⁹

Aile ekonomisine katkıda bulunma potansiyeli ve kapasitesi göz önünde bulundurularak evlenmek için uygun görülen Vehîbe, çamaşır makinelerinin yaygınlaşması sonucu işini kaybetmesi sonrasında, kendisinden umulan geliri artık sağlayamadığı için fiziksel şiddet uygulanmakta sakınca görülmeyen biridir:

*“Kocasının dün geceki gibi onu tekrar dövmemesi ve sesini kesmesi için bir işe girmeden eve dönmemeli. Ummu Hasan, ‘Ayyûşa ve Sa’de’nin kocalarından bir farkı olmadığını ispatlamış ve kadınların kendi aralarında konuşurken söyledikleri “bir tek Vehîbe’nin kocası şehirli kocalar gibi, karısını dövmüyor” lafıyla övünme hissini de yok etmiş oldu.”*²⁶⁰

---

²⁵⁸ Aynı eser, s. 23.

²⁵⁹ Aynı eser, s. 25.

²⁶⁰ Aynı eser, s. 21-22.

“Şuna bak ki o gece kocası onu dövdü ve bir işe yaramadığını hissettirdi”²⁶¹

‘Azzâm’ın *Va Kışâş Uḥrâ* adlı koleksiyonunda bulunan *el-Fayaḍân*²⁶² (Sel) adlı hikâyede ise bir hayat kadınına ve hayat kadını özelinde yaşanan cinsel şiddete yer verilir.

Remziyye bir hayat kadınıdır. Fırıncı olan babası hayattayken mutlu bir çocukluk dönemi geçirmişse de onun ölümünden sonra hayata tutunabilmek için evlerde hizmetçilik yapmaya başlar. Karşısına çıkan bir köle tüccarı onu kandırır, ardından bir randevu evine satar. Remziyye bu hayattan nefret etmekte ve kendisi gibi bir hayat kadınıyken bir gemiciyle evlenip bu iğrenç hayattan kurtulan arkadaşı Nazire gibi evlenip bu hayattan kurtulabilmeyi ümit etmektedir. Remziyye’nin yaşadığı hayattan nefret edişi, anlatıcı- yazar tarafından şöyle ifade edilir:

“Dünkü gibi kirli tırnaklı pis bir domuzu kabul etmemek için başını yorganın altına gömüp uyumayı, uzun uzun uyumayı ya da ölmeyi istiyordu.”²⁶³

Remziyye’nin arkadaşı Nazire’yi bu hayattan kurtaran muhafazakâr bir gemicidir. Nazire’nin makyaj yapmasına, annesi dışında biriyle görüşmesine izin vermese de Nazire ondan son derece memnundur ve kendisine yaptığı iyiliğin bilincindedir. Remziyye’ye yazdığı bir mektupta kendisini uzak diyarlara götürmüş olan kocasıyla ve yeni hayatıyla ilgili şunları yazar:

“İyiyim, tek eksiğim seni görememek. Yiyorum, içiyorum ve temiz bir yatakta yatıyorum. Konuştuğum bir annesi var bir de kendisi- tabi şayet seferde değilse.

---

²⁶¹ Aynı eser, s. 26.

²⁶² Semîra ‘Azzâm, *Va Kışâş Uḥrâ*, Dâru’t-Ṭalî‘a li’t- Ṭibâ‘a ve’n-Neşr, b.y.y., b.t.y.

²⁶³ Aynı eser, s. 59.

Kavga ettiğimizde arada beni dövmesine rağmen- yalnız bana küfredmiyor- iyi ve sevecen biri. Makyaj yapmamamı, annesine itaat etmemi ve evi onun yerine süpürmemi istiyor.

Nina dışında herkese selam söyle. (Evliliğime çomak sokmaya çalıştığını unutmuyorum.)”²⁶⁴

Kadınların uğradığı bir diğer şiddet şekli de cinsel şiddettir. Karşı taraf üstünde kontrol ve güç oluşturmak amacı ile kişinin isteği dışında cinsel ilişkide bulunmak ya da zararlı cinsel davranışlara zorlamak olarak tarif edilen²⁶⁵ cinsel şiddet, Filistin hikâyeciliğinde değinilen konulardan biridir. ‘Azzâm’ın *eş-Semen*²⁶⁶ (Paha) adlı hikâyesinde, evli bir kadının hayatından bir kesit sunulurken kadının evlilik hayatında bir eş olarak yaşadığı tutsaklık ele alınır.

Nimet, evli ve iki çocuk annesi bir ev kadınıdır. Oldukça güzeldir ve bu güzelliğinden dolayı kocası tarafından sıkça kıskanılır. Kocasının tüm zamanını iş ve gece hayatında geçirirken Nimet hem çocuklarına anne-babalık yapar hem de kocasına kusursuz bir eş olur. Nimet, varlığı tamamen bir erkeğe endeks edilmiş bir kadındır. Duygularının bir önemi yoktur. Kocasının maddi ihtiyaçlarını karşılar, böylece kocalık görevini yerine getirdiğini düşünür. Gündüz işlerini, gece de iş bağlantılarını bahane ederek onu ihmal eder. Nimet, adeta tek başına bir evlilik yürütür. Bu monotonluğa bir ara vermek için akrabalarıyla bir gece geçirmeye karar verirler. Nimet hazırlanır ancak kocası eve gece yarısından sonra gelir. Kalbi kırılan Nimet’i yumuşatmaya çalışan kocanın yine tek beklentisi cinsel birlikteliktir. Nimet’in gönlünü kazanmaya çalışır

---

²⁶⁴ Aynı eser, s. 58.

²⁶⁵ http://dos.ku.edu.tr/sites/dos.ku.edu.tr/files/brochures/tr/cinsel_siddet.pdf (erişim tarihi 18/01/2017)

²⁶⁶ Semîra ‘Azzâm, *Va Kısaş Uḥrâ*, Dârû’t-Ṭalî‘a li’t- Ṭibâ‘a ve’n-Neşr, b.y.y., b.t.y.

ancak bu soğukluğun uzayacağını anlar. Bir rüşvet edasıyla ona alışveriş yapması için para verir ve ardından istediğini elde eder.

Bu hikâyede altı çizilen konu, kadının kocası dahi olsa erkeğin karşısındaki değersizliğidir. Evlilik gibi kutsal olduğu her fırsatta belirtilen bir bağ ile bağlı da olsa, bir anne de olsa kadının kocası karşısındaki kıymetsizliği, erkek tarafından konumlandırıldığı yerden çıkamaması ve kadının acziyeti söz konusudur. Nimet örneğinde olduğu gibi evlendikten sonra güzelliği kıskanılan, giyiminden hareket tarzına kadar geniş bir yelpazede her türlü davranışına kıskançlık kisvesi altında karışılan, çocuk sahibi olduktan sonra onların gelişimsel bakımıyla ilgilenen, gece gezmelerinden dönen kocasına yemekte eşlik edip ardından cinsel isteklerine boyun eğen bir kadın profili, oldukça sık rastlanılan bir vakıa ve bilhassa eşleri karşısında maddi ve manevi açılardan güçsüz olan kadınların maruz kaldığı bir istismar şeklidir. Hikâyede, kendisiyle birlikte olmak isteyen kocasının onun gönlünü almak maksadıyla istediği paltonun parasını fazlasıyla vererek kendince gönlünü aldığını düşünmesi sonrasında kocasının arzularına boyun eğmek zorunda kalan Nimet'in duyguları şu şekilde ifade edilir:

“Nimet gözlerini sımsıkı kapattı. Kocas, kuvvetli kollarıyla kemiklerini kırarcasına onu bağrına bastığında heyecanını yenmeye çalıştı. Tiksinti ruhuna doğru ilerliyor, acıyı, tasayı, heyecanı, hayatı, her şeyi siliyordu.

Yatağını kaplayan bu paralarla, insanlığı boğarak öldürülen bir bedenden başka bir şey olmuyordu, parası ödenen her hangi bir beden gibi.”²⁶⁷

---

²⁶⁷ Aynı eser, s. 159.

Dar anlamda iki kişi arasında oluşan aşırı sevgi hissi olan aşk, bu aşırılığı nedeniyle bazen insanın kendisine, bazen de âşık olduğu kişiye zarar vermesine neden olan yoğun bir duygudur. Tıpkı Ebû Cessâr'ın kendisini reddeden sevgilisine reva gördüğü son gibi. el-Îrânî'nin *Ma'a'n-Nâs* koleksiyonunda bulunan *Ebû Cessâr Racul Rahîb*²⁶⁸ (Korkunç Adam Ebû Cessâr) adlı hikâyesinde bir kabadayının, aşkı yüzünden ruhsal dengesini yitirmesi ile gururu incinen erkeğin kadına uyguladığı şiddet işlenir.

Ebû Cessâr, güçlü kuvvetli bir denizcidir. Yaşadığı mahallenin kabadayısıdır, mahalleli hem ondan korkar hem de zayıfları koruyup kolladığı için onu sever. Gece hayatına düşkün olan Ebû Cessâr, ettiği kavgalar yüzünden sık sık hapse düşer. Bir süre sonra Yasemin adında bir dansöze âşık olur ve o eski bol içkili, kavgalı günlerini terk eder. Bir gün denizden yorgun argın döndüğünde mahallede bir evin penceresinde genç bir kadın görür, ilk görüşte ona tutulur. Bir süre sonra ondan başka bir şey düşünemez hale gelir, işi gücü boşlar. Her gün Zennûbe'nin evinin önünde gezinir. Bir gün onu sokakta bir seyyar satıcıdan bir şeyler satın alırken ve şen şakrak sohbet ederken görür, kıskançlıktan deliye döner. Sonunda bir bayram günü Zennûbe'yi sokakta gördüğünde yanına yanaşır ve “benimsin” der, Zennûbe ise onunla alay ederek “pışık, avucunu yalarsın”²⁶⁹ der. Bunu hazmedemeyen Ebû Cessâr onu göğsünden bıçaklar ve hapse girer; ancak itibarını kurtardığını düşündüğü için yaptığından pişmanlık duymaz.

Öyküde, bir adamın toplumdaki saygınlığına verdiği önem ele alınır. Bu saygınlığa zarar gelmemesi için sevdiğini kaybetmeyi nasıl göze aldığı, kadın tarafından reddedildiğinde gözünü kırpmadan nasıl canına kastettiği üzerinde durulur. Adam bu şekilde canına kastetmiş olmasını bir övünç kaynağı olarak da düşünür. Bu durumu

---

²⁶⁸ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, *a.g.e.*

²⁶⁹ *Aynı eser*, s. 221.

şöyle okumak da mümkündür, kimi Arap toplumlarında çevresinde itibarı olan bir erkek, bir kadına evlenme teklif ettiğinde bu teklif geri çevrilemez, aksi takdirde itibarlı erkek onu kimseye yar etmeyecektir. Her ne kadar erkek “hayır” cevabı aldığı kadını bu şekilde cezalandırmakla kendi onurunu kurtardığını düşünse de, erkeğin fiziksel gücünü bu şekilde kullanmasının ve bir kadını bu şekilde kendisine mal etmesinin ne denli yanlış olduğu ortadadır.

el-Îrânî'nin *Mâ Akalle's-Semen* adlı hikâye koleksiyonunda bulunan *Limâzâ Yağdabu'l-baħır*²⁷⁰ (Deniz Neden Kızır?) adlı hikâyesinde ise farklı statüye sahip iki küçük çocuğun arkadaşlığı ekseninde yaşanan sosyal sorunlar ele alınır.

Başkahraman çocuk, denizi ve sahili çok sevmektedir. En büyük eğlencesi sahilde yalınayak gezmektir. Bir gün sahilde kendisi gibi yalınayak gezen akranı sekiz yaşlarında bir kızla tanışır. Onun da kumlarda çıplak ayak gezmeyi sevdiğini düşünür, ancak gerçek biraz farklıdır. Zira Fatıma fakirdir. Babası denizcidir, alkole ve kadınlara düşkündür; annesiyle ona ancak yaşamalarına yetecek kadar para vermekte, rızıklarını gece hayatında tüketmektedir. Bir gün sahile gelmeyen Fatıma'yı evinde aramaya giden çocuk, evde garip bir durumun olduğunu fark eder: Fatıma'nın babası, annesini bıçaklayarak öldürmüştür! İşte o zaman çocuk, o çarşaf gibi berrak denizin neden bazen dalgalanıp evlerin duvarlarına kadar yükseldiğini, kızgınmişçasına duvarları dövdüğünü anlar.

Bir çocuğa hayatta en çok güven hissi veren yerin evi ve ailesinin yanı olması gerekirken Fatıma için bu durum aksinedir. Zira babasından şiddet görür:

“ (Kahraman çocuk) Ona sorar:

---

²⁷⁰ Aynı eser, s. 455.

- Benim babamı sevdiğim gibi sen de babanı seviyor musun Fatıma?

- Üzgün bir şekilde: Sevmiyorum!

- Neden?

- Çünkü annemi de beni de dövüyor!”²⁷¹

Eril güç, korumasız bir kadına ve çocuğuna şiddet uygular. Sonunda da kadını altını vermediği gerekçesiyle öldürür:

“Kulağına tuhaf sesler geldi: Fatıma’nın annesi öldü, onu kocası öldürdü. Bir kadın, ‘onu bıçakla doğradı’ dedi. Erkeklerle lanet okurken bir kocakarı, ‘Tavuk keser gibi kesti onu hem de suçsuz yere!’ dedi.”²⁷²

Kadına karşı şiddetin Filistin kısa hikâyesinde oldukça sık yer aldığı görülür. Söz gelimi el-Îrânî’nin *Kitâr Muntaşaf el-leyl*²⁷³ (Gece Yarısı Treni) hikâyesinde, bir kondüktörün hayatından bir kesit sunulurken araya serpiştirilen alt konularda, bir hayat kadınının bir erkek tarafından kandırılarak parasının gasp edilmesi işlenir. *el-Af’â*²⁷⁴ (Engerek Yılanı) adlı hikâyesinde ise yüz kızartıcı “hırsızlık” suçunu alışkanlık haline getirmiş bir adamın, kendi işlediği suçu bir kenara bırakarak, toplumun kadına yüklediği cinsel ahlak anlayışı çerçevesinde kızını erkeklerle gezdiği için dövmesi ele alınır. el-Îrânî *Enâ Kataltuha*²⁷⁵ (Onu Ben Öldürdüm) adlı öyküsünde de sevgilisini elinden alan arkadaşını geçirdiği cinnet sonucu öldüren bir adamın cezasını çektikten sonra eski sevgilisini de öldürmesini ele alır. Ğassân Kenefânî’nin *Şey’un lâ Yezheb*²⁷⁶ adlı

---

²⁷¹ Aynı eser, s. 457.

²⁷² Aynı eser, s. 459.

²⁷³ Aynı eser, s. 371.

²⁷⁴ Aynı eser, s. 461.

²⁷⁵ Aynı eser, s. 275.

²⁷⁶ Ğassân Kenefânî, a.g.e., s. 55.

hikâyesinde ise esir alınan bir kadının esaret sırasında uğradığı tecavüz, kadına yönelik şiddetin başka bir boyutu olarak karşımıza çıkar:

“el-Hâdar’dan dönüp karşılaştığımız an hâlâ gözümün önündedir. Onu ağlarken ya da titrerken görmeyi bekliyordum. Zira pek çok ağızdan hapiste geçirdiği korkunç geceleri duymuştum. Ancak onu gördüğümde korkutucu bir sessizliğe bürünmüştü. Gözünde tek bir ışıltı kalmamıştı, sadece suskun ve üzgün bir yüz vardı.

Sakin, kısık bir sesle:

-Dokuz gün boyunca bana tecavüz ettiler.

Hiçbir şey söyleyemedim. Bilakis bana sanki “Dokuz gün boyunca ibadet ettim” demiş gibi geldi. Onu teselli etmek için söyleyeceğim her kelimenin önemsiz olacağını düşündüm. Uğradığı hakaretin bir ölçüsü yok.”²⁷⁷

Hikâyetuha²⁷⁸ (Onun Hikâyesi) adlı öyküde ise kötü yola düşen yetim bir kızın yaşadıkları konu edilir. Küçük kızın erkek kardeşine yazdığı mektup aracılığıyla aktarılan hikâyede yetim ve öksüz iki çocuğun yaşadığı sıkıntıların yanı sıra, kadının erkek egemen bir toplumda karşı karşıya kaldığı zorbalıklar ele alınır.

Daha önce annesini kaybetmiş olan on dört yaşındaki küçük kız babasının da ölümüyle beş yaşındaki kardeşi ile dünyada yapayalnız kalır. Küçük yaşına rağmen kardeşinin bakımını da üstlenmek zorunda kalan kız aynı zamanda kendisini de erkeklerin tacizinden korumak zorundadır:

“‘Avd ‘onu öldür’ den fazlasını söylemedi mi? Babaları ölen iki küçük çocuğun hikâyesini anlatmadı mı? Ben on dört sense beş yaşındaydın... Mahallenin kadınları

---

²⁷⁷ Aynı eser, s. 63-64.

²⁷⁸ Semîra ‘Azzâm, *Eşyâ’ Şağîra*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982.

timsah gözyaşlarını döküp karısı kendisinden önce ölüp bu acıyı çekmediği için şükrettiler. Adamlar ise yaşayanları bırakıp ölenin arkasından gittiler! Daha önce beni zorla öpmeye kaktığından ona olan nefretim devam ederken, cenazeden bir gün sonra beni nasıl öptüğünü, bana çeşitli tekliflerde bulunduğunu, kesin bir dille geri çevirdiğimi, iki kuruş uzatan elini reddettiğimi, evin eşiğinden girmesini yasakladığımı söyledi mi? O zamanlar babama şikâyet etmiştim onu. Babam da kahvesine gidip o iğrenç yüzüne tükürmüş, onu hakaretlere boğmuştu!”²⁷⁹

Küçük kız uzun uğraşlar sonunda bir dikiş atölyesinde iş bulur. Bir yandan mahallede kendisini sürekli taciz eden ‘Avd ile mücadele eden küçük kız, bir yandan da patronunun tacizine uğrar. İşten ayrılır. Ne var ki başka bir iş bulamadığından tekrar aynı iş yerine dönmek zorunda kalır. Patronu ile aralarında adeta bir kedi fare oyunu başlar. O kovalar, kızsı kaçır. Ancak sonunda patron, küçük kıza tecavüz eder. Bu utançla küçük kız evine, kardeşinin yanına dönemez. Zira ‘Avd da bir yandan onun hakkında laf üretir ve sözleriyle iffetine hâle getirir:

“‘Avd’ın pis dedikoduları orada burada anlatması yüzünden haberler mahallede hızla yayıldı, böylece mahalleye de eve de dönemedim bu defa. İnsanlar konuşurken ne hoşgörüye sığındılar ne beni temize çıkarmaya çalıştılar ne de Allah’tan gizli kalmasını dilediler, aksine lanet edip ısırıldılar.”²⁸⁰

Ablasının ortadan kaybolmasıyla küçük oğlan yetimhaneye verilir. Küçük kız bir süre sonra fahişe olarak çalışmaya başlar, ‘Avd ise hala onun peşindedir. Kızın kendisini ısrarla reddetmesini hazmedemeyen ‘Avd bu defa kızın erkek kardeşine giderek ablasının bir fahişe olduğunu söyler ve namusunu temizlemesi, onu öldürmesi

---

²⁷⁹ Aynı eser, s. 20-21.

²⁸⁰ Aynı eser, s. 25.

gerektiği yönünde telkinlerde bulunur. Bunun üzerine küçük çocuk para biriktirir ve bir tabanca alır. Durumu öğrenen kız, kardeşine yazdığı mektup aracılığıyla hatırlamalarla olayların gerçek yüzünü anlatır. Mektup, hayatını karartan ve hayattaki tek varlığı kardeşinden kopmasına neden olan anlamı çarpıtılarak yozlaştırılmış namus kavramının, kardeşinin yaşamını mahvetmesine izin vermemesi yönündeki yalvarışıyla biter.

Tecavüze uğrayıp toplum baskısı nedeniyle evinden kaçmak zorunda kalan yetim ve korunmaya muhtaç küçük bir çocuğun maruz kaldığı zorbalıklar nedeniyle tüm hayatı değişirken sesini duyuramamış olması karşısında kullanılan bu mektup yöntemi duygu ve düşüncelerini kesintiye uğramdan ifade etmesi açısından son derece yerindedir. Küçük kızın, toplum tarafından korunmaması bir yana dışlanarak bir bataklığa nasıl itildiği, fiziksel şiddet ile psikolojik baskı altına alınarak hayatının nasıl zindan edildiği etkili bir şekilde anlatılır. Hayata tutunmaya çalışan iki küçük çocuğun toplum tarafından bir kenara itilmesi ele alınırken esasında topluma sirayet eden çarpık ahlak anlayışı irdelenir. Zira korunmaya muhtaç çocuklara maddi ve manevi olarak yardım edilmesi, etraflarındaki insanlarca yaralarının sarılıp kol kanat gerilmesi beklenirken aksine bir tutum sergilenerek göstermelik bir cenaze töreni ve sahte gözyaşlarının ardından çocuklar adeta karanlık bir dehlize itilirler:

“erkeklerin kahvede siyah çay bardaklarının etrafında otururken oyalanacakları, kadınların da bir komşuda toplandıkça ya da kafalarını pencereden çıkarttıkça dedikodulu çenelerini çalıştıracak bir hikâyeleri olmalıydı... Benimki gibi dolgun bir hikâye de mahalleyi aylarca oyalayabilirdi...”²⁸¹

---

²⁸¹ Aynı eser, s. 20.

Oysa cinsel şiddet gören bir çocuğun elinden tutulması, ona dayanak olacak bir el uzatılması ve bu cürümü işleyenlerin yasalar karşısına çıkartılması gerekirken insanlar aksine bir davranışla kızı ve başına gelen korkunç olayları günlerini dolduracakları bir sohbet konusu, bir dedikodu malzemesi haline getirmekten öte bir şey yapmazlar. Namusun kadın cinselliğinin üzerine kurulduğu bir toplumda genel geçer insanlık vazifelerinin terk edilerek vurdumduymazlık içerisinde yozlaşmış bir ahlak anlayışıyla ahlak bekçiliği yapanların zorbalık, taciz ve tecavüz gibi insanlık suçlarına duyarsız kalmaları eleştirilir. Kadının karşı karşıya kaldığı taciz ve tecavüzün cezası ise mağdur olan tarafa yani kadına yüklenir.

1.3.2. Kadın- Erkek İlişkileri

Dönemin hikâye yazarlarının ilgi duyduğu konulardan biri de kadın-erkek ilişkisidir. Genellikle aşk, evlilik ve flört çerçevesinde ele alınan bu ilişki, kadın-erkek arasındaki zihniyet farkından sadakate kadar pek çok farklı yönden işlenir. Örneğin Semîra ‘Azzâm’ın hikâye koleksiyonuna adını da veren *ez-Zıllu’l-Kebîr*²⁸² adlı öyküde iki farklı cinsin bir ilişkiden beklentileri ele alınırken, aradaki farklılıklara bu pencereden değinilir. Bir kadının bir erkekle olan ilişkisine dair yaşadığı iç hesaplaşmayı konu alan hikâye kısaca şöyledir:

Genç bir kadın olan başkahraman, bir erkekle olan randevusuna gitmek için hazırlanır. Bu sırada neden bu randevuya gittiğini ve erkeğin evinde gerçekleşecek bu buluşmadan neler beklediğini, neden başka bir yerde değil de evinde buluşacaklarını düşünmeye başlar. Bu düşüncelere daldığında daha önce yaşadığı bir aşk acısından

---

²⁸² Semîra ‘Azzâm, *ez-Zıllu’l-Kebîr*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982.

dolayı kendisini aşka ve erkeklere kapattığını, sadece yaşamak için yiyip içtiğini, uyuduğunu ve -aşk romanları hariç- kitap okuduğunu düşünür. Ancak artık yalnızlık canına tak etmiştir ve hayatını paylaşacağı bir kişiye ihtiyaç duymaktadır. Buna rağmen hayatında -alelade değil- değerli bir erkek istemektedir. Bir arkadaşının yönlendirmesiyle sosyal kulüplere gitmiş ve orada gördüğü her erkeği ölçüp tartmaya başlamıştır; ancak hepsi kendince aleladedir. Katıldığı bir konferans sırasında bir felsefe kitabı yazarının konuşmalarından etkilenir ve bu adamın kendisine layık biri olduğu kanaatine varır. Kadın, erkeğin dikkatini çekmeyi başarır ve onun evinde gerçekleşecek bir randevu kararlaştırırlar. Nihayet randevu günü gelir. Kadın son derece heyecanlıdır, neler konuşacaklarını, hangi konularda ne gibi fikirleri tartışacaklarını düşüncelerinde kurgulayarak adamın evine gider. Ancak adamın sohbet etmek yerine onu öpmeye çalışmasıyla irkilir, sert bir tepki gösterir ve oradan ayrılır. Evine doğru giderken yaşadığı olayın muhasebesini yapar; romantik bir buluşma beklerken yavan bir cinsellik isteğiyle karşılaşmasının hayal kırıklığıyla gözyaşlarını tutamayarak yoluna devam eder.

Başkahraman aradığı entelektüel sevgiliyi bulmanın sevincini yaşarken, erkeğin ancak bedensel bir birlikteliği araması, kadın ile erkek arasındaki zihniyet farkını ortaya koymakta olup yine ‘Azzâm’a ait *ez-Zikrâ el- ‘Ûlâ*²⁸³ (İlk Yıldönümü) adlı bir başka öyküde de kadın- erkek arasındaki ilişkilerde beklentilerin farklılıkları ele alınır.

Kadın, ilk evlilik yıldönümlerinin özel bir şekilde kutlanması ve ileride hatırlayacakları hoş bir anı olarak kalması günlerce mağaza mağaza gezerek kocası için bir hediye alır ve özenli bir sofraya hazırlar. Kadın son derece romantik bir gece geçirmeyi beklemektedir. Koca eve gelip hazırlıkları gördüğünde misafir beklediklerini sanır, zira ne tarihi hatırlamakta ne de yıldönümüne önem vermektedir. Ancak karısının ona aldığı

---

²⁸³ Semîra ‘Azzâm, *el- ‘Îdu mine ‘n-Nâfızati ‘l- Ġarbiyye*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1971.

hediyeği gördüğünde artık durumu anlar, karısına boş bir çek yazar, günün tarihini dahi karısına sorar. Kadın hayal kırıklığına uğrar.

Zihniyet farklılığını ele alan hikâyelerin yanı sıra eşlerin birbirilerine olan aşkları, birlikte geçirilen yılların geliştirdiği vefa, anlayış ve kendini sevgilinin uğruna feda etme gibi konuların da ele alındığı görülür. Mesela el-Îrânî'nin *Mâ Akalle's-Semen*²⁸⁴ (Ne kadar da Ucuz) adlı hikâye koleksiyonuna adını veren hikâyede, Said adında orta yaşlı bir terzinin piyango bileti olarak daha güzel bir hayat hayal etmesi ele alınırken, ev işleriyle yıpranmış karısını rahat ettirme hayalleri kurması son derece vefakâr bir davranış örneğidir. Öte yandan Ğassân Kenefânî'nin *Fî Cenâzetî*²⁸⁵ (Cenazemde) adlı hikâyesinde ise şeker hastası olduğunu öğrenen bir gencin sevgiliyle ilişkisini bitirmesi ele alınarak, bir erkeğin sevgilisinin mutluluğunu düşünerek ondan vazgeçmesi ve başkasıyla huzurlu bir hayat yaşaması için kendini kurban etmesi işlenir. Yine sevgilinin mutluluğu için kendi mutluluğundan ödün verme teması Semîra 'Azzâm'ın *Mâma*²⁸⁶ (Anne) adlı hikâyesinde de görülür.

Birbirini çok seven Selva ile Sâlim evlenirler. Bir süre sonra bir çocukları olur. Ancak çocuk engellidir, kısa bir süre sonra bebekleri vefat eder. Sâlim, bebeğin engelli oluşunu kendi genetiğine bağlar, zira bir kardeşi çocukken ölmüş, kız kardeşi ise engelli bir çocuk dünyaya getirmiştir. Tekrar çocuk sahibi olmamaya karar verir. Böylece Selva'nın bir çocuğa ihtiyaç duymaması için onu elbiselere, mücevherlere boğar, gezmelere götürür. Ancak Selva'nın içinde yanan evlat hasreti hiç tükenmez. Sonunda Sâlim aşkını kalbine gömerek, Selva'nın yeniden evlenerek sağlıklı bir çocuk sahibi

---

²⁸⁴ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, *a.g.e.*, s. 411.

²⁸⁵ Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*, s. 99.

²⁸⁶ Semîra 'Azzâm, *Eşyâ' Şağîra*, Daru'l-'Avde, Beyrut, 1982.

olabilmesi için onu boşayıp, yurtdışına gider. Döndüğünde Selva evlenmiş ve çocuk sahibi olmuştur.

Sevgilinin mutluluğu ve isteklerinin yerine gelmesi için kişinin kendini feda etmesi, bir erkeğin âşık olduğu ve evlendiği kadından sağlıklı bir çocuk sahibi olarak arzuladığı annelik duygusunu yaşayabilmesi için ayrılması ve onun bir başka erkekle evlenmesine razı gelmesi, saf aşkın bir dışavurumu olarak ele alınabilir. Burada fedakârlıkta bulunan tarafın “erkek” olması manidardır. Dikkat edileceği gibi, ‘Azzâm’ın bu hikâyesinde sevgiye oldukça değer veren taraf “erkek”tir. Erkeği bu şekilde konumlandırmakla yazar, erkeğin kadına layık olduğu değeri vermediğinden yakınılan Arap sosyal yapısında erkeği idealize eder. Karşılıksız sevginin ve sevgiliye adanmışlığın ele alındığı bir başka hikâye yine Semîra ‘Azzâm’ın *Hel Yezkuruhâ*²⁸⁷ (Onu Hatırlayacak Mı?) adlı hikâyesidir.

Olay bir kuyumcуда geçer. Genç bir kadın alyansını satmak için kuyumcuya gelir. Son derece üzgündür. Kuyumcu, yüreğinde bir buruklukla yüzüğü satın alır, ancak ona eli bollaşıp tekrar yüzüğü alabilecek duruma gelene kadar alyansı saklamayı teklif eder. Genç kadınsa reddeder. Zira kocası yeniden üniversiteye dönecektir ve mühendislik fakültesini bitirene kadar daha iki yılı vardır. Sonunda kuyumcu parayı öder ve kadın gider. Aradan iki yıl geçer ve genç kadın kuyumcuya gelir, kendisini hatırlayıp hatırlamadığını sorar. Kuyumcu ise o zamandan beri sakladığı yüzüğü çıkartarak döneceği günü beklediğini söyler.

Kadın-erkek ilişkilerinin temiz ve saf duygular içinde işlendiği hikâyeler arasında karşılıksız sevgiyi ve sevgilinin aşkını her şeyden üstün tutma konularını içinde

---

²⁸⁷ Semîra ‘Azzâm, *el- ‘İdu mine’n-Nâfızati’l- Ġarbiyye*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1971.

barındıran Semîra ‘Azzâm’a ait *Hilm Min Harîr*²⁸⁸ (İpekten Hayal) adlı öykü göze çarpar.

Manikürcü Suâd, bir düğünde tanıştığı Manşûr’la çıkmaya başlar ve ona âşık olur. Onu yeni bir elbiseyle etkilemek isteyen Suâd’ın maddi gücü elbiseyi almaya yetmez. Tam bu duruma üzüldürken Manşûr böyle bir şeye ihtiyacı olmadığını söyleyerek kalbini bir kez daha fetheder.

Kadın ile erkek arasındaki aşkı, vefayı ele alan hikâyelerin yanı sıra fedakârlığı kardeş sevgisi ekseninde ele alan öyküler de bulunur. Hayatı pahasına kız kardeşine bir çift küpe almak isteyen Tisir’i konu edinen ve farklı statüdeki iki erkeğin iki farklı ilişkisini ele alan Kenefânî’nin *Semânî Dakâ’ik*²⁸⁹ (Sekiz Dakika) adlı öyküsü buna örnek verilebilir:

Ali Bey, eve geldiğinde anahtarını ofisinde bıraktığını fark eder. O sırada yanında bulunan apartman görevlisi Tisir, yan daire balkonundan atlayarak Ali Bey’in dairesine girebileceğini söyler. Bu teklifle Ali Bey şaşırır, ancak yine de onaylar. Bahşış almak uğruna hayatını hiçe sayan Tisir sonunda kapıyı açar ve bahşişini alır. Tisir bu riski Ali Bey’e yardımcı olmak istediği için veya kendisi için harcayacağı bir bahşış için değil, kız kardeşine söz verdiği bir çift küpe uğruna alır:

“Demek böyle! Sen bütün bunları, o kapıyı açıp sana on lira versin diye yapıyorsun, belki de beş lira! Her şey bunun için mi? Bakır bezeli küpe altı lira, söz

---

²⁸⁸ Semîra ‘Azzâm, *eż-Zıllu’l-Kebîr*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982.

²⁸⁹ Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*

verdin alacağına dair, kız kardeşinin hiç küpesi olmadı, kaç bayram geçti küpe sözü vereli? Peki, ama ya sadece beş lira verirse? Ya hiçbir şey vermezse?’’²⁹⁰

Necva Ka‘vâr Farah’ın ‘*Âbiru’s-Sebîl*’ adlı hikâye koleksiyonunda bulunan *Minhat Tıfl*²⁹¹ (Bir Çocuğun Armağanı) adlı öyküde bir kadının, kendini kardeşlerine adaması ele alınır.

Selîme kız okulunda öğretmenlik yapmaktadır. Ömrünün baharında anne-babasını kaybedince kız kardeşleri ve erkek kardeşine bakmakla mükellef olduğunu düşünerek evlenmemiş, kardeşlerini büyüttmüştür. Sonunda herkes kendi ailesini kurar, Selîme ise bir başına kalır. Kudüs’te bir tek erkek kardeşi vardır. Bayramlarda ona gitmekte, yeğenlerine hediyeler almaktadır. Yine bir bayram günü kardeşi ve ailesini ziyarete gittiğinde tesadüfen duydukları kalbini kırar, zira gelin onu istemez. Buna rağmen yeğenlerine aldığı hediyeleri vermek için kısa bir ziyarette bulunur. Yeğenleri onu gördükleri için çok mutludur. Onu öyle çok seviyorlardır ki bir tanesi büyüyünce onunla birlikte yaşamak istediğini söyler. Selîme bu küçücük çocuğun sevgi gösterisinden çok mutlu olur.

Dönemin hikâyeleri arasında çocukluk aşklarını konu alan öyküler de bulunur. Bunlardan biri, el-Îrânî’nin *el-Hubbu’l-Evvel* adlı öyküsüdür. Bu hikâyede küçük bir çocuğun gözünden ilk aşkı anlatılır.

Muhsin, on yaşlarındayken Birinci Dünya Savaşı’ndan dolayı pek çok insan gibi ailesiyle birlikte evlerini terk ederek iltica etmek zorunda kalırlar. Kudüs’te kale içinde bir odada -diğerleri gibi- yaşamaya başlarlar. Açlık, hastalık ve sefalet kol gezmekte, her geçen gün birileri yetim ve öksüz kalmaktadır. Muhsin’in büyükannesi ve küçük kız

---

²⁹⁰ *Aynı eser*, s. 204.

²⁹¹ Necva Ka‘vâr Farah, ‘*Âbiru’s-Sebîl*, Dâr Yuḥannî li’t-Ṭiba‘a ve’n-Neşr, Beyrut, 1954.

kardeşi de ölür. Bütün bu olumsuz şartların içinde Muhsin, hayat kadını olduğu anlaşılan bir kadına çocuksu yüreğiyle âşık olur ve onun evinde geçirdiği saatlerde mutluluk ve huzuru bulur. Bir süre sonra savaş biter ve aile memleketine geri döner.

Çocuk gözünden aşkın anlatıldığı bir başka öykü ise ergenlik çağındaki fakir bir çocuğun, babasının bahçıvan olarak çalıştığı evin kızına âşık olmasını konu alan *el-Mar'a es-Sâniye 'dir*²⁹² (İkinci Kadın). Küçük çocuk, zengin evin kızını o kadar idealize etmiştir ki annesine gönderdiği giyecekleri gördüğünde gözlerine inanamaz:

*“...annesiyle kız kardeşi arasında elbiseleri paylaştırmaya başladı ta ki kırmızı bir gömlek görene kadar. Gömleği, annesinden gizleyip elbiselerinin altına sakladı. İçinden “yok yok, bu kırmızı gömleği vermiş olamaz, yarın ona geri götüreceğim” dedi. Nasıl olur da annesi onun güzelliğini temsil eden gömleği giyebilir...”*²⁹³

Evlilik kurumunu kutsayan sevginin, kadın ile erkeği birbirine bağlayan aşkın ele alındığı öykülerin yanı sıra kadın ve erkeğin çıkarlarını gözettikleri, menfaate dayalı evlilikleri ya da ilişkileri ele alan hikâyeler de bu dönemin hikâyeleri arasında yer alır. Söz gelimi el-Îrânî'ye ait *'Avd 'alâ Bed'*²⁹⁴ (Başa Dönüş) adlı hikâyede genç bir adamın yaşlı ve zengin bir kadınla evlenerek statü değiştirmesi ele alınırken, her ikisinin de bir şirket kurarcasına kutsal evlilik müessesesini kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaları işlenir.

Başkahraman, mahkeme önlerinde arzuhalcilik yapan genç bir adamdır. Bir gün zengin ancak *'annesi yanında'* bir kadınla evlenir. Karısının sayesinde fakir hayatından kurtulan adam, doğal olarak muhit ve çevre değiştirir. Yine de karısının ölmesini dört

---

²⁹² Semîra 'Azzâm, *ez-Zıllu 'l-Kebîr*, Daru'l-'Avde, Beyrut, 1982.

²⁹³ *Ayn eser*, s. 101.

²⁹⁴ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, *a.g.e.*

gözle bekler, zira arzusu, ondan kalan mirasla istediği hayatı yaşamaktır. Sonunda kadın hastalanarak ölür. Ancak genç adamı bir sürpriz bekler; karısı mirasını ona değil diğer akrabalarına bırakmıştır. Böylece hayalleri yıkılan genç adam, cenazeden sonra eski muhitine geri döner. Karısıyla evlenmeden yaşadığı fakir hayat ile evliliğinden sonra yaşadığı zengin yaşamı kıyaslayan kahraman kendini, on yıl önce hayata karşı durduğu yerde bulur.

Menfaat ilişkisine dayalı bir başka hikâye de Farah'a ait, genç bir kızın başlık parası yüzünden yaşlı bir adamla evlendirilmesini işleyen *el-'Avde*²⁹⁵ (Dönüş) adlı öyküdür. Kadının başlık parası ve geleceğini garanti almak üzere yaşlı bir adamla evlendirilmesi ekseninde dönen bir başka hikâye de Semîra 'Azzâm'ın *Setâ'ir Verdiyye*²⁹⁶ (Çiçekli Perdeler) adlı hikâyesidir. Bu öyküde Ebû Halîl'in evlilik oyununu okuruz.

Zengin bir adam olan aktar Ebû Halîl, onuncu kez evlenir. Ancak, son karısına resmi nikâh kıymadan hastalanır ve yatağa düşer. Kızına beş kuruş vermeden ölmesinden korkan kaynana, iyileşmesi karşılığında adak olarak Ebû Halîl'den kızına birtakım hediyeler vermesini ister. Sonunda Ebû Halîl iyileşir, böylece son gelin ufak tefek olan birkaç parça eşyanın sahibi olma sevincini yaşar.

Bu evlilikte Ebû Halîl'in bitmek bilmez genç eş düşkünlüğünün yanı sıra hayatını ekonomik yönden kurtarabilmek amacıyla kendisinden oldukça yaşlı bir adamla evlenen bir genç kıza tanık oluruz. Genç kızın annesi, kızını Ebû Halîl ile evlendirme sebebini şöyle dile getirir:

---

²⁹⁵ Necva Ka'vâr Farah, *'Âbiru's-Sebîl*, Dâr Yuḥannî li't-Ṭîba'a ve'n-Neşr, Beyrut, 1954.

²⁹⁶ Semîra 'Azzâm, *eṣ-Ṣıllu'l-Kebîr*, Daru'l-'Avde, Beyrut, 1982.

“Beş parasız ve aç kalmasından korktum, sonra kötü insan da çok. Adamın da hali vakti yerinde gibi geldi, ona bir çift bilezik, küpe, üç elbise, bir düzine kokulu sabun alınca ben de onunla evlendirdim. Yaşarsa onunla yaşar, yok yaşamaz da ölürse başkasıyla evlenir. Babasının beni her gece dövdüğü gibi onu dövecek genç bir adamdan daha hayırlı değil mi?”²⁹⁷

Ebû Hâil’in sapkın yaşlı bir adam olduğu aşikâr olmasına rağmen, genç kızın bu evliliği biraz mal edinmek ve rahat bir hayat geçirmek hevesiyle kabul etmesi, evliliği duygusal bir birliktelikten çıkartarak, karşılıklı çıkar ilişkisine dönüştürür.

Semîra Azzâm’ın *Min Ba’îd*²⁹⁸ (Uzaktan) adlı hikâyesinde ise gurbetteki bir öğrencinin bir hayat kadınıyla olan ilişkisi ele alınır.

Gazze’den Beyrut’a gelen genç, tıp okumaktadır. Filistin Milli Eğitim Bakanlığı bursu ve babasının gönderdiği parayla geçinir. Babası astıma yakalanıp sağlığı bozulunca, oğlundan sağlığı düzelinceye değin okulunu bırakıp memlekete, işin başına dönmesini ister. Ancak genç, babasının bu isteğini reddeder. Bunun üzerine de babası harçlık göndermeyi bırakır. Harcamalarını kısıtlamak zorunda kalan genç, sık sık görüştüğü hayat kadınına durumu anlatıp artık gelemeyeceğini söylese de hayat kadını ona borç vermeyi teklif eder. Başta teklifi geri çeviren genç, kadının ısrarı üzerine parayı geri ödemek koşuluyla kabul eder. Genç, okulu bitirdiğinde, kadını mezuniyet törenine davet eder. Kadın da daveti kabul ederek törene katılır. Genç onu törende görür, ancak insanların aralarındaki ilişkiyi anlamalarından endişe ederek onu görmezden gelir. Diplomasını alıp kürsüden indiğinde hayat kadınının sessizce gittiğini fark eder.

---

²⁹⁷ Aynı eser, s. 114.

²⁹⁸ Semîra ‘Azzâm, *Va Kışas Uḥrâ*, Dârü’t-Ṭalî‘a li’t- Ṭibâ‘a ve’n-Neşr, b.y.y., b.t.y.

Hikâyede farklı sosyal sınıftan gelen insanların davranış şekilleri irdelenir. Paraya muhtaç bir öğrencinin, eğitimini devam ettirebilmek için bir hayat kadınından borç alarak tıp fakültesini bitirdikten sonra o kadına minnettar olmasına rağmen, kendisinin davet ettiği törende onu tanımazdan gelmesi, toplumda yerleşen önyargıların kolay kolay değişmeyeceği ile açıklanabilir. Zira genç, hayat kadını tören alanında gördüğünde aklına gelen düşünce onun, bu mutlu günü mahvetmek için gelmiş olduğu yönündedir. Diğer taraftan ahlaksız, bayağı vs. olarak görülen bir hayat kadınının, genç bir adama duyduğu temiz duygular nedeniyle okulunu bitirmesi için ona yardımcı olması ve beklenenin aksine kendisini afişe etmeden mezuniyet törenini izledikten sonra sessiz sedasız ortadan kaybolması, toplumsal yargıların genel-geçerliğini çürütür. Gencin tören sırasında *“Ancak o, onunla kendileri arasında boş sandalye bırakan, ama önlerine gelecek ilk fırsatta ona saldıracak olan o davetlilerden daha insan”*²⁹⁹ şeklindeki düşüncesi, toplumsal riyanın bir göstergesidir.

Filistin kısa hikâyesinde yasak aşk konusuna da değinilir. El-Îrânî'nin *el-A'rac*³⁰⁰ (Topal) adlı hikâyesinde, yasak aşk yaşayan bir adamın iç hesaplaşmaları ele alınır.

Kahraman anlatıcı, sabunhanede çalışan bir işçidir. Mahallesinde oturan topal bir balıkçının karısıyla iki yıl yasak aşk yaşadktan sonra bu ilişkiden kurtulmak için evlenir; ancak mutsuz olur. Çok kısa bir süre sonra bir iş kazası sonucunda yasak aşk yaşadığı kadının kocası gibi topal kalır.

---

²⁹⁹ *Aynı eser*, s. 147-148.

³⁰⁰ Maḥmūd Seyfuddīn el-Îrânî, *a.g.e.*

Yine el-Îrânî'nin aynı koleksiyonunda bulunan *Îmra'a*³⁰¹ (Kadın) adlı hikâyede bekâr bir adamın evli bir kadına duyduğu platonik aşk işlenirken, âşık olduğu evli kadının başka bir adamla kaçması oldukça ilgi çekici bir örnek teşkil eder:

*“Bana gelince... uzunca bir süre kendimi sorguladım: Neden böyle bir şey yaptı? Bu adama âşık mıydı? Acaba kocasının konumunu, kızının geleceğiyle şerefini ve kendi saygınlığını kurban edecek kadar âşık mıydı? Yoksa geçici bir hevesin ya da bilmediğim psikolojik sorunların kurbanı mıydı? Veya bu şekilde kimsenin bilmediği bir nedenden ötürü kocasından intikam mı alıyordu? O zaman bu evlilikten dolayı hayatı gizli bir dram mıydı? Böyleyse bile bu şekilde bir intikam adil miydi ya da en azından onun ayıbı değil. Ve bir kez daha: Kocasını olduğu kadar kendisini ve küçük kızını lekeleyen bu skandala onu iten neydi? Hiç kimse bu en kötü ihtimali düşünemezdi ki.”*³⁰²

İhanetin ele alındığı öyküler arasında, Polonyalı kızların gelişiyle değişen günlük yaşamın içinde kaybolan, kendi değer yargılarını unutun bir genç ile nişanlısının hazin öyküsünün ele alındığı Farah'ın *‘İndemâ ‘Âde’n-Neyrûz*³⁰³ (Nevruz Geri Döndüğünde) adlı öyküsü bulunur.

İbrahîm ile Semîha amca çocuklarıdır. Yan yana evlerde büyürler ve birbirilerine âşık olur ve nişanlanırlar. Bu sırada İkinci Dünya Savaşı yaşanmaktadır. Rusya ve İran'dan kovulan ve mülteci olarak getirilen Polonyalı gençler köylerine yerleştirilir. Farklı fiziki özellikleri ve özgür yaşam biçimleriyle köyde bulunan pek çok genç gibi İbrahîm'i de cezbederler. Onların cazibelerine kapılan İbrahîm'in taşkın davranışları ve

---

³⁰¹ *Aynı eser*, s. 417.

³⁰² *Aynı eser*, s. 423.

³⁰³ Necva Ka'vâr Farah, *‘Âbiru's-Sebil*, Dâr Yuḥannî li't-Ṭiba'a ve'n-Neşr, Beyrut, 1954.

Semîha'yı küçük düşüren tavırları nedeniyle Semîha'nın ailesi nişanı bozar. Semîha'nın babası, her ne kadar İbrahim'i savunmaya çalışsa da Semîha'nın ağabeyi İbrahim'in tutumuna şiddetle karşı çıkar:

“İbrahim genç ha! Ondan başka genç yok mu?!...Neden onlar da onun gibi yapmıyorlar?!Biz genç değil miyiz? O kızlardan bize yanaşan oluyor ancak biz dönüp bakmıyoruz.

İbrahim genç deme. İbrahim iradesiz, zayıf ahlaklı bir genç de. Bizi yumuşak başlı ve basit gördüğü için eğlence ve günahlarını kesmedi.”³⁰⁴

Her şeye rağmen Semîha, hâlâ İbrahim'i sevmekte, onsuz yaşamaya tahammül edememektedir. Bir süre sonra Semîha hastalanır. Ailesi onu teselli etmeye, iyileştirmeye çalışır. Bu sırada Semîha'nın kardeşinin bir arkadaşı Semîha'ya talip olur. Ancak Semîha istemez. Bunu duyan İbrahim, daldığı sefahat âleminden uyanır, Semîha'dan af diler. Semîha ona kızgın değildir, bilakis ona geri döndüğü için mutludur. Ancak ne var ki Semîha sabaha kalmadan ruhunu teslim eder. İbrahim ise vicdan azabıyla kahrolur, hastalanır. Hem Semîha'yı kaybetmiş hem de buna kendisi neden olmuştur. İki ailenin barışmasıyla hikâye hazin bir şekilde biter.

Sevdiği adamla evlenip evinin hanımı olmayı düşleyen bir işçi kızın, nişanlısı tarafından nedensiz ve ani şekilde terk edilmesiyle biten '*Ale'd-Derb*³⁰⁵ (Yolda) bir başka ihanet konulu hikâyedir.

Hikâyenin kahramanı genç kız, bir fabrikada işçi olarak çalışmaktadır. Her sabah uzun bir yol yürüyerek işe gitmekte, gün boyu bira şişeleri yıkamaktadır. Evlenip evinin

---

³⁰⁴ Aynı eser, s. 203.

³⁰⁵ Semîra 'Azzâm, *Eşyâ' Şağîra*, Daru'l-'Avde, Beyrut, 1982.

hanımı olmayı hayal eder. Zira nişanlısını sevmekte ve onunla evlenmek suretiyle mutluluğu bulacağını düşünmektedir. Çok geçmeden nişanlısı tarafından sebepsiz yere terk edilir. Üstelik iş dönüşü onu beklerken yol üstünde gerçekleşir bu terk ediliş. Genç kız, şaşkın ve kırgın bir halde kalakalır.

Zor şartlar altında çalışan bir işçi kızın kurduğu hayaller, evlenip bir evin hanımı olmak, rahat bir hayat yaşamaktır. Ona göre arkadaşlarıyla oturup bir fincan kahve içmek oldukça büyük bir lüktür. Genç kızın kurduğu düşler ve süreç yine genç kızın ağzından şöyle aktarılır:

“Şehrin eski tarafındakalan evim uzak, orada doğdum ve orada büyüdüm, evlenmeden de oradan ayrılmayacağım. Evet, evleneceğim, bir yüzüğüm ve sevdiğim bir adam var. Beni evinin hanımı yapacak, böylece bir daha şişe yıkamayacağım, horozlardan önce uyanmayacağım ve evle fabrika arasında yürürken ayaklarıma karasular inmeyecek. Erkeğim fakir ama hem iyi hem de güçlü. Ben de onun yanında kendimi güçlü hissedeceğim. Zarif, kokular sürünmüş kadınlarla karşılaştığımda küçüklük hissine kapılmayacağım. Bana verdiği mavi elbise güzel, başkalarını da alacak. Fabrikadaki kızlar onun güçlü ve yakışıklı olduğunu söylüyorlar. Pek çoğu beni kaskandı, bazılarıysa benim adıma sevinip nişanlandığımız gün ‘bu eziyetten kurtulacaksın’ dediler. Kötü niyetli bir kız da, fabrikada işe başlayalı iki ay olmadan ağıma bir işçi düşürecek kadar iyi bir avcı olduğumu söyledi, ama kızmadım. Belki o da yaşadığı hayattan onu kurtarıp rahat ettirecek birini düşünüyordur. Hakkıdır. Neden biz de önlerinden her geçişimizde eski elbiselerimizle dalga geçen, parıldayan yüzüklerle

dolu fildişi rengindeki dolgun elleriyle fincanlarını dudaklarına götüren, evlerinin balkonunda oturup kahve içip dedikodu yapan şımarık kadınlar gibi olmayalım ki.”³⁰⁶

Genç kız, gelecek güzel günlerin hayalini kurarken nişanlısı, kamyon şoförlüğünden fabrika müdürünün şoförlüğüne terfi ettiği an onu tanıımıyormuşçasına, hiçbir açıklama yapmadan yanından geçip gitmiş, onu ani bir şekilde terk etmiştir. Erkek, statü değişikliği yaptığını düşünerek bir işçi kızıdan daha fazlasına layık olacağını düşünmüş olmalıdır.

İhanet, menfaat ilişkileri, zihniyet farkı, sevgiliye adanmışlık gibi hikâyelerin yanı sıra iki farklı dünyaya ait iki aşkın kavuşamamasının ele alındığı Ğassân Kenefânî’nin *‘Âlem Leyse Lenâ* (Bizim Olmayan Dünya) adlı koleksiyonunda bulunan hasret öyküsü *eş-Şakr*³⁰⁷ (Şahin) da vardır. Yine aynı yazara ait ve iki sevgili arasında kalan bir adamı konu alan *el-Urcûha*³⁰⁸ (Salıncak), bir kadın yüzünden kardeşini bıcaqlayan evli bir erkeğin hikâyesini işleyen Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî’nin *Şâviş Hâratinâ* (Mahallemizin Bekçisi)³⁰⁹, yine el-Îrânî’nin, sevdiği kız yüzünden kardeşini öldüren bir gencin anlatıldığı *Zeyne*³¹⁰ (Zeyne) gibi öyküler de bulunur. Zeyne, iki kardeşin aynı anda tutulduğu bir genç kızın hikâyesidir. Zeyne, çok güzel bir kızdır, amcasının çocukları olan İvad ve Salih onu sevmektedir. Zeyne ise bunlardan sadece birine, İvad’a âşıktır. Bunu içine sindiremeyen Salih sonunda kardeşi İvad’ı öldürür ve ortadan kaybolur. Zeyne acısıyla baş başa kalır. Diğer taraftan âşık olduğu adama açılmayan bir kadının devinimlerini ele alan Farah’a ait bir öykü de bulunmaktadır.

---

³⁰⁶ Aynı eser, s. 63.

³⁰⁷ Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*

³⁰⁸ Aynı eser, s. 113.

³⁰⁹ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, *a.g.e.*

³¹⁰ Aynı eser, s. 347.

Hikâyeye³¹¹ de adını veren Seyyide Muhsine, iyiliksever dul bir kadındır. Herkesin mutluluğuna vesile olurken kendi mutluluğunu inşa edemez. Tutulduğu adama kur yapar, evliliğin güzelliğinden dem vurur, kendisiyle evlenmesi için bir çeşit çift anlamlı konuşmalar ve imalarda bulunur. Genç adam ona bir sürpriz hazırlar. Heyecanlanan Muhsine Hanım, kendisine evlenme teklifi edeceğini sanır. Ancak durumun farklı olduğu anlaşılır, zira Muhsine'nin telkinleriyle genç adam evlenmeye karar vermiştir; ancak adayı farklı bir genç kızdır. Evliliğinin mimarı olduğunu düşündüğü Muhsine Hanım'la müstakbel karısını tanıştırmak ve ona teşekkür etmek istemiştir. Hayal kırıklığına uğrayan Muhsine Hanım, her şeye rağmen onlara mutluluklar diler.

Kadın-erkek ilişkisi çerçevesinde ele alınan bir başka konu ise kadının annelik konumudur. *İnsân lâ cerîre lehu*³¹² (Suçsuz İnsan) adlı hikâyede yetişkin bir erkeğin en duygusal anında annesine sığınma isteği işlenir.

Muhammed Efendi, otuzlu yaşlarında bir memurdur. Komşusu olan Suriyeli Semira'nın kendisinden hoşlandığını düşünürken onun komşusuyla olan bir sohbetine kulak misafiri olur: Kendisinden hoşlanmak bir yana onu son derece çirkin bulmaktadır! Bunu duyan Muhammed Efendi yıkılır ve onu her haliyle seven ve bağrına basan annesine olan özlemle evine çekilir:

“... bir ağlayabilseydi... sadece bir kişi vardı göğsüne atılıp sevgiyi, saf sevgiyi bulabileceği. Bu kişi sadece ve sadece annesiydi. Ancak annesinin kucakları tüm

---

³¹¹ Necva Farah, *Limen er-Rabî'*, Matba'atu'l-Hakîm, en-Nâşıra, 1963.

³¹² Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, *a.g.e.*

sıkıntılarını alabilecek kadar büyüktü, sadece o üzüntüsünü ve acısını silebilirdi eliyle başını okşarken, ancak uzun zaman önce ölmüştü...”³¹³

Ölen çocuğunun yasını tutan bir annenin anlatıldığı ‘*İdu’l-Umm*³¹⁴ (Anneler Günü) gibi şefkat ve saf sevginin bir yansıması olan anne- çocuk ilişkisini ele alan hikâyelerin yanı sıra, annesinin beklentilerini karşılayamayan, buna rağmen annesine sonsuz bir sevgi ve vefa ile bağlı olan bir evlat ile nankör bir anneyi konu alan Farah’a ait *el-İbnu’l-ekber*³¹⁵ (Büyük Oğul) adlı bir öykü de bulunur. Bu öyküde alışılmışın dışında bir anne oğul ilişkisi ele alınarak irdelenir.

Son derece hırslı olan anne, beş oğlu ve bir kızının imtiyazlı bir iş ve mal mülk sahibi olmaları için türlü fedakârlıklarla onları yetiştirir. Bir tek büyük oğlu okumaz ve demirci ustası olur. Diğer tüm çocukları farklı şehirlerde kendi hayatlarını yaşarken en büyük oğul Edîb hep annesinin yanındadır. Annesine her türlü yardımı yaparken, kardeşlerinin de ihtiyaçlarını türlü fedakârlıklarla karşılamaya çalışır. Bir gün anne hastalanır, kalp krizi geçirir. Edîb onunla ilgilenir. Anne, daha sonra Alzheimer hastalığına tutulur. Kardeşler tatile geldiklerinde annelerinin durumuna üzülürler; ancak kendi yaşamlarına dönerler ve anneleriyle ilgilenmezler. Yine annenin yanında, işi nedeniyle utandığı, hakir gördüğü Edîb vardır. Anne, sonunda bir hastaneye yatırılır. Edîb yine her gün hastaneye, onun yanına gider, onunla saatlerce ilgilenir. Bir gün hastabakıcılardan biri annesinin bir takım isimleri sayıkladığını ve onların kim olduklarını sorar. Edîb dışında avukat, mühendis vs. kardeşlerinin hepsinin adlarını sayıklamıştır.

---

³¹³ *Aynı eser*, s. 437.

³¹⁴ *Aynı eser*, s. 355.

³¹⁵ Necva Ka’vâr Farah, ‘*Âbiru’s-Sebil*, Dâr Yuḥannî li’ṭ-Ṭiba’a ve’n-Neşr, Beyrut, 1954.

Bir annenin mal mülk hırsı nedeniyle çocukların gelirleri ölçüsünde onlara değer vermesi, eğitimsiz oğlunu hakir görmesine rağmen düşkünlüğünde ihtiyaç duyduğu ilgiyi bu değer vermediği oğlundan görmesi sonucu bir yandan annelere evlatları arasında ayırım yapmama, sevginin eşit paylaştırılması mesajı verilirken, diğer yandan hikâyede yaşanan durumun esasen zaman zaman karşılaşılan sosyal bir realite olduğu dikkatten kaçmaz.

1.3.3. Kadının Toplumdaki Konumu

Erkek egemen toplumlarda kadınların özgürlüğünden bahsetmek oldukça zordur. Zira kadın, egemen güç olan eril hegemonyanın altında gerek manevi gerekse maddi yönden ezilmekte, süregelen töre, gelenek ve görenekler gölgesinde özgürlüğü kısıtlanmaktadır. Her ne kadar günümüzde sosyal, siyasal ve kültürel hak bazında bir gelişmeden bahsedilmekte ise de kadın, hala toplum tarafından belirlenen dar bir kalıpla çepeçevre sarılır. Yakın Filistin tarihinde yazılan kısa hikâyelerde kadının gelenekler, yani toplum tarafından nasıl konumlandırıldığı veya konumlandırılmaya çalışıldığı ele alınır. Kendisi de bir kadın olan Semîra ‘Azzâm’ın *Naşîb*³¹⁶ (Kısmet) adlı hikâyesinde, görücü usulü ile evlendirilmek istenen yüksek tahsil gören ve geleneklere karşı çıkan entelektüel bir genç kızın çekinceleri, modernizm ve gelenek çatışması ekseninde şöyle ele alır:

“Annesi ve arkadaşlarının kısmet olarak isimlendirdikleri o garip gücün karşısında düştüğü zayıflığa bak! Öteden beri – okumuş olduğundan- sözcük dağarcığına böyle gerici bir kelimeyi eklemeyi reddetmişti, annesiyle anneannesinin

---

³¹⁶ Semîra ‘Azzâm, *eż-Zıllu’l-Kebîr*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982.

kafasını dolduran bu kelimeyle... ona gelince kismetle işi yoktu, zira kismet denilen şey iradeyi uyuşturan bir başarısızlık, oysa o, bu geleneksel yolları kabullenenlerden biri değil.”³¹⁷

“...ikincisi halalarının ve annesinin evlendiği şekilde evlenemeyecek kadar modern olduğunu düşünüyordu...”³¹⁸

Ancak sonunda aile bireylerinin etkisiyle kismetle evlenmeye ikna olur.

Zengin damat adayının kadına bakışı, genç kızla nişanlandıktan sonra aralarında geçen diyalogda saklıdır:

“...kadınlardan bıktım ve dedim ki karımı geleneksel yolla seçeceğim, sergilenmiş eşyaları sevmem!”³¹⁹

Damat adayının burada kastettiği kadın toplum içine çıkmış kadındır. Onun böylesi kadınlara bir meta gözüyle bakması esasen Arap toplumunda egemen olan kadına bakışın bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Hikâyenin açılış cümlesi aslında her şeyi özetler niteliktedir: Bir kadının özgür olmadığını, ister baba ister koca ister kardeş olsun her zaman bir erkeğin hâkimiyetinde olduğunun özeti niteliğindedir:

“Al, benim salahiyetim buraya kadar!”³²⁰

Evlenmek üzere kızını damada teslim eden bir babanın bu sözleri, kadının esaretini teyit eder niteliktedir. Özgürlüğünün ancak onların müsaade ettikleri yere kadar olduğunun göstergesidir:

---

³¹⁷ Aynı eser, s. 82.

³¹⁸ Aynı eser, s. 83.

³¹⁹ Aynı eser, s. 89.

³²⁰ Aynı eser, s. 81.

*“Demek ki bu durumda seçim yapamayacak, her doğulu gibi kendi isteğini yerine getiremeyecekti, varlığı bir kötürümden farksızdı.”*³²¹

‘Azzâm’a ait bir diğer hikâye olan *el- Kârratu ’l-bikr*’de³²² (Keşfedilmemiş Kıtâ) de nişanlı bir çiftin arasında geçen diyalogla bir erkeğin kadını, kendisinden önce bir hayatı olmamışçasına yok sayması ele alınırken *Urîdu Mâ*³²³ (Su İstiyorum) adlı hikâyesinde ergenliğe adım atan küçük bir kızın öğretilmiş yargılar gölgesinde yaşadığı ergenlik sancıları ele alınır.

Henüz ergenliğe adım atan küçük kız, dinî bir okulda yatılı öğrencidir. Kadınlığa bir adım olarak görülen regle okul sırasında tanışır. Çocukluktan çıkışın ve büyümenin ilk adımı olarak görülen bu duruma hazırlıksız olarak yakalanan küçük kız bir travma yaşar:

*“Kadın doğmak ne bahtsızlık!”*³²⁴

Bilhassa doğu toplumunda kadının doğurganlığı sayesinde erkeğin soyunun devamını getirecek olması düşüncesi kadının çocukluğundan itibaren tüm hayatını etkiler. O büyüdüğünde kendi ayakları üzerinde duracak bir birey değil, evlenip anne olacak bir kadındır. Bu hikâyede de küçük bir kız regl olduğunda çocukluktan çıkıp ergenliğe adım atmış olmasına rağmen bu öğretilmiş dogmalar nedeniyle bir ergen olarak kabul edilmez, birden bire adeta yetişkin bir kadın olarak görülmeye başlanır:

*“‘Sanırım sana artık çocuk olmadığını söylemesi için Marta Abla’yı görmen gerekiyor’ diyerek yüzüne kan hücum ettiren bir kahkaha attı ...”*³²⁵

---

³²¹ Aynı eser, s. 88.

³²² Aynı eser, s. 117.

³²³ Semîra ‘Azzâm, *Va Kışâş Uḥrâ*, Dâru’t-Ṭalî‘a li’t- Ṭibâ‘a ve’n-Neşr, b.y.y., b.t.y.

³²⁴ Aynı eser, s. 132.

³²⁵ Aynı eser, s. 133.

Okuldaki öğrencilerden sorumlu asistanın küçük kızı kastederek *“Onu rahat bırakın kızlar, o artık kadın oldu”*³²⁶ şeklindeki ifadesiyle doğurganlığın başlamasıyla “kadın” olmanın içselleştirildiği pekiştirilir. Diğer yandan ise küçük kızın psikolojik olarak bu duruma hazır olmadığına altı çizilir:

*“Kendi kendine hep, büyük kızlar nasıl göğüslerinden utanmazlar ve nasıl göğüs kısmı dar kıyafetler giydiklerinde Allah’tan korkmazlar diye sorardı. En nefret ettiği şey de, onu her tatilde gördüklerinde annesine doğru eğilip duyamadığı alçak bir sesle sordukları soruya annesinin, “hayır, henüz değil” diyerek tek bir şekilde cevapladığı arkadaşlarının “büyüdü”, “gelin oldu” ya da kadınların hoşuna gidebilecek herhangi bir sıfatı kullanmalarındı. Ancak şimdi o soruya annesi “evet” diyecek ve onu bu tip sözlerle mahcup edecek.”*³²⁷

Bir süre sonra erkek kardeşinin hasta olduğunu bildiren bir mektup alan küçük kız, ibadet sırasında “temiz” olması gerektiği halde bu şartı yerine getirmediğinden Allah’ın kardeşini hasta ettiğini, intihar etmesinin bu kefareti ödemek anlamına geldiğini düşünür. Ancak intihar etmek düşündüğü kadar kolay değildir:

*“Mezhebinin adetlerine göre regl döneminde heykele yaklaşması kesinlikle büyük bir hataydı”*³²⁸

Küçük kız, türlü intihar planlarını yeri getiremez, hayatına bir son veremez. Ancak, masum bir çocuğun ergenliğe girmesiyle yaşadığı travma ve dinî dogmaların onu, kendi hayatını feda edecek kadar karamsarlığa itmesi, toplumsal baskının kadın üstündeki etkilerindendir.

---

³²⁶ Aynı eser, s. 133.

³²⁷ Aynı eser, s. 133-134.

³²⁸ Aynı eser, s. 135.

*Târîhu 'Imra'a*³²⁹ (Kadının Geçmişi) adlı öyküde ise evliliğin tüm sorumluluklarının kadına yüklenerek, ondan tüm benliğiyle kendini çocuklarına ve kocasına adama isteği irdelenir.

Selma, bir çocuğu olan evli bir kadındır. Hasta çocuğunun başında uzun saatler geçiren Selma anılarına geri döner, onunla evlenmek isteyen, kendini dine ve vazifesine adayan rahibi, komünist nişanlısını, İranlı genci hatırlar. Hepsi de toplum baskısına bağlanan farklı nedenlerden dolayı üçünü de geri çevirmiş, memleketinden bir gençle evlenmiştir. Kocasının kumar tutkusu, aralarının açılmasına ve ilişkilerinde soğuk rüzgârlar esmesine neden olur. Bu sırada kocası yine bir kumar gecesinden döner. Selma kocasına haksızlık ettiğini, onun içindeki yalnız, kırılgan ve korunmaya muhtaç çocuğu fark etmediğini düşünür. Kocasına seslenir ve aradaki buzlar erir.

Konuyu ilginç hale getiren, kadının evlilik içerisinde her türlü yükü sırtlanmak zorunda kalmasıdır. Naif, kırılgan ve desteğe ihtiyaç duyanın kadın olması gerekirken, erkeğin bu role büründüğü görülür. Kadınsa tüm anaçlığıyla kocasına ve ailesine sahip çıkar. Öyle ki, kocanın kumar oynama bağımlılığını dahi kadın kendisine mal ederek, kocasına gösterdiği ilginin yetersiz oluşuna bağlayarak kendisini suçlar. Hâlbuki bilhassa doğu toplumlarında ataerkil bir aile yapısı olduğu malumdur. Himaye edenin, güçlü duranın erkek olması beklenir. Kadının erkeğin konumunu da üstlenmesi veya buna izin vermesi kendisine karşı yaptığı bir haksızlıktır.

Kadın hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, toplumun gelenek ve görenekleri doğrultusunda ele alınırken aynı zamanda toplumu oluşturan en küçük birim olan aile çerçevesinden de işlenir. Ailenin öğretileri doğrultusunda hareket eden ve onların bakış

---

³²⁹ Necva Farah, *Limen er-Rabî'*, Matba'atu'l-Hakîm, en-Nâsıra, 1963.

açılarına göre yaşamaya çalışan gençlerin, kendi benliklerini keşfettikten sonra öğretiler ile kişilikleri arasında sıkışıp kalmaları kaçınılmazdır. Tıpkı bir genç kızın, ilk aşkının anlatıldığı ‘Azzâm’ın *Eşyâ’ Şagîra*³³⁰ (Küçük Şeyler) adlı öyküsünde olduğu gibi.

Başkahraman, üniversite çağında bir genç kızdır. Aynı okuldan genç bir adama âşık olur. Kaçamak bakışlarla başlayan aşk, genç kızın sürekli kendini frenlemesi ile bir süre sekteye uğrar. Zira gerek anne ve babası olsun gerekse geçkin yaşta bekâr halası olsun onu erkeklere karşı ilgi duymaktan hep sakındırmışlar, kızın büyüdüğü ortam ve verilen eğitim neticesinde, son derece olağan bir durum olan karşı cinsten etkilenme ve farklı duygular beslemeyi “o türden” kızlara benzemek olarak algılamasına neden olmuşlardır. Ancak genç kız, hikâyenin sonunda duygularına daha fazla gem vuramayı delikanlıyla flört etmeye başlar ve el ele tutuşarak öpüşürler:

“İleri mi gitmişti?

Bilmiyordu, bilmek de istemiyordu! Tek istediği bu güzel duyguların uzunca bir süre devam etmesi, bu duygularla yaşamak ve istirdyesine yeni, değişik bir şey koymaktı. Babası, annesi, halası ve öğretmenleri dâhil benliğindeki her şey bu duygunun karşısında küçülüyordu!

Hepsinin cehenneme kadar yolu var!”³³¹

Bir kadının kendi duyguları, tercihleri ile yetiştirildiği ahlak kuralları arasında bir seçim yapmaya zorlanması söz konusudur. Öykü boyunca genç kızın ailesi tarafından ‘farklı bir kumaşın var’ şeklindeki telkinleri, hayatın doğal akışı içindeki sevmek, sevilmek, beğenmek ve beğenilmek duygularına ket vuramaz ve nihayetinde

---

³³⁰ Semîra ‘Azzâm, *Eşyâ’ Şagîra*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982.

³³¹ *Aynı eser*, s. 7.

genç kız etkilendiği genç adamla flört etmeye başlar. Yine de genç kızın “*ileri mi gittim?*”³³² şeklindeki iç hesaplaşması, âşık olduğu adamın elini tutmaktan ve küçük bir öpüşten ileriye gitmeyen fiziksel temasını adeta büyük bir suç olarak görmesine ve sürekli bir vicdan muhasebesi yaşamasına neden olur. Öykü boyunca genç kızın iç devinimlerine oldukça sık yer verilir, ailesi tarafından verilen eğitim ile içgüdüsel olarak gelişen âşık olma duyguları çarpışır. Ne var ki genç kız yine de aşkı tercih eder:

“*Acaba ileri mi gitmişti?*

Bilmiyordu, bilmek de istemiyordu... Tek bildiği, fark ettiği ve hissettiği o an içinde yeşeren yeni bir hayattı...”³³³

Toplum kuralları, gelenek ve görenekler ve kadına biçilen roller bir yana bir de kadının, anneliği ile kadınlığı arasında seçim yapması, konumunu sorumluluklarına göre şekillendirmesi de gerekmektedir, bu konuyu ele alan *Umûma Hayyira*³³⁴ (Annelik Daha İyi) adlı öyküde olduğu gibi. Hikâye, dul, iki çocuklu genç bir kadının yeniden evlenip evlenmemesi, anneliği ve kadınlığı arasında bir seçim yapması ekseninde döner.

Nebihe, iki çocuğu olan yirmi dokuz yaşında dul bir kadındır. Kocasının vefatından sonra pek çok evlenme teklifi almasına rağmen çocuklarını göz önünde bulundurarak kabul etmemiş, ancak son gelen evlilik teklifi kafasını karıştırmıştır. Zira koca adayı, çocuklarına iyi bakacağına inandığı, iyi kalpli bir adamdır. Buna rağmen üvey baba tecrübesini daha önce kendi hayatında acı bir şekilde yaşamış olan Nebihe kararsızdır. Bir anne olarak çocuklarının üvey baba gölgesi altında büyümelerinden

---

³³² *Aynı eser*, s. 15.

³³³ *Aynı eser*, s. 15.

³³⁴ *Aynı eser*, s. 83.

endişelenirken, bir yandan da iyi bir eş adayı bulmuşken onunla evlenmek ister. Yaşadığı iç çatışmalar ve gelgitlerden sonra anneliğini tercih eder ve evlenmekten vazgeçer:

“Ne söyleyebilirdi ki? Sağ elinde bir buket çiçek, sol elindeyse ufaklıklar için tatlı getirmiş olan bu yüce gönüllü adamın kendisine evlenme teklifi etmeye, onlara da babalık yapmayı önermeye geldiğini mi söylesin...

Hayır, bunları söylemeyecek, zaten ufaklıklar da bir şey anlamayacaktır. Çocukların tek yapacağı onu içinde yaşadığı çatışmanın sonucunu düşünürken bırakıp, başlarını şaşkınlıkla salladıktan sonra bir oyuncağa koşmak olacaktır. Annelerinin vicdanını yakıp tutuşturan ve sonunda içinden bir zaferle çıktığı bu savaşı anlayamayacak kadar küçükler.

Peki, ama gerçekten bir zafer kazandı mı? Aşırı bir merhametsizlikle görmezden geldiği gençlik, azimle susturduğu fısıltılar (...) Bunları bir zafer, bir galibiyet olarak adlandırabilir mi?

Eğer, tutunduğu değerler ve kurduğu mantığa sığınmak bir zaferse neden hızla atan kalbiyle ruhunun sıkıntısı dinmiyor?”³³⁵

Genç, iki çocuklu dul bir kadın olan Nebihe, çocuklarına iyi bir üvey baba olacağını düşündüğü bir adamdan aldığı evlilik teklifini, kendi üvey babasıyla yaşadığı kötü tecrübeyi göz önünde bulundurarak reddeder. Ancak yine de içinde susturamadığı bir yanı vardır. Zira o da sevmek, sevilmek, bir hayat arkadaşıyla birlikte güven içinde bir yaşam sürmek ister:

---

³³⁵ Aynı eser, s. 86.

“Böyle karar verdi ve konu kapandı... Peki daha ona ne oluyor da düşüncelere d alıyor...o bir anne ve öyle de kalacak”³³⁶

Nebihe, duygularını bir kenara bırakarak, çocuklarını koruma içgüdüsüyle hareket eder. Kendini çocuklarına adar ve kadınlığını kurban eder. Toplum baskısı nedeniyle kadının yaşadığı zorlukların, kadının kendini sürekli kontrol altında tutma kaygısının yanı sıra Nebihe örneğinde olduğu gibi, üvey babayla yaşanan acı bir tecrübe neticesinde hayatını bu deneyimin gölgesinde geçirmek zorunda kalanlar da bulunur. Diğer taraftan bir toplumun kadına biçtiği ev hanımlığı ve anneliğin dışına çıkan, örf ve adetleri hiçe sayarak, kendi iradeleri doğrultusunda hareket eden kadınların ele alındığı hikâyeler de bulunur. Bu konu ekseninde dönen en uç örnek ise ev hanımlığından dansözlüğe uzanan Remziyye’nin hikâyesini konu alan el-Îrânî’nin *el-Hâcce Şafıyye*³³⁷ (Hacı Safıyye) adlı öyküsüdür. Safıyye, kendini çevresinin sorunlarını çözmeye, onların mutluluğunu inşa etmeye adanmış bir kadındır. Aynı mahalleden komşusu olan genç ve güzel Remziyye’nin evliliğinde sorunlar baş göstermeye başladığında Hacı Safıyye, sorunun kaynağını Remziyye’ye layık olmayan kocası olarak görür ve Remziyye’ye onu boşaması, kendine yaraşır başka bir adamla evlenmesi yönünde telkinlerde bulunur. Böylece Remziyye ile kocasının arasına nifak sokarak ayrılımlarına sebep olur. Hacı Safıyye, daha sonra Remziyye’yi ona layık olacağına inandığı bir adamla evlendirir, ne var ki genç kadın onunla da mutlu olamaz ve hem adamı hem de mahalleyi terk eder. Başka bir semte taşınan Remziyye, bir gece kulübünde dansöz olarak çalışmaya başlar, sık sık sevgili değiştirir. Bu yaşantısından son derece memnundur ve bunu Hacı Safıyye’ye borçlu olduğunu düşünür. Ancak genç kadının yeni yaşantı biçimini duyan

---

³³⁶ Aynı eser, s. 90.

³³⁷ Maḥmūd Seyfuddīn el-Îrânî, *a.g.e.*

mahalleli, Hacı Safiyye'yi bu durumun müsebbibi olarak görür ve ona duydukları saygıyı yitirir. Diğer taraftan ise genç kadın son derece mutludur, zira istediği, mutlu olduğu bir hayatı sürdürmektedir.

Remziyye'nin tercih ettiği yaşam biçimi ezber bozan, şaşırtıcı bir seçimdir. Gece kulüplerinde çalışan kadınların, o duruma genellikle kötü niyetli erkekler tarafından sürüklendiği, onları kurtaracak bir erkeğin gelişini iple çektikleri düşünülse de bu öyküde Remziyye, kendi seçimini bu yönde kullanmış, beklenenin aksine son derece mutlu bir hayata adım atmıştır.

Kadının özgürlüğünü, kendi ayaklarının üzerinde durabilecek kadar yetkin oluşunu ele alan bir başka hikâye de yine aynı yazarın *el-'İhtirâk*³³⁸ (Yangın) adlı öyküsüdür. Sevgi, evlenme isteği, kaybetme ve ölüm korkusu gibi evrensel duyguların çerçevesinde dönen öyküde, yirmilerinin sonundaki hemşire Kerime'nin yaşamından bir kesit işlenir. Eğlence partilerine katılan, sinemaya gidebilen, erkek arkadaşlarıyla gezebilen bir kadın profili çizilirken kadınların gerek sosyal hayat gerekse iş hayatındaki varlıklarına işaret edilir.

*Vahîde*³³⁹ (Tek Başına Bir Kadın) adlı öykü ise yetim ve öksüz yalnız genç bir kızın hayatına tesadüfen giren bir erkeğe yakınlık duyması ekseninde döner. Kendi ayakları üzerinde duran, çalışan, hayata karşı bir duruşu olan başkahraman Nâdyâ, komşu teyzenin kendisine yönelik sadece arkadaş olarak bile odasına bir erkek almasının yaratacağı dedikoduya karşı yaptığı uyarıya, “*Ben reşit bir insanım, bu da istediğim gibi hareket edebileceğim anlamına gelir.*”³⁴⁰ şeklinde karşılık verir. Onun

---

³³⁸ *Aynı eser*, s. 199.

³³⁹ Necva Ka'vâr Farah, *'Âbiru's-Sebil*, Dâr Yuḥannî li't-Ṭiba'a ve'n-Neşr, Beyrut, 1954.

³⁴⁰ *Aynı eser*, s. 95.

komşu teyzeye verdiği bu cevap, genç bir kadının, yalnız bile olsa kendi haklarını savunabileceği, etrafın dedikodusuna kulak asmayacak kadar özgüveni olduğu veya olması gerektiği anlamına gelir.

Bu bölümde, Filistin Hikâyesine başlıca iki kadın tipinin yansımış olduğu, bir yandan toplumsal baskı sonucunda haklarından mahrum kalan bir kadın profili çizilirken, bir yandan da her türlü gelenek ve göreneğe karşı çıkan, bireysel hayat tarzını benimseyen bir kadın portresine yer verildiği görülür.

1.4. Sistem Eleştirisi

1.4.1. Genel Sistem Eleştirileri

Toplumu oluşturan bireyin haklarının gözetilmesi noktasında büyük bir öneme sahip olan kurallar, bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenler. Gerek maddi yaptırımı ifade eden hukuki kurallar olsun gerekse manevi yaptırımı ifade eden ve bireylerin birbirine saygı duyması neticesinde oluşan görgü kuralları olsun bir toplumun iç barışını sağlayan bir sistemler bütünüdür. Bireyi vicdanî bir hesaplasmaya iten bu kurallar bütünüünün oluşturduğu yaşam sistemi günlük yaşamda adalet, eğitim, ekonomi vs. gibi her alanda bireyin kendini koruması ya da korunması açısından bir kalkan oluşturur. Bu dönem Filistin kısa hikâyesinde toplumu her noktada ilgilendiren bozuk sistem ve bozulan bu sistemin bireyin yaşamına olan etkileri rüşvet, haksız kazanç, aile içi şiddet, emekçi insanın kapitalist sistem karşısında ezilmesi, bireyin bozulan sistem nedeniyle yalnızlaşması ve duyarsızlaşması, adalet ve vicdan duygusunun yok oluşu gibi konularla işlenir. Bireylerin kendi çıkarları uğruna, toplumun farklı kesimlerini göz ardı ederek hak ve adaleti gözetmemelerini ele alan hikâyelerden biri olan Ğassân

Kenefânî`ye ait *el-Hıraf-u`l-Maşlûba*³⁴¹ (Çarmlı Gerilmiş Koyunlar) adlı hikâyede bireylerin olaylara kendi konumlarından bakışı ele alınır.

Çölde yol alan bir hacı kafilesi, çölün ortasında dokuz koyunuyla birlikte bir bedevi³⁴² görür. Kafile, çölde tek başına koyunlarını otlatan bu bedeviye yiyecek ve içecek vermeyi teklif eder ancak bedevi, sürüsü için su ister. Koyunlara verecek kadar suları olmadığını söyleyen kafile ona yardım etmeyi tekrar teklif etse de bedevi koyunları için su istemeye devam eder. Bu direniş anlam vermeyen kafile onları ölüme terk ederek yoluna devam eder:

“Şoför inmişti. Pencereden sohbetlerini duyduk:

-Hacc’a gidiyorsunuz, değil mi?

-Evet, kumanya ister misin?

Arabadan inip yanlarına gittik. Gözlerinde anlaşılmaz bir bakış vardı. Sanki onu bırakıp yolumuza devam etmemizden başka bir şey istemiyordu.

-Kumanya istemiyorum, ben pek yemem...

Arkamdan bir ses “ne yapıyorsun burada?” diye sordu. Soru anlamsızmışçasına bedevinin gözündeki dehşet belirtisi parıldadı. Sonra geveledi:

-Bunları otlatıyorum.

-Bunları mı? Otlatacak ne buluyorsun burada?

-Diken, hala biraz yaş...

-Ama koyunların yorulmuş gibi...

---

³⁴¹ Ğassân Kenefânî, a.g.e.

³⁴² Çölde, çadırda göçebe hayatı yaşayan kişi.

İlk defa görmüşçesine onlara baktı. Keskin gözlerinde sert bir acı parladı ve kafasını salladı:

-Susuzlar...

-O halde sula onları...

-Suyum yok, tüm gün boyunca tek bir damla bulamadım.

Üzüntü gözlerini bürümüştü. Bana ağlamak üzereymiş gibi geldi. Ancak arkamdaki halka hâlâ soru sormaya devam ediyordu:

-Sen susuz değil misin?

-Ben mi?

Yeniden kafasını salladı, kolları hala tüfeğin üzerindeydi:

-Ben önemli değilim, ancak bu zavallılar susuz.

- Burada nasıl yemek yiyorsun?

-Her sabah onları sağıp süt içiyorum... ancak onlar susuzlar...

-Ne zaman ailene döneceksin?

Dudağını büktü, yine kafasını sessizce salladı, sonra tekrar yerde yatan koyunlarına baktı ve fisildadı:

-Ben önemli değilim... ama bu zavallılar susuz!

Sonra yanımıza yalvaran gözlerle gelip yine yalvaran bir sesle fisildadı:

-Bu zavallılar için suyunuz yok mu??

Şoför cevapladı:

-Yok vallahi, çok suyumuz yok, ama eğer istersen sana verimiz.

Bedevi teklifi duymazlığa geldi ve arkasında su dolu bidonların bulunduğu arabayı gösterdi:

-Bu su değil mi?

-Evet, su. Ama arabalar için...

-Arabalar için su? Şaşkınlıkla sordu. Şoför devam etti:

- Arabaların suya hep ihtiyacı vardır.

-Ancak onlar susuz, hatta ölmek üzereler...

Ürkekçe bidonlara baktı, sonra durumu anlayamıyormuşçasına kafasını salladı ve yineledi:

- Koyunlar susuz, hatta ölmek üzereler...

-Eğer istersen sana su verelim.

-Ben koyunlarım için su istiyorum, susuz olduklarını görmüyor musunuz?

-Yiyecek ister misin?

Tekrar başını salladı, ardından acı dolu bir sesle böğürdü:

-Ölmek üzere olduklarını görmüyor musunuz? Susuzlar...

-Ancak sana su veremeyiz...

-Neden?

-Arabalar...

-Arabalar? Tüm bu arabalar tek bir koyunum eder mi? ”³⁴³

---

³⁴³ Ğassân Kenefânî, a.g.e., s. 264-266.

Çölde koyunlarını otlatan bir bedevinin oradan geçen bir kafileden sadece kendisi için su almayı reddederek koyunları ile susuzluktan ölmeyi seçmesi ekseninde dönen hikâyeye, pek çok simgeyi içinde barındırır. Çölde tek başına olan ve ailesinin “uzaklarda” olduğunu söyleyen bedevi, etrafında bulunan pek çok ülke - bilhassa da Müslüman ülke - olmasına rağmen yalnız kalan Filistin toplumunu temsil ettiği düşünülebilir. Bedevinin sadece kendisine sunulan ve insan vücudunun yaşaması için vazgeçilmez olan, yaşam kaynağı suyu reddetmesi, yaşamın salt insandan ibaret olmadığı, insanın çevresiyle bir bütün olduğunun farkındalığıdır. Yaşam bir bütündür. Doğa ve insanlar bu uyum içinde yaşarlar. Eğer insan topraktan koparsa yaşamdan da o derecede kopmuş olur, tıpkı Filistin Halkının kendi toprağından, vatanından, doğup büyüdüğü çevreden koptuğunda öldüğü gibi. Bu minvalde ele alınan bedevi - koyun ilişkisiyle bireyin kendi değerlerinden vazgeçmesinin ölümüne neden olacağının altı çizilir. Diğer taraftan dinî inançlarını yerine getirmek üzere Hac vazifesi için yola çıkan ve içinde eğitimli kişilerin de bulunduğu bir kafilenin, muhtemelen araçlarına gerekebilecek olan suyu koyunlara vermeyi reddetmesi, sanayileşmiş toplumlara yönelik bir eleştiri niteliğindedir. Zira kabile hem teknolojik olarak donanımlıdır hem de eğitimli kişilerden oluşur. Yani inanç, teknoloji ve eğitim bir aradadır. Ancak buna rağmen o an gereken ihtiyacı karşılamak ve canlıları yaşatmak yerine, kendilerini garantiye almak için hayati bir sıvıyı depolamayı ve saklamayı yeğlerler. Bir bedevinin değer verdiği koyunlarının kaderine kendisini ortak etmek istemesini ise anlayamazlar. Hâlbuki bedevi, onların sütüyle beslenmekte, doğanın “yaşat ki yaşayasın” prensibi doğrultusunda hareket etmekte ve vefa göstermektedir. Oysa bu eğitimli insanlar bedevide gelişmiş olan bu anlayışa sahip değildirler ve onların almış olduğu eğitim, bu anlamda bir işe yaramamış görünür.

Semîra ‘Azzâm’a ait *el-Ġarîme* adlı öyküde ise emekçi insanın sanayileşme karşısında yaşadığı çırpınışları ve küçük insanın hayatına olan olumsuz etkisi ele alınır.

Çamaşır yıkayarak geçimini sağlayan Vehîbe, çamaşır makinesinin yaygınlaşmasıyla gittiği evlerdeki işinden olur. Uzunca bir süre iş arayan Vehîbe, bu arada kocasından da şiddet görmeye başlar. Nihayet elektrikle yıkayıcılık yapabileceğini fark eder ve bir iş bulur!

“- Çamaşırcıyım efendim, tüm gün yorulmadan çalışabilirim ve...

Ve müdür söylediklerini doğru dürüst dinlemeden onu susturur:

- Yok, yok istemiyoruz, biz elektrikle yıkıyoruz... ”³⁴⁴

Küçük insan ancak fiziksel gücü sayesinde çalışabilmekte; geçimini, emeğini çaba sarf ederek sağlayabilmektedir. Ancak sanayileşme ile bir takım yeni icatlar yaygınlaşınca insan için de tehlike çanları çalmaya başlar.

“En çok da yıllarca sadakatle çamaşırlarını yıkadığı kadınların rızkını kestiklerini ve makinelerinin lokmasını gasp ettiğini düşünmemeleri kalbini kırmıştı.”³⁴⁵

İçinde bulunan ekonomik sıkıntı bireyin tüm hayatını etkisi altına alır. Böylece sanayi devrimi, bazı insanların hayatını olumlu yönde etkilerken bir kısmının da hayatını olumsuz etkiler.

Necva Kavar Farah ise değişen yaşam koşulları nedeniyle köylerden kentlere eğitim, iş gibi farklı nedenlerle göç etmek zorunda kalan küçük insanların büyük

---

³⁴⁴ Semîra ‘Azzâm, *eż-Żıllu’l-Kebîr*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982, s. 21.

³⁴⁵ *Aynı eser*, s. 25.

şehirlerde içine düştükleri sonsuz koşuşturmanın getirdiği yalnızlık ve umutsuzluğu, *Hâcât li- Ceddeti*³⁴⁶ (Büyük Annemin Eşyaları) adlı öyküsünde konu edinir.

Büyük şehirlerde devam eden keşmekeşi ‘Azzâm da *es-Sâ’a ve l-İnsân*³⁴⁷ (Saat ve İnsan) adlı öyküsünde ele alır.

Memur olarak işe başlayan Fethi, her sabah evinin kapısının çalınmasıyla uyandırılır. Başlarda memurları uyandırmakla görevlendirilen bir kişinin olduğunu düşünse de ilerleyen zamanda aslında bu kişinin, oğlu işe yetişmek isterken trenin altında kalarak can veren bir baba olduğunu öğrenir. Ebû Fu‘ad adındaki bu acılı babanın, gençlerin işe giderken zamanla yarışmak zorunda kalmamaları ve oğlu gibi acele edip bir kazaya kurban gitmemeleri için kendine bir vazife edindiğini öğrenir. Herkes Ebû Fu‘ad’ın tam zamanında kendisini uyandırmasına alışkındır. Ancak bir gün Ebû Fu‘ad gelmez, meraklanan Fethi yanına arkadaşı Abdullah’ı da alarak Ebû Fu‘ad’ın evine gider. Ebû Fu‘ad ölmüştür.

Hikâyenin başkahramanı zamandır. Zamanla bir yarış ve düşmanlık söz konusudur. Zira oğlu işe yetişmek için acele ederken trenin tekerleri altında can veren Ebû Fu‘ad’ın düşmanı zamandır. Sürekli akmaya devam eden ve aslında insan icadı olan saat yine insana düşmandır. Belirli bir saatte uyanmak, işe belirli bir saatte gitmek gibi ritüelleri düzenlerken bir yandan da insanı tekdüzeliğin kısı kacına alır. Diğer taraftan sürekli akan bir zaman, insanın acizliğini de gözler önüne serer. Zira Fethi’nin Ebû Fu‘ad’ın cesedini bulduğunda odada saat dışında her şeyin ölü olarak tanımlanması buna işaret eder:

---

³⁴⁶ Necva Farah, *Limen er-Rabî’*, Matba‘atu l-Hakîm, en-Nâşıra, 1963.

³⁴⁷ Semîra ‘Azzâm, *es-Sâ’a ve l-İnsân*, Daru l-‘Avde, Beyrut, 1982.

“Odadaki diğer her şey gibi adam da ölmüştü...Kararmış küçük dolap, basit bir şekilde örtülmüş divan, çirkin bir yüzdeki çile benzer sarı lekeli ayna.... Duvarda duran saat ve tik tak tik tak sesiyle hareket eden kadranı dışında orada yaşayan hiçbir şey yoktu.”³⁴⁸

Toplumda yaşanan rüşvet, çatışan menfaat olgusu, eğitim sisteminin yetersizliği ve zorlu yaşam koşulları altında ezilen bireyler gibi konuları ele alan hikâyeler de bulunur.

Aldığı rüşvet karşılığında hukuku hiçe sayan bir polisin ekseninde dönen el-Îrânî'nin *Mâ Akalle's-Semen* adlı hikâye koleksiyonunda bulunan *Naḥve'n-Nûr'da*³⁴⁹ (Işığa Doğru), genç bir adamın gece hayatından bir kesit sunarak, yaşanan ahlak çöküntüsüne somut bir şekilde ışık tutar:

“Ve polis gitti. Bir süre görünmedi. Sonra döndü ve barın kapısında ezik bir şekilde durdu. Zayıf bünyeliydi, dudağının üstünden de bıyıkları sarkıyordu. Fethiyye delikanlıya eğilip ondan iki kuruş istedi, sadece iki kuruşu aldı ve onları polise verdi. Ardından polis Fethiyye'nin elini öpüp, Allah sana uzun ömür versin diyerek ağır ayakkabısının yere çarpan sesiyle uzaklaştı. Ona iki kuruşluk rüşvet verdi! Karşılığında el öpülüp uzun bir ömür dilenen iki kuruş. Polis görevini görmezden geldi, basit bir şekilde unutuverdi, hepsi hepsi her gece topladığı birkaç kuruş, görevini yerine getirmesi için aldığı bir miktar kuruşlara eklediği birkaç kuruş.”³⁵⁰

---

³⁴⁸ Aynı eser, s. 39-40.

³⁴⁹ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, a.g.e.

³⁵⁰ Aynı eser, s. 408.

el-Îrânî, *Cemâ'atu's-şeyâfîni's-şigâr*³⁵¹ (Küçük Şeytanlar) adlı öyküsünde, bu defa da, eğitimin fiziksel şiddetten geçtiğine inanan bir öğretmenin, dövdüğü bir çocuğun velisinden dayak yedikten sonra bir daha kaba kuvvete yeltenmemesi ele alınarak eğitim sisteminin farklı bir pencereden değerlendirilmesi yapılır.

Eğitim sistemine dönük bir başka eleştiri ise 'Azzâm'ın *Havâcis*³⁵² (Kaygılar) adlı hikâyesinde, küçük bir kızın üzerinden aktarılır. Yetim bir kızın yetimhanede başlayan yeni hayatına alışmaya çalışmasına dair bir kesit sunan hikâyede hem bir yetimin acısı, hem de yetimhanedeki acımasız yaşam koşullar ele alınır.

Başkahraman küçük kız, yetimdir ve öksüz kalmıştır. Bir yetimhanede yaşamaya başlar. Henüz alışmaya çalıştığı yetimhanede, haftada birkaç defa zengin kişilerin cenazesine gidilip orada dua edildiğini görür. Ölümün soğuk yüzüyle karşılaşan küçük kız, yetimhaneye para kaynağı olan cenazelere sık sık gidildiğini öğrenir:

“- Yetimler cenazelere sürekli gidiyor mu?

Ağzındaki koca lokmanın arasından yanındakinin sesini duydu:

- Haftada iki üç defa, ya da daha çok. Ne zaman çağırsalar gideriz, yönetim bunun karşılığında para alıyor, yoksa bize nasıl bakacaklar?? Ye, ye, pekmez sevmiyor musun yoksa? Canın çekmiyorsa ver payını, ver bana ver!!”³⁵³

Yetimlerin zengin cenazelerinde dua okuyarak, yetimhaneye para kazandırmaları gibi ahlâken kabul edilemeyecek bir durumun olağan bir hal alarak yetimlerce de kabul edilmiş olduğu görülür. Hayatın acımasız tarafını anne ve babasını kaybederek son derece ağır bir şekilde görmüş olan küçük bir çocuğun şefkat ve

³⁵¹ *Aynı eser*, s. 329.

³⁵² Semîra 'Azzâm, *Va Kışaş Uğrâ*, Dâru't-Talî'a li't- Tîbâ'a ve'n-Neşr, b.y.y., b.t.y.

³⁵³ *Aynı eser*, s. 11.

merhamet görmesi, hayatın yaşanacak yönlerinin gösterilmesi gerekirken, aksine, sürekli ölümün hatırlatılarak haftanın birkaç gününü bir cenaze başında dua ederek geçirmesini beklemek ancak zalimlikle bağdaştırılabilir:

“Ölümün korkutucu, sevimsiz ve çirkin olduğunu bugün öğrendi. Hayır, annesinin yüzü böyle değildi, neredeyse gülümseyecek kadar aşınaydı. Gözyaşlarını içmek için dudakları yarıp açılacak gibiydi. Annesi ne güzeldi, ölüsü bile!”³⁵⁴

Küçük çocuklar bir yandan hayatın soğuk bir yüzü olan ölümle her daim karşılaşır, bir yandan da sıcak bir yuvadan uzak acımasız ve merhametsiz yetimhane koşullarıyla yaşamak zorundadırlar:

“Nöbetçinin ışığı kapatıp yetimlere derhal yatmalarını emrettiği, bir fisiltının dahi düzenini bozmadığı, yirmiden fazla yatak alan salonun şeklini yutan karanlığa alışamadı.”³⁵⁵

Yetersiz bakım ise cabasıdır:

“Onları, yemekten sonra yıkanmışçasına silip süpürdükleri tabakları mutfağa taşırlarken gördü...”³⁵⁶

Farah’ın *Bâ’i ‘u’ş-Şuhuf*³⁵⁷ (Gazete Satıcısı) adlı hikâyesinde ise kendi halinde, zar zor geçimini sağlayan bir gazete satıcısı çocuğun, uğradığı haksızlık sonucunda bir başka gazeteci çocuğa zarar verdikten sonra kötü bir kişiye dönüşmesi ele alınır.

Çocuk, gazete satarak geçimini sağlamaya ve ekseriyetle hasta olan annesine bakmaya çalışmaktadır. Bir süre sonra sürekli müşterilerinin artık ondan gazete

---

³⁵⁴ Aynı eser, s. 8.

³⁵⁵ Aynı eser, s. 7-8.

³⁵⁶ Aynı eser, s. 9.

³⁵⁷ Necva Ka’vâr Farah, *‘Âbiru’s-Sebil*, Dâr Yuḥannî li’ṭ-Ṭiba’a ve’n-Neşr, Beyrut, 1954.

almadığını fark eder. Günlük kazancı kesilen, aç biilaç günlerini geçiren çocuk, sonunda başka bir meslektaşının hileyle müşterilerine gazete sattığını anlar; onunla yüzleşir, bu sırada annesine galiz küfürler ettiğini duyar ve hiddetlenerek ona vurur. Yere düşen diğer çocuk başını bir taşa vurur ve hastaneye kaldırılır. Gazete satıcısı çocuk ise karakola götürülür ve kırbaçlanır. Ardından bir heyet karşısına çıkartılır. Kendisine sorulan sorulara kayıtsız kalır, zira heyettekilerin gösterişli kıyafetleriyle açlık gibi kavramları anlayamayacaklarını düşünür. Islah edilmek ve bir meslek kazandırılmak üzere bir okula gönderilir. Ancak okuldaki öğretmenler dahi ona güvenilmez ve kavgacı bir çocuk gözüyle bakarlar. Bu davranışlardan sıkılıp bunalan çocuk bir hırsız, bir çete lideri olmak hayaliyle okuldan kaçır. İyi, dürüst ve çalışkan olmakla hayatta bir yere gelemeyeceği düşüncesindedir.

Çalışkan ve zavallı bir çocuğun karşılaştığı kötü olaylar ve muameleler nedeniyle olumsuz kişiliğe dönüşümü söz konusudur. Burada işaret edilen suçlu aslında toplumdur. Babası olmayan, sürekli hastalıklarla mücadele eden bir annesi olan bu henüz reşit olmamış çocuğun etrafında ne ona destek olacak, yardımına koşacak bir akrabası ne de komşusu vardır. Sahipsiz, kendi başına hayat yükünü taşımaya çalışırken patronu dahi ona en ufak bir acıma ya da merhamet hissi taşımamakta, karakolda karşılaştığı devletin üniformalı muhafızları da onu kırbaçlayarak fiziken ve ruhen yaralamaktadır. Ardından çıkartıldığı çocuk mahkemesindeki heyet de onu konuşturmak için yaptığı birkaç denemeden sonra yaralarının derinine inmeksiz onı bir okula göndermeyi yeğler. Gönderildiği okuldaki öğretmenler de önyargılıdır ve ona güvenilmez kişi, hatta bir hırsız muamelesi yaparlar. Dolayısıyla bu mazlum çocuğun elinden tutup ona yardım elini uzatacak hiç kimse olmaz. Hâlbuki düşkün bir anneye sahip yetim bir çocuğun komşuları, mahallelisi, emniyet güçleri ve toplumun temelini

inşa eden eğitim bireyleri olan öğretmenlerin daha hassas ve yapıcı bir şekilde davranmaları, ona şefkat göstermeleri beklenirdi. Ayrıca bir başka eleştiri de sinema sektörüne yöneltilir. Zira çocuk, kovboy filmleri başta olmak üzere sinemada başkahramanları yenilmez çete liderleri, hırsızlar ve soygunculardan oluşan filmleri seyrederek ve bu filmlerdeki kötü karakterlerin yaşadığı mutlu hayata özenerek, büyük bir çete lideri olma ve polisleri hayrete düşürme hayaliyle okuldan kaçır. Hâlbuki toplumun her kademesinde karşılaştığı ve esasen gençlerin yetişmesinde olumlu katkıları olması beklenen yetişkin bireylerin yönlendirmesiyle küçük bir çocuğun farklı hayallerin peşinde koşması mümkün olabilirdi.

Kokuşmuş, kirlenmiş düzeni ele alan bir başka hikâye ise el-Îrânî'nin *er-Raculu't-Ṭayyib*³⁵⁸ (İyi Adam) adlı öyküsüdür. Toplumun kendisinden farklı olanı dışlaması üzerine kurulu olan hikâye şöyledir:

İki arkadaş, bir kafede sohbet ederken teki bir insanın hangi raddeye kadar “iyi” kalabileceğini sorgulamak üzere bir hikâye anlatır: Bakır ustası Salih, kendi halinde, işinin ehli, iyi yürekli, gönlü zengin bir adamdır. O kadar iyi bir insandır ki sonunda etrafındaki bazı aşağılık insanlar bu durumu çekemeyip ona kumpas kurarlar. Gece kulübünde çalışan bir dansözünü ona musallat edip sonunda mahalleliyi toplayarak onları nahoş bir durumda yakalamışçasına iftira atarak insanların gözünde küçültürler. Bu iftiraya inanan mahalle sakinleri Salih’e kötü davranmaya başlar:

“-Belli ki olması gerektiğinden daha iyiydi. İyiliği insanların tahammül edebileceğinden fazlaydı. Biz insanlar beşeri acziyetimiz içerisinde mükemmel olan

---

³⁵⁸ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, *a.g.e.*

hatta mükemmele yakın olan şeyden bile nefret ederiz. Gözleri, ondan yayılan iyilik ışığına tahammül edemedi.

-Peki ne yaptılar, dedim.

-Onu kirlettiler, tek yaptıkları buydu, dedi.

-Kirlettiler mi?

-Evet, içlerinden biri olması için onu kirlettiler, göklerden inip kendi dünyalarına inmesi için. Anlıyor musun?”³⁵⁹

Bu duruma dayanamayan Salih, mahalleyi terk eder; ancak gittiği yerde “bu lanet” peşini bırakmaz ve sonunda sokaklarda bir ayyaş olarak yaşar:

“Bundan sonra ona ihanet ettiler, onu rezil ettiler, onu seven o günahsız çocuklara onu taşıttılar, çok dayanamadı, masum olduğuna, bazı alçak insanlarca tezgâhlanan bir iftira olduğuna inanmak istemediler, böylece semtten gitti, ancak laneti nereye gitse onu yakaladı/takip etti, bu sonu oldu”³⁶⁰

Ekonomik sıkıntı çeken bir çocuğun ekseninde dönen *Nâfiḥu’ d-Devâlib’*³⁶¹ (Lastik Pompacısı) zorlu yaşam koşullarının insanı nasıl birer suçluya dönüştürebileceği irdelenir:

Başkahraman anlatıcı sinemaya gider. Filmi beğenmediğinden erken çıkar. Bir çocuğun, sinemanın önüne park ettiği bisikletinin lastiğinin havasını indirdiğini görür. Suçüstü yakaladığı çocuk, yakınlardaki bir bisikletçide çalışmaktadır. Bu şekilde müşteri sayısını arttırarak para kazanmaktadır. Yakalandığında başkahramanın onu

---

³⁵⁹ *Aynı eser*, s. 428.

³⁶⁰ *Aynı eser*, s. 429.

³⁶¹ Semîra ‘Azzâm, *Eşyâ’ Şağîra*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982.

polise şikâyet etmesinden korkar. Ancak başkahraman, bu tarz işler yapmaktan vazgeçeceğine dair vereceği sözün karşılığında onu şikâyet etmeyeceğini söyler. Zira başkahraman:

“Doğrusu durumu polise haber vermek aklıma gelmedi. Barışsever biri olarak bu durumun polise gidecek kadar büyütülecek bir şey olduğunu düşünmüyorum. Sonra, ellerinde adamlarını meşgul edecek büyükler olmadığından küçüklerle uğraşan bunun gibi bir memlekette soruşturma hiç bitmez.”³⁶² şeklinde düşünmektedir. Yaşadığı ülkede yolunda gitmeyen durumlar olduğu açıktır. Anlaşılan o ki büyük suçluları kovalamaya gücü yetmeyen kolluk kuvvetleri, ufak tefek suçlar ve suçlularla gereğinden fazla meşgul olmaktadır.

Söz veren çocuk mahcupdur. Başkahramanın bisikletini tamir eder. Yoluna devam eden başkahraman, tamirci çocuk tarafından takip edildiğini fark eder. Bir yandan başkahramanın polise gitmeyeceğinden emin olmak istemiş, bir yandan da ona hikâyesini anlatmak ve kendisini ahlaksız olarak gören başkahramana karşı savunmak istemiştir. Başkahraman onu dinlemeye karar verir. Çocuk utanç içinde annesi, kız ve erkek kardeşleriyle yaşadığını, ailenin geçimini annesinin sağladığını, kendisinin de sabahtan akşama kadar bisikletçide çalışıp ancak birkaç kuruş kazanabildiğini, patronu gittikten sonra ise bir lokma uğruna bu yola başvurduğunu anlatır. Ne var ki başkahramanın onu affetmesinden sonra zaten rahatsız olduğu bu işten vazgeçeceğini gözyaşları içinde söyler:

“(...) Kafandan geçenleri tahmin edebiliyorum. Benim gibi birisine kızmakta haklısın beyim. Yaptığımın utanç verici olduğunu biliyorum... ancak...

---

³⁶² Aynı eser, s. 104.

- Ancak ne?

- Annem, kız ve erkek kardeşlerim var. Annemin dikişten, benim de lastik şişirmekten kazandığımız parayla geçiniyoruz. Birkaç kuruş kazanmak için akşam beşe kadar tamirhanede çalışıyorum, sonra ustam dükkânı bana bırakıp gidiyor. Bir lokma yemek yiyecek birkaç kuruş daha kazanabilmem için tek fırsatım bu. Gece okulunda emanet kavramı ve doğru ahlakla ilgili dersleri dinledikçe ne kadar da utaniyorum, ancak sabah olduğunda yine bu yola başvurmak zorunda kalıyorum. Dindar annem bile bu günlük kuruşların nereden geldiğini bilmiyor, bilseydi böyle bir kazancı kabul etmezdi. Şansımdan senin gibi iyi biri beni durdurdu, yoksa sonum çocuk ıslahevi olurdu. Ancak, ailemle sefil bir hayat yaşamayı seçtiğim takdirde sana bu rezilliği bırakacağıma dair söz verebilecek olmam da bir perişanlık değil mi?

Çocuk, gözyaşlarına boğulup sustu.”³⁶³

Daha önce başkahramandan lastiğini şişirme karşılığında aldığı parayı iade etmek ister. Başkahramansa bu iadeyi almak yerine cebindeki tüm parayı çıkartıp, dünyanın acımasız düzenine lanet ederek çocuğa verir.

Ekonomik sıkıntıların neden olduğu sosyal yaşamdaki bozulmaları ele alan bir başka öykü de Faraḥ’ın *es-Sâileyne*’dir³⁶⁴ (İki Dilenci). Dilenci bir çocuğun hayatını sorgulaması üzerine kurulu bu hikâye, insanın yetiştirilme şartlarını sorgulamadan, aslında istemediği bir hayat biçimini sürdürürken beklemediği bir dış etmenle özeleştirisini yapması ve kendi benliğini sorgulaması ele alınır.

---

³⁶³ Aynı eser, s. 106.

³⁶⁴ Necva Faraḥ, *Limen er-Rabî*’, Matba’atu’l-Ḥakîm, en-Nâşıra, 1963.

Dilenci çocuk, âdeti olduğu üzere dilendiği köşeye gider. Bir başka kız çocuk da oraya gelir. Aralarında geçen münakaşayla içinde birtakım sorgulamalara başlar:

“’Bana bak, seni bir daha burada görürsem hiç çekinmem döverim. Rızkımı engelliyorsun. Seni görürlerse kadın olduğun için bana sadaka vermez sana verirler. Kendine başka bir yer bul, bir sürü yer var.’

Kız dalga geçerek güldü. ‘Öyle mi dersin! Utan! Kendine delikanlı diyorsun ama dileniyorsun! Neyin eksik, enin mi boyun mu!’

Karşılık vermek istedi ve vurmak için ona yaklaştı. Ancak kız karşıya geçti. Neyim mi eksik diye söylenirken ona küfür etmeye başladı. Peki ya senin neyin eksik? Neden evlerde çalışmıyorsun da gece yarılarında kadar sokaklarda geziyorsun?’³⁶⁵

Ancak aralarında geçen bu diyalog üzerine dilenci çocuk kendini sorgulamaya başlar. Ailesi, bilhassa babasının onu dilencilğe alıştırmasını, babasının nasıl da acımasız bir adam olduğunu düşünür. Artık daha fazla başkalarına el açmaya devam edemeyeceğine karar verir. Babasının korkusundan eve de gidemez. Sabaha kadar sokaklarda dolaşır. Sabah olduğunda ise iş aramaya başlar. Esnaflara sorar. Ne var ki iş bulamaz, dahası, görünüşünden dolayı onu hakir görenler de olur:

“’Ertesi gün de iş aramaya devam etti. Ayakkabı tamircilerine, marangozlara, mağazalara ve seyyar satıcılara sordu, ancak hepsi de olumsuz cevap verdi. Bazıları, dış görünüşüne tuhaf tuhaf bakıyor, bazılarıysa düne kadar dilendiğini bildiklerinden ustalaştıktan sonra neden ilk mesleğini bıraktığını alay ederek soruyorlardı. O ise yüzünü acı ve üzüntüyle çevirip tek kelime etmeden yanlarından ayrılıyordu.”³⁶⁶

---

³⁶⁵ Aynı eser, s. 5.

³⁶⁶ Aynı eser, s. 8.

Kendine şerefli bir meslek edinmek için çabalayan bir insanın elinden tutmak yerine alayla, istihzayla umutlarını kırıp bir yana atan acımasız insanlar eleştirilir.

Ancak küçük dilenci, tüm umutları tükenmişken taş ocağında çalışan bir işçi onun taşocağında işe girmesini sağlar. Küçük dilenci zor, zahmetli ve oldukça yorucu bir işe başlamasına rağmen alın teriyle kazandığı tertemiz birkaç kuruşun mutluluğunu yaşar. Bir yandan çalışır bir yandan da sadaka verenlerin vicdanlarını dağlayan o güzel sesiyle şarkılar söylerken bir evin hizmetçisi sesini duyar ve onu görmek için evden çıkar. Hizmetçi kız, kendini sorgulayıp hayatına yeni bir yön vermesine neden olduğu birkaç gün önce tartıştığı dilenci kızdır. Birbirlerine uzaktan bakar ve her ikisi de yollarına, yaşamlarına birer meslek sahibi olarak devam ederler.

Yine aynı yazara ait olan ve daha önce de bahsi geçen *‘İndemâ ‘Âde’n-Neyrûz* adlı öyküde nişanlı genç bir erkeğin İkinci Dünya Savaşı sırasında Rusya ve İran’dan kovulan ve mülteci olarak köyüne yerleştirilen Polonyalı genç kızların cazibesine kapılması nedeniyle nişanlısı ile arasının bozulması ele alınır.

*el-Ğabas*³⁶⁷ (Meşale) adlı hikâyede ise varlıklı ancak kültürden yoksun bir tabaka ile kültürel zenginlikle hayatını yaşamaya çalışanlar arasındaki ayrılıklar eleştirel bir şekilde ele alınır.

Nayif, İngiltere’de mastırını yapıp memleketine döndükten sonra ailesinin isteği üzerine Muna adında bir kızla nişanlanır. Kız oldukça güzel ve zengindir. Nayif, Muna’yı tanıdıkça ondan hoşlanmadığını anlar. Muna zenginliği ile övünmeyi seven, hayattaki tek gayesi güzel elbiseler giyip kendisi gibi insanlarla vakit geçirmek olan, sanat ve kültürden yoksun bir kızdır. Nayif ise sanat ve kültüre değer veren eğitimli bir

---

³⁶⁷ Necva Ka’vâr Farah, *‘Âbiru’s-Sebil*, Dâr Yuḥannî li’ṭ-Ṭiba’a ve’n-Neşr, Beyrut, 1954.

gençtir. Yine bir parti sırasında Nayif'in dikkatini bir kız çeker. Köşede, sessiz sakın bir şekilde oturan kız piyanisttir. Nayif kızı görür görmez âşık olur. Ertesi gün nişanı bozar. Piyanist kızla yakınlık kurar. Ne var ki bir süre sonra kızın hastalığı ortaya çıkar ve tedavi olmak için Lübnan'a gider. Nayif zor zamanlar geçirir. Bir süre sonra arkasından o da Lübnan'a gider. Kısa bir zaman zarfında döner, sevdiği kız hayata veda etmiş, o da hayata küsmüştür.

Hikâyede bir nevi aristokrat tabaka ile orta tabakanın çatışması ele alınır. Naif, piyanist kız Vedi' ile nişanlısı Muna'nın verdiği davette tanışır. Muna ve arkadaşları, piyanist kızın ününü duyup onu partilerine davet ederler; ancak bir konuğa gösterilen ilgi ve alakayı ondan esirgerler. Piyanist kız, mütevazı elbiseleriyle görkemli salonun bir köşesinde şaşkınlık ve mahcubiyet içerisinde otururken Naif onu fark eder:

“Dostum, şu kendini aristokrat olarak tanımlayan sınıf inanılmaz zalim. Onu, muhteşem evlerine davet edip ardından bir köşede öylece bıraktılar. Konuşacak ne bir kişi bulabildi ne de onunla tanışmak isteyen biri oldu. Ona yaklaştım. Meğer ne güzel bir ruhu varmış. Vedi', evime döndüm, toplumumuzun resmi açık bir şekilde gözümde canlandı... işte, içinde yaşadığımız toplum bu. Hayatlarının baharını kızların bakışlarını avlamakla geçiren zengin gençler, mücevher ve kıyafetlerle ömürlerini geçiren genç kızlar. Toplumun duygusal sınıfıysa eskimiş giyeceklerle hayatlarını tamamlıyorlar.”³⁶⁸

Kurulan sisteme ayak uyduran, sistemi sorgulamayan insanların bulunduğu bir dünyada, düşünen, sorgulayan, eleştiren insanlar ile hayallerin ve çocukların yerinin

---

³⁶⁸ Aynı eser, s. 75-76.

olmayışı, Kenefânî'nin *el-Munzalik*³⁶⁹ (Ayakları Kayanlar) adlı hikâyesinde, Muhsin öğretmenin okulda başından geçen bir olay çerçevesinde ince bir dille işlenir.

Okulun açıldığı gün, Muhsin de ilk defa öğretmenlik yapacağı için heyecanlıdır. Derse girdiğinde bir öğrenci hikâye anlatmak istediğini söyler ve babasının hikâyesini anlatmaya başlar.

Babası bir ayakkabı tamircisidir. Dükkânı mukavvadan yapılmış derme çatma bir yapıdır. O kadar dardır ki sadece kendisi ve tamir malzemeleri sığmaktadır. Tamir için dükkâna gelen müşteriler kapıda beklemek zorundadırlar. Babasının tek gözü vardır. İri yarı bir adamın ayakkabısını tamir ederken çivi kayıp gözünü kör etmiştir. Ancak babası çalışmaya devam etmiştir. Dükkân, zengin bir adamın sarayının olduğu yamaçtadır. Fakat derme çatma barakadan ibaret olan dükkânın çatısında bitkiler yeşerdiğinden saraydan görülmemektedir, zengin adam da sarayından çıkmadığından babasının oradaki varlığını keşfedememiştir. Hizmetçilerse bedava ayakkabı tamirâtı karşılığında onu ele vermemektedirler. Mahir bir usta olduğundan müşterisi de çoktur. O yüzden gece gündüz demeden sürekli ayakkabı tamir eder ve bir yandan da karısına “*çocuklar yarın okula gidecekler*” dermiş.

Hikâyesini burada bitiren çocuk, arkadaşlarının ısrarı üzerine devam eder:

Bir ay kadar önce, zengin adam sarayının terasında oturup muz, portakal, ceviz yiyip kabuklarını aşağı atmış. Babası her zamanki gibi işine o kadar dalmış ki kapının bu yiyecek artıklarından dolayı açılmayacak hale geldiğini fark etmemiş. Hizmetçiler ise kabuk yığını yüzünden barakanın yerini bulamamışlar. Annesi, babasının

---

³⁶⁹ Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*

ayakkabıları yetiştirebilmek için hâlâ çalıştığını düşünüyormuş. Kendisi ise babasının öldüğünü...

Çocuk hikâyesini bitirdikten sonra müthiş bir alkış alır. Ardından, Muhsin öğretmen onu okul müdürüne götürmek üzere sınıftan çıkarır. Müdürün odasına doğru yürürken Muhsin öğretmen çocuğa babasının gerçekten öldüğünü düşünmediğini sorar. Bunun üzerine çocuk, aslında babasının öldüğünü sanmadığını, sadece hikâyeyi bitirmek için öyle söylediğini, yazın çıkacak olan güneşin kabukları çürüttükten sonra babasının barakadan çıkabileceğini ve geri geleceğine inandığını söyler.

Müdürün odasına vardıklarında Muhsin Öğretmen küçük çocuğu müdüre tanıtır:

*“Sınıfımda dahi bir çocuk var, mükemmel olduğunu düşünüyorum, babasının hikâyesini anlatmasına müsaade edin.”*³⁷⁰

Bunun üzerine çocuk hikâyeyi anlatır. Babasının dükkânı küçüktür, ancak mahir bir ustadır. Şöhreti dükkâna bakan sarayın sahibine kadar ulaşmıştır. Bütün ayakkabılarını tamir ettirmeye göndermiş, hizmetçiler iki gün boyunca ayakkabıları durmaksızın dükkâna taşımışlardır. Hepsini dükkâna taşıdıklarında babası ayakkabı yığınının altında kalarak boğulmuştur.

Bu hikâyeyi duyan müdür çocuğun deli olduğunu ve başka bir okula gönderilmesi gerektiğini söyler. Bunun üzerine çocuk:

*“-Ancak ben deli değilim. Saraya gidip zengin adamın ayakkabısının altına bakın, babamın etinin parçalarını göreceksiniz, hatta ayakkabısının birinde gözünü ve burnunu da bulabilirsiniz. Gidin oraya...”*³⁷¹der.

Müdür, çocuğun deli olduğunu yineler. Bunun üzerine Muhsin öğretmen, çocuğun deli olmadığını, bizzat kendisinin de ayakkabısını çocuğun babasına tamir ettirdiğini, bir sonraki gidişinde ölmüş olduğunu duyduğunu söyler. Meraklanan müdür nasıl öldüğünü sorar. Muhsin öğretmen, eski bir ayakkabıyı tamir ederken, sağlam olması için pek çok çivi çaktığını, parmaklarını da tezgâha fark etmeden çakmış olduğunu, geçenlerin yardım tekliflerini reddedip orada tezgâha yapışık kalarak öldüğünü söyler. Müdür bir taraftan onlara bakarken bir yandan da işini yapmaya devam eder.

Okul müdürünün, çocuğun sistemi eleştiren hikâyelerini küçük bir çocuğa göre olağanüstü bir şekilde anlatmasına rağmen onu deli olarak nitelemesi yönetici olması

---

³⁷⁰ Aynı eser, s. 475.

³⁷¹ Aynı eser, s. 476.

münasebetiyledir. Zira o, hayatını bu sistem içinde yürütür. Düşünen, eleştiren bir nesle ihtiyacı yoktur. Bir takım meselelere kafa yoran insanları sindirebilmek içinse deli yaftası vurarak ve onu başka bir okula göndermeyi seçerek kurtulmak, yok saymak ister. Ancak, Muhsin Öğretmen küçük çocuğun hikâyesine benzer, onu destekleyici bir hikâye anlattığında bu sefer müdür sessizce geri adım atar. Böylece bir olmanın, birlikte mücadele etmenin önemi vurgulanır.

Erdem, dürüstlük, hayâ gibi kavramların üzerine kurulu bir hikâye de Farah'ın *Eyyu's-Sebileyn*³⁷² (Hangi Yol?) öyküsüdür.

Genç adam, üniversiteden mezun olduktan sonra bir devlet dairesinde işe başlar. Aldığı rüşvet teklifleri, kayırma talepleri ve üst düzey yetkililerin beklediği taltifi yerine getirmeyi reddeden genç adam, ailesine dairede yaşadığı ve aklının almadığı çirkinlikleri anlattığında babasından beklemediği bir tepki görür:

“Eve dönüp babasına olanları anlattı, babasıysa birden dövünüp ona ‘seni gidi saf budala... tüm insan ilişkilerinin rüşvetle yürüdüğünü bilmiyor musun? ... toplumda bir yer edinmenin, servet ve başarının tek yolu bu.’ diye bağırdı.

*Babasına gözlerini dikti... küçükken ona doğruluk ve sadakati öğreten babasına. Ahh... şimdi anladı, doğruluk ve sadakat çocuk masallarını süslemek içindi, gerçek hayata uyarlamak için değildi.”*³⁷³

Genç adam şaşkındır, ailesinin onu yetiştirirken, hocalarının ise eğitirken öğrettikleri güzel ahlak, gerçek dünyada yerini bulamayan bir ideolojiden ibarettir.

---

³⁷² Necva Ka'vâr Farah, *Âbiru's-Sebil*, Dâr Yuḥannî li't-Ṭiba'a ve'n-Neşr, Beyrut, 1954.

³⁷³ *Aynı eser*, s.17.

*“Cahiliye Şiirinin güzelliğini, tarih felsefesini, insan gelişimini, güzellik, iyilik, adalet ve özgürlüğü tutkulu ve incelikle anlatan hocalarını hatırlıyordu.”*³⁷⁴

Genç adamın şaşkınlığı, yaşadığı her an ve olayda daha da büyür. Anne ve babasının, iş yerinden makam sahibi bir kişinin kızıyla birlikte evlerine konuk olmalarının ardından genç kızla ilgilenmesi için zorlamaları, onun için bir yıkım halini alır:

“Misafirler gittikten sonra annesinin babasına söylediklerini duydu:

*(...) Onunla evlenmesine gerek yok, istediğini alana kadar kızın babasına böyle bir niyeti varmış gibi gözüксе yeterdi. Üniversite diploması olmayan ve oğlumıza yaptığımız masrafin çeyreğini bile harcatmamış komşunun oğlu ondan daha yüksek bir mevkide mi olsun, anasının başı bana küfreder gibi dik mi dursun?”*³⁷⁵

Israrlara rağmen genç adam ne rüşvet kabul eder ne de üstünün kızıyla evlenir. Sonunda işini savsakladığı gerekçesiyle işyerinde sıkıntıya düşer ve istifa eder.

Ailesi bu hareketini onaylamaz. Ancak o, o zamana kadar öğrendiği erdemli yaşamı para ve makama kurban edemeyeceğini, doğruluk ve dürüstlüğünden ödün veremeyeceğini düşünerek ailesini dinlemez.

Bir öğretmenlik işi bulur. Bu defa da eski kafalı, yeniliklere kapalı yobaz bir müdürle çalışmak zorunda kalır:

“Okulun müdürü 1918 mezunlarındandı. 1918 yılında mezun olup yılların kazandırdığı deneyim ve idraki dikkate alanlar varken okulun müdürü gibi zamana ve çağa boyun eğmeyi reddedenler de vardı. Mezun olurken sahip olduğu bilgiye tek bir

---

³⁷⁴ Aynı eser, s.16.

³⁷⁵ Aynı eser, s. 17-18.

harf eklememişti; sadece gurur, ahmaklık ve özgüveni vardı ki bu da tiksinti ve alaya neden oluyordu.”³⁷⁶

Daha fazla dayanamayarak oradan da istifa eder.

Abbasi Dönemi hakkında bir kitap yazmaya karar verir. Yayınlanan kitap, eleştirmenlerce beğenilse de okur tarafından ilgi görmez. Genç adam yine hayal kırıklığı yaşar. Bir yandan da anne-babası, onun bu gidişatını beğenmediklerini kırıncı sözlerle dile getirirler.

Genç adamın kafası karışıktır, ailesinin söylediği ve diğer insanların yaptığı gibi rüşvet alıp, adam kayırıp hayatına devam mı etmeliydi yoksa doğru bildiği erdemli yolda mı yürümeliydi?

“Hangi tarafa bakmalıydı? Hayatında hangi yolda ilerlemeliydi? Babasının istediği gibi mi? Dairedeki memurlar ya da okul müdürününki gibi mi? Veya üniversitede o uzun ağacın altında otururken yapmayı düşündüklerinden mi vazgeçmeliydi? İsyanın yakıtı ihtiyacı vardı.

Hayaletler mi melekler mi?

*Hangi yol? Hangi yön? Ne tarafa yönelse?”*³⁷⁷

Kafası karışan genç adam kendi kendisiyle bir mücadeleye girer. Ancak sonunda tüm engellere rağmen doğrunun, dürüstlüğün yolunda ilerlemeye karar verir:

“Tehlikenin eşiğinde olsa bile tana, aydınlığa doğru sapmadan dümdüz yürümeye başladı.

---

³⁷⁶ Aynı eser, s. 19.

³⁷⁷ Aynı eser, s. 24.

Onu koruyup gözeten rahmetin meleklerinden bir filoymuşçasına tanın parıldayan bulutları onunla yürüyordu.”³⁷⁸

Başkahraman, doğduğundan beri ailesi tarafından dürüstlük ve ahlaklı olma konusunda eğitilmiş, okul hayatı boyunca hocalarından da aynı minvalde nasihatler dinlemiş bir genç adamdır. Ne var ki okuldan sonra gerçek hayat olarak tabir edilen çalışma hayatına başladığında gerçeğin çok farklı olduğunu görür. Zira adam kayırmacılık, rüşvet, iltimas almış başını yürümüştür. Ailesine durumu anlattığında da onu ahlaklı olmak üzere yetiştiren anne babasının dahi toplumda bir yer edinmenin, mal mülk sahibi olmanın yolunun bunlar olduğunu kabul ettiklerini, dahası onun da bu çarkın içine girmesi gerektiğini söylerler. Genç adam yıkılır. İş değişikliğine gider ancak her alanın kendine göre bir sıkıntısı vardır. Bu kokuşmuşluk içerisinde kafası karışan genç adam ne pahasına olursa olsun doğru bildiği yoldan, erdemden vazgeçmemeye karar verir.

Çıkarları uğruna olayları şekillendiren, dürüst, doğruları söylemekten vazgeçmeyen insanların toplumda yer edinmekte zorlanması ekseninde dönen bir başka hikâye de yine ‘Azzâm’a ait *Ṭayru’r-Rûḥ fi Şehrebân*’dir³⁷⁹ (Şehreban Şehrindeki Anka Kuşu).

Radi, Osmanlı Ordusunun saflarında savaşmak üzere Kafkaslara gider. Ailesi, yıllarca ondan haber alamadığından öldüğünü düşünür. Ancak bir gün ansızın çıkagelir. Anılarını anlatan Radi, orada ömründe ilk defa gördüğü tren, araba ve uçaktan bahseder. Herkes onun delirdiğini ya da içine cin kaçtığını sanır. Köyün ‘şeyhi’ onu tedavi etmek için adamlarına dövdürür. Radi anlattıklarında ısrarcı davranınca onu öldüresiye

---

³⁷⁸ *Aynı eser*, s. 25.

³⁷⁹ Semîra ‘Azzâm, *es-Sâ’a ve l-İnsân*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982.

dönerler. Böylece evinden sözde tedavi edilmek üzere götürülen Radi'nin cesedi geri gelir. Aradan bir hafta geçer ve Şehreban³⁸⁰ İngiliz işgaline uğrar. Ordu tren, araba ve uçak kullanmaktadır. Radi'nin haklı olduğunu geç de olsa anlayan köyün ahalisi, alışlagelmiş davranış veya sözlerin dışına çıkanları sûrelerle ve dayakla iyileştirebileceğini düşünen köyün sözde dinî lideri ve yandaşlarının üzerine yürürler:

“Başımızı yavaşça kaldırdığımızda cehennemden gelen o çığlık hâlâ kulağımızda çınliyordu. Korkuyla gökyüzüne baktık. Masmavi ve parlaktı, güneş parıltıyordu, bulutlardan eser yoktu. Birbirimize korkmuş gözlerle bakarken bakışlarımızı indirip morarmış dudaklarımızı yaladık. Yarılmış ayaklarımız çukurlaşan çamurda karardı. Sanki yaptığımız herhangi bir hareketle o çığlığı coşturuyorduk...

Sonunda Abbas boğazını temizledi, sesi kızıl sessizlikte çok ihtişamlıydı.

‘Noldu da sustunuz? O, ‘Anka kuşundan daha büyük, sesi şehri heyecanlandırıyor diye ölmeden önce söyledi, ölürken de söyledi, söylerken de öldü’.”³⁸¹

Hikâyede, dini keyfince kullanarak insanlar üstünde bir üstünlük, bir güç kuran şeyh ve düzenine karşı, düşman tarafından öldürülemeyen bir gencin kendi hemşehrileri tarafından alışılan düzeni değiştireceği korkusuyla öldürülmesi üzerinden eleştiri yapılır.

Toplumsal sorunların önemli kaynağından biri de fakirliktir. Dönemin hikâyelerinin önemli bir bölümünde fakirlik bir biçimde ele alınır. Bir bölümüne çeşitli vesilelerle daha önce değinilmiş olan bu tür hikâyelere Semîra ‘Azzâm’a ait *Benku’-d-*

---

³⁸⁰ Irak’ın bugün el-Mikdadiye olarak anılan şehirdir.

³⁸¹ Semîra ‘Azzâm, *es-Sâ‘a ve ‘l-İnsân*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982, s. 55-56.

Dem³⁸² (Kan Bankası) adlı hikâyede örnek olarak verilebilir. Öyküde, Nimet adında fakir bir kızın içine düştüğü açmaz ele alınır.

Nimet, fakir bir ailenin çocukluktan genç kızlığa adım atmış, buna paralel olarak fizyolojik olarak gelişmeye başlamış bir kızıdır. Kendisine alınacak yeni bir elbisenin ailesinin bir haftalık yiyecek parasına mal olacağını farkında olduğundan, komşusunun yaptığı gibi kanını elli lira karşılığında kan bankasına satmaya karar verir. Ancak, yaşının küçük olması dolayısıyla reddedilir. Bir yandan iğnelerden kurtulduğu için sevinirken diğer yandan göğüslerinin büyümesi neticesinde yırtılmaya başlayan elbisesini düşünerek üzülür.

Bu hikâyede genç kızlığa adım atan küçük bir kızın, fiziksel değişimi sonucu yırtılmaya başlayan elbisesinin yerine yenisini almak için fakir olan ailesine yük olmak istememesi, elbise parasını ancak büyüklerin izleyeceği bir yolla tedarik etmeye kalkışması ele alınır.

Hikâyede yer alan önemli bir ayrıntı da, kanını satan kadın komşunun, kanına biçilen fiyatın erkeklerle aynı olduğunu söylediğinde kızın yaşadığı şaşkınlıktır. Toplumda kadın - erkek eşitliğinden bahsedilemeyeceği genç kızın yaşadığı şaşkınlık üzerinden alaycı bir yolla gösterilir. Zira bu küçük kız bir erkeğin kanının bir kadınınkinden daha kıymetli olması gerektiğini düşünmektedir ve bu düşüncesinde muhtemelen yalnız değildir:

*“Acaba komşusu onunla dalga mı geçmişti kızların kanının da erkeklerinkiyle aynı paraya satın aldıklarını söylerken...”*³⁸³

---

³⁸² Semîra ‘Azzâm, *Va Kışâş Uḥrâ*, Dâru’ṭ-Ṭalî‘a li’ṭ- Ṭibâ‘a ve’n-Neşr, b.y.y., b.t.y.

³⁸³ *Aynı eser*, s. 68.

Bozuk ekonomik şartların ele alındığı bir başka hikâye olan Maḥmūd Seyfuddîn el-Îrânî'nin *Ḥizâuhu'l-Cedîd*'de³⁸⁴ (Yeni Ayakkabısı) sokaklarda gazete satarak yaşayan Atıyavi adında bir erkeğin alın terini sömüren işvereni ile yeni bir ayakkabı sahibi olabilmek için kurduğu düşler bazında ele alınırken, *Zenci fî Parîs*³⁸⁵ (Paris'te Bir Siyahi) adlı hikâyesinde ise çocuklarını, karısını, ülkesini terk ederek para kazanma hayaliyle Batının-Fransa'nın büyüüne kapılan bir siyahînin bir süre sonra mahvolup sokaklarda dilenmek durumunda kalması anlatılır:

*“Bu değil mi hikâyenin başlangıcı? Afrika'dan Paris'e, aydınlıktan karanlığa, parlak ışıklara rağmen. Neden o parlak ışıkların seni öldürdüğünü itiraf etmiyorsun?”*³⁸⁶

Semîra 'Azzâm'ın *Şabiyyu'l-Kevâ*³⁸⁷ (Ütücü Çocuk) adlı hikâyesi ise ütücüde çalışan fakir, küçük bir çocuğun usta olmaya heveslenmesi ekseninde döner.

Ütücü çırağı fakir çocuğun teslimat yapmak üzere gittiği bir evin hizmetçisini yemek artıklarını dökerken gördüğünde yaşananlar şu şekilde anlatılır:

“...evin hizmetçisine, tabakta arta kalan pirinci çöp tenekesine dökmek üzereyken merdivende rastladı.

Hizmetçinin büyük bir tabak yemeği ziyan ettiğini gören Rızk dehşete düştü, garip garip hizmetçiye baktı. Hizmetçi, canının yemek istediğini hissedince yemek isteyip istemediğini sordu. Aç olduğundan kabul etmeye utanmadı. Yedi. Hele ki hizmetçi, içinde kuru fasulye tanelerinin yüzdüğü et suyundan arta kalanı da

---

³⁸⁴ Maḥmūd Seyfuddîn el-Îrânî, a.g.e.

³⁸⁵ Aynı eser, s. 471.

³⁸⁶ Aynı eser, s. 472.

³⁸⁷ Semîra 'Azzâm, *Va Kısaş Uḥrâ*, Dâru't-Ṭalî'a li't- Ṭibâ'a ve'n-Neşr, b.y.y., b.t.y.

getirdiğinde pilav iyice hoşuna gitti. Yerken de en son ne zaman pilav yediğini hatırlamaya çalıştı.”³⁸⁸

Çıkarları uğruna gencecik hayatları rahatlıkla soldurabilen ve çarpıklaşmış ahlak zihniyetine sahip bir tabakanın ele alındığı ‘Azzâm’a ait *Mu'ehhelât*³⁸⁹ (Yetenekler) adlı hikâyede, yeni mezun bir estetik cerrah, tecrübe edinmek adına herhangi bir ücret talep etmeden evvelden beri sokakta gördüğü bedensel engelli bir dilenci çocuğu ameliyat etmek ister. Ailesine danışacağını söyleyen dilenci çocuk bir daha geri gelmez. Cerrah bir süre sonra dilenci çocuğu görüp gelmeyişinin nedenini sorar ve aldığı cevap karşısında hayrete düşer: Ailesi engelli haliyle daha çok para topladığı için ameliyat olmasını istememiştir!

Dilenci çocuğun babasına, cerrahın elini maddi bir karşılık beklemeden ameliyat etmek istediğini söylediğinde baba ile üvey annenin verdiği tepkiyi içeren cerrah ile dilenci çocuğun diyalogu şöyledir:

“-Neden yüzünü bir daha görmedim... Babana sordun mu?

- Evet.

-Peki, ne dedi?

-Beni dövdü efendim, ben de ona söylediğim için üzüldüm.

-Neden dövdü ki?

- Zamanımı boşa harcadığım için...

-İyi de ona tek kuruş harcamadan elini iyileştireceğimi söyledin mi?

---

³⁸⁸ *Aynı eser*, s. 183.

³⁸⁹ *Aynı eser*, s. 105.

-Söyledim, iyi bir insan olduğunu ve bana iki lira verdiğini de söyledim.

-eee...

-İki lirayı alıp kemerine ilâştirip karısına ‘sefil, güzelliğini düşünmeye başladı’ dedi.

Karısıysa kulağını büküp ‘doktora onu omzundan kesmesini söyle ey eşek, şu elin olmasa iyilikseverlerden tek bir kuruş alabileceğini mi sanıyordun? İki eli olan kardeşlerinin hep beraber senin bir günde kazandığının yarısını toplayamadıklarını görmüyor musun?’

Yararı yok efendim, ya beni kendi halime bırak ya yemek yiyecek iki lira ver bana!”³⁹⁰

Diğer taraftan, doktorun“- Ömür boyu dilenci olarak kalmak istemezsin herhalde? Marangoz, demirci, terzi ya da başka bir şey olmak istemez misin?” biçimindeki sorusuna çocuğun verdiği cevapla belli bir kültür seviyesine sahip insanların değişmeyecek olmalarına dair bir gönderme içerir:

- Elim yanmadan önce de dileniyordum...”³⁹¹

Hayatın acımasız yüzünü ve toplumda bulunan sınıf farkını, sokak satıcısı küçük bir kızın hayatında ilk defa tahterevallî gördüğünde yaşadığı heyecan noktasında ele alan *Ṭâli‘an Nâzilen*³⁹² (Tahterevallî) adlı hikâye de ‘Azzâm’a aittir:

“Hala vitrinin önündeydi. Sonra küçük bir kızı elinden çekîştirerek dükkâna giren bir adam gördüm. Çok kısa bir sürenin ardından satıcının elini vitrinden

---

³⁹⁰ Aynı eser, s. 114.

³⁹¹ Aynı eser, s. 111.

³⁹² Aynı eser, s. 191.

tahterevalliyi alırken gördüm. Adamın hiç düşünmeden para harcayanlardan -ki onlar ömür boyu bir gün bile hesap kitap yapmazlar- olduğuna karar verdim.

Doğru tahmin etmişim ki az sonra arkasından zıplayarak gelen küçük kıızıyla adam ve arkalarında paketlenmiş oyuncacı taşıyan tezgâhtar çıktı.

Yüsra'ya gelince, onları hayretler içerisinde kalabalığın arasında kaybolana kadar izledi. Ve gözünde dolu dolu yaşlarla bana:

“Aldılar, o şeytan satın aldı onu, onu bana bir gün daha bıraksaydı... Amcamın kızını görmesi için çağıracaktım.” dedi.

Söyleyecek bir şey bulmaya çalışırken Yüsra'ya baktım ama beni beklemedi. Kutusunu alıp kırılgan bir sesle mallarını satmaya gitti.”³⁹³

Küçük bir çocuğun binemediği, sadece izlemekten bile mutluluk duyduğu bir oyuncak yüzünden dayak yemesi ise cabasıdır:

“Manzara onu cezp etti ve böylece satış yapamadı. Akşam abisi gelene kadar, sadece birkaç kutu sattığını fark etmedi. Abisini, onu kulağından çekerek götürürken gördüm. Duyamadığım bir şeyler geveliyordu. Sonra gözden kayboldular. Bense bu kadar kaba bir muameleye maruz kaldığı için üzüliyordum.

Sabah beni selamlamaya geldiğinde dayak yiyip yemediğini sordum. “Evet, biraz” dedi. “Ancak ne önemi var? İnsanlar dün hiç sakız istemediler, zorla mı satayım?”³⁹⁴

---

³⁹³ Aynı eser, s. 196.

³⁹⁴ Aynı eser, s. 195.

Yine aynı yazara ait olan *Bâ'i 'u's-Şuḥuf*³⁹⁵ (Gazete Satıcısı) adlı öyküde de gazete satıcısı bir çocuğun iki kuruş kazanabilmek için sonunda bir otobüsün altında ezilerek can vermesi ele alınır.

Değişen ekonomi, bilim, teknoloji, eğitim düzeyi ve fiziksel çevre gibi farklı etmenler, bireyin şekillenmesinde bazen olumlu bazen de olumsuz yönde etkili olabilmektedir. Birey, olumsuz değişimi, yaşadığı topluma yabancılaşma, çevresinde olan bitene boş vermişlik, umursamazlık, kendini dış faktörlere kapatma, kendi kurduğu yaşam çerçevesinin dışına çıkmama gibi birtakım davranışlarla gösterebilir. Bu minvalde yazılan ve bireyin toplumsal olaylara yaklaşımını ele alan Kenefânî'nin *'Aşratu Emtârin Fakat*³⁹⁶ (Sadece On Metre) adlı öyküsünde küçük bir çocuğun kaçırılma anına tanık olan kahraman, bu olayı engellemekle dünyayı değiştirmeyeceğini /düzeltmeyeceğini düşünerek herhangi bir müdahalede bulunmadan geçip gider.

*'Azzâm ise Esbâb Cedide*³⁹⁷ (Yeni Nedenler) adlı öyküsünde insanların gazetelerde veya televizyonlarda okuyup duydukları trajik olaylara karşı duyarsızlaşmalarını ele alınır. Başkahraman, gazetede genç bir adamın çatıda televizyon alıcısının montajını yaparken düştüğüne dair bir haber okur; ancak üstünde durmaz. Evde erkek kardeşinin üzüntüyle bu haberi okuduğunu öğrenen başkahraman, çatıdan düşüp ölen genç adamın daha önce erkek kardeşinin yanında çırak olarak çalışan Ahmet olduğunu öğrenir. Bu kadar trajik bir olaya sadece ölen kişinin eski bir tanıdığı olduğunu öğrendiğinde üzülmesi, bireyin çevresine karşı duyarsızlığı ve

---

³⁹⁵ Semîra 'Azzâm, *Eşyâ' Şağîra*, Daru'l-'Avde, Beyrut, 1982.

³⁹⁶ Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*

³⁹⁷ Semîra 'Azzâm, *es-Sâ'a ve'l-İnsân*, Daru'l-'Avde, Beyrut, 1982.

umursamazlığının bir örneğidir. Yine aynı yazarın *Hattael- 'Uyûnu' z-Zucâc... Tunda*³⁹⁸ (Cam Gözlerin Çağrısı) adlı öyküsü, bireylerin olayların merkezinde olmadıkları sürece çevrelerinde akıp giden ahlak dışı olaylara tepkisiz kalmaları ekseninde döner.

Başkahramanın gazete bayisinden müşterisi olan bir adam, her gün ölüm ilanlarını tarayarak cenazelere gidip ağıtlar yakmakta, karşılığında da para almaktadır. Bir gün başkahramanın amcası vefat eder ve cenaze evinde ağlayıcıyı görür, sinirlenir. Ağlayıcı onu fark ettiğinde yüzüne yerleştirdiği her zamanki sahte ifadeyi siler, başsağlığı diler ve evden çıkar. Başkahraman yıllarca bu şekilde para kazandığını bildiği ağlayıcı ile iş ve arkadaşlık ilişkilerini sürdürmüş olmasına rağmen, söz konusu kendi cenazesi olduğunda umursamaz tavrını bir yana bırakarak onu kınar, hatta ondan tiksindir.

1.4.2. Filistin'e Dönük Sistem Eleştirisi

Filistin'de, bilhassa Osmanlı hâkimiyetinin bitişiyle yaşanan siyasi kaostan ardından Filistin'in işgal edilerek parçalanmasının, Filistin kısa hikâyesine idari bozukluk, toplumsal iç çatışma ve menfaat çatışmaları şeklinde yansması elbette kaçınılmaz olur. Filistin'in işgaline giden süreçte ve işgalin devamındaki dönemde gerek Filistin'de işgal edilen topraklarda yaşamını sürdürenler olsun gerekse işgal nedeniyle başka bir ülkeye iltica etmek zorunda kalanlar olsun mültecilerin parçalanmış hayatlarına, ekonomik çöküntülerine, bireysel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasına, mültecilerin yaşam kalitelerinin düşürülmesi suretiyle pasifize edilmeye çalışılmalarına basiretsiz yöneticilerin, erki elinde bulunduranların bunu bir hegemonya aracı olarak

---

³⁹⁸ Semîra 'Azzâm, *el- 'Îdu mine 'n-Nâfîzati 'l- Ġarbiyye*, Daru'l-'Avde, Beyrut, 1971.

kullanmaları ve vatanına ihanet eden birtakım insanların neden olduğu fikri etrafında dönen konuların bu dönem Filistin Kısa hikâyesinde ele alındığı görülür. Bu öyküler bir nevi öz eleştiri ve bir iç hesaplaşma olarak da karşımıza çıkarlar. Bu tip konuları ele alan hikâyelerden biri Mahmud Seyduddin el-Îrânî'nin *Cerîmetu Kâtîl*³⁹⁹ (Cinayet) adlı öyküsüdür. Ülkesinin içinde bulunduğu kaotik ortama üzülen bir gencin iç devinimleri şu şekilde ifade edilir:

*“Bu resim ne zaman gözünün önüne gelse, esmer gencin midesi bulanır gibi olurdu, yorgun hisseder sonra bir an kendine gelir ve sorgulamaya başlardı: ya ülkemin dramı? Oyalanıyormuşuz gibi geliyor bana... verimli topraklarımızın çektiğini, büzüştüğünü ve bir taraftan ufaldığını diğer taraftan uzayıp yayıldığını görmüyorlar mı? Sanki yılmayan bir el etrafını kesip parsellerini daraltıyor başkasının hesabına... hatta karaltı ve gölgesini onlara doğru uzatıyor, karaltı ve gölge her zaman ona memleketinin portakalını hatırlatır, var mı böyle meyve taşıyan ya da etrafına böyle gölge veren onun gibi başka bir ağaç. Bununla birlikte gazeteler bir felakete karşı uyarıyorlar, yarın öbür gün portakal toprak fiyatıyla satılır ihraç edildiği memlekette... sonra kendi kendine fısıldar: Doğru söylüyorlar, portakal ticareti bir macera hatta kumar, o kumarı oynarsın ardından gece hangi tarafına yatacağını bilemezsin: kazanç mı kayıp mı, kayıp mı kazanç mı... makine seni de yutuverecek Charles, dikkatli olman işine yaramayacak, makine tüm dünyayı yutuverecek, dikkatli olmak işine yaramayacak.”*⁴⁰⁰

---

³⁹⁹ Maḥmūd Seyfuddīn el-Îrânî, a.g.e.

⁴⁰⁰ Aynı eser, s. 305.

Charlie Chaplin'in *Modern Zamanlar*⁴⁰¹ adlı filmine göndermeler bulunur.

Filmde, kapitalizme karşı bir duruş vardır ve burada yazar, filmin başrol oyuncusuna hitaben *“makine seni de yutuvorecek Charles, dikkatli olman işine yaramayacak, makine tüm dünyayı yutuvorecek, dikkatli olmak onun da işine yaramayacak.”* söylediği bu sakındırmalar mevcut düzene karşıdır. Yapılan bu eleştiride kapitalizmin bir makineye, düzenin bir parçası olmayanlar da tıpkı otomatik yemek yedirme makinesinin dişleri arasında ezilenlere benzetir.

Diğer taraftan hikâyenin girişinde *“dünyanın bir başka tarafında bir diktatörün yıldızı yükselmekteydi, hatta bir diktatör burada bir diğeri de orada, bir tanesi iştaha gelip konuştukça bir topa çıkıp öfkelenip köpürürdü, diğeri de on binleri topluyordu. Kürsüye çıkar uzaklara çok uzaklara bakardı.”*⁴⁰² şeklindeki ifadeler başkahramanının sadece kendi ülke düzenini değil aynı zamanda dünya düzenine karşı olan bir serzenişi bulunur:

*“O filmde makineyle savaşı canlandırıyor, makine her şeyi yutuyordu, makine merhamet göstermiyor, makinenin bir parçası olman gerekiyor Charles, bir demir parçası, bir vida ya da bir kalkan, hatta bir tornavida büyük vidaları sıkılaştıran, önemli olan o dev makinenin bir parçası olman, aksi halde seni de yutuverir, dişlerinin arasında seni de ezer.”*⁴⁰³

---

⁴⁰¹ Filmin konusu kısaca şöyledir: Charlot bir fabrikada montaj hattında vida sıkma işinde çalışan bir işçidir. Yoğun çalışma temposuna ayak uyduramayan Charlot, otomatik yemek yedirme makinesinde kobay olarak kullanıldığı bir bölüme geçer. Ancak, bir takım olaylar sonucu akıl sağlığını yitirdiğine kanaat getirilerek akıl hastanesine yatırılır. Buradan çıktıktan sonra tesadüfen elinde salladığı kırmızı bir bayraktan dolayı komünist sanılarak bu defa da hapisaneye gönderilir. Toplu bir firarı engelleyen Charlot, serbest bırakılır. Sokakta, babası grev sırasında öldürülen bir genç kızla tanışır ve onu bir nevi himayesine alır. Bir süre sonra yetimhane yetkilileri kızı geri alabilmek için peşlerine düştüklerinden kaçmak zorunda kalırlar. Filmin sonunda genç kızın "Bunca zahmete değer mi?" sorusuna Charlot, ünlü repliğiyle cevap verir: 'Gülümse, umudunu kaybetme, başaracağız.'

⁴⁰² Maḥmūd Seyfuddīn el-İrânî, *a.g.e.*, s. 303.

⁴⁰³ *Aynı eser*, s. 303.

Bireyin yaşadığı düşünce karmaşası hikâye boyunca devam eder:

“Bu kadar çok düşününce esmer delikanlı kendini bir dar boğazda buldu, başını bildiği ancak sonunu bilmediği hatta sonunun şüphesiz tıkalı olduğu bir yolda buldu kendini, hiçbir şekilde kaçışın olmadığı bir yol, sonunda neslinin gerçekten mutsuz olduğunu düşünüyordu. Çalışması istenmeyen bir nesil, sadece seyirci olarak kalması istenilen bir nesil...”⁴⁰⁴

Kahramanın, ülkesinin kaderi ile dünyanın kaderinin paralel olduğunu düşünürken, zihninde beliren pek çok soruya yine soruyla cevaplandırırken *“Peki cevap nereden gelecek? Dışarıdan mı? Olaylardan mı? Kendi içinden mi? Düşüncelerinden mi? Bu tam bir şaşkınlık değil mi?”⁴⁰⁵* diye düşünmesi, onun memleketinin içinde bulunduğu karışıklığın çözümü hakkında dahi herhangi bir fikre sahip olmadığı anlamına gelir.

Bir başka sistem eleştirisi de yine el-Îrânî'nin *Kayd Len Yeteḥattam*⁴⁰⁶ (Kırılmayacak Zincir) adlı hikâyesinde göze çarpar. Osmanlı Devleti döneminde Maliye Bakanlığında çalışan başkahraman Rauf Bey, İngiliz mandaterliği döneminde çok iyi bildiği Türkçenin artık geçerli olmaması nedeniyle emekliliğe sevk edilir. Yüzyıllar boyunca Osmanlı Devletinin kurduğu sistem, kullandığı dil Manda Yönetimi nedeniyle kullanılmaz hale geldiğinden kamu alanında çalışan pek çok kişi işsiz kalır.

Filistin'in işgaline giden süreç ve ardından işgalden kurtulamayışı, Filistinlilerin kendi topraklarında mülteci hayatı yaşaması bu dönem hikâyelerinde sıkça ele alınır. Söz gelimi Kenefânî'nin *Ab'ad mine'l-ḥudūd* adlı öyküsünde, bir suçlunun

---

⁴⁰⁴ Aynı eser, s. 306.

⁴⁰⁵ Aynı eser, s. 307.

⁴⁰⁶ Aynı eser; Hikâyenin ismi fihristte *Kayd len Yentehî* olarak zikredilmiştir.

tutuklandıktan sonra polisin elinden kaçması ekseninde dönen konu sistem eleştirisi üzerine kurulur.

Filistinli genç bir mülteci, kendi topraklarında yaşadığı sefil hayatın anlamsızlığına dayanamayarak isyan eder. Filistinli bir devlet çalışanının başına süt boca eder ve tutuklanır. Bunun üzerine üst düzey bir yetkiliyle konuşmak istediğini söyler. Görüşme ayarlanır ancak mülteci genç, konuşmayı gerçekleştirmeden pencereden kaçır. Olaydan sonra evine dönen Filistinli üst düzey yetkili, huzurlu evinin rahat koltuğunda sıcak çorbasının soğumasını beklerken uyuklar. Genç mülteci ile arasında gerçekleşmeyen konuşma, üst düzey yetkilinin uykusunda düşsel bir gerçeklikte, mülteci gencin monoloğu şeklinde aktarılır:

Genç mülteci yaşadığı koşullardan memnun değildir ve kendi toprakları üzerinde yaşadığı sefil mülteci hayatının müsebbibi olarak da Filistin Halkının çıkarlarını gözetmeyen, kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden Filistinli üst düzey yetkilileri görmekte, her adımda onları suçlamaktadır. Neredeyse tüm Filistinlilerin hayat hikâyesini temsil eden mülteci gencin hayat hikâyesi iç parçalayıcıdır, ailesi darmadağın olmuş, aile bireyleri birbirinden kopuk bir hayat sürmektedir:

*“Annem, babamın Safed’de ona yaptığı evin enkazı altında öldü, babam başka bir ülkede yaşıyor ve onu ziyaret etmem, onu görmem ya da onunla iletişime geçmem mümkün değil. Bir erkek kardeşim var beyim, devlet okulunda itaat etmeyi öğreniyor. Başka bir ülkede evlenen bir kız kardeşim var, ne beni ne de babamı görebiliyor. Bir yerlerde bir erkek kardeşim daha var beyim, ona ulaşmam henüz mümkün olmadı.”*⁴⁰⁷

---

⁴⁰⁷ Ğassân Kenefânî, a.g.e., s. 279-280.

Mülteci genç, bir taraftan hayat hikâyesini anlatırken bir taraftan da sisteme karşı eleştirilerini sıralar. İlk sorusu ise bu Filistinli üst düzey yetkili kişinin sorunları gerçekten bilmek isteyip istemediğidir. Bu soru esasında bütün sorunların çözümünün temelidir. Zira arzulanan, bir sorunu ortadan kaldırmak mıdır yoksa görmezden gelmek midir? Mülteci genç ardından can alıcı bir cümle sarf eder:

*“Kutudaki tüm sütü görevlinin başından aşağı döktüm ve ona vatanımı satmak istemiyorum dedim.”*⁴⁰⁸

Burada mültecinin dikkat çektiği ve eleştirdiği nokta, sistemin boyun eğdirme, itaat ettirme şeklidir. İnsanın, kendi topraklarında mülteci durumuna getirdikten sonra onu kenara iten ve sefil şartlar altında bir kutu süte dahi muhtaç bırakan sisteme yönelik bir eleştiridir. Yetkililerin güvenli evlerinde sıcak çorbalarının önünde otururken, her durumda suçlu ilan edilen mültecilerin soğuktan titremeleri ise bir metafor olarak ele alınır:

*“Bu ses, soğuktan titreyen dişlerimin sesi beyim, korkma, silah taşımıyorum, elbette dişlerimin silah olduğunu düşünmüyorsan...”*⁴⁰⁹

Mülteci genç, yetkililerin iltica sorununu bireyci bir yaklaşımla çözmek şöyle dursun, mültecilere bir birey gözüyle bakılmadığı, sadece ve sadece dünyanın dikkatini çekecek bir olay haline getirildikleri, bir insandan bir duruma dönüştürüldükleri üzerinde yoğunlaşır. Zira oy kullanma hakları yoktur, vatandaş statüleri yoktur, boykot etme, seslerini duyurmaya çalışma hakları dahi yoktur:

---

⁴⁰⁸ Aynı eser, s. 280.

⁴⁰⁹ Aynı eser, s. 280.

“Beni eritmeye çalıştınız beyim! Bitmez tükenmez bir enerjiyle bunu yapmaya çalıştınız beyim. Gurur yapıp başaramadınız mı diyeyim? Yok, olur mu! Olağanüstü bir şekilde başardınız, müthiş bir güçle beni bir insandan bir durum haline dönüştürebildiğinizi görmüyor musunuz? O halde ben bir durumum, bundan daha yüksek değilim, ancak daha aşağı olabilirim. Bir durum olduğum için, bir durum olduğumuz için şaşırtıcı bir şekilde aynı düzeydeyiz! Muazzam bir iş beyim, uzun bir zaman almasına rağmen gerçekten muazzam bir iş. Ama beyim, bir milyon insanı birlikte eritmek ardından onları tek bir şey haline getirmek kolay iş değil, o yüzden sanırım bu kadar uzun sürmesine müsaade ettiniz, bu bir milyonun ayırt edici kişisel sıfatlarını yok ettiniz, şimdiyse onları ayırıp sınıflandırmaya ihtiyacınız yok. Siz şimdi bir durumla karşı karşıyasınız. Eğer aklınıza onları hırsız olarak adlandırmak gelirse, onlar hırsızdır... Şayet onların ihanet ettiklerini düşünürseniz o zaman onların hepsi hain!”⁴¹⁰

Mülteci genç, yaptığı bu tespitlerle iltica etmek zorunda bırakılan insanların yaşamlarının dönüşümünü ele alırken bir yandan da alaycı bir biçimde yetkili kişiler nezdinde ne kadar değerli olduklarını da ifade eder. Zira onlar, yani mülteciler, bir ticaret metasına da dönüşmüştür. Onların sayesinde turistler gelir, çadır-kentlere gidip acıyla dolu yüzlerin fotoğraflarını çeker, ardından da kendi ülkelerine dönüp çevrelerine, yok olmadan Filistin mültecilerini ziyaret etmelerini söylerler. Mülteciler aynı zamanda iktidar yarışında da kıymetlidirler; milliyetçi söylemler ve insani hareketler için bir propaganda aracıdır.

Ancak bunlara rağmen mülteci genç, bu karanlık tablonun bir ucunda hâlâ bir ışık olduğunu düşünür:

---

⁴¹⁰ Aynı eser, s. 285.

*“Son sıralar uzun uzun bu durumu düşündüm beyim. Muhakkak biliyorsun ki
içimizde hâlâ ara sıra düşünebilen biri var, caddede yürüyordum ki aniden kafama
camdan büyük bir levha düşer düşmez kırılıp parçaları bedenime batarcasına aklıma
bir fikir geldi. Kendi kendime dedim ki ‘üff... sonra ne?’ Görüyorsun, bu bir insanın on
beş yıl sonra bile olsa sorabileceği küçük bir soru... Ancak garip olan bu defa soru sert
ve kuruydu, sonunda da neredeyse söyledim, çünkü o soru kafama düşer düşmez uzun,
karanlık ve sonsuz bir hendek açtı. Ve kendime dedim ki ‘her şeye rağmen var olmam
gerek, beni bir parça şeker gibi bir fincan sıcak çayda eritmeye çalıştılar, Allah
şahidimdir ki çok çalıştılar bunu yapabilmek için, ancak ben her şeye rağmen
varım.’”⁴¹¹*

Yine Kenefânî’nin kaleminden özgürlüğü elinden alınanların yeni şartlara nasıl
ayak uydurdukları, tabiatları hiçe sayılarak erki elinde bulundurulananlar tarafından nasıl
arzularına göre biçimlendirildikleri *Cudrânun minel-ḥadîd*⁴¹² (Demirden Duvarlar) adlı
hikâyede ele alınır.

Küçük bir çocuk olan Hassan’a amcası bir kuş hediye eder. Hassan, kafeste
olmaktan rahatsız olan kuşu yeni evine alıştırabilmek için oldukça çaba gösterir ve
sonunda kuş, kanatlarını çırpırmaktan vazgeçerek sessizce kafesinde yaşamaya başlar:

“Hassan durmaksızın:

-Görmüyor musun? Hassun uçmaktan vazgeçti...

*Ağabeyim yavaşça başını salladı. Kaşlarını çatarak dikkatlice kuşa bakmaya
devam etti, sonra dudakları tek bir cümleyle aralandı:*

---

⁴¹¹ Aynı eser, s. 281-282.

⁴¹² Aynı eser, s. 409.

-Ölüyor.”⁴¹³

Kuşun çaresiz çırpınışlarının ona özgürlük getirmemesi neticesinde ölmesi, diasporada yaşayan mültecilerin de kendi toprakları dışında herhangi bir yerde gerçek anlamda özgür olamayacakları ve eninde sonunda ölecekleri görüşünü ortaya koyar.

Yönetene sorgusuz sualsiz itaatin, menfaatler uğruna değişen kavramların ele alındığı aynı yazarın *Arđu'l-Burtuqâli'l-Hazîn* adlı koleksiyonda bulunan *Lâ Şey*⁴¹⁴ (Hiçbir şey) adlı hikâye, bir askerin ruh hastalıkları hastanesinde biten öyküsünü konu edinir.

Bir asker, işgal edilmiş topraklara doğru aniden ateş açar ve iki kişiyi öldürür. Bunun üzerine sinir krizi geçirdiği düşüncesiyle akıl hastanesine kaldırılır. Hastanede, hasta bakıcıyla arasında geçen konuşmada hayatında ilk defa “sinir krizi” deyimini duyan asker, hasta bakıcıya anlamını sorar ve bu konu üzerinde konuşmaya başlarlar:

“Hasta bakıcı kolundan çekince onunla yürümeye başladı, ensesine aldığı o şiddetli darbeden, askeri araçla hastaneye nakledilmesine kadar, ilk defa bir yakınlık hissetti. O sakinleştiren duygu seli sırasında askeri elbisesini çıkarıp tuhaf bir elbise giydirdiklerini fark etti. Ancak bunun ne zaman olduğunu kestiremedi.

- İki kişi öldürdün...

-Kim?

-Sen, silahımı ateşleyerek onlardan iki kişi öldürdün...

-Şaşırdınız mı? Bir insan kurşun attığında bir şeye ateş eder...

-Kasıtlı mı yaptın?

---

⁴¹³ Aynı eser, s. 421.

⁴¹⁴ Aynı eser, s. 393.

-Of! Ne sanıyordun?

- Sinir krizi sanıyordum!

-Aradaki fark ne?

-Aradaki fark, sinir krizi geçiren birisi böyle bir şey hedeflemez...

(...)

-O halde kasıtlı yapmadığımı düşünüyorlar.

-Elbette!

-Tam tersine! Bilerek yaptım!

- Karşılarında bunu söylersen, seni hapse atarlar. En iyisi dilini tut...

(...)

-Neden kasten yapmadığımı söylememi istiyorlar?

- Çünkü doğru bir iş değildi...

(...)

-Sana bir şey söyleyeyim mi?

- Hayır! Benimle yürümeni istiyorum, bütün günü bitirdik...

-Bir şey söylemeden yürümeyeceğim...

-İyi, söyle...

- Ateş ettiğim için ben şu sinirle ilgili hastalığa yakalandım, değil mi?

-Evet...

(...)

-Onlarsa, ateş açmayı hedeflemedikleri için şu sinirle ilgili hastalığa yakalanmış olmuyorlar, değil mi?

-Ne söylemeye çalışıyorsun?

-Ne söylemeye mi çalışıyorum? Ufff! Hiçbir şey... Hiç bir şey... ”⁴¹⁵

Vatanı iç ve dış tehlikelere karşı korumak, toprak bütünlüğünü sağlamak, düşmanı bertaraf etmek gibi görevleri olan askerin, işgal edilmiş topraklarına ve karşısındaki düşmanına ateş açarak onu öldürmesi bir sinir krizi ya da bir delilik olarak görülür, düşmanına ateş açmayı düşünmeyenler, düşmanla mücadeleyi hedeflemeyenler ise sağlıklı bireyler olarak addedilir. Asker ile hastabakıcı arasında gerçekleşen bu diyalog, vatanını korumak için herhangi bir hareket yapmayanlara getirilen oldukça önemli bir eleştiridir. Askerin, “sinir krizi geçiren asker” konumunu kabullenmesi ile biten hikâyede, yaşanan kavram kargaşası ve bakış açısı sorununun altı çizilerek, düşmana müsamaha gösterilen bir dünyada vatanını korumaya çalışan bir insanının yapabileceği en akli başında hareketin bu kabulleniş olduğu istihzâ bir şekilde belirtilir. Asker, vatanını kurtarmak için herhangi bir iş yapmayan sağlıklı bir akla sahip olmaktansa vatanına sahip çıkan bir sinir hastası olmayı tercih eder.

“-Dinle, doğru olduğuna emin misin?

-Neyin?

-Az önce şu sinir konusunda söylediklerinin?

-Elbette doğru.

(...)

-İyi, o halde haydi başhekime gidelim!⁴¹⁶

---

⁴¹⁵ *Aynı eser*, s. 399-401.

⁴¹⁶ *Aynı eser*, s. 401-402.

Hurma tatlısı satan yaşlı bir sokak satıcısının Yahudilerle yaşadığı anıların ele alındığı *Varaḳa mine 't-Ṭîra*⁴¹⁷ (Tire'den Mektup) adlı öykü, *Selâsatı Evrâḳ Min Filisṭîn* adlı üçlemesinden biri olup sistemin yoğun bir eleştirisi niteliğindedir:

Hurma tatlısı satan yaşlı sokak satıcısı, yerini terk etmesini isteyen polise kızar; zira kendisi de bir vatan evladıdır, üstelik vatanını düşmanın elinden kurtarmak için çabalamıştır. Dolayısıyla kendisine ve kendisi gibi unutulmuş sessiz kahramanlara yapılan vefasızlığa içerler, bir sokak köşesinde nafakasını aramasına müsaade etmedikleri için üzülmür. Bu arada da Filistin'in kaybedilişi hakkındaki fikirlerini anlatarak kızgınlığının altında yatan asıl meseleyi dile getirir:

“Yanıma gelip, hurma tatlısının tepsisini sallayarak ‘buradan gitmen lazım’ dediğinde orada, kavşakta duruyordum.

Kesin yeni bir polisti, çünkü o caddeden sorumlu bir takım iyi polisler orada durmama izin veriyorlardı. Polis bana bunu söylediğinde ona bazı durumları açıklamaya çalıştım. Ancak o, hurma tatlısının tepsisini başıma kadar kaldırıp ‘Kafana geçirmedişime dua et!’ dedi ve beni sertçe itti, sanki Yahudiyim, hâlbuki ben Yahudi değilim ve biliyorsun ki bu çok büyük bir aşağılamadır, peki Tire ve Hayfa’da ben Yahudilerle savaşıırken neredeydi bu muhterem zat? Neredeydi? Ah! Sakın bu polise kin güttüğümü sanma...

Yine de çok şükür. Çok şükür ki ne haindim ne de korkak. Öyle olsaydım o polise ne diye müsamaha gösterecektim! Burada suç onun değil. Suç, Filistin’i kaybedip bizi kıt kanaat yaşamaya mahkûm edenlerin, Filistin dışında yaşıyormuşçasına herhangi bir iş aramamıza neden olanların suçu. Her neyse ben Filistin’in kaybedilme nedenini

---

⁴¹⁷ Aynı eser, s. 329.

biliyorum. Gazetelerin sözleri beş para etmez oğlum. Onlar- şu gazeteleri yazarlar- ömürleri boyunca tek bir kurşun sesi duymadan rahat koltuklarda, içinde fotoğraflar ve şömineler olan geniş odalarda oturup Filistin ve Filistin savaşı hakkında yazıyorlar. Bir kurşun sesi duysalardı Allah bilir nerelere kaçarlardı. Oğlum, Filistin çok basit bir nedenden dolayı kaybedildi, bizden- biz askerlerden- tek bir biçimde hareket etmemizi istediler, kalk dediklerinde kalkmamızı, uyu dediklerinde uyumamızı, istediklerinde fanatik olmamızı ve onların uygun gördükleri zamanda da kaçmamızı istediler... ”⁴¹⁸

Yaşlı adam anılarını anlatmaya devam eder. Övünerek İbrahim Ebû Dih⁴¹⁹ ile katıldığı çatışmalardan bahseder ve Ebû Dih’in felç geçirdikten sonra yaşadığı düşkün hayatı anlatır. Defalarca kahramanca Filistin’in kurtuluşu için savaşmış bir insanın, ölümüne ramak kala, felçli bir haldeyken dahi yanındakilerden vatan marşı okumalarını istemesini, kendisine verilen ve Filistin’de yetişen çiçekler kucağındayken hayata gözlerini yummasını anlatır. Ancak yaşlı adam kızıdır, “Allah rahmet eylesin, çok acı çekti, peki o ölürken kim vardı yanında? Zavallı! Kahramanları umursayan ya da onlarla ilgilenen birilerinin olmadığını sana söylemedim mi? (...) Gördün mü kimse duymadan kahramanlar nasıl ölüyorlar? Gördün mü?”⁴²⁰

Ardından Hamd el-Ḥanîṭî’nin⁴²¹ hikâyesini anlatır. Suriye’den silah sevkiyatı yapan bir gurubun komutanı olan el-Ḥanîṭî, Yahudiler tarafından pusuya düşürülür.

---

⁴¹⁸ Aynı eser, s. 329-331.

⁴¹⁹ Filistin kurtuluş hareketinde savaşan İbrahim Ebû Dih (d. 1919/ el-Halil) silah sevkiyatı ve çatışmalarda oldukça etkin bir rol oynamıştır. 1948 yılında bir çatışma sırasında aldığı yaradan dolayı felç geçirmiş, tedavi edilmek üzere Lübnan’a götürülmüş ancak 1952 yılında vefat etmiştir.

⁴²⁰ Ḡassân Kenefânî, a.g.e., s. 332.

⁴²¹ Filistin kurtuluş hareketinde savaşan Muhammed Hamd el-Ḥanîṭî, 1948 yılında kabileyle silah taşıırken Yahudilerle çatışmaya girer, kaybedeceklerini anlayan el-Ḥanîṭî, silah yüklü kamyonun Yahudilerin ellerine ganimet olarak kalmaması için kendisiyle birlikte havaya uçar.

Kurtuluş umudu olmadığını anladığında silahların, Yahudilerin eline geçmemesi için kendisiyle birlikte kamyonu havaya uçurur.

Yaşlı sokak satıcısı, bu defa da başından geçen başka bir olayı anlatır. Bir fabrikada Yahudilerle Araplar birlikte çalışırken, bir gün bir Yahudi, fabrikanın Arap güvenlik görevlisini yanındakilerle birlikte bombayla havaya uçurur. Bu olayın üzerine fabrikada bulunan Araplar kapıları kilitleyerek Yahudilerle çatışırlar. Her iki taraf da ateşli silahlardan yoksundur. *“Erkekçe savaşmaktan başka yapılacak bir şey yoktu”*⁴²² Sonunda Araplar tüm Yahudileri öldürür. Ancak yöneticiler Arap işçilere bir paye vermek ve birlikte savaşmaya davet etmek yerine onları *“kasap”*⁴²³ olarak niteleyip dışlarlar. Yaşlı sokak satıcısının buna itirazı vardır:

*“Hangi türden savaşçı arıyorlardı? Beyaz palto giyip Yahudi suçlarına azap dolu gülümsemelerle karşılık veren savaşçılar mı? Ya da Arap ülkelerinin, üniversitelerde verdiği oturumlarda mı savaşmamızı istiyorlar?”*⁴²⁴

Yaşlı satıcı bu minvalde bir başka örnek verir. Yolda giden Filistinli bir sürücü, mahalle çocuklarının Yahudi bir kadını taşlarla kovaladıklarını görür. Durur ve kadını arabasına alarak onu Tel Aviv’deki evine kadar götürür. Ancak orada yaşayan Yahudiler, sürücüyü öldürüp arabasını çalarlar. Ardından da parçalanmış cesedini Şeyh Hüseyin Camii’nin karşısına atarlar. Yaşlı adam sorar *“Bu tip yaratıklarla nasıl savaşmamızı istiyorlar? Güllerle mi?”*⁴²⁵

---

⁴²² Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*, s. 334.

⁴²³ *Aynı eser*, s. 335.

⁴²⁴ *Aynı eser*, s. 337.

⁴²⁵ *Aynı eser*, s. 337.

Yaşlı satıcı, Filistin'in bu tip yöneticiler tarafından kaybedildiğini yineler: *"Filistin'i kaybettiren budur! Tüm bunlardan düşman avlayan her askere bir teşekkür mektubu göndermek istediğimi mi anlıyorsun oğlum? Kesinlikle hayır, Allah korusun... ancak demek istediğim, bir şekilde görüş birliğine varmaları gerekiyor, nasıl hareket edeceklerini belirlemeleri ve her çatışmada arkadaşlarını kaybeden savaşıların duygularına saygı göstermeleri gerekiyor...(...) Ancak söylemek istediğim şey şu ki ben savaştım, bir kişinin savaşabileceğinden çok savaştım, fakat hata benden kaynaklanmadı, hata yukarıdandı, şu eğri büğrü planlar yazıp çizip okuyan ve ona özenle bakanlardan, bense tüfeğimi taşıyıp saldırmaktan, başkanımın gösterdiği yöne doğru bakıp elimde silahımla oraya doğru koşmaktan başka ne yapabilirdim?"*

Önemli olan bir kez daha karşılaştığımızda bize yapılanı unutmamak ve şu gazetecilerin odalarında buldukları bir sürü sinekle savaştığı gibi Yahudilerle savaşmak."⁴²⁶

Yaşlı adam kendi deneyimlerinden yola çıkarak Filistin Davası konusunda tespitler yapar, kendince bu soruna bir de çare bulur. Filistin'in işgalinde ve kaybedilmesinde neredeyse tüm hatayı yöneticilere yükler. Halkın çaresizce çırpınışlarının işe yaramadığının altını çizerek, dahası yöneticilerin, halkın kahramanca savaşmasına pek de taraftar olmadıklarını belirtir. Bilhassa kendini savunan veya kendilerine yapıldığına karşı bir hamle gerçekleştiren insanları kasaplıkla suçlayarak onları kendi davalarından uzak tutmaya çalışmalarını anlamsız bulur. Burada varılan sonuç ise gerek mandater yönetimin atadığı yöneticilerin gerekse bir takım Filistinli yöneticilerin, halktan ve Filistin gerçeklerinden kopuk, kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek vatanlarına, Filistin'e ihanet etmeleridir. Hikâyenin en can alıcı noktalarında biri de

---

⁴²⁶ Aynı eser, s. 337-338.

olayın sonudur. Zira yaşlı adam, anılarına acı bir gezinti yaptıktan sonra gerçek hayata geri döner ve kederli bir şekilde şunları söyler:

“Eğer o polise hikâyemi anlatsaydım ve kim olduğumu söyleseydim, uzunca gülüp niyetlendiği gibi siniyi kafama geçirirdi. O yüzden ona gidip bana saygı göstermesini istemeyeceğim. Sonuçta bu, komik bir durum. Ancak bir gün, Filistin’den - ilkinde yaptığım gibi- yürüyerek gelip o polisi bulup Hayfa’nın Tiresinde tam bir ay misafirim olarak kalmak üzere davet edeceğim. Ve o zaman ister dursun ister gezsin seçim onun olacak!”⁴²⁷

Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî’ye ait *Kıssa Lem Tetim* adlı hikâyesinde bir mültecinin *mülteci* olarak yaşamı konu edinilir. Mültecinin yaşadığı fiziksel şartları, duyguları, yaşama koşulları, huy ve karakterlerinin yanı sıra yaşam tarzlarının değişimi anlatılarak sistemin menfi etkisine değinilir:

“Varlığımızdan, kendi kendimizi savunmamızdan, şehrimize- toprağımıza- ülkemize sahip çıkmaktan bir tek bizim sorumlu olduğumuzu anlamamız gerekiyordu... Vatan olmadan, toprak olmadan kıymetimiz ne...”⁴²⁸

Hikâyede, şahsını ve halkını suçlama, vicdan azabı ve muhasebesini görürüz. Herkesin hatalı olduğunu düşünen anlatıcı kahraman, düşmanın sistematik olarak imar planladığını, Yafa’yı güneyden, kuzeyden ve doğudan nasıl binalarla sarmalayıp bir çembere aldıklarını, batıda denizden başka bir çıkış yerleri kalmadığını görmelerine rağmen (Hz.) Süleyman’ı konu alan ve içinde İsrailileri yeren sözler olan bir şarkı söylemekten başka bir şey yapmadıklarından yakınır. Ayrıca sadece dışarıdan değil içeriden, içlerinden de düşmanlar olduğundan bahseder. Toprak karşılığında çokça

---

⁴²⁷ Aynı eser, s. 338-339.

⁴²⁸ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, a.g.e., s. 154.

paralar teklif edildiğini ve zenginliğin belli bir sınıfı kandırdığını acı acı anlatır. Vatan toprağının bir karışının dahi bir hazineden bile daha değerli olduğunu anlamadıklarını, o topraklarda yetişen portakal çiçeğinin kokusunun dünyadaki tüm diğer kokulardan daha enfes olduğunu anlayamadıklarını; ancak topraklarını kaybettikten sonra bunu fark edebildiklerini birer tespit olarak dile getirir.

Anlatıcı kahramanın eleştirileri sadece belli bir zümreyi kapsamaz Yahudiler, Yafa'nın etrafını belli bir plan dâhilinde, büyük bir titizlikle kuşatmaya devam ederken Filistin Halkı onları adeta baygın bakışlarla izleyip, onlarla alay eden şarkıları söyler; Filistin Halkı gibi siyasetçileri de basiretten yoksundur. Anlatıcı kahraman, Filistin Halkının artık bir ekmek mücadelesi içinde oluşunu suni yaratılan bir sorun olarak değerlendirir. Zira onlar bu sorunla mücadele ederken geçmişlerini, topraklarını unutmaları istenir. Bir somun ekmek için beklenen uzun kuyruklardan, çadırlarda yaşamaktan ve buralardaki yaşam tarzından, ahlakî yozlaşmadan yakınan kahraman *“Gerçek şu ki biz vatanımızı yitirdik, bunun ardından tüm istedikleri, kapkara bir somun ekmekten başka bir şey düşünmememiz.”*⁴²⁹ diyerek sistemin mültecileri nasıl erittiğini anlatmaya çalışır. İşgalcilerin Filistinlileri topraklarından atmakla kalmayıp onları kötü yaşam koşullarıyla baş başa bırakarak, eğitimden, kendi kültür ve adetlerinden uzaklaştırarak; cehalet, fakirlik ve işsizlikle baş başa bırakarak nasıl pasifize ettiğini dile getirir. Öyküde sığınmacı (mülteci) kelimesi üzerinde de durularak, bu kelime şöyle tanımlanır:

*“Çoğunlukla sade, hoş ve fısıltı şeklinde söylenir”*⁴³⁰

---

⁴²⁹ Aynı eser, s. 157.

⁴³⁰ Aynı eser, s. 153.

*“İnsanlar bize mülteci ya da sığınmacı diyorlar, bilmem acıma ve şefkat uyandıran; zayıflık, alçaklık ve kırılganlığı ifade eden başka hangi kelimeleri de kullanırlar...”*⁴³¹ Bu tarz niteleme ve betimlemeler iltica etmek zorunda bırakılmış insanların yaşadığı utanç ve ezilmişliğin boyutunu gözler önüne sermeye yönelik bir işlev görür.

---

⁴³¹ Aynı eser, s 156.

2. BÖLÜM

1948-1967 FİLİSTİN KISA HİKÂYESİNDE TEKNİK VE ÜSLUP

2.1. İşgal ve Direniş Konulu Hikâyelerde Teknik ve Üslup

Filistin'in işgal edilmesiyle birlikte yaşanan trajedileri konu alan hikâyelerin işgal sürecindeki olayları birkaç boyutta ele aldığı gözlenmiştir. Bazı hikâyelerde işgal ve direniş sırasında yaşananlar ele alınırken, bazı öykülerde işgal sonrası gerek Filistin topraklarında kalan gerekse iltica ederek başka ülkelere giden Filistinliler ve yaşadıkları zorluklar konu alınır.

İşgal ve direniş sırasında yaşananları konu edinen hikâyelerde Yafa'da huzur içinde yaşayan insanların aniden yaşanan işgalle hayatlarının parçalanması, eğitim çağındaki gencecik çocukların direnişe yardım etmeleri, köyü işgal edilen öğretmenin topraklarını savunmaya çalışması gibi farklı görünen ancak temelde aynı sorunu işleyen hikâyeler vardır. Zira bunlar her ne kadar farklı yazarlar tarafından yazılmış olsalar da yaşanan işgalle birlikte eğitim durumları, meslek farklılıkları, yaşları ve cinsiyetleri ne olursa olsun halkın canla başla topraklarını korumak için uğraşmalarını işlerler.

Toprak ve vatan sevgisinin kutsallaştırıldığı işgal ve direniş merkezli hikâyelerde bu uğurda canların feda edilmesi gerektiği vurgusu bulunur. Bu vurgu bazen dikteci bir tutuma kadar varabilmektedir: “*Düşüncem...gerçekten...direnmemiz lazım... burada ve her yerde... bizden ölen çok olacak... ama karşılıksız hiç bir şey yok... savaş bu Hacı Mustafa...*”⁴³² Yine aynı minvaldeki bu tutumun bilhassa Kenefânî'nin *Selâsatı Evrâk*

---

⁴³² Aynı eser, s. 135.

*Min Filisfîn - Varâka mine 'r-Remle'*de (Filistin'den Üç Mektup- Remle'den Mektup) olduğu gibi kızı ve karısının ölümünü, durumun çaresizliği yüzünden sessizce kabul ettiği düşünülen bir adamın intikamını bombalı bir intihar eylemiyle alması, yazarın Filistin davasına olan bakış açısını ortaya koyar. Zira Ğassân Kenefânî deklare ettiği görüşlerinde Filistin Halkının elindeki tüm materyallerle (edebiyat, silah vs.) mücadele etmesi gerektiği açıkça ifade edilmektedir. Vatan uğruna insanın her şeyini feda etmesi durumu bilhassa 'Azzâm'ın *Hubzu 'l-Fidâ'* (Feda Ekmeği) adlı öyküsünde genç bir kız olan Su'âd'ın ağabeyiyle kaçmayarak şehirde savaşanlara yardım etmek için kalmasıyla sıra dışı bir örnek oluşturur. Zira savaşmanın ne yaşla, ne cinsiyetle ne de sosyal statüyle bir ilgisinin olduğu, vatanını seven herkesin kendince çabalayarak bir katkıda bulunabileceği fikri bulunur. Su'ad'ın şehri müdafaa eden gençlere yemek götürdüğü sırada öldürülmesi, açlıktan bitap düşen gençlerin Su'ad'ın kanıyla sulanan ekmeği yemeyi akıllarından bile geçirmeden direnmeye devam etmelerinin akabinde Râmiz'in açlıktan ölmektense, sonunda ölüm de olsa savaşarak onurlu bir şekilde ölmeyi tercih etmesi, vatanın terk edilmemesi gerektiği, sonuna kadar savaşılması gerektiği düşüncesinin bir dışavurumudur. Yine başkahraman Râmiz'in düşünceleri arasında geçen "...insanlarını yoran, bu toprakların bildiği eski bir hikâye var, yaşam için beden ve kanın feda edildiği bir hikâye..."⁴³³ bu düşünceler Filistin davasına yazarın bakışını belirtir niteliktedir. Râmiz, Su'ad'ın kanıyla sulanan ekmeği tıpkı kilisedeki rahibin kutsal ekmeği yedirmesine benzetir, kutsallık katar Su'ad'ın ölümüne ve yediği ekmekle artık Su'ad'ın damarlarında akacağını düşünür. Yine de arkadaşlarına "Yiyin, Su'ad açlıktan ölmemizi istemezdi"⁴³⁴ dedikten sonra şuurunu kaybederek yere yığılmasıyla

---

⁴³³ Semîra 'Azzâm, *Va Kışas Uğrâ*, Dâru't-Talî'a li't-Tibâ'a ve'n-Neşr, b.y.y., b.t.y., s. 93.

⁴³⁴ Aynı eser, s. 93.

her ne kadar vatan için ölenlere kutsallık katılmış olsa da insanın her şeye rağmen zaaflarının olduğu gerçeği de vurgulanır.

Bu tip öykülerde işgalcilere karşı herhangi bir suçlamanın yönlendirilmemiş olması oldukça şaşırtıcıdır. Canlarını feda edecek kadar vatanını seven halktan alelaide insanların varlarını yoklarını bu yola adamaları ancak bunun karşılığında Yahudilere karşı ne bir sitem ne de bir hakaretle değinilmemesi, dönem yazarlarının dikkatleri başka bir yöne çekmek istemedikleri fikrini akla getirir. Muhtemeldir ki, Filistin Halkının yaşadığı insanlık dışı olayların gerçekliği, edebiyat aracılığıyla bir hafıza arşivi oluşturup nesilden nesle aktarımını sağlarken merkezde hep Filistinlilerin olması istenilir. Örneğin Kenefânî'nin *ed-Duktûr Kâsım Yetehaddasu Îlâ İva 'an Manşûr ellezî Vaşala Îlâ Şafed* (Dr. Kasım İva'ya, Safed'e Ulaşan Mansur'u Anlatıyor) adlı öyküsünde Yahudilerin, kendilerini dinî ya da etnik kökenlerinden dolayı herhangi bir ayırtırmaya gitmeksizin kabul edip aralarına alan Filistin Halkına ettikleri ihanet ayrıntılı bir şekilde anlatılırken ne abartılı bir dil kullanılır, ne de yanlı bir tutum alınır. Tersine olaylar kendi doğal seyrinde izlenir ve aktarılır:

في صفد اربعة آلاف يهودي لم يكونوا فلاحين في أي يوم من الأيام ، ولكن أحداً لم يكثر بذلك ، لقد عاشوا في دكاكينهم الصغيرة لفترة طويلة ، باعوا الناس اشيائهم ، وتبادلوا التحية معهم وتجادبوا الحديث ووجهت اليهم الدعوات إلى الغداء والعشاء ، كانوا هناك منذ زمن بعيد ولذلك فهم يتحدثون العربية ، ويتسمون بأسماء عربية ، ويقرأون كتباً وصحفاً عربية ، وكان كل شيء يبدو منطقياً إلى حد اطلاق فيه سكان صفد عليهم اسم اليهود العرب ، ولم يكن ثمة أي إشكال لولا ان بدأت الدكاكين الكبرى تنبثق في الأرض كأنها تررع ، خلصة ، في الليل . قالوا : جاء الاشكناز ، وانحدوا في جانب من حي اليهود ركناً معزولاً مغلقاً على نفسه ، حدث ذلك بصورة لم تلاحظ بادية الأمر ، الحدود لم يكثرثوا بالأمر كثيراً ، وها هم ذا الآن يجلسون وراء مكاتبهم الخشبية في أكبر محلات البلد: اسكندر ، هل من صفدي لا يعرف دكاكين اسكندر الذي يبيع الخرزوات ؟ ام روشر برونفلت الذي يبيع مواد غذائية ؟ وهناك يوسف بندرلي ايضاً ، يختص بالالبان والاجبان ، يشترها من حيث لا يدري أحد ويملاؤها دكانه التي لم تشاهد مغلقة حتى في ايام السبت ، ووراء طاولة زجاجية عريضة تعامل الناس دائماً مع الخواجة بار في صيدليته ذات الابواب الخشبية ، ولا

يعرف الكثيرون ايدل مايرك معرفة شخصية ، ولكن كل صفدي تعرف انه هو صاحب أوتيل المركز ، وانه يدير بصورة شبه مجهولة عدداً من المطاعم والفنادق الصغيرة . ايدل مايرك ، ايدل .. ايدل .. من الذي كان يظن انه من الهاغاناه ؟ وان فنادقه ومطاعمه وبيوته مليئة بالاسلحة ؟ الخواجة بار ، ذلك الذي أطل على الناس من وراء طاولته الزجاجية بوجه يشبه وجه الدجاجة ، من الذي كان يراهن انه رجل عسكري يحضر سلاحاً ويرسم خططاً ؟ بنسدرلي .. برونفلت .. لقد ارسلوا خصيصاً للمستقبل ، كان كل شيء محضراً تماماً ، اغلب الظن ، وهو لم يفاجئ عرب صفد فقط . بل فاجأ اليهود القدامى فيها ايضاً ، وقد قالوا ذلك ، قالوه . قالوه ، ثم سكتوا .

“Safed’de hiçbir zaman çiftçilik yapmamış dört bin Yahudi olmasına rağmen, bu, kimsenin umurunda değildi. Uzunca bir süre küçük dükkânlarında yaşadılar. Halk onlarla ticaret yaptı, selamlaştı, sohbet etti, öğle ve akşam yemeklerine davet etti. O

kadar uzun zamandır vardılar ki Arapça konuşuyor, Arap isimleri kullanıyor, Arapça kitap ve gazete okuyorlardı. Her şey o kadar yerli yerindeydi ki Safed halkı onlara Arap Yahudileri diyordu. Büyük dükkânlar gece gizlice türeyene kadar başta herhangi bir sorun yoktu. Aşkenazlar⁴³⁵ gelip Yahudi mahallesinde kapalı, yalıtılmış bir yer aldılar, dediler. Toplumun önde gelenleri durumu pek önemsemediler. Şimdiyse memleketin en büyük semtlerinde ahşap masalarının arkasında oturuyorlar. Mesela İskender. Safedli olup da İskender'in hırdavat dükkânlarını bilmeyen var mıdır? Ya da gıda satan Roşer Brunfelt'i? Bir de Yusuf Benderli var, yoğurt ve peynir uzmanı. Kimsenin nereden aldığını bilmediği o ürünlerle doldurduğu dükkânını cumartesi günleri bile kapatmaz. İnsanlar, tahta kapılı eczanesi olan ve geniş cam masanın arkasında duran Hoca Bar'la daima alışveriş yaparlar. Kimse İdel Mayberk'i şahsen tanımaz. Ancak herkes, Merkez Otel'inin sahibi olduğunu ve pek çok motelle lokantayı bilinmeyen bir şekilde idare ettiğini bilir.

İdel Mayberk, İdel...İdel... kim bilirdi Haganah'tan⁴³⁶ olduğunu? Kim bilirdi otellerinin, lokantalarının ve evlerinin silahlarla dolu olduğunu? Ya Hoca Bar? Cam masasının ardından tavuğa benzeyen yüzüyle insanlara bakan bu adamın, plan çizip silah temin eden bir asker olduğunu kim bilebilirdi? Benderli, Brunfelt...gelecek için özellikle gönderilen adamlar. Büyük ihtimalle her şey hazırды. Bu durum sadece Safed'deki Arapları şaşırtmadı, aynı zamanda kadim Yahudileri de şaşırttı. Söylediler de zaten. Söylediler, söylediler sonra sustular.”⁴³⁷

---

⁴³⁵ Avrupa'dan tehcir ettirilerek sonunda Filistin'e göç eden Avrupa kökenli Yahudilere verilen ad.

⁴³⁶ 1920 ve 1948 yılları arasında faaliyet gösteren Yahudi terör örgütü.

⁴³⁷ Ğassân Kenefânî, a.g.e., s. 658-661.

Yine bir başka öyküde Yahudi çetelerinin gözlerinin önünde karısına çeşitli işkenceler ettiği Filistinlinin çaresizliği gözler önüne serilirken sözel bir hakarete başvurulmaz:

في تلك الليلة .. شفق اليهود زوجه على الشجرة العجوز بين
الساحة والجبل ، انه يراها مدلاة عارية تماماً .. كان شعرها مخلوقاً
ومربوطاً إلى عنقها وينزف من فمها دم اسود لماع .. لقد شدوا
خصرها النحيل شداً مجنوناً ، لم يكن في وجهها كله ، ما يشير
الى انها كانت ، قبل هنيهة ، تملأ الساح رصاصاً وناراً ودماء ،
في ذلك الوقت ، كان هو مربوطاً الى الشجرة المقابلة يشهد كل
ما فعلوه عاجزاً ، لقد شدوه إلى الشجرة بجبال الحرائة بعد ان
سلخوا ظهره بالكرابيج الجلدية طوال بعد الظهر ،
وتركوه يشهد كل شيء ، تركوه يحدق ويصيح كالمجنون ..
لقد حشوا فمها بالتراب عندما قالت له : (مع السلامة)
وماتت . وتركوه يمضي كي يموت بالصحراء مع ذكرياته ..

“O gece Yahudiler karısını dağla meydan arasındaki yaşlı ağaca astılar, karısının çırılçıplak vaziyette asılı olduğunu gördü, saçları kesilip boynuna bağlanmış, dudağından parlak siyah kan sızıyordu. İnce belini delicesine bağlamışlardı. Yüzünde, kısa bir süre öncesine kadar meydanı kurşun, ateş ve kanla doldurduğuna dair bir iz bile kalmamıştı. O ise o sırada karşısındaki ağaca bağlanmış acziyetle karısına yapılanlara şahit oluyordu. Tüm öğleden sonra deri kırbaçla sırtını kırbaçladıktan sonra çiftçi halatıyla onu ağaca bağlamışlardı. Her şeyi izlemesi, görmesi ve delice bağırması için onu öylece bırakmışlardı... karısı ona dönüp hoşça kal dediğinde ağzını toprakla doldurdular, ardından öldü. Onu ise anılarıyla çölde ölmek üzere bıraktılar.”⁴³⁸

⁴³⁸ Aynı eser, s. 799.

Hikâye tabii olarak Filistinlinin intikam alması ile biter. Dikkatleri çeken bir başka nokta ise yazarların olaylara dinî ya da etnik köken açısından değil de işgalciler ve Yahudi çeteler açısından yaklaşmış olmasıdır. En nihayetinde işgal düşüncesini desteklemeyen sivil bir Yahudi topluluğunun varlığı da olasıdır. Yine de el-Îrânî'nin Yafa'da yaşayan bir çiftçinin vatanını savunmasını ele alan öyküsünde toprağın dışarıdan gelenlere gün be gün intikal etmesinden bahsedilirken açık açık Yahudi kelimesi kullanılmaz, “dışarıdan gelenler” terimi tercih edilir. el-Îrânî'nin bir başka öyküsünde ise Yahudi ve Arap/Filistinli kelimelerini kullanmayarak Yafa ve Tel Aviv isimlerini tercih eder. Buna mukabil *Metâ Yentehi 'l-leyl* (Gece Ne Zaman Bitecek) adlı koleksiyonunda bulunan *İdrîb Rasâs* (Ateş Et) adlı öyküsünde Ürdünlü bir gencinin perspektifinden Filistinlilerin başına gelen korkunç olaylara da değinilirken Yahudi kelimesi açık açık kullanılır:

وقد خاض المعركة مع رفاقه، بل خاضوا جميعاً معارك في باب الواد،
ومشارف القدس كي يذودوا عن المقدسات، ولكي يحولوا دون أن يذبح اليهود
أطفال العرب ونساء العرب وشيوخ العرب، كما فعلوا ذلك دائماً في تاريخهم
الملطخ الطويل.. كانت صفوف الجيش العربي قد هبت مع الفجر، وكانت الجبال

المعركة.. انهم لن يلبثوا أن يعملوا أحذيتهم في أافية الأوغاد.. أجل فلن يذبح
اليهود أطفال القدس ونساءها وشيوخها. لن يثّلوا بجثثهم كما فعلوا في دير
ياسين.. بهذا كان جنود الجيش العربي وضباطه يحدثون أنفسهم وهم يمدون
أبصارهم إلى الأفق البعيد.. في حين كان هو، حمدان، يرى نفسه بعين خياله وهو

“Arkadaşlarıyla birlikte çatışmaya girdi, dahası hep beraber Bâbu'l-Vâd⁴³⁹ ve Kudüs'ün tepelerindeki çarpışmalara cesurca daldılar, Kutsalları korumak ve ihtiyar Arapları, Arap kadınları ve Arap çocukları uzun kirli tarihleri boyunca yaptıkları gibi kesmeden önce Yahudileri dağıtmak için.....evet Yahudiler Kudüs'ün çocuklarını,

⁴³⁹ Bâbu'l-Vâd Çarpışması: 1948 yılında Kudüs yakınlarında Ürdün Ordusu ile İsrail güçleri arasında yaşanan çarpışmalardan biridir. Navvâf Cebr el-Ḥammûd komutasındaki Ürdün ordusu Kudüs'ü İsrail kuvvetlerinden arındırmayı başarmıştır.

kadınlarını ve ihtiyarlarını kesemeyecekler. Deyr Yâsîn'de⁴⁴⁰ yaptıkları gibi cesetlerine işkence yapamayacaklar. Arap ordusunun askerleri ufuklara bakarken kendi kendilerine böyle diyorlardı.”⁴⁴¹

‘Azzâm’ın ve Kenefânî’nin de Yahudi kelimesini rahatlıkla kullandıkları, Yahudilerin Filistin Halkına yaptıkları türlü işkenceleri de olabildiğince ayrıntılı bir şekilde işledikleri ancak onların da herhangi bir aşağılama veya hakarete başvurmadiğı görülür.

Diğer yandan işgali konu alan hikâyelerde ister işgalcilere hizmet etme amacıyla olsun ister olmasın topraklarını işgalcilere satanlara karşı hem eleştirel hem de hoşgörüsüz, katı bir tutum sergilenir. Dahası tıpkı *er-Racul el-Lezî Lem Yemut* (Ölmeyen Adam) adlı öyküde olduğu gibi toprağını satanların ölümle tehdit edildiğı de görülür.⁴⁴² Kimi öykülerde toprağını satanlara karşı yargılayıcı bir üslup vardır. Örneğin el-Îrânî’nin hikâye kahramanının dilinden zaman zaman toprağın kıymetine ilişkin değerlendirmelerde bulunarak Filistin topraklarının dünyada eşi benzeri olmadığına ve paha biçilemeyecek derecede verimli oluşuna neredeyse nutuk çekmek olarak adlandırılabilir bir üslupla dikkati çeker. Örneğin *el-Ard eṭ-Ṭayyibe* (Verimli Topraklar) adlı hikâyesinde Filistin topraklarında yetişen üzümle ilgili olarak “... *üzüm değil mücevher, o halde nasıl olur da toprağı satarlar, zamane insanları fâsık (günahkâr) olmuştur.*”⁴⁴³, derken yine aynı öyküsünde Filistin topraklarıyla ilgili nitelemesi “- *Tüm dünyada bizimki gibi bir toprak yok*”⁴⁴⁴ biçimindedir. Birkaç öykünün sonunda

---

⁴⁴⁰ Deyr Yâsîn Katliamı: 9 Nisan 1948 tarihinde Yahudi çetelerin Deyr Yâsîn Köyüne baskın yaparak genç- yaşlı, erkek- kadın, çoluk çocuk ayırımı yapmadan gerçekleştirdikleri katliam.

⁴⁴¹ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, *a.g.e.*, s. 293.

⁴⁴² Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*, s. 170.

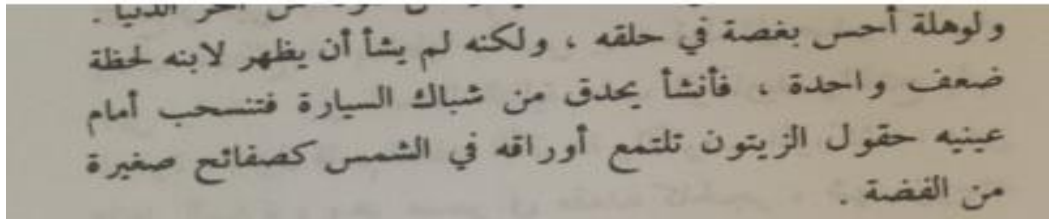
⁴⁴³ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, *a.g.e.*, s. 146.

⁴⁴⁴ *Aynı eser*, s. 146.

ise toprağını Yahudi'ye satmış olan Filistinlilerin, bu yaptıklarından çok da hoşnut olmadıklarına özel bir vurgu yapılır, yaşadıkları iç huzursuzluğa ve yer yer pişmanlığa dikkat çekilir. “Aniden, alnından boğazına doğru inen yarasının garip bir sertlikle canını acıttığını hissetti. Hizmetlinin peşinden koştuğu, rüzgârın oynadığı banknotlara gözü ilişti. Anlam veremediği bir utanç hissetti. Alnından boğazına doğru inen yarasının üstündeki bandajlara dokundu.”⁴⁴⁵ve “... sanki toprağın laneti sonsuza kadar onu takip edecek...”⁴⁴⁶ tarzı betimlemeler yazarın, vatana ihanet eden Filistinlilerin eninde sonunda vatanın anlamını kavrayabileceklerine, gerçeğin farkına varacaklarına olan inancın bir dışavurumu olarak değerlendirilebilir.

Pek çok hikâyede Filistin topraklarının güzelliğine, bereketli oluşuna, dünyada eşi benzeri olmayışına ilişkin ifadeler sık sık kullanılır. Bilhassa el-Îrânî'nin bu bağlamdaki hassasiyeti hikâyelerine *el-Hurûc Mine'l-Cenne* (Cennetten Çıkış), *el-Arḍ eṭ-Ṭayyibe* (Verimli Topraklar) gibi isimler vermesinden de rahatlıkla anlaşılabılır. Kenefânî'nin aşağıdaki betimlemelerinde de aslında onun Filistin topraklarına ilişkin duygu ve düşünceleri okunur:

“Bir an boğazında bir şey düğümlendi, ancak oğluna bir an için bile olsa zayıf görünmek istemedi, arabanın camından dışarıya baktı, gözünün önünden yaprakları

⁴⁴⁵ Ğassân Kenefânî, a.g.e., s.173.

⁴⁴⁶ Aynı eser, s. 173.

gümüşten minik plakalar gibi güneşte parlayan zeytin ağacı tarlaları akıyordu.”⁴⁴⁷

Filistin topraklarına ilişkin bu tarz betimlemeler ve anlatımlar, okurun zihnine Filistin’in ne denli kıymeti olduğunun işlenmesi yanı sıra, toprağı satmanın ya da iltica etmenin tercih edilmemesi gerektiğı, vatan için savaşmanın kutsallığı, iltica edilse dahi eninde sonunda Filistin’e dönülmesi gerektiğı fikrine güç katma yönünde bir işlev görür.

Dikkat çeken bir başka tutum da tüm yazarların Filistin Halkının işgal ve direniş sırasında profesyonel bir ordudan yoksun olduğu konusunu aynı şekilde ele almalarıdır. Organize ve türlü mühimmata sahip işgalcilere karşın bir askeri disiplin olmaksızın, kişisel çabayla karşı koymaya çalışan, yetersiz mühimmatla yeri geldiğinde çapa, nacak gibi tarımsal aletler kullanan Filistin Halkı sık sık işlenir. Örneğın *el-Midfa’* (Top) adlı öyküde Sa’id el-Ĥamdûnî, köyünü Yahudi saldırısına karşı koruyabilmek üzere top satın alabilmek için toplanan bağış yetmediğinde kanını satarak gerekli meblağı tamamlamaya çalışırken bir başka öyküde zeytinliklerini ipotek ettirerek tüfek kiralayan bir köylüye de rastlanır. Hal böyleyken yazarların bu duruma sıklıkla değinmelerinin iki nedeni olduğu sonucuna varılmaktadır. Biri Filistin Halkının içinde bulunduğu durumu yani diğer Arap ve Müslüman ülkeler tarafından yalnız bırakıldıklarını anlatmakken diğerinin de Filistinlilerin kendi halinde ticaret ve bilhassa tarımla uğraşan bir halk olduğu, direnmeye çalışanların koşullar nedeniyle bir savaşçıya, bir fedaiye dönüşmek durumunda kaldıklarıdır.

Bu tip öykülerde gerek anlatım dilinde gerekse diyaloglarda fasih Arapça kullanılır, bunun sadece küçük bir istisnası el-Îrânî’nin *el-Ĥurûc Mine’l-Cenne* adlı öyküsündeki kısa bir diyalogdur. Halk dilinin genel olarak benimsenmeme nedeni ise fasih Arapçanın günlük dile yakın oluşu ile kullanılan kelime düzeyinin sıradan

---

⁴⁴⁷ Aynı eser, s. 641.

okuyucunun anlayacağı bir düzeyde oluşu olsa gerek. Bilhassa ‘Azzâm’ın öykülerinde görülen romantizmin etkisiyle daha duygusal bir üslup kullanılsa da yine kullanılan dilde de üslupta da yersiz, abartılı coşkun bir duygu seline yer verilmez, atasözü ve deyimlere rastlanmaz. Dil özellikle Kenefânî’nin hikâyelerinde son derece akıcıdır. Gerçekçi akımı benimseyen yazarın oldukça sade bir dil kullanmış olduğu, bu sadeliğin ve basitliğin içinde etkileyici bir dili olduğu, dahası okuru derinden sarsacak kadar da vurucu bir dili olduğu görülür. 12 Numaralı Yatağın Ölümü adlı hikâyenin üzerine yazılan incelemede belirtildiği gibi hikâyeyi örerken seçilen kelimelerde bir fazlalık göze çarpmadığı gibi, kelimeler yoğun imajlar taşırlar. Anlatımda ve tasvirde yazarın engin hayal gücü, bizzat kendi gözlemlerine dayanan hayat tecrübesi fark edilir.⁴⁴⁸ Yazarların yaşam biçimleri, hayat tecrübeleri ve dünya görüşlerinin üsluplarına yansıdığı görülür. Zira Kenefânî’nin öykülerinde dini motiflere rastlanılmazken el-Îrânî’nin İslamî motiflere, (Kur’an-ı Kerim’den alıntılar Zilzâl ve Tevbe Sureleri, kahramanını cepheye giderken yanında küçük boy Kur’an-ı Kerim götürmesi) ve ‘Azzâm’ın ise Hristiyanlık motiflerine (Kilise, Hz Meryem, Hz. İsa’nın bedeni ve kanını temsil eden ve kiliselerde kutsal ayinlerde yedirilen şarap ve ekmek) sıkça yer verdiği dikkat çeker.

İşgal ve direniş konulu öykülerde üçüncü tekil şahıs anlatımı ile tanrısal bakış açısının kullanımına sıkça rastlanır. Elbette tanrısal anlatım her şeyi gören, bilen ve tüm detaylara hâkim olma rahatlığıyla yazara geniş bir hareket alanı sağlar. Örneğin el-Îrânî’nin *el-Ard et-Ṭayyibe* adlı hikâyesinde betimlemeyle başlayan öykü üçüncü tekil şahıs ve tanrısal bakış açısı kullanılır:

---

⁴⁴⁸ Rahmi Er, *a.g.m.*, s. 40.

البحر أمامها، وجنات البرتقال خلفها، وهي بينهما تنعم بما لم تنعم به مدينة
من قبل. لياليها ملاح زاهرات، ونهاراتها كدٌ وسعي ورزق كبير، حبة البرتقال
'بحر: مورد خيرها.

“Önüdeki deniz ve arkasındaki portakal cennetinin arasında başka hiçbir
şehrin yaşamadığı bolluğu yaşar. Geceleri tuzlu ve parlak, gündüzleri ise yorucu,
koşturmalı ve bereketli. Portakal ve deniz: kazancının kaynağı.”⁴⁴⁹

Tasvirle başlayan, başı, ortası ve sonu bulunan klasik hikâye formatında yazılan
öykülerin yanı sıra yine üçüncü tekil şahıs ve hâkim bakış açısıyla yazılan buna mukabil
doğrudan doğruya olayın ortasından başlayan öyküler de bulunur. Nitekim el-Îrânî'nin
İntikâmu'l-Cabbâr (Zorbanın İntikamı) adlı öyküsünde aynı tekniği kullanarak olayın
ortasından başladığı görülür:

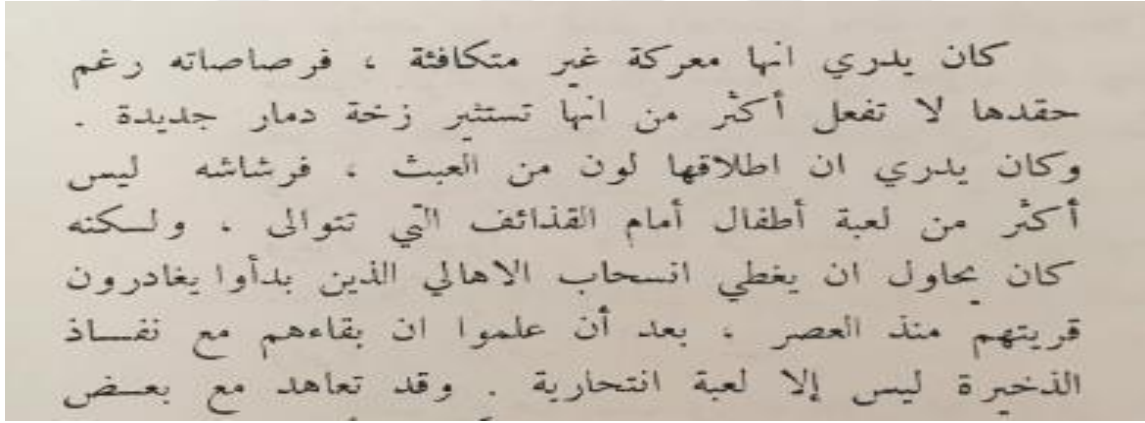
جلس وسط الثلج وخلع حذاءيه الضخمين، ثم راح يمزق عنهما الجلد بأظفاره
وأسنانه، ولم يُبقِ إلا على النعلين، وقال في نفسه: إن هذا سيرجيح ويتيح له
حرية الحركة، ثم تناول الشال الكبير الذي لفّ به عنقه وقده من وسطه ولف
بشطريه قدميه، وتحت كل منهما إحدى النعلين. وغدا سيره أخف وأسهل، ولعل
الأصح أن لا يقال أنه كان يسير، بل كان يتنقل بحذر وهو يضغط على كعبيه،
ويرفع ساقيه عالياً كأنما هو يتقدم وسط مستنقع. وكان كلما خطأ بضع خطوات
يحس أن الجهد والألم يديران رأسه. وكان يجب أن يتوقف ويغمض عينيه
ويستريح هنيهة إما مستنداً إلى شجرة أو جالساً وسط الثلج، وكان الدم ينبض
بعنف في عروقه كلها.

“Karın ortasına oturup koca botlarını çıkardı, sonra botlardan geriye terlik
kalana kadar tırnakları ve dişleriyle derilerini yırtmaya başladı. Kendi kendine bunun
onu rahatlatacağını ve hareket kabiliyetini sağlayacağını düşündü. Ardından boynuna
sardığı büyük atkıyı aldı, ortasından yırtarak ayaklarına sarıp altına terlikleri geçirdi.

⁴⁴⁹ Maḥmūd Seyfuddīn el-Îrânî, a.g.e., s.143.

Böylece yürüyüşü daha kolaylaşıp hafifledi. Aslında buna yürüyüş denemezdi, zira bir bataklığın ortasındaymişçasına ayaklarını yukarıya doğru çekerek ve topuklarına basarak dikkatlice hareket ediyordu. Her attığı adımda harcadığı gücün ve acının başını döndürdüğünü hissediyordu. Ya bir ağaca yaslanarak ya da karın ortasına oturarak biraz durup gözlerini kapatıp dinlenmesi gerekiyordu. Kan tüm damarlarında güçlü bir şekilde akıyordu.”⁴⁵⁰

Hikâyenin olayın ortasından başlamasına bir başka örnek de ‘Azzâm’ın *Fi’t-Tarîk İlâ Burk Süleymân* (Burk Süleyman Yolunda) adlı öyküsüdür:

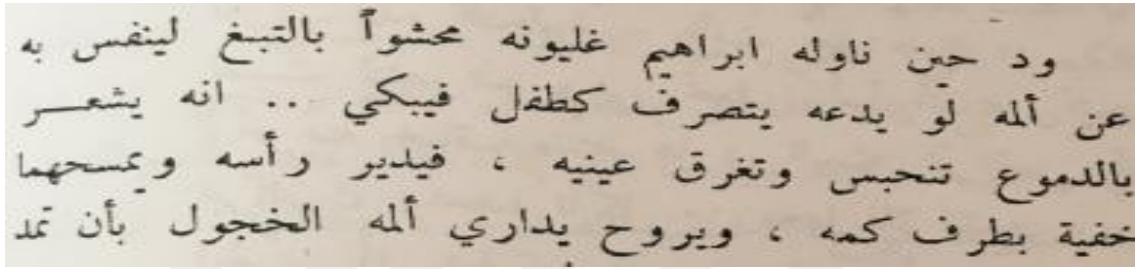
“Eşit olmayan bir çatışma olduğunu biliyordu. Kurşunları- kinine rağmen- yeni bir tahribattan başka bir şeye neden olmuyordu. Kurşun sıkmanın abesle iştigal etmekten başka bir şey olmadığını da biliyordu. Zira makineli bombardmanın karşısında oyuncak gibi kalıyordu. Ancak o, bitmiş cephaneyle orada kalmanın intihardan farksız olduğunu anlayan halkın çekilip öğleden beri köyü terk etmeye başladığını kamufle etmeye çalışıyordu.”⁴⁵¹

Hikâyesine böylesi bir giriş yapmayı tercih etmiş olmakla yazarın, okuyucuyu yaşanan dramının içine çekmiş olmakla okuyucunun merakını ve heyecanını artırmayı

⁴⁵⁰ Aynı eser, s. 297.

⁴⁵¹ Semîra ‘Azzâm, *Va Kıtaş Uḥrâ*, Dâru’t-Ṭalî‘a li’t-Ṭibâ‘a ve’n-Neşr, b.y.y., b.t.y., s. 25.

amaçladığı açıktır. Yaşanılan umutsuzluk daha girişte belirgin bir şekilde ifade edilir. Ancak işte bu umutsuz giriş okurda ileride olacıklara karşı bir merak uyandırır. Neden hikâyenin anlatıcı kişisi umutsuzluğa düşmüştür, peki sonra ne olacaktır sorularını sordurur. Farklı bir üslupla yazılan *Hubzu'l-Fidâ* adlı öykü ise sonla başlar ve geri dönüş tekniği kullanılarak ilk etapta meraklanan okuyucuya artık bildiği ancak anlamlandıramadığı bu sona nasıl gelindiği adım adım öykülenir:

“İbrahim, acısını yatıştırmak için ona tütünle dolu piposunu verdiğinde, bir çocuk gibi davranıp ağlaması için onu bırakmasını diledi. Gözyaşlarının gözlerine dolduğunu ve orada hapsedildiğini hissetti. Başını çevirip kolunun kenarıyla gizlice gözyaşlarını sildi.”⁴⁵²

Buna karşın Kenefânî'nin *Selâsatı Evrâk Min Filistîn -Varağa mine'r-Remle* adlı öyküsünün istisnai olarak bir anı biçiminde ele alındığı dolayısıyla benli anlatım biçiminin kullanıldığı görülür. Yahudilerin Remle'ye girmesi ve orayı işgal etmesinden birkaç saat sonra sokaktaki insanları sıraya dizmeleri, askerlerin insanların üzerini kaba ve şiddet içeren bir şekilde araması, üzerlerinde bulunan altınları almaları, dokuz yaşındaki küçük bir çocuğu annesinin yanından ayırarak temmuz sıcaklığının altında tek ayak üzerinde durdurmaları, bir başka adamın kızı ve karısını sebepsiz yere oracıkta öldürüp üstüne onları gömmesini istemeleri gibi pek çok acı, insanlık dışı hatta savaş suçu sayılacak fiilleri işlemeleri tamamen bir film kesiti gibi, bir belgesel gibi

⁴⁵² Aynı eser, s. 75.

anlatılarak, ajite edilmeden son derece soğukkanlılıkla ele alınır. Bu anlatım biçiminin daha duygusal ve taraflı olması beklenebilirdi, ancak bu tutumun olayların gerçekliğini yitirmemesi için kullanılmış olduğu aşikârdır. Diğer taraftan hikâyenin dokuz yaşındaki Filistinli bir çocuk tarafından benli anlatımla ele alınmış olması, bir başkasının gözünden değil de bizzat bu olayı yaşayan kişinin dilinden anlatılması okuyucu nezdinde yaşananların gerçekçiliğine ilişkin güçlü bir kanaat oluşmasına katkı sağlayan bir işlev görür:

اوقفونا صفين على طرفي الشارع الذي يصل الرملة
بالقدس ، وطلبوا منا ان نرفع ايدينا متصالية في افواء ، وعندما
لاحظ احد الجنود اليهود ان امي تحرص على وضعي امامها
كي اتقي بظلها شمس تموز ، سحبني من يدي بعنف شديد ،
وطلب مني ان اقف على ساق واحدة ، وان اصالب ذراعي
فوق رأسي في منتصف الشارع الترابي ..
كنت في التاسعة من عمري يومذاك ، ولقد شهدت قبل
اربع ساعات فقط كيف دخل اليهود الى الرملة ، وكنت ارى
وانا واقف هناك في منتصف الشارع الرمادي كيف كان اليهود
يفتشون عن حلي العجائز والصبايا ، وينزعونها منهن بعنف
وشراسة ، وكان ثمة مجندات سمرافات يقمن بنفس العملية ،
ولكن في حماس اشد . وكنت ارى ايضاً كيف كانت امي

تنظر باتجاهي وهي تبكي بصمت ، وتمنيت لحظتذاك لو استطعت
ان اقول لها انني على ما يرام ، وان الشمس لا تؤثر في ،
بالشكل الذي تتصوره هي ..

“Bizi, Remle'den Kudüs'e uzanan caddenin iki tarafında iki sıra halinde dizdiler. Ellerimizi çapraz bir şekilde havaya kaldırmamızı istediler. Annemin, beni önüne alıp gölgesinde temmuz güneşinden koruduğunu fark eden Yahudi askerlerden

biri, elimden sertçe çekip, tozlu caddenin ortasında kollarımı başımın üzerinde çapraz bir şekilde birleştirip havaya kaldırarak tek ayak üzerinde durmamı istedi.

O zaman dokuz yaşındaydım, sadece dört saat önce Yahudilerin Remle'ye nasıl girdiğini gördüm. Gri caddenin ortasında dururken Yahudilerin nasıl da yaşlıların ve çocukların takılarını alçakça ve adice çekip aldıklarını, orada bulunan esmer kadın askerlerin aynı şeyi nasıl daha da şiddetli bir hevesle yaptıklarını, annemin bana bakıp nasıl sessizce ağladığını görüyordum. O an ona iyi olduğumu, düşündüğü gibi güneşin beni etkilemediğini söyleyebilmeyi istemiştim.”⁴⁵³

İşgal ve direniş konulu bu dönem hikâyelerinde mektup yöntemi sadece Kenefânî'nin *el- 'Arûs* (Gelin) adlı öyküsünde görülür. Mektup yöntemi ve benli anlatım tekniğinin kullanılması duygu ve düşüncelerin kesintiye uğramadan konu üzerinde odaklanılmasını hedefler. Bir Filistinlinin yazdığı bu mektup, dağılmış Filistin Halkının topraklarını işgalden kurtarmak için bir araya gelip kenetlenmesi ve halkın direniş geçmesine yönelik bir çağrı niteliğindedir. Kullanılan benli anlatım ile mektup yönteminin, yardımı beklenen kişiyi doğrudan doğruya hedef alan dolaysız, samimi bir sesleniş biçiminde olması, hikâye kurgusunu pekiştiren bir işlev görür:

---

⁴⁵³ Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*, s. 319-320.

عزيزي رياض ،

لا شك انك تقول الآن انني قد جننت ، فهذه ثاني رسالة اكتبها لك في يوم واحد ولكنني في الواقع اكتب لك هذه الرسالة الآن كي اوضح لك امراً ، لقد اكتشفت انه محض جنون ان اكتب واقول لك : ابحث معي حيث انت ، عن رجل طويل جداً ، صلب جداً ، لا اعرف اسمه ، ولكنه يلبس بدلة خاكية عتيقة ، ويلوح لأول وهلة كأنه مجنون .

ماذا يمكن ان تفهم من هذا كله ؟ لا شيء طبعاً ، فالمرء يصادف في اليوم الواحد ، إذا ما سار في الطريق ، مئة رجل يحملون هذه الصفات ، فأني واحد منهم تراني أقصد ؟

انني على يقين انك ستكتشفه بنفسك ، فهو شيء آخر ، متميز ... كيف ؟ لا استطيع ان اقول لك فأنا نفسي لا اعرف ولكن يخيل اليّ الآن انني حين شهادته لأول مرة كان محاطاً بما يشبه الضوء ، نعم ، كان محاطاً بشيء يشبه الغبار المضيء ، واعترف لك انني لم اتأكد من ذلك تماماً حين استوقفتني لحظة

“Kıymetli Riyâd,

Şüphesiz delirdiğimi düşünüyorsunuzdur, zira bu bir gün içerisinde sana yazdığım ikinci mektup. Ancak şimdi bu mektubu sana bir durumu açıklamak üzere yazıyorum çünkü “olduğun yerden benimle birlikte, çok uzun boylu, çok sert görünen, adını bilmediğim ancak ilk bakışta deli gibi gözüken, eski haki bir takım elbise giymiş adamı ara” diye yazmamın tamamen delilik olduğunu fark ettim.

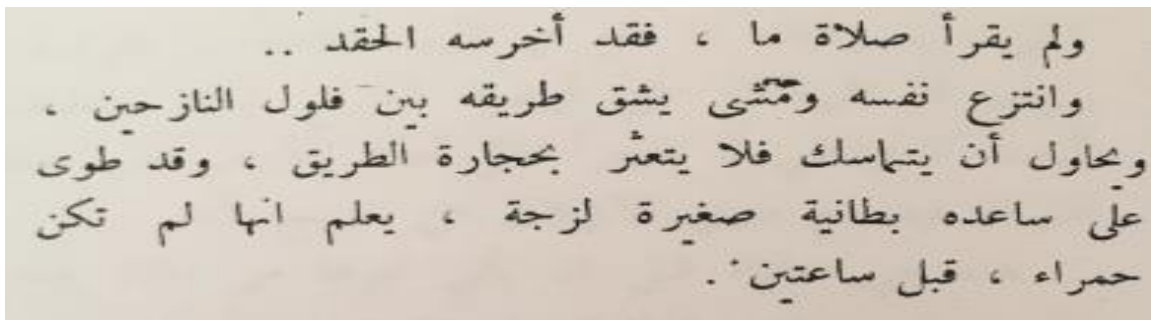
Bu sözlerden ne anlayabilirsin ki? Hiçbir şey tabi ki! Zira insan, bir gün boyunca sokakta yürüdüğünde bahsettiğim eşkâle uyan yüz adama rastlıyor. O halde hangisini kast ediyorum?

Eminim sen, kendin, onun kim olduğunu keşfedeceksin, çünkü o başka bir şey, farklı biri... Nasıl mı? Sana bunu söyleyemem çünkü ben de bilmiyorum. Ancak şimdi, sanki onu gördüğüm ilk an, ışığa benzer bir şeyle çepeçevre sarmalanmıştı gibi geliyor,

evet, bir ışık haresine benzer bir şeyle aydınlanmıştı, itiraf edeyim ki beni bir an yolda durdurana kadar bundan emin olamamıştım.”⁴⁵⁴

İşgal ve direnişin farklı açılardan işlenmesi yanı sıra hikâyelerin genel havalarının da göreceli olarak farklılık gösterdiği görülür. el-Îrânî’nin olumlu ve mutlu günlerle başlayan öykülerinde aniden gerçekleşen işgalle birlikte müspet havanın birden dağıldığı, her ne kadar Filistin Halkının karşı koyabileceği ve Arap ordularının yardımıyla işgalin son bulacağı umudu ara ara belirtilse de sonların hep iltica ile bittiği, kahramanların ailelerinin dağıldığı, ekonomik çöküntü içerisinde, vatanlarından uzak birer mülteciye dönüştükleri görülür. Filistin’in yaşadığı işgal adeta baştan sona adım adım anlatılır, dolayısıyla iyiden kötüye doğru bir gidişat söz konusudur. Bununla birlikte girişten itibaren yayılan bir umutsuzluk havasıyla başlayan öykülerde de yine iltica ya da ölümle biten sonlar mevcuttur. Böylece tarihî gerçekler ekseninde dönen bu öykülerin arasına tıpkı Hasan’ın uyuyan bebeğine baktığında “Ömer’in yatağına gidip onu kucağına aldı, uyuyordu. Belki de rüyasında, güneşin umutla doğduğu, annesinin kollarında güvenle uyuyacağı yeni, güzel bir gününü görüyordu.”⁴⁵⁵ düşündüğü gibi biraz umut serpiştirilmiş olsa da yine de sonlarının aynı karamsarlıkla bittiği görülür:

“Hiç dua etmedi, acıdan nutku tutulmuştu.

⁴⁵⁴ Aynı eser, s. 591-592.

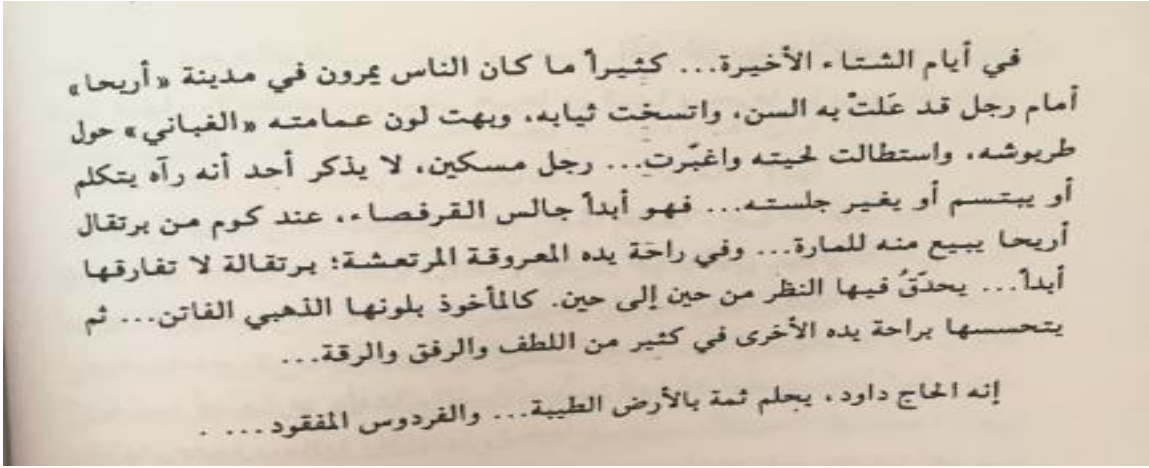
⁴⁵⁵ Semîra ‘Azzâm, *Va Kıtaş Uḥrâ*, Dâru’t-Ṭalî‘a li’t- Ṭibâ‘a ve’n-Neşr, b.y.y., b.t.y., s. 28.

Kendini zorlayarak oradan ayrıldı, yoldaki taşlara takılıp tökezlememek için tutunmaya çalışırken ondan önce göç edenlerin kalıntıları arasından kendine yol açarak yürüdü. Kolunda ise iki saat öncesine kadar kırmızı olmadığını bildiği küçük kaygan battaniye sarılıydı.”⁴⁵⁶

Elbette bu öykülerin 1948 yılı dolaylarında yaşanan olaylarla örtüşmüş olması şaşırtıcı değildir, ancak iltica veya ölümle biten bu sonlar beklentileri karşılamaktan oldukça uzaktır. Zira Yahudi saldırısı sırasında kucağındaki çocuğunun ölmesiyle dua edemeyecek derecede acı çekerek yıkılan bir adamın bir karşı tepki göstermesi umulur. Ya da iltica etmek zorunda kalan bir çiftçinin mülteci olarak yaşadığı şehrin sokaklarında elindeki portakala bakarak tepkisiz bir şekilde yaşaması değil de geleceğe dair bir umut beslemesi beklenirdi. Bu öykülerin beklenmedik bir şekilde yaşanan işgalin şaşkınlığını üzerinden atamayan Filistin Halkının ruhsal durumunu daha iyi betimlemek için bu şekilde bitirilmiş olabilecekleri akla gelmektedir. Diğer yandan iltica eden Hacı Davud’un “*ne oldu, ne oldu? Hacı Davud bir vatanın kaybedildiğinden başka bir şey anlamadı*” ifadesiyle sanki nedenlerin değil de salt sonucun önemli olduğu izlenimi verilir. Yazarın bu tutumunun, sebebin sonucu değiştiremeyeceği yönündeki düşüncesiyle ilgili olduğu düşünülebilir.

ما الذي حدث... ما الذي حدث...؟ ان الحاج داود لا يكاد يفهم شيئاً...
إلا أن وطناً قد ضاع، وأرضاً طيبة... قد ذهبت... ولا يكاد يفهم شيئاً إلا أنه
مشرّد، يحمل اسم «لاجي» هذا الاسم البغيض... كأنما حفرته يد القدر على
جباة مليون من البشر بقسوة خارقة!

⁴⁵⁶ Aynı eser, s. 32.

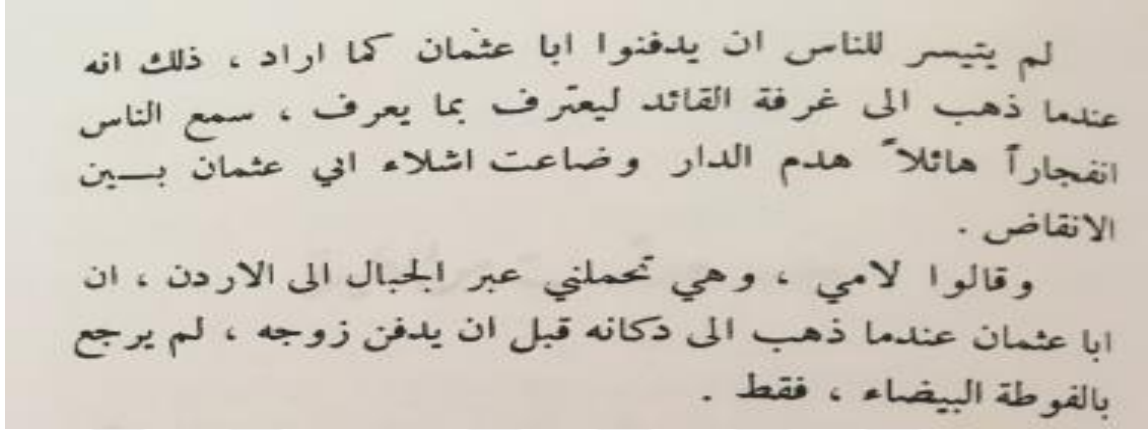
“Ne oldu... ne oldu? Hacı Davud bir vatanın kaybedildiğinden, verimli toprakların ellerinden gittiğinden, şu iğrenç mülteci adını taşıyan bir sığınmacı olduğundan başka bir şey anlamadı. Sanki kader görülmemiş bir merhametsizlikle bu adı milyonlarca insanın alnına kazımişti.

Kış mevsiminin son gönlerinde, Eriha şehrindeki insanlar zamanının yaşlandığı, kıyafetlerini pislettiği, fesini saran kaşmir sarığın rengini soldurduğu, sakalını uzatıp ağarttığı bir adamın önünden çokça geçiyorlardı. Kimsenin konuştuğunu, gülümsediğini ya da oturuşunu değiştirdiğini gördüğünü hatırlamadığı zavallı bir adam. O hep, gelip geçene sattığı Eriha portakallarından oluşan bir yığının önünde yerde ayaklarını karnına doğru çekip elleri ile onları sararak oturur. Titreyen kuru elinden hiç bırakmadığı portakala, büyüleyen altın rengiyle hipnotize olmuşçasına ara ara gözlerini dikip bakar. Sonra diğer avucuyla ona yumuşakça, nazikçe ve sevecenlikle dokunur.

O, kaybolan cennet ve oradaki verimli toprakları düşleyen Hacı Davud’dur.”⁴⁵⁷

⁴⁵⁷ Maḥmūd Seyfuddīn el-İrānī, a.g.e., s. 150-151.

Hikâyelerin karamsarlık ve ümitsizlikle bitmeleri, düzenli bir ordudan yoksun, kısıtlı mühimmatlarla vatanlarını canları pahasına korumaya çalışan insanların çabalarının yetersiz kaldığı izlenimini verir:

“İnsanlar için Ebû Osman’ı arzuladığı şekilde defnetmek kolay olmadı. Şöyle ki: Ebû Osman, komutanın odasına bildiklerini itiraf etmek için gittiğinde, insanlar binayı yıkan korkunç bir patlama duyular, Ebû Osman’dan geriye kalan parçalarsa enkazın arasında kayboldu.

İnsanlar, dağların arasında Ürdün’e giderken beni taşıyan anneme Ebû Osman’ın karısını defnetmeden önce dükkânına uğradığını ve oradan sadece beyaz bir kefenle dönmediğini söylediler.”⁴⁵⁸

Mücadele eden ancak donanımlı bir düşman gücüyle baş edemeyen halk, direnişte gösterdiği çabanın hüsrarla sonuçlanmasıyla ya canından olur ya da iltica etmek zorunda kalır:

⁴⁵⁸ Ġassân Kenefânî, a.g.e., s. 327.

نظر منصور الى والده مطوياً تحت جذع الشجرة ، ينزف
الدم من بين اصابع كفه الموحلة وهي تضغط على احشائه ،
كانت عيناه مغمضتين ، وبدت كفه المطبقة على البندقية كفاً ميتة
متخشبة .

– هل تعرف طبيباً ؟
– طبيب ؟ إن اخي قاسم طبيب ، قاسم ، اجل .. ولكنه ..
– ماذا تنتظر اذن ؟ اعني احضر بغلاً لهذا العجوز الصعب .
بدأ الانين خفيضاً ممزعا ، ثم اخذ يعلو ، لقد اشرقت
الشمس تماماً الآن وماتت كل الاصوات ، فاتخذ الانين في ذلك
الصمت المطبق وقعاً فاجعاً فيما كان الدم يتسرب من بين الاصابع
المتشنجة بنزير يكاد يُسمع . وفي ذلك الحلاء المبتل كان منصور
يقف عاجزاً وهو يرى الى ابيه يموت رويداً رويداً دون حركة
واحدة ، الا ذلك النبض العميق الذي كان يرجفه فتبدو عروقه
كأسلاك مشدودة تخرج من كفه وتوزع في بدن البندقية ايضاً .
واخيراً انتفضوا جميعاً معاً : الشجرة والرجل والمرتينة ، ومن
وراء غبش المطر الغاضب ، ودموعه ، خيل لمنصور انهم ليسوا ،
معاً . سوى جثة هامدة .

“Manşûr, ağacın altında iki büküm oturan babasına baktı, bağırsaklarına bastırduğu kirli parmaklarının arasından kan akıyordu, gözleri kapalıydı, tüfeğin üstündeki eli ölü gibi hareketsizdi.

- Doktor tanıyor musun?
- Doktor mu? Kardeşim Kâsım doktordur. Kâsım, evet ama o...
- O halde ne bekliyorsun? Demek istediğim şu inatçı ihtiyara bir öküz getir.

İnilti önce kesik kesik ve alçak bir şekilde başladı, sonra ise yükseldi. Şimdi güneş tamamen doğmuştu, bütün sesler kesildi. İnilti o derin sessizlikte korkunç bir hal aldı, bir yandan da kan kaskatı duran parmaklarının arasından nerdeyse duyulacak bir sesle sızıyordu. Manşûr nemli havada hiçbir şey yapamadan kıpırtısız babasının ağır

ağır ölümünü izliyordu. Sadece sanki damarlarının gergin teller gibi elinden çıkıp tüfeğin de gövdesini sıkıca sarmasına neden olan o derin nabız atışıyla titriyordu, sonunda hepsi birlikte sarsıldılar: ağaç, adam ve martine. Kızgın yağmurun karanlığı ve gözyaşlarının ardından Manşûr artık birlikte olmadıklarını, geriye sadece cansız bir bedenden başka bir şey kalmadığını düşündü."⁴⁵⁹

2.2. İltica ve Mülteci Sorunları Konulu Hikâyelerde Teknik ve Üslup

1948-1967 yılları arasında yazılan ve o dönemi konu alan kısa hikâyelerde, Filistin topraklarına yapılan saldırı ve işgal neticesinde halkın yaşamındaki değişiklikler, iltica süreci ve sonrası olarak ele alınır. İltica sürecini işleyen hikâyelerde bilhassa parçalanmış aileler, mülteci kamplarındaki kötü yaşam koşulları ve bu şartlar neticesinde bireylerin menfi dönüşümleri öne çıkan hususlardır.

İltica konulu dönem hikâyelerinde öncelikle ani saldırılar neticesinde toprağından, vatanından ayrılmak zorunda kalan ve iltica eden Filistinli ailelerin yeni yaşam koşulları üzerinde durulduğu görülür. Bireyler iltica ettikleri yerlerde son derece mutsuzdurlar. Çadır-kentlerde sağlık ve eğitim ihtiyaçları karşılanmamakta, gelir seviyeleri son derece düşük ve yaşamları her türlü konfordan uzaktır. Onlar, bereketli topraklarından uzakta açlık ve hastalıkla karşı karşıyadırlar. Bu konuları içeren hikâyelerin mülteci Filistinlilerin durumunu iki farklı şekilde işledikleri görülür. Bu öykülerin bir kısmı yeni yaşam koşullarına alışan ve bu acımasız koşullara ayak uyduran mültecileri konu edinirken diğer kısmının ise içine düştüğü durumun farkına

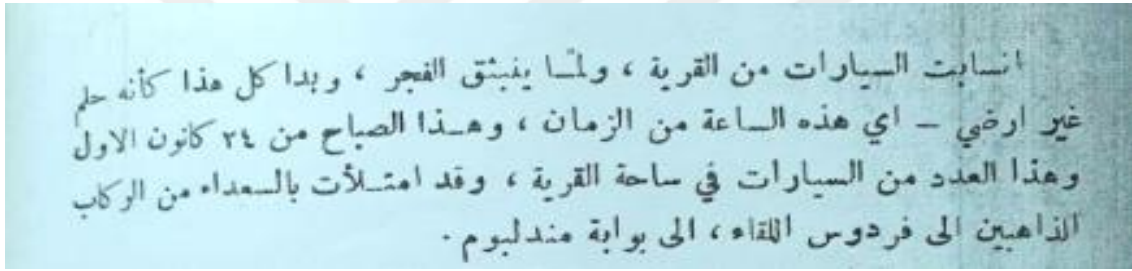
---

⁴⁵⁹ Aynı eser, s. 709-710.

varan ve topraklarını, ellerinden alınan hayatlarını geri alabilmek için yeni bir direnişe geçmek gerektiğini kavrayan bireyleri ele aldığı görülür.

Parçalanmış hayatlar sonucunda dağılan ailelerin; işgal altındaki topraklarda yaşayan Filistinliler ile iltica etmek zorunda kalan Filistinlilerin yılda bir defa verilen izinle Kudüs'te bulunan Mendelbûm sınır kapısında gerçekleşen kısa süreli kavuşmaları hikâyelerde sıkça işlenir. Bu hikâyelerde genellikle üçüncü tekil şahıs anlatımı ile tanrısal bakış açısı kullanılır. Bu tip öykülerin bir başka ortak özelliği ise giriş paragraflarının ya öykü kahramanlarının yolculukları ile başlaması ya da bir yolculuğun betimlenmesidir:

“Arabalar köyden sel gibi aktı. Bu zaman dilimi, bu yirmi dört aralık sabahı, cennetle buluşmaya Mendelbûm Kapısına giden mutlu insanlarla dolan arabaların olduğu köy meydanı tan ağardığında adeta bir rüya gibiydi.”⁴⁶⁰

Necva Ka‘vâr Farah’a ait *Bavvâbet Mendelbûm* (Mendelbûm Kapısı) adlı öyküde görülen bu anlatım şekli yine aynı minvalde yazılan ve Suriye’ye iltica etmek durumunda kalan yaşlı bir kadının kızını görmek üzere Mendelbûm Kapısına gidişini ele alan Semîra ‘Azzâm’a ait öyküde de kullanılır. Öykünün giriş paragrafı şu şekildedir:

⁴⁶⁰ Necva Farah, *Limen er-Rabî*, Matba‘atu’l-Hakîm, en-Nâşıra, s. 59.

في احدى السيارات الواقفة صفّاً في جمرک (درعا) تنتظر
تفتيش رجال الجمرک السوري تكومت العجوز تحت بطانية رمادية
وقد اخذها بعض قلق فراحت تدير رأسها وتحملق من خلال الزجاج
الخلفي للسيارة ترقب المفتش السوري الاشقر وهو يدير عينيه بين
الحقائب ويمد أصبعه الى واحدة ما كانت لتتغلق لولا الحبل الذي
شدت به يفحص محتوياتها . . وتنقر العجوز بأصبعها على الزجاج
فيوافيها السائق فتسأله :

- يا ابني ماذا يريد هؤلاء منا ؟

“Der’a gümrüğünde, Suriye gümrük görevlilerinin kontrolünden geçmeyi bekleyen sıralanmış araçların birinde gri bir battaniyenin altında kıvrılmış oturan yaşlı kadın endişelenmeye başlayarak başını kaldırıp gözlerini valizlerin üzerinde gezdiren ve iple bağlanmış olmasına rağmen kapanmayan bir valizin içini eliyle kontrol eden Suriyeli sarışın müfettişi arabanın arka camından izlemeye başladı. Yaşlı kadın parmaklarıyla camı tıkrdatınca şoför ona doğru döndü:

“Bunlar bizden ne istiyorlar çocuğum?” diye sordu.”⁴⁶¹

Bu defa bir oğlun annesi ile buluşmasını konu edinen Kenefânî’ye ait bir başka öykü de tanrısal bakış açısı ve üçüncü tekil şahıs anlatımıyla ele alınır:

قبل ان يصل الى رأس السلم وقف ليلتقط انفاسه .. لا ،
لا يمكن ان يكون مرهقاً الى هذا الحد .. انه يعرف جيداً انه
ليس مرهقاً ابداً .. لقد انزلته السيارة على باب الفندق ، ثم انه
لا يحمل سوى سلة صغيرة والسلم لم يكن طويلاً كما تصور ..
ولكن هذه الدرجات الثلاث الاخيرة هي التي تحطمه دائماً
وتنوب ركبتيه وتهدم اصراره ..

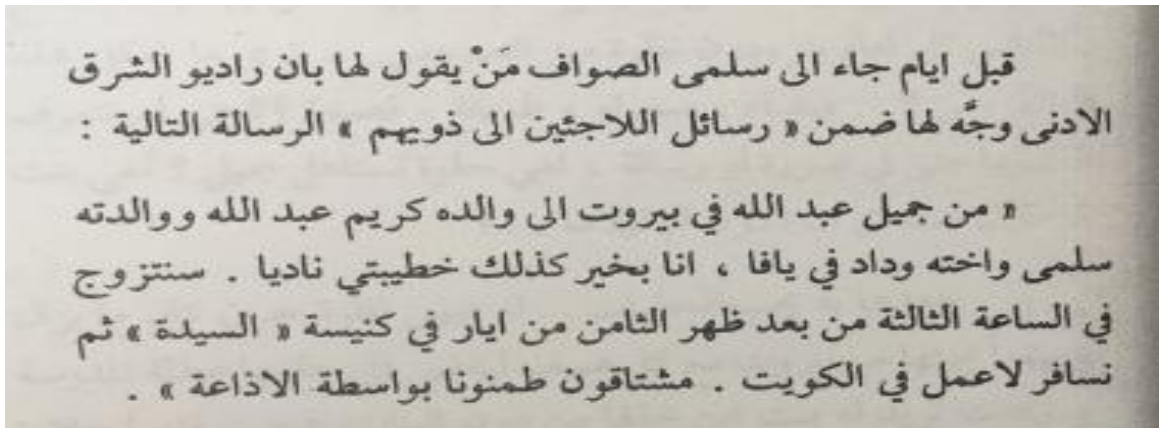
⁴⁶¹ Semîra ‘Azzâm, ez-Zıllu’l-Kebîr, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982, s. 69.

“Merdivenin başına ulaşmadan nefesini toparlamak için durdu. Yok, bu kadar yorgun olması mümkün değil, çok iyi biliyordu yorgun olmadığını. Araba, onu otelin kapısında indirmişti. Sonra küçük bir sepetten başka bir şey taşııyordu, ayrıca merdiven de tahmin ettiğı kadar uzun değildi. Ancak bu son üç basamak onu hep paramparça eder, dizlerinin bağıını çözüp direncini kırardı.”⁴⁶²

Bu öykülerin tanrısal bakış açısı ve üçüncü tekil şahıs anlatımıyla ele alınmaları yazarlara olaylara her açıdan hâkim olma rahatlığı verdiği gibi kullanılan içe bakış tekniğıyle hikâye kahramanlarının duygu ve düşüncelerini ayrıntılı bir şekilde dile getirme kolaylığını da sağlar. Bu tip hikâyelerde iki düzlemli bir zaman çizelgesi bulunur. İlki geri dönüş tekniğı kullanılarak hatırlamalar şeklinde bahsedilen Filistin’in işgalinden önceki mutlu zamanlardır. İkinci zaman düzlemi ise genellikle işgalin üzerinden geçen on yıllık bir sürecin ardından gelen içerisinde bulunan zamandır.

İşgal sonrası yaşanan aile dramlarının işlendiğı öykülerden ‘Azzâm’a ait *Zağârîd* (Zılgıtlar) adlı öykü ise aynı teknik ile yazılmış olmasına rağmen giriş paragrafının bir radyo ilanı ile başlaması açısından farklılık gösterir:

⁴⁶² Ġassân Kenefânî, *a.g.e.*, s. 291.

“Birkaç gün önce Selma eş-Şavvâf’a birisi Yakın Doğu Radyosunda “Mültecilerin Ailelerine Mesajlar” programında ona şu iletinin geldiğini söyledi:

“Beyrut’taki Cemîl ‘Abdullah’tan Yafa’da bulunan babası Kerîm ‘Abdullah, annesi Selma ve kız kardeşi Vedâd’e, ben de nişanlım Nâdyâ da iyiyiz. Mayısın sekizinde öğleden sonra saat üçte es-Seyyide kilisesinde evlendikten sonra çalışmak üzere Kuveyt’e gideceğiz. Özledik, radyo aracılığıyla bize iyi haberlerinizi gönderin.”⁴⁶³

İltica konulu dönem hikâyelerinde mülteci Filistinlilerin iltica ettikleri kamplarda yaşadıkları zorluklar sıkça ele alınır. Bu tip öykülerin, birbirinden ayrı kalan aile bireylerini konu edinen öykülerden farklı olarak genellikle birinci tekil şahıs anlatımı ile işlendiği dikkatleri çeker. Örneğin Kenefânî’ye ait gerek *Ka ‘kun ‘ala’r-raşîf* (Kaldırımdaki Kek) adlı öyküde olsun gerekse *aş-Şagîru Yezhebu ilâ’l-muḥayyem*⁴⁶⁴ (Çocuk Çadır-Kente Gidiyor) adlı hikâyede olsun duygu ve düşüncelerin dolaysız olarak aktarıldığı (benli) birinci tekil şahıs anlatımı kullanılır. Çocuğun dilinden aktarılan öykü şu şekilde başlar:

---

⁴⁶³ Semîra ‘Azzâm, *eş-Zıllu’l-Kebîr*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982, s. 49

⁴⁶⁴ Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*

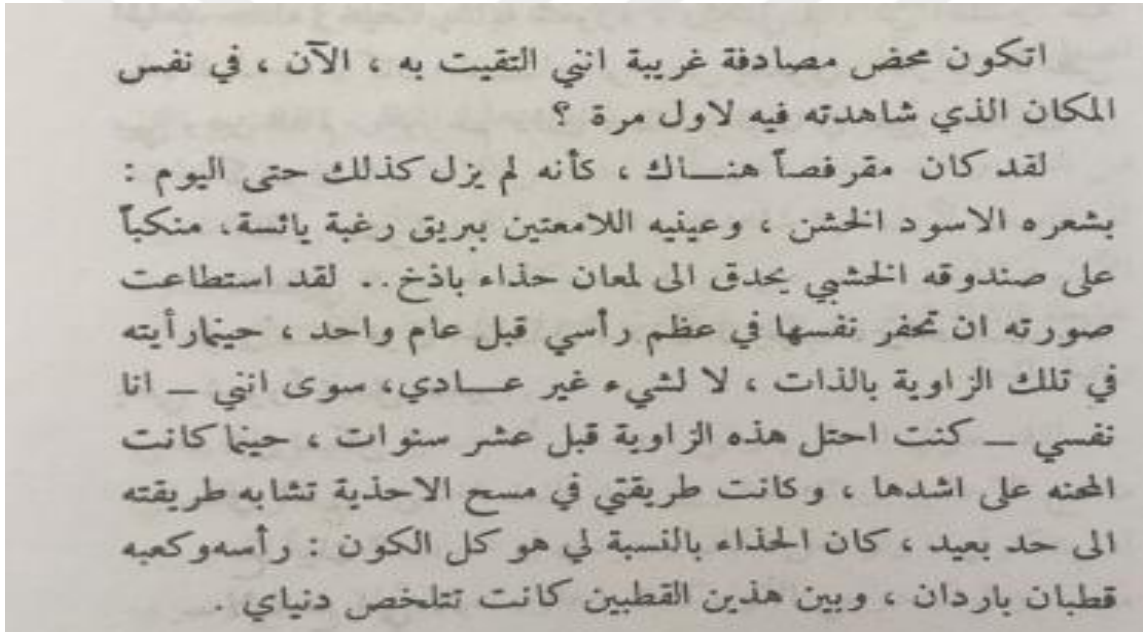
كان ذلك زمن الحرب . الحرب ؟ كلا ، الاشتباك ذاته ..
الالتحام المتواصل بالعدو لانه اثناء الحرب قد تهب نسمة سلام
يلتقط فيها المقاتل انفاسه . راحة . هدنة . اجازة تفهقر . أما
في الاشتباك فانه دائماً على بعد طلقة . انت دائماً تمر بأعجوبة بين
طلفتين ، وهذا ما كان ، كما قلت لك ، زمن الاشتباك المستمر .
كنت اسكن مع سبعة اخوة كلهم ذكور شديدي المراس ،
واب لا يحب زوجته ربما لانها انجبت له زمن الاشتباك ثمانية
اطفال . وكانت عمتنا وزوجها واولادها الخمسة يسكنون معنا
ايضاً ، وجدنا العجوز الذي كان اذا ما عثر على خمسة قروش
على الطاولة او في جيب احد السراويل الكثيرة المعلقة مضى دون
تردد واشترى جريدة ، ولم يكن يعرف ، كما تعلم ، القراءة
وهكذا كان مضطراً للاعتراف دائماً بما اقترف كي يقرأ احدنا
على مسمعيه الثقيلين آخر الاخبار .

“Savaş zamanıydı. Savaş mı? Asla, tam manasıyla çatışma zamanıydı...
Düşmanla devamlı, bitmek bilmeyen bir dövüş hali, savaştaysa savaşçılar nefes alsın
diye arada bir barış rüzgârı eser. Dinlenme. Ateşkes. Geri çekilme molası.
Çatışmadaysa sürekli yakınlarda bir kurşun vardır. Her daim iki kurşun arasından
mucizevî bir şekilde geçersin. İşte olan da buydu, dediğim gibi devamlı çatışma
zamanıydı.

Dik kafalı yedi erkek kardeş, belki çatışma zamanında sekiz çocuk doğurduğu
için karısını sevmeyen bir baba ile yaşıyordum. Halamız, kocası ve beş çocukları da
bizimle yaşıyorlardı. Asılı duran pantolonların cebinde ya da masada bulduğu beş
kuruşla tereddüt etmeden gazete alan bir de dedemiz vardı. Bildiğin üzere okumayı
bilmiyordu. Ağır işiten kulaklarına haberleri birimizin sonuna kadar okumamız
gerektiği için her zaman işlediği suçu itiraf etmek zorunda kalırdı.”⁴⁶⁵

⁴⁶⁵ Aynı eser, s. 715.

Bu konuyu işleyen hikâyeler ya bir çocuğun dilinden aktarılır ve onun bakış açısından işlenir ya da çocuklar merkeze alınır. Bu tutumunun yazarın kendi tecrübelerinden ileri geldiği aşikârdır, zira Kenefânî de 1948 yılında Yafa'ya yapılan saldırı sonrası ailesiyle birlikte önce Lübnan'a, ardından mülteci olarak Suriye'ye gider ve çadır-kentlerde öğretmenlik yapar. Böylece yazar, Filistinli mültecilerin sorunlarını yakından gözlemekle kalmaz aynı zamanda onlardan biri olarak yaşamını sürdürürken oradaki yaşamı ve insanları yakından tanıma fırsatı bulur. Çadır-kentte yaşayan bir çocuğun dramının anlatıldığı bir başka öykünün girişi şu şekildedir:

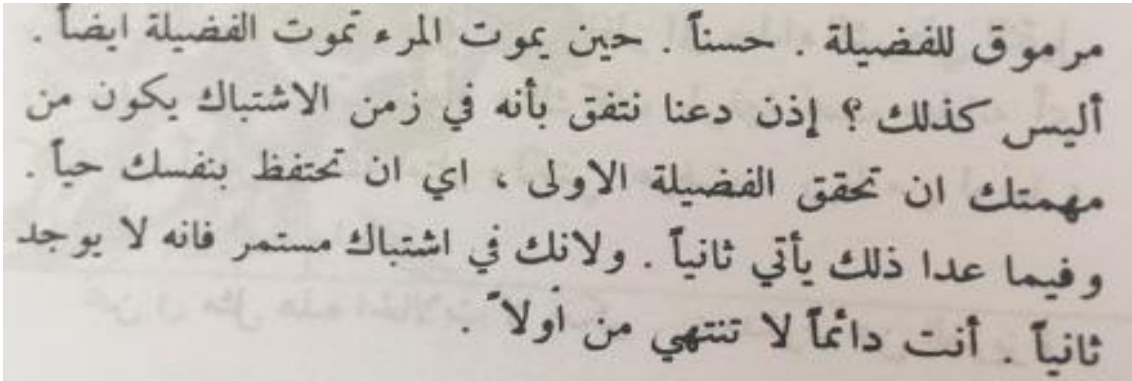

“Onunla şimdi, onu ilk defa gördüğüm aynı yerde karşılaşmam sadece garip bir tesadüf olabilir miydi?”

Yerde ayaklarını karnına doğru çekmiş oturuyordu, sanki şimdiye kadar hep orada öyle oturmuştu: sert siyah saçları, umutsuz bir istekle parlayan gözleriyle tahta bir sandığın üzerine eğilmiş kibirli bir ayakkabının ısıltısına gözlerini dikmiş bakıyordu. Bir yıl önce onu orada gördüğümdeki sureti hafızama kazınmıştı. On yıl önce sıkıntının zirvede olduğu dönemde onun yerinde benim olmam dışında hiçbir şey farklı değildi.

Ayakkabıları silme şeklim onunkiyle neredeyse aynıydı, bana göre bütün dünya ayakkabıdan ibaretti, ayakkabının topuğu ve burnu iki soğuk kutuptu ve dünyam bu iki kutup arasında bir özetti.”⁴⁶⁶

Mülteci merkezli bu öykülerde konu artık insanların vatan sevgisi veya toprağa tutkusu değildir, insanların manevi duygulara yönelecek koşullarının olmadığı, önceliğin beslenme ve barınma sorunu olduğu açıkça dile getirilir:

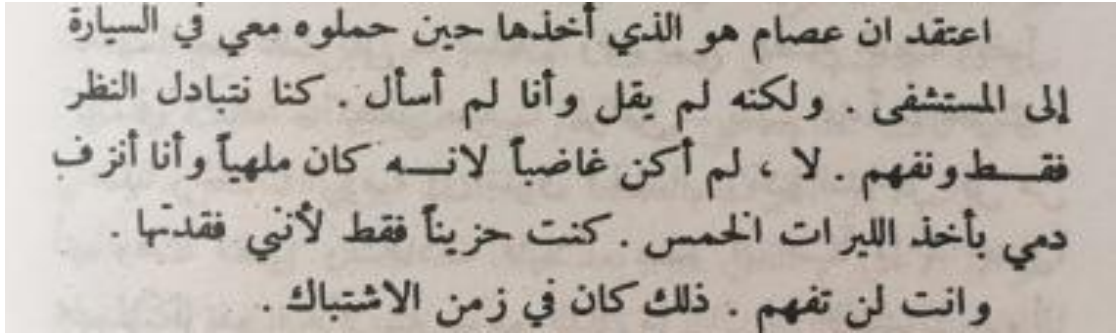
“İnsan ölünce erdem de ölür. Öyle değil mi? O halde gel anlaşalım, çatışma zamanında ilk erdemi yerine getirmen, yani kendine sahip çıkman ilk görevindir. Ardından ikincisi gelir, ancak devamlı bir çatışma dönemindeyken ortada iki diye bir şey yoktur. Zira ilkiyle uğraşmaktan ikinciye geçemezsin.”⁴⁶⁷

Bu öykülerde başkişilerin yaşamlarını sorgulamaları veya bu sefil yaşamdan kurtulmaya çabalamaları gibi bir durum yoktur, artık mesele kişilerin salt ayakta kalmaya ve yaşamaya çalışmalarıdır. *aş-Şağîru Yezhebu ilâ'l-muḥayyem* adlı öykünün girişi tam da bu gerçeği dile getirir niteliktedir. Zira giriş küçük bir çocuğun anlatımıyla içinde bulundukları yaşamı tam manasıyla açıklar.

⁴⁶⁶ Aynı eser, s. 83.

⁴⁶⁷ Aynı eser, s. 717.

Bu tip öykülerde değişmeyen koşullara karşı eleştiriler getirilmiş olmasına rağmen sonlar ümitsizlik ve durumu kabullenmeyle biter:

“Sanırım beni hastaneye götürürlerken yanımda olan ‘İşâm’dı onu [parayı] alan. Ama bunu ne ‘İşâm itiraf etti ne de ben sordum. Sadece bakışıp anlaşıyorduk. Hayır, benim kanım akarken onun o beş kuruşu alarak eğlenmesine kızmamıştım. Sadece parayı kaybettiğim için üzgündüm.

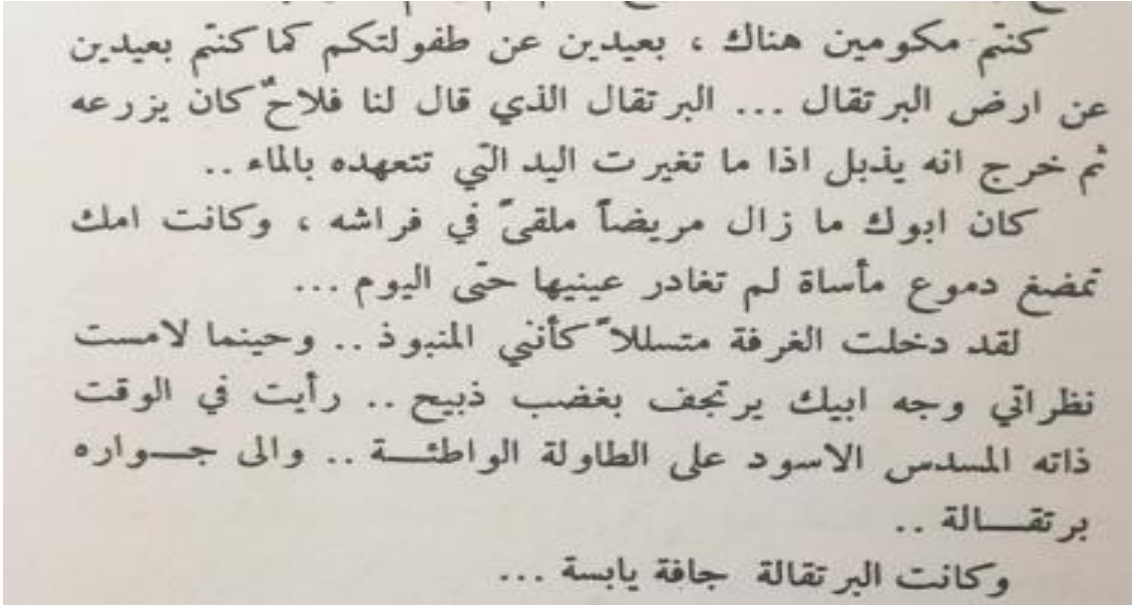
Ancak sen, bunu anlayamazsın! Bu çatışma zamanında oluyordu.”⁴⁶⁸

Yazarın öyküyü bu şekilde sonlandırması çadır-kentlerdeki koşulların neden olduğu tutum değişikliklerini gözler önüne serer. Ancak yazar, Filistinli mülteci bir çocuğun yadırganmasını istemez, o “çatışma zamanı” ifadesini kullanarak yaşanan hayatın zorluğuna dikkat çekmek suretiyle çocuğun düşüncesinin mazur görülmesini ister.

İltica etmek zorunda kalan bir ailenin konu edildiği *Ardu’l-Burtuḳâli’l-Ḥazîn* (Hüzünlü Portakal Diyarı) adlı öykü de umutsuzluk ve karamsarlık içinde biter:

⁴⁶⁸ Aynı eser, s. 726.

“Orada yığılmıştınız, çocukluğunuzdan uzaktınız portakal diyarından uzak olduğunuz gibi; bir çiftçinin ektiği ve yeşeren portakal için “eğer onu sulayan el değişirse solar” dediği o portakal.

Baban hâlâ yatağında hasta yatıyordu, annen ise bugün bile gözlerinden kaybolmayan trajedinin gözyaşlarını akıtmıyordu.

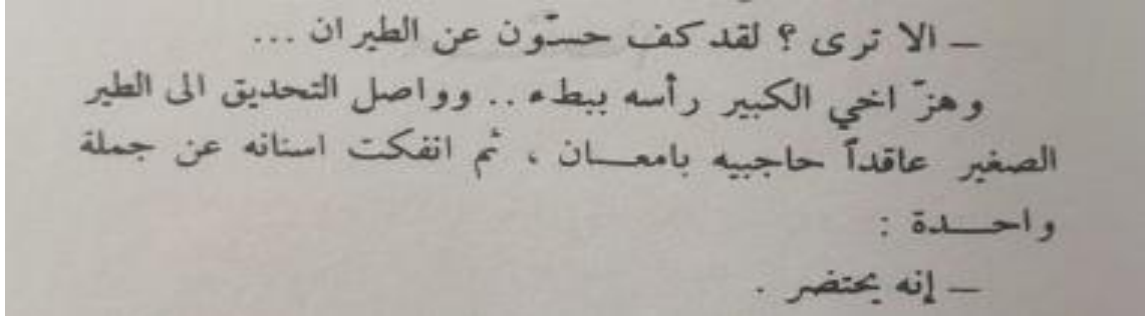
Sanki terk edilen benmişim gibi odaya yavaşça girdim. Keskinci bir kızgınlıkla titreyen babanın yüzüne bakışlarım değdiği anda alçak masanın üzerindeki siyah tabancayı ve yanındaki portakalı gördüm.

Portakal, kuru ve sertti.”⁴⁶⁹

Bu tip öykülerde herhangi bir karşı duruş veya çözüm arayışına rastlanmaz, sadece bir durum tespiti yapılır. Zira Sembolik bir hikâye olan ve küçük bir çocuğun kendisine hediye edilen bir kuş ile ilgili gözlemlerinin aktarıldığı, kuşun bir metafor olarak kullanıldığı, mültecilerin kuşa, yaşadıkları kampların kafese benzetildiği

⁴⁶⁹ Aynı eser, s. 375.

Cudrânun minel-ḥadîd (Demirden Duvarlar) adlı öykü mültecilerin alışageldik hayatlarından koparıldıktan sonra yavaş yavaş ölüme yaklaşmaları ile biter:

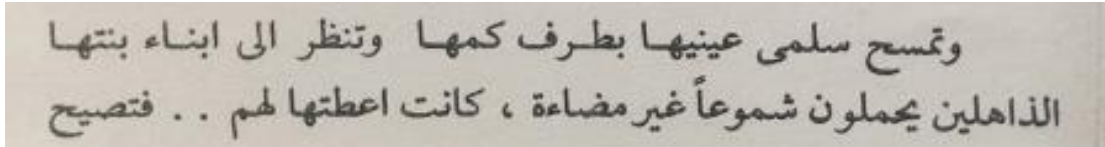

“-Görmüyor musun? Hassûn uçmaktan vazgeçti...”

Ağabeyim yavaşça başını salladı. Kaşlarını çatarak dikkatlice kuşa bakmaya devam etti, sonra dişleri tek bir cümleyle aralandı:

-Ölüyor.”⁴⁷⁰

Bir başka öykünün de işgal yüzünden oğlunun düğününe gidemeyen bir annenin yaşadığı hüznle sonlandığı görülür:

⁴⁷⁰ Aynı eser, s. 421.

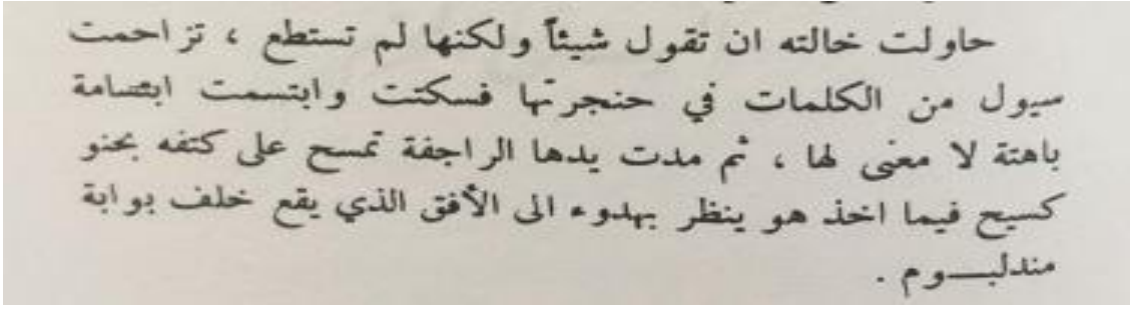
بهم : « شموعكم مطفأة في عرس جميل ؟ لا كنت ان لم اجعلها
وهجاً يتراقص .. اشعلوها يا صغار اشعلوها واضحكوا ، ما بال
وجوهكم في جمود التماثيل ؟ أفي كل يوم يتزوج جميل ؟ وفي كل يوم
تفرح عروس بعريس مثله ؟ قربوا مني ورتلوا هكذا .. ماذا ، ألا
تحبون جميل ؟ لم لا تفتحون شفاهكم بترنيمه عرس ؟ »
واقتربت تشعل شموعهم ولكنهم لم يتحركوا .. كانوا
يحدقون اليها بعيون غريبة وهي تدور بينهم تمسح دموعها بكم ثوبها
وتهز صمت الحي الواجهم بزغاريدها المخنوقة :

“Gözlerini elbisesinin ucuyla silip, verdiği mumları, yanmayan mumları taşıyan
şaşkın torunlarına bakıp “Neden Cemîl’in düğününde mumunuz yanmıyor? Dans eden
alevleri olmazsa olmaz... Yakın onları çocuklar, yakın ve gülün, neden yüzleriniz heykel
gibi donuk? Cemîl her gün mü evleniyor? Her gün mü bir gelin onun gibi bir güveyle
gururlanıyor? Bana yaklaşıp şöyle ilahi okuyun... Ne! Cemîl’i sevmiyor musunuz?
Neden ağzınızı açıp düğün şarkıları söylemiyorsunuz?” diye bağırdı.

Yaklaşıp mumlarını yaktı ancak hareket etmediler. Aralarında dönüp bir yandan
gözyaşlarını elbisesinin kenarıyla silip bir yandan da korkudan sus pus olmuş
mahalleye boğuk zılgıtlar gönderirken ona garip garip bakıyorlardı.”⁴⁷¹

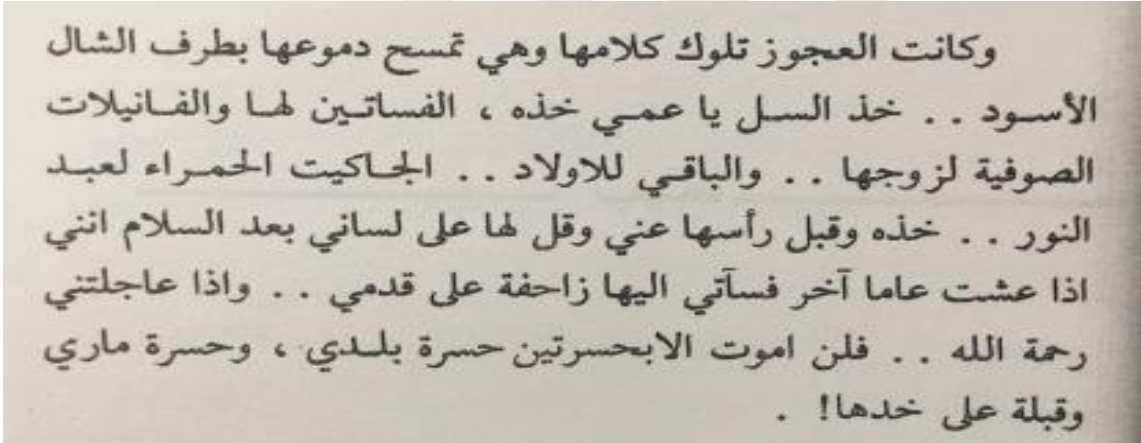
Yıllar sonra annesiyle buluşma hayaliyle Mendelbum Kapısına giden bir gencin,
teyzesinden annesinin ölüm haberini aldıktan sonra yine çaresizlik ve üzüntü içinde
kalmasıyla biten bir başka öyküde de son şu şekildedir:

⁴⁷¹ Semîra ‘Azzâm, ez-Zıllu’l-Kebîr, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982, s. 53-54.

“Teyzesi bir şey söylemeye çalıştı ancak söyleyemedi. Kelimelerden oluşan seller boğazında düğümlendi, sustu. Donuk anlamsız bir şekilde gülümsedi. O [çocuk], Mendelbûm kapısının ardında kalan ufka sessizce bakarken, titreyen elini uzatıp omzunu şefkatle sıvazladı.”⁴⁷²

Hikâyelerin bitişleri farklı nedenler dolayısıyla bireylerin sevdikleriyle kavuşamamalarının verdiği hayal kırıklıklarıyla doludur:

“Yaşlı kadın siyah şalının kenarıyla gözyaşlarını silerken lafı ağzında geveleyerek dedi ki:

“Amca al sepeti al, elbiseler onun, yün fanilalar kocasının, geri kalanlarsa çocuklar için. Kırmızı ceket ‘Abdunnûr’a. Bunları al ve benim için onu alnından öpüp selamımı söyle, sonra de ki eğer ölmez de sağ kalırsam gelecek sene sürünerek de olsa

⁴⁷² Ğassân Kenefânî, a.g.e., s. 297.

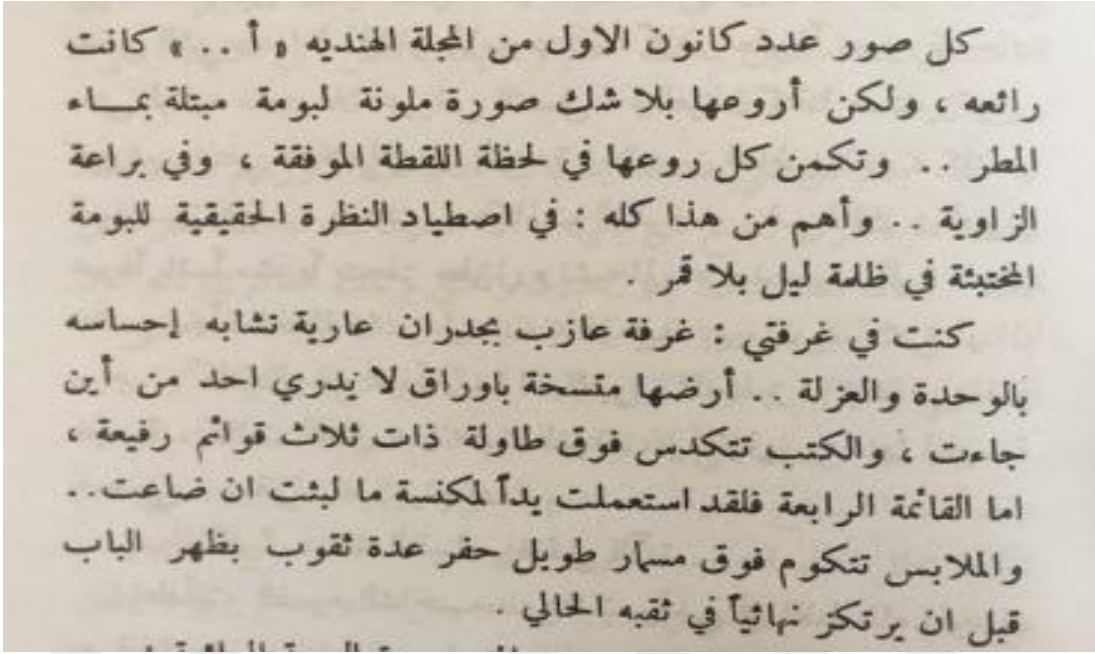
ona geleceğim, ama eğer ölürsem iki şeyin hasretiyle öleceğim, biri memleketimin diğeri de Merî'nin hasretiyle sonra da benim için onu yanağından öp."⁴⁷³

Bu öykülerde, işgal ve direniş merkezli hikâyelerden farklı olarak, aniden yaşanan işgalin verdiği şaşkınlıktan kurtulan ancak bu defa da durum karşısında ne yapacağını bilemeyen, sadece yaşamaya çalışan başkişilerin varlığı görülür. Yazarların, bu tip hikâyeleri umutsuz ve hüznü bir şekilde sonlandırmaları, ister Filistinli mültecilerin olsun isterse işgal altındaki topraklarda yaşamlarını devam ettiren Filistinlilerin olsun hepsinin yaşadığı dramı gözler önüne sermek, yeni yaşamlarına adapte olmaya çalışan, direniş sırasında hayal kırıklığına uğramış ve kendilerini nasıl konumlandıracaklarını bilemeyen insanların durumunu gösterme arzusu ile açıklanabilir.

İltica ve sonrasını konu alan öykülerin bir kısmında direnişe katılmadan iltica edenlerin pişmanlığı da işlenir. Savaşmadan kaçan bireyin yaşadığı iç sıkıntılar ve vicdan muhasebesini ele alan öykülerden olan *el-Bûme fî gurfe bâ'ide* (Uzak Bir Odadaki Baykuş) ve *Şey'un lâ Yezheb* (Kalıcı Bir Şey) adlı hikâyelerde anlatım tekniği (benli) birinci tekil şahıstır. Bu tip öykülerle yazarlar, iltica eden Filistinlilerin oldukları yerlerde hangi koşullar altında olursa olsun vatanlarından ayrı geçen yaşamlarının daimi bir mutsuzluk ve yalnızlık içerisinde geçeceğine dair mesajlar gönderirler. Bu mesajlar bazen doğrudan doğruya kahramanların duygu ve düşüncelerinin aktarımıyla yapılırken bazen de yoksunluk duygularının kahramanların bulundukları mekânlara yansıtılmasıyla iletilir. Tıpkı *el-Bûme fî gurfe bâ'ide* adlı öykünün girişinde kahramanın yaşadığı evin tasvirinde olduğu gibi:

---

⁴⁷³ Semîra 'Azzâm, *eż-Zıllu'l-Kebîr*, Daru'l-'Avde, Beyrut, 1982, s. 77.

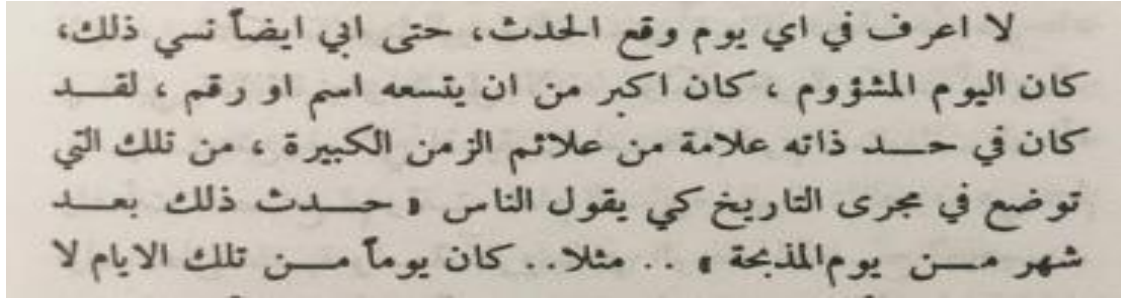

“Hint dergisi (A) ’nın Aralık ayı sayısındaki tüm fotoğraflar harikaydı. Ancak kuşkusuz en güzeli yağın yağmurla ıslanmış bir baykuşun renkli fotoğrafıydı. Güzelliği yakalanan anın ve açının başarısında saklıydı. Ancak bunlardan daha önemlisi aysız bir gecede yakalanan baykuşun gözündeki gerçekçi bakışı yakalamaktı.

Odamdaydım: çıplak duvarları olan, insana yalnızlık ve soyutlanmışlık hissi veren, yeri, kimsenin nereden geldiğini bilmediği kâğıtlarla kirlenmiş, üç ayaklı bir masanın üzerinde- ki dördüncü ayağı çok geçmeden kaybolan bir süpürgeye sap olarak kullanıldı - kitap yığılmış bir bekâr odası. Elbiseler ise nihai yerini bulamadan kapıda pek çok iz bırakmış uzunca bir çivide yığılmıştı.”⁴⁷⁴

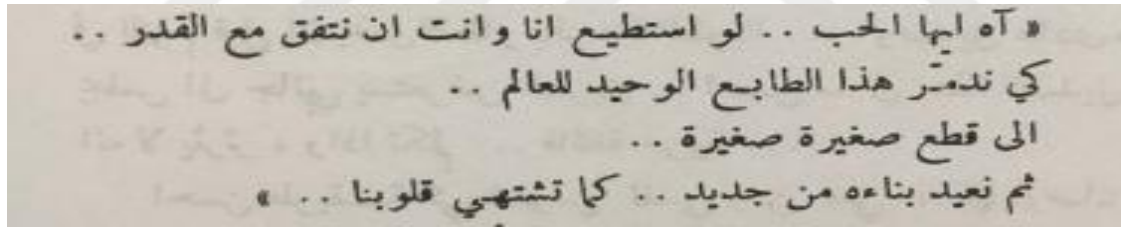
Hikâye kahramanları aradan geçen yıllara rağmen yaşadıkları pişmanlığı içlerinden atamazlar. Dolayısıyla bu hikâyelerde de iki düzlemli bir anlatım söz konusudur. Biri, içerisinde bulundukları zaman ki bu da Filistin’in işgalinden yaklaşık on yıllık bir zaman dilimi sonrası yani 1950’li yılların sonudur, diğeri ise geri dönüş tekniği ile aktarılan 1948 yılı dolaylarıdır:

⁴⁷⁴ Ğassân Kenefânî, a.g.e., s. 43.

“Olay hangi gün oldu bilmiyorum, babam dahi unuttu, ancak felaket bir gündü. Bir isme ya da bir tarihe konu olamayacak kadar büyük bir gündü, ... mesela tarihe geçen ve insanların ‘katliam gününden bir ay sonra’ diyecekleri bir gündü...”⁴⁷⁵

Benli anlatım tekniğinin gereği olarak içe bakış yöntemi kullanılarak kahramanların duyguları aktarılır. Kişi ve mekân tasviri ile başlayan hikâyeler başı, ortası ve sonu belli olan klasik hikâye formatındadır. *Şey’un lâ Yezheb* adlı öyküde ise dönem hikayelerinde pek sık rastlanılmayan Leitmotiv tekniğinin kullanıldığı görülür. Hikâyede başkahraman, Ömer Hayyam’a ait bir rubaiyi iki defa kullanır:

“Ahh aşk

senle ben kaderle birlik olup

dünyanın şu tek mührünü yıkabilseydik

küçücük parçalara

sonra yeniden inşa etseydik

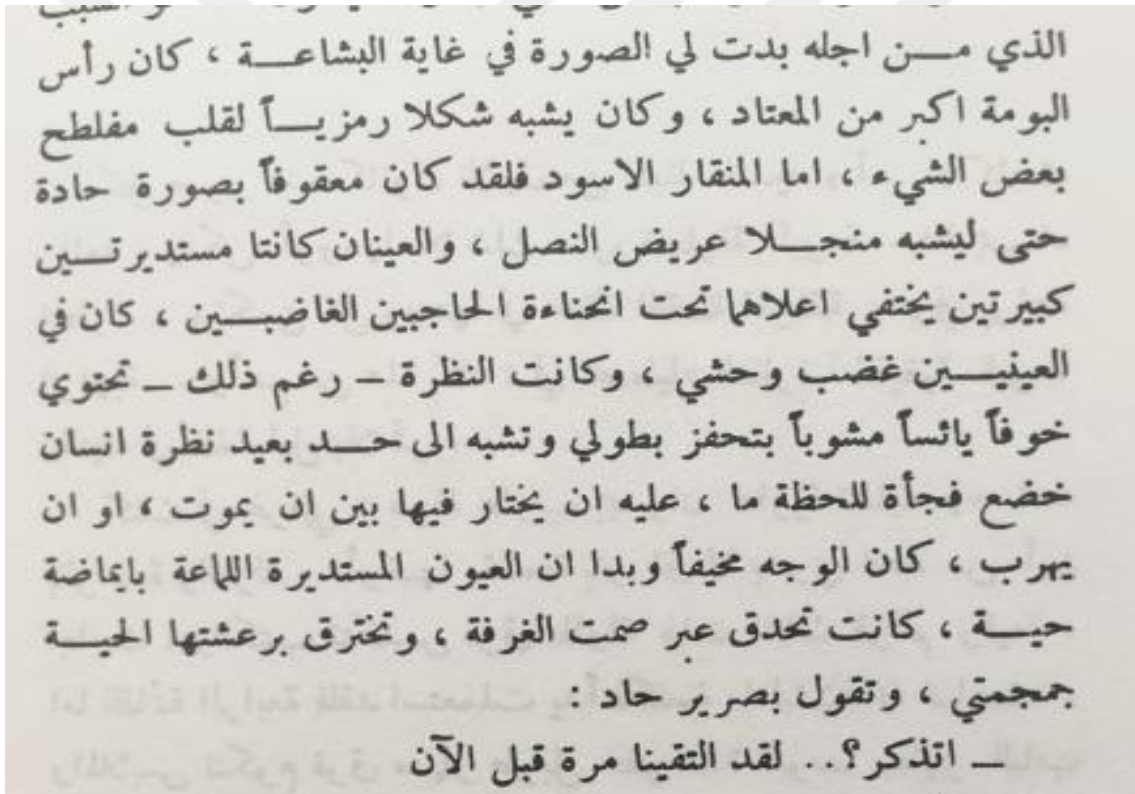
kalplerimizin istediği biçimde”⁴⁷⁶

⁴⁷⁵ Aynı eser, s. 46.

⁴⁷⁶ Aynı eser, s. 58, 65.

Bu öykülerde canlarını kurtarabilmek amacıyla vatan topraklarını düşmana bırakıp kaçan insanların yıllar sonra olsa da yaşadıkları pişmanlıklar ifade edilir. Gidişata seyirci kalmak suretiyle herhangi bir olaya karışmayan ve sonunda kaçıp giden bireyin, aradan geçen zaman içinde yaptığına pişman olduğu ve kendi toprağının dışında yaşamının mutluluk getirmeyeceğini anladığı görülür. Hikâyelerin başkahramanları iç hesaplaşma yaşarlar. Bu iç hesaplaşma, örneğin *el-Bûme fî gurfe bâ'ide* adlı öyküde, başkahramanın vicdanını simgeleyen baykuşun bir metafor olarak kullanılması yoluyla yapılır:

“... Baykuşun başı normalden daha büyüktü, sanki yayılmış bir kalbe benziyordu, siyah gagasıysa neredeyse temreni geniş bir tırpana benzeyecek kadar keskin bir şekilde kıvrıktı. Kızgın duran kaşların altında gözleri kocaman ve yuvarlaklı. Gözlerinde vahşi bir öfke vardı, buna rağmen ümitsiz bir korkuyla karışık kahramanlığa hazır bir bakış da vardı; ansızın kaçmakla ölmek arasında bir seçim yapmak zorunda

kalan bir insanın bakışı. Yüzü korkutucuydu, parlak yuvarlak gözlerinde bir yaşam pırıltısı belirdi, odanın sessizliğinde gözünü dikmiş bakıyor ve capcanlı titreyişiyle kekeleyişi delip geçerek tiz bir sesle bana:

“- Hatırlıyor musun? Daha önce tanışmıştık !” diyordu.”⁴⁷⁷

اطفأت الضوء الشاحب ، ودفنت رأسي في الغطاء الموشغ
بعرق الصيف اللزج ، ورغم ذلك ، فلقد كنت ارى العينين
الغاضبتين الخائفتين تخترقان الظلمة وتحققان في ، كان وجه البومة
المتحدي لضغط لحظة ليس فيها سوى الاختيار بين الموت والفرار
ماثلا في رأسي كاني لم احول نظري عنه بعد ، ملحاحاً ، غضوباً

يتمسح باشمزاز ساخر ، وعبثاً ذهبت كافة المحاولات التي بذلتها
لاسلبخ الصورة عن رأسي ، كانت شيئاً قد دخل الى الغرفة
العارضة ، والى احساسي ، وتمزق الصمت الميت تحت الصرير
الحاد الذي كان ما يزال يتحدر من المنقار الاسود المعقوف :
- لقد تقابلنا مرة قبل الآن... اتذكر !؟

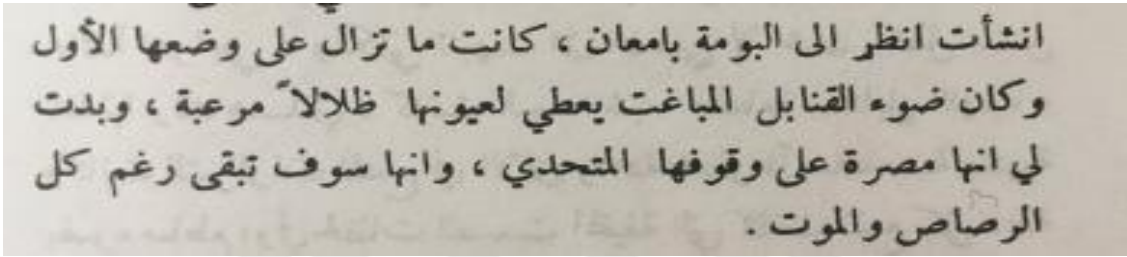
“Solgun ışığı kapatıp yazın yapış yapış teriyle kirlenmiş pikemin altına başımı gömdüm. Buna rağmen karanlığı yakıp geçen, bana dikilmiş bakan korkmuş kızgın gözleri görüyordum. Baykuşun kaçmak ya da ölmekten başka bir seçeneğin olmadığı o zor ana meydan okuyan yüzü gözümü hiç ondan çevirmemişçesine kafamın içindeydi; ısrarcı, ters, alaycı bir tiksintiyle silkeleniyordu. Kafamdaki görüntüyü silmek için çabalarımın hepsi boşa gitti. O, çıplak odaya ve içime giren bir şeydi, keskin kıvrık siyah gagasından hala çıkan tiz sesiyle ölü sessizliği yırtılıyordu:

- Daha önce karşılaşmıştık, hatırlıyor musun?”⁴⁷⁸

⁴⁷⁷ Aynı eser, s. 44.

⁴⁷⁸ Aynı eser, s. 44-45.

Genç adamın iç sesi baykuşun hep kızgın olan bakışlarında somutlaştırılır. Genç adamın memleketini kaçarak terk ettiğinden kalbinin derinliklerine gömdüğü suçluluk duygusu ise baykuşun indinde bir metafor olarak kullanılır. Yıllarca bastırılan vicdan sesinin daha fazla baskılanamayışı baykuş ile bir iç hesaplaşmaya dönüşür. Baykuşun hücum devam ederken yerinden kıpırdamadan ağacın tepesinde kalması memleketin hiçbir koşulda bırakılmaması gerektiğinin mesajını verir, konum olarak ağaçta durması ise adeta bir üst göz gibi her şeyi daha net gördüğünü imgeler:

“... *Hâlâ aynı konumundaydı, atılan bombaların ışığı gözlerinde ürkütücü bir gölge bırakıyordu. Ve bana, meydan okuyan duruşunda ısrarlı olduğu, tüm o mermilerle ölüme rağmen orada kalacakmış gibi geldi.*”⁴⁷⁹

Hikâyelerde hâkim hava geçmişe duyulan özlem ve acıdır. Başkahramanların yıllarca yüreklerinin derinliklerine gömdükleri pişmanlık duyguları ile yüzleşmelerinin ardında öykülerin geleceğe dair bir eylemle bitmesi beklenirken başkahramanların kendilerini zavallı olarak adlandırıp bunu kabullenmeleri ile biter:

---

⁴⁷⁹ Aynı eser, s. 52.

اوشك الصبح ان يطلع وانا في وقفتي امام الصورة الملونة
الملصوقة على الحائط العاري .. لقد انهكتني الذكرى ولكنني
أحسست بارتياح غريب فجأة ، فهأنذا التقى بالبومة الغاضبة بعد
غيبة طويلة ! واين ؟ في غرفة منعزلة مترامية تنفس بوحدة مقيمة ،
بعيداً عن قريتي التي كانت تعبق برائحة البطولة والموت ، وكانت
البومة ما تزال ملصوقة على الحائط تحديقاً فيّ ، عبر زمن متباعد
وينحدر من منقارها المعقوف صرير حاد :
— ايه ايها المسكين .. هل تذكرني الآن؟؟

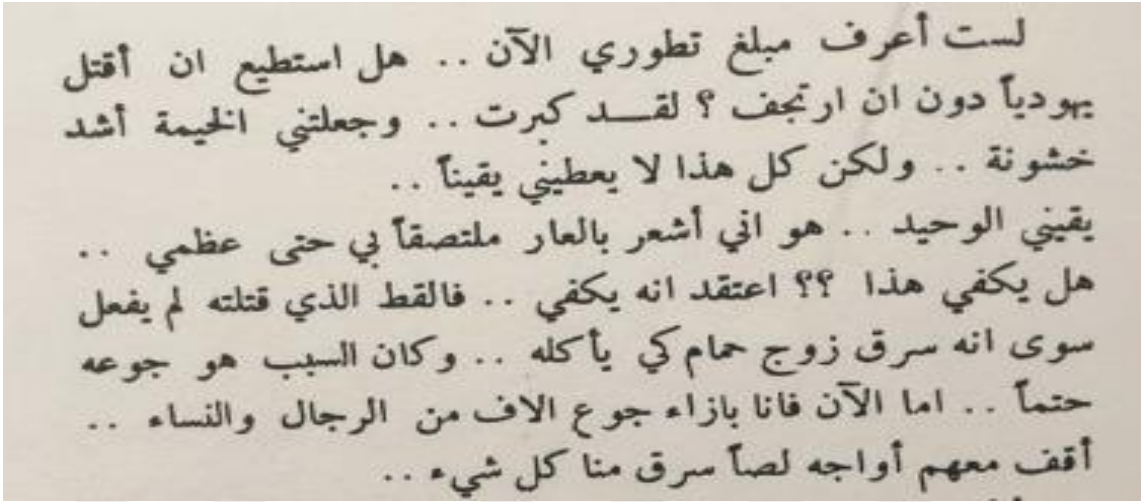
“Çıplak duvarda asılı duran renkli baykuş fotoğrafının önünde dururken
nerdeyse sabah oldu. Hatıralar beni bitkin düşürmesine rağmen aniden tuhaf bir
rahatlama hissettim. İşte uzun bir aradan sonra öfkeli baykuşla tekrar buluştuk! Ve
nerede? Nefret edilesi bir yalnızlığın solunduğu tecrit edilmiş savruk bir odada, ölüm ve
kahramanlık kokan köyümden uzak. Baykuş hâlâ duvara asılı, gözlerini bana dikmiş
uzaklardan bakıyor, kıvrık gagasından tiz bir çığlıkla:

“Ne oldu ey zavallı... beni şimdi anımsadın mı??!diyordu.”⁴⁸⁰

Bu tip öykülerde giriş, gelişme ve sonucun olduğu klasik hikâye biçimi ile
birinci ve üçüncü tekil şahıs anlatımlarının kullanıldığı, kişilerin ve bilhassa
kahramanların duygu ve düşüncelerinin tabii olarak içe bakış yöntemi kullanarak ifade
edildiği görülür. Ancak bunun yanı sıra duygu ve düşüncelerin dolaysız aktarımı olarak
kabul edilen, anlatıcının kesintisiz olarak kendini ifade edebildiği mektup yönteminin
kullanıldığı *Muntaşaf Ayyâr* (Mayısın Ortası) adlı bir öykü de bulunur. Bu öykü gerek
teknik açıdan olsun gerekse hikâyenin sonu açısından olsun diğerlerine göre farklıdır.
İltica ederek mülteci kampında yaşamını geçiren bir Filistinlinin bu defa bir Yahudiye

⁴⁸⁰ Aynı eser, s. 53.

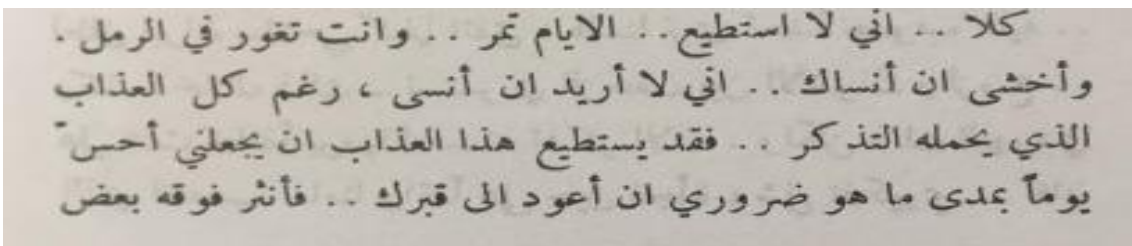
ateş edemediği için yaşadığı pişmanlık ekseninde dönen hikâyede ifadelerin daha içten ve yine bir vicdan hesaplaşması şeklinde olduğu görülür:

“Bugün ne kadar ilerleme kaydettim bilmiyorum. Titremeden bir Yahudi’yi öldürebilir miyim? Büyüdüm, kamp beni sertleştirdi, buna rağmen emin olamıyorum...”

Tek emin olduğum, iliklerime kadar utanç duyduğumdur. Bu yeterli mi? Sanırım yeterli. Öldürdüğüm kedi mecburen aç olduğu için yemek üzere sadece bir çift güvercin çalmıştı. Şimdiyse binlerce kadın ve erkeğin açlığıyla karşı karşıyayım. Onlarla durup bizden her şeyimizi çalan hırsızla yüz yüzeyim.”⁴⁸¹

Bu öyküde artık bir dönüş fikri oluşmaya başlar. Zira diğer öykülerde pişmanlık çeken başkahramanların sadece kendilerine acımalarını, durumlarından dolayı üzüntü duymalarının üzerinde durulduğu görülürken bu öyküde artık yeni bir fikrin yeşerdiği dikkatleri çeker:

⁴⁸¹ Aynı eser, s. 79.

“Günler geçiyordu, sense toprağa iyice gömülüydün. Seni unutmaktan korkuyordum. Hatırladıkça çektiğim sıkıntıya rağmen unutmak istemiyorum. Çünkü bu sıkıntı bir gün kabrine dönmemin ne kadar gerekli olduğunu bana hatırlatıyordu.”⁴⁸²

Dolayısıyla mülteci olarak çadır- kentlerde yaşayanların ele alındığı hikâyelerde tedrici olarak bir tutum değişikliğine gidildiği söylenebilir. Hüsrarla biten, bireyin neye uğradığını anlamadığı ve iltica etmek durumunda kaldığı işgal ve direniş öykülerinden sonra iltica edenlerin yaşam koşullarına alışma çabalarının ele alındığı hikâyelerle karşılaşırız. Bu yeni duruma paralel olarak menfi bir dönüşüm geçiren Filistinlilerin merkezde olduğu öykülerde genel olarak iki konunun üzerinde durulduğu görülür. Bu konulardan biri, insanların mülteci olarak yaşamaya alışıp hayatlarını kötü koşullar içerisinde çaresizce geçirmeleri; diğeri ise mültecilerin bilhassa Arap ülkelerinden medet ummayı bırakarak yine bireysel ve amatör çabalarla içerisinde bulundukları duruma isyan etmeleridir. Zira *Muntaşaf Ayyâr* adlı öykünün sonunda arkadaşını bir Yahudi’nin saldırısından koruyamayan kahramanın *“benim şimdi, seninse çok daha önce fark ettiğin gibi birilerinin yaşaması için birilerinin de ölmesi gerekiyor, bu eski bir felsefe, önemli olansa benim onu şimdi yaşıyor olmam”* şeklindeki düşüncesi ve hikâyenin bu sonla bitmesi Filistinlilere yönelik yapılan ve vatanları için yeniden savaşmayı yüreklendiren bir ima niteliğindedir. Öykülerin sonlarında artık sessiz bir direniş vardır. Dolayısıyla bu öykülerde görülen karamsar havanın yerini yavaş yavaş bir isyana bıraktığı, hikâye sonlarının cılız da olsa bir ümit ışığıyla yanmaya başladığı söylenebilir. Zira bilhassa Kenefânî’nin öykülerinde yıllarca değişmeyen mültecilerin ve Filistin sorununa karşı fiili bir tepkinin olduğu görülür.

---

⁴⁸² Aynı eser, s. 78.

Tanrısal bakış açısıyla yazılan ve bir mültecinin yaşamını merkez alan *el-Kamîşu'l-Mesrûk* (Çalıntı Gömlek) adlı öyküde başkahramanın UNRWA ambarlarından sorumlu bir Amerikalı ile işbirliği yaparak depodan yiyecek çalan ambar bekçisi Filistinli mülteciyi öldürmesi şaşkınlık, üzüntü ve sözlü tepkilerden sıyrılarak edimsel bir karşı tepkinin başladığının habercisidir. İyi ve kötüyü temsil eden Filistinli iki mültecinin etrafında dönen hikâyede hırsızlık yaparak kendi çıkarları doğrultusunda muhtaç durumdaki bir halkın rızkı üzerinden yarar sağlamak suretiyle ihanet eden kötünün, ahlaklı Filistinli mülteci tarafından öldürülmesi adeta zorlu yaşam koşullarına rağmen hırsızlık yapmadan şerefiyle yaşamanın tercih edilmesi gerekliliği üzerine verilen bir ders niteliğindedir. Bu karşı edim geliştirmeye dair tutum pek çok hikâyede artık hem gösterme hem de ifade etme biçimleriyle daha da yoğunlaşarak devam eder. Bilhassa Gazze’li bir gencin Amerika Birleşik Devletlerine eğitimini tamamlamak üzere yerleşmeden önce Gazze’de yaşayan ailesiyle vedalaşmak üzere gittiğinde işgalcilerin evlerine yaptıkları saldırı sonucunda kaçabilecekken kardeşini koruma pahasına kaçmayarak bir ayağını kaybeden küçük yeğeni Nâdyâ’yı gördükten sonra kaçışın bir çözüm olmadığına kanaat getirerek kalmaya ve savaşımaya karar vermesi bu edimsel yaklaşımın en iyi örneklerindendir. Mektup tekniğinin kullanıldığı hikâyede yaşanan acıların yine ajitasyondan uzak, ölçülü bir dille anlatımı söz konusudur. Özellikle başkahramanın yeğeni Nâdyâ ile arasında geçen diyalog sadeliği içerisinde acıma, öfke, savaşma gibi duyguları aynı anda uyandırır:

— ناديا ، لقد احضرت لك هدايا من الكويت ، هدايا كثيرة سأنتظرك الى حين تنهضين من فراشك سالمة معافاة ، وتأتين لداري فأسلمك اياها ، ولقد اشتريت لك البنطال الاحمر الذي ارسلت تطلبينه مني .. نعم .. لقد اشتريته .. كانت كذبة ولدها الموقف المتوتر ، وشعرت وانا ألقظها كأنني اتكلم الحقيقة لأول مرة ، اما ناديا فقد ارتعشت كمن مسه تيار صاعق ، وطأطأت رأسها بهدوء رهيب ، وأحسست بدمعها يبلل ظاهر كفي :

— قولي يا ناديا .. الا تحبين البنطال الاحمر ؟

ورفعت بصرها نحوي ، وهمت ان تتكلم ، لكنها كفت ، وشدت على اسنانها ، وسمعت صوتها مرة اخرى من بعيد :

— يا عمي !

ومدت كفها ، فرفعت بأصابعها الغطاء الابيض ، وأشارت الى ساق مبتورة من اعلى الفخذ ...

“-Nâdyâ, sana Kuveyt'ten hediye getirdim, bir sürü hediye ama sen afiyetle yatağından kalkıp evime gelene kadar bekleyip orada vereceğim onları, o benden istediğin kırmızı pantolonu aldım sana, evet evet, aldım.

Bu, ortamın gerginliğinin doğurduğu bir yalandı. Bunu söylerken sanki ilk defa gerçeği söyler gibiydim. Nâdyâ ise yıldırım çarpmış gibi titreyip korkutucu bir sakinlikle başını eğdi, elimin gözyaşıyla ıslandığını hissettim.

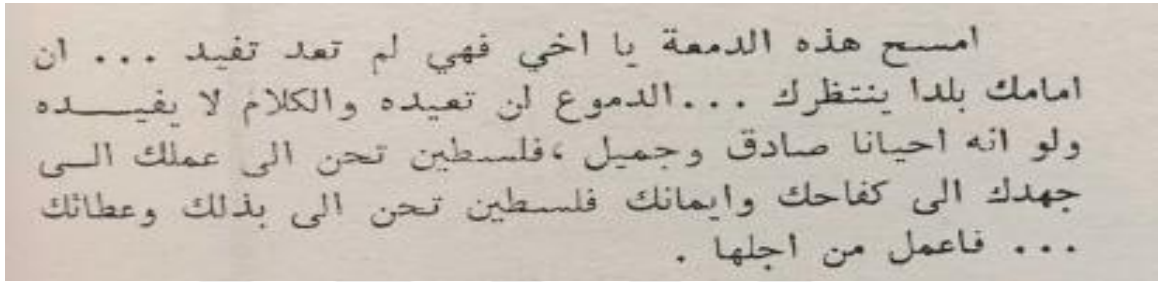
-Söyle Nâdyâ, kırmızı pantolon sevmiyor musun?

Gözlerini bana çevirdi, konuşmak istedi ama vazgeçti, dişlerini sıkıttı sonra bir kez daha uzaktan sesini duydum:

- Amcacığım!

*Elini uzattı, beyaz çarşafı parmaklarıyla kaldırdı ve baldırından kesilen bacağına gösterdi...*⁴⁸³

Yazarlar hikâye kişilerini Filistin'e dönmeye, özgürlük için mücadele etmeye veya Filistin'de kalıp savaşmaya ikna etme görevi üstlendikleri anlarda, hikâye kişilerini ikna için kullandıkları dil ve ifadeye büyük özen gösteririler. Seçilen kelimeler insanı saran, ruhu okşayan, fitri duygulara hitap eden türdendir:

*“Gözündeki yaş sil kardeşim, zira artık bir işe yaramıyor. Önünde seni bekleyen bir vatan var. Ne gözyaşları onu geri getirir ne de bazen güzel ve doğru da olsa kelimeler bir işe yarar. Filistin çalışmana, gayretine, mücadelene ve inancına hasret. Filistin'in bitmeyen fedakârlığına ve azami çabana özlemi var. O yüzden onun için çalış!”*⁴⁸⁴

Öyküler, Filistin'e dönmeyi ve savaşmayı ima eden sonlarla değil bu yöndeki açık çağrılarla son bulurlar:

⁴⁸³ Aynı eser, s. 348-349.

⁴⁸⁴ Semîra 'Azzâm, el- 'Îdu mine 'n-Nâfızati 'l- Ġarbiyye, Daru'l-'Avde, Beyrut, 1971, s. 91, 94.

لا يا صديقي ! لن آتي لسكرومتو ، وانا لست آسفاً البتة ،
لا ولن اكمل ما بدأناه معاً منذ طفولتنا : هذا الشعور الغامض
الذي احسسته وانت تغادر غرة .. هذا الشعور الصغير يجب
أن ينهض عملاقاً في اعماقك .. يجب ان يتضاحم ، يجب ان
تبحث عنه كي تجد نفسك .. هنا بين انقاض الهزيمة البشعة ..
لن آتي اليك .. بل عد انت لنا .. عد .. لتعلم من ساق
ناديا المتورة من اعلى القمخذ ، ما هي الحياة .. وما قيمة
الوجود ..
عد يا صديقي .. فكلنا ننتظرك ..

“Hayır dostum! Sacramento’ya gelmeyeceğim, kesinlikle üzgün değilim. Ve hayır, çocukluğumuzdan beri birlikte başladığımızı da bitirmeyeceğim: Gazze’den giderken hissettiğin şu gizli küçük duygular, derinliklerinde bir dev uyandırmalı, büyümeli, kendini bulman için o duyguyu aramalısın, burada, iğrenç yenilginin enkazı arasında...”

Sana gelmeyeceğim, aksine sen bize dön, dön ki hayatın ne olduğunu ve varlığın kıymetini Nâdyâ’nın baldırından kesilen bacağından öğrenesin...

Dön dostum... hepimiz seni bekliyoruz...”⁴⁸⁵

Hikâyelerde mültecilere doğrudan bir sesleniş vardır, bu sefil hayatı yaşayan insanlara artık sessiz bir köşede kurtarılmayı beklemek yerine harekete geçmek üzerine olan bu çağrı, diğer mültecilerin de bir gün yok olmak, ölmek yerine var olduklarını gösterebilecekleri başka yollar tercih edebilecekleri uyarısıyla biter:

⁴⁸⁵ Ğassân Kenefânî, a.g.e.,s. 350.

بشيء يشبه الجنون ، فيقول لنفسه بصوت منخفض : « اية حياة هذه !. الموت افضل منها » ثم ، مع الايام يبدأ بالصراخ : « اية حياة هذه !. الموت افضل منها » والصراخ ، يا سيدي عدوى ، فاذا الجميع يصرخ دفعة واحدة : « اية حياة هذه !.

الموت افضل منها » ولأن الناس عادة لا يحبون الموت كثيراً فلا بد ان يفكروا بأمر آخر .

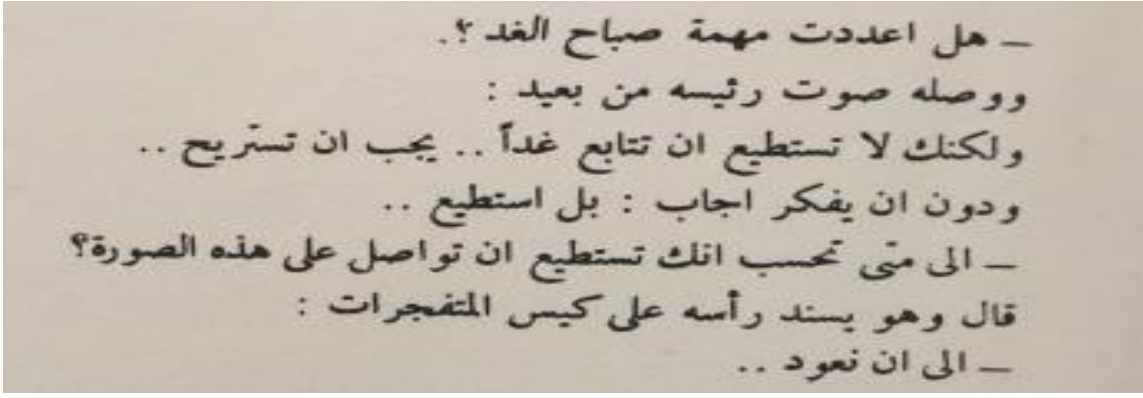
“... kişi önce kendi kendine alçak bir sesle “bu nasıl hayat! Ölüm bundan daha iyidir” der. Ardından günler geçtikçe bağırmağa başlar “bu nasıl hayat! Ölüm bundan daha iyidir”. Bağırmağın beyim, düşmandır. Sonra herkes bir ağızdan bağırır “bu nasıl hayat! Ölüm bundan daha iyidir”, genellikle insanlar da ölümü pek sevmeyenlerinden herhalde başka bir çare ararlar.”⁴⁸⁶

Karısına yapılan işkencelere çaresizce şahit olan bir adamın mücadelesinin konu edildiği bir başka öykünün sonunda da savaşma fikri öykü kahramanının tarafından dile getirilir:

لقد عاد في المساء إلى خيمته ، كان متعباً منهوكتاً ، يحس كأنما قد تباعدت مفاصله عن بعضها ، وعلى عضلاته ان تتوتر إلى الأبد كيما تنشأ بينها ، واحس وهو يصافح الانسان الذي ودعه قبل ان يذهب إلى مهمته أنه لا زال في المعركة التي بدأت منذ زمن بعيد .. وسمع صوته : ماذا ؟ هل انتهى كل شيء على ما يرام ؟
وهز رأسه في اعياء .. وعاد يسمع صوت الرئيس :
— هل انت تعب ؟ وهز رأسه تقياً وهمس بصوته العميق المجروح :

⁴⁸⁶ Aynı eser, s. 287-288.

“Akşam yorgun, bitkin bir şekilde çadırına döndü. Eklemlerinin birbirinden ayrıldığını, kaslarının adeta çekildiğini ve sonsuza dek gerildiğini hissediyordu. Görevine gitmeden önce onu uğurlayan kişiyle tokalaşırken bile hala uzun zaman önce başlayan çatışmada olduğunu hissetti. Sesini duydu:

-Ne oldu? Her şey yolunda gitti mi?

Güçsüz bir şekilde başını salladı. Liderin sesini tekrar duydu:

-Yorgun musun?

Başını hayır dercesine salladı ve yaralı derin sesiyle fısıldadı:

- Yarın sabahın mühimmatını hazırladın mı?

Uzaktan liderinin sesi geldi:

- Ancak sen yarın devam edemezsin. Dinlenmen gerek.

Düşünmeden cevapladı:

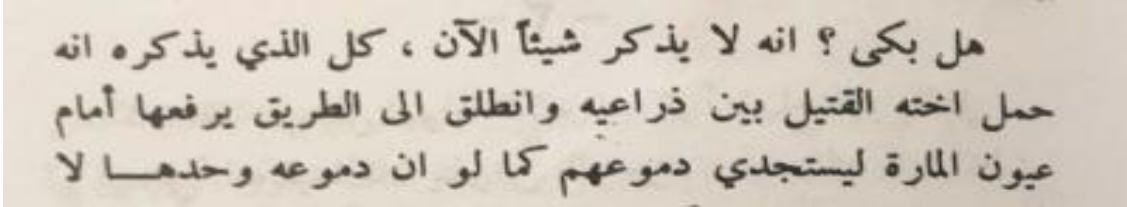
- Aksine, edebilirim.

- Ne zamana kadar bu şekilde devam edebileceğini sanıyorsun?

Başını patlayıcıların torbasına yaslarken:

- *Dönene kadar. dedi.*”⁴⁸⁷

İltica ve sonrasını ele alan hikâyelerde hikâye kahramanlarının kerte kerte değişimi söz konusudur. Yazarlar hikâyelerinde bireyin memleketini terk etme pişmanlığını, mülteci kamplarında yaşama güçlüğü ve nihayetinde vatanı için başkasından değil de kendi halkından medet ummasını ele alarak Filistin davasına karşı olan tutumlarını güdümsel bir şekilde ortaya koyarlar. Adeta Filistinlilere doğru yolu gösterme çabası içindedirler. Üslupları bazen sadece olayları aktarım şeklindeyken çoğunlukla eleştirel ve mücadeleye teşvik edicidir. Ancak tüm öykülerin en ilgi çekici yanı verilen tüm örneklerde de görüleceği üzere ele alınan dönem olan 1948 ila 1967 yılları arasında yazılan işgal ve iltica merkezli hikâyelerde yaşananların baş müsebbibi olması gereken Yahudilere karşı aşağılayıcı, hakaret içeren veya suçlayıcı bir tutumun takınılmamasıdır. Mesela işgal sırasında öldürülen kız kardeşinin cenazesini kucağında taşıyan bir gencin yaşadığı anlar aktarılırken:

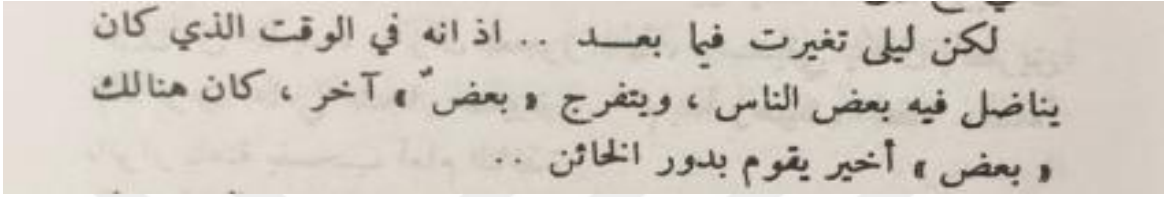
“Ağladı mı? Şu an, öldürülen kız kardeşini kolları arasında taşıyarak yola çıkıp, sanki kendi gözyaşları yetmezmişçesine yoldan geçenlerin ağlamalarını dilenmek için onu havaya kaldırdığından başka bir şey hatırlamıyor”⁴⁸⁸

‘Öldürülen’ kelimesi kullanılsa de Yahudilere yönelik herhangi bir ifadeye yer verilmez. Dili bu kadar ustalıkla kullanan yazarların işgalcilere karşı herhangi negatif

⁴⁸⁷ Aynı eser, s. 801.

⁴⁸⁸ Aynı eser, s. 295.

bir tutum sergilememeleri daha önce de bahsedildiği üzere hikâyelerin Filistinlileri merkez almasından dolayı dikkatlerin başka yere çekilerek onların rollerinin azalmasının istenmemesinin şeklinde yorumlanması daha olası görünür. Bu tip öykülerde işgal ve direniş temalı hikâyelerde olduğu gibi işgal edene yer verilmezken yine Filistin Halkının bir kısmının mücadele etmemesi veya ihanet etmesi noktası üzerinde durularak eleştirilir:

“Bazı insanların mücadele ettiği sıralarda bazıları seyrediyor bazılarıysa ihanet ediyorlardı.”⁴⁸⁹

Öykülerde seçilen kahramanlar işgal ve direniş merkezli hikâyelerde de bunların devamı niteliğinde olan iltica ve sonrası ekseninde dönen öykülerde de hep halktan bireylerdir ki olması gereken de budur. Zira öykülerin ele aldığı konu itibariyle zaten halkın başından geçen olaylar ele alınır. Başkahramanların manav, öğretmen, hemşire, çiftçi, toprak sahibi gibi toplumun her kesiminden bireylerden seçildiği gibi cinsiyet veya yaş ayrımına gitmeksizin kadın- erkek, küçük- büyük her yaşı da temsil ettiği görülür. Bu kahramanların bir başka ortak yönleri ise hepsinin yaşanan olaylar sebebiyle birer savaşçıya, birer fedaiye dönüşmeleridir. Hepsi alelade yaşamlarını sürerken kendilerini aniden bir işgalin içinde bulurlar ve bu duruma vatan sevgisi güdüsüyle ellerinden gelen şekilde tepki verirler. Bu tepki bazen köylü bir kadının sözel tepkisiyken, bazen bir hemşirenin yaralıları tedavi etmesi bazen de bir çiftçinin elindeki

---

⁴⁸⁹ Aynı eser, s. 63.

keserle savaşmaya çalışması şeklinde olur. Yazarlar, hikâye kahramanlarını Filistin Halkından seçerek adeta Filistinlilerin başkalarından medet ummasını istemezler, aksine kendi topraklarının, vatanlarının kurtarıcıları olmalarını ister gibidirler.

Dönem hikâyelerinde Hristiyan yazarların Hristiyan çevreye ait dini motifler, Müslüman yazarların da Müslüman çevreye ait dini motifler kullandıkları fark edilir. Hristiyan yazarın Müslüman çevreye ait ya da Müslüman yazarın Hristiyan çevreye ait dini motifleri kullanmaması, ötekinin inanç alanına girmeme noktasında taşıdıkları hassasiyetin bir göstergesi olarak da değeriendirilebilir. Kenefânî hariç diğeri yazarların kahramanlarına muhakkak birer dini motif eklediğı görölür. Bu motifler bir çiftçinin cepheye giderken yanında Kur'an-ı Kerim götürmesi, bir başka öyküde başkahramanın kilisede dua ederek Hz. Meryem (Meryem Ana) ile düşsel bir sohbe girmesi, bir başka öyküde başkahramanlardan birinin kanını Hz. İsa'ya nispet etmek, bazen de Kur'an-ı Kerim'den alıntılar yapmak suretindedir. Bu motiflere yer verme nedenlerinin kendi dünya görüşleri ile sıkı sıkıya bağlantılı olduğı düşünölür. Zira 'Azzâm'ın eğitimini Ruhban okulunda tamamladığı, Rum Ortodoks Okulunda öğretmenlik yaptığı, Farah'ın ise Hristiyan olduğı ve bir Rahiple evlendiğı bilinmektedir. Ancak bununla birlikte hikâyelerde İslamiyet ile Hristiyanlığın ayrışmadığı, doğai olarak bir üst kimlik olan Filistinlilik kavramının birleştirici bir vazife halinde kullanıldığı aşikârdır.

Dil ise yine diğeri öykülerde olduğı gibi süsten, mübalağalardan uzak ve akıcıdır. Buna karşın seçilen kelimeler son derece yerinde, duygulara hitap eden buna mukabil ajitasyondan uzaktır.

2.3. Kadın Konulu Hikâyelerde Teknik ve Üslup

Kadın- erkek ilişkileri, kadının toplumdaki yeri ve kadına şiddeti işleyen kadın merkezli öyküler Filistin kısa hikâyeciliğinde oldukça geniş bir alan kaplar. Baskıcı tutum, kadının özgürlüğünün hiçe sayılması, zoraki evlilikler, özgüven yıkımı, hemcinsleri tarafından baskılanmak, gelenek ve görenek çerçevesinde hak ve özgürlüklerinin ellerinden alınmaları gibi fiziksel ve manevi şiddetin farklı açılardan ele alındığı hikâyelerde genellikle (O'lu) üçüncü tekil şahıs anlatımı göze çarpar. Yazarlar bir yandan üçüncü tekil şahıs anlatımının verdiği olaylara hâkim olma rahatlığını kullanırken bir yandan da kadınların kendi etraflarında dönen olaylar karşısında gelişen duygu ve düşüncelerini onların bakış açılarıyla aktarırlar, bu anlatım şekli ve bakış açısı olayların daha geniş bir perspektifle ele alınmasını sağlar. Diğer yandan küçük kardeşiyle yetim kalan genç bir kızın tacizden tecavüze dek uzanan ve sonu fahişelikle biten *Hikâyetuhâ* (Onun Hikâyesi) adlı öykü kullanılan anlatım dili açısından farklılık gösterir. Mektup yönteminin kullanıldığı öyküde bir genç kızın ataerkil bir toplumda salt kadın olmasından dolayı yaşadığı mağduriyet ele alınırken genç kızın kardeşine yazdığı mektup aracılığıyla ahlak, gelenek ve görenekler konusunda mutaassıp olan toplumların riyakârlığı eleştirilir. Düğümle başlayan giriş ise merak uyandırır:

أخي . . .

كنت اوتر ان اظل شيئاً مجهولاً لديك . وان تظل بلا أخت
يعذبك وجودها فلا يذكر اسمها امامك الا وتطأطأء رأسك استحياء
وتودها لو لم تكن . . . غير انني أبصرت بك قبل ايام تذرع حيناً
بخطوات مضطربة ، قلقه ، حيرى ، فعرفت وجهك القديم ،
وقرأت عليه - من بعيد - قصة توقعتها ، فادركت بان « انبائي » نمت
اليك وايقنت بان اللثيم « عوض » لم يدعك لنفسك فحكى لك
حكايتي . . ولعله « عيرك » فاسرف . . وجرح حساسيتك واثارك
فصعد الدم الى رأسك ولم تتم ليلتها وليالي بعدها . . وجعت اسبوعاً
او اسابيع لتوفر ثمن مسدس تفرغه في رأسي عند اول لقاء . . وصدق
حدسي في ذلك كله حين رأيت اصابعك تتقبض على شيء في
جيبك . .
انه المسدس بلا شك . .

“Kardeşim,

Senin için bir bilinmeyen olarak kalmaya niyetliydim. Yanında ismi anıldığında utanç içinde başını eğerek keşke hiç olmasaydı diyeceğin, varlığı sana acı veren bir kız kardeşin olmadan kalmanı isterdim...

Ancak birkaç gün önce seni bizim mahallede telaşlı, tedirgin ve şaşkın bir şekilde yürürken fark ettiğimde o aşına olduğum yüzünü tanıdım. Uzaktan, yüzünde tahmin ettiğim bir hikâyeyi okudum. Anladım ki “haberlerim” sana ulaşmıştı. Adi ‘Avd’ın sana hikâyemi anlattığından ve seni kendi haline bırakmadığından emin oldum. Büyük ihtimalle ileri gidip seni doldurmuştur. Seni inciterek tahrik edip kanının beynine sıçramasına neden olmuştur. Sonraysa geceler geçmek bilmemiş, bir iki hafta aç kalıp beni ilk gördüğün yerde başıma boşaltacağın silahın parasını biriktirmişsindir.

Cebindeki bir şeyi kavrayan parmaklarını gördüğümde tahminimin doğru çıktığını anladım.

*Kuşkusuz o bir silahtı.*⁴⁹⁰

Mektup yöntemi başkahraman on dört yaşındaki küçük kızın duygu ve düşüncelerinin kesintiye uğramadan akıcı bir şekilde ifade edilmesi açısından oldukça işlevseldir. Riyakâr bir toplumun tutumu neticesinde haksızlığa ve türlü işkencelere maruz kalan, yaşadıkları yüzünden aniden çocukluktan yetişkinliğe geçiş yapan bir kızın duyguları samimi ve müdahaleye uğramadan dile getirilir. Bilhassa taciz, tecavüz gibi bir kadının uğradığı vahşeti toplumun haksız yargılamalarıyla yüz yüze gelmeden açık bir şekilde, doğrudan doğruya ifade edilebilmesi için mektup yönteminin son derece uygun bir yöntem olduğu aşikârdır:

ألم يزد عوض يا ترى شيئاً على « اقلتها » ؟؟ ألم يحدثك

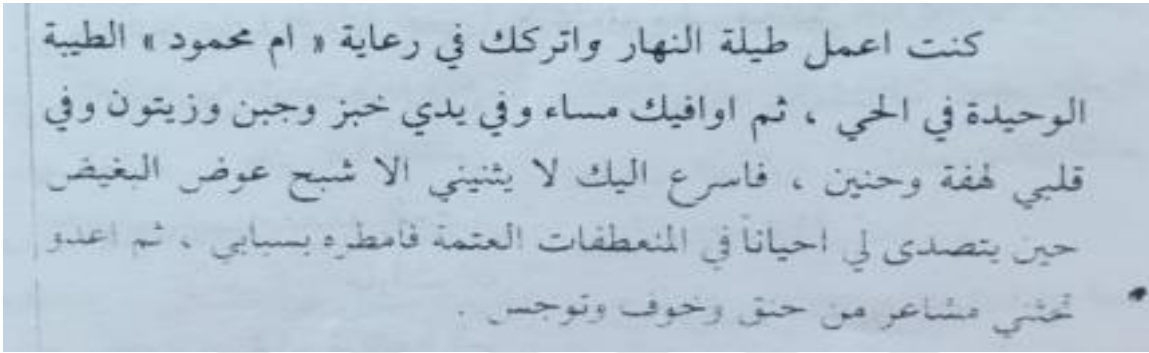
بقصتي يوم مات أبونا عن صغيرين أنا وانت . . كنت أنا في الرابعة عشرة وكنت أنت في الخامسة . . . فبكته نسوة الحي بدموع التماسيح ، وشكرن الله أن أراح أزوجه قبله « فلم تشرب حسرتة . . » واجتمع الرجال على واجب الاموات . . ثم انفضوا عن رحمة الأحياء ! هل حكى لك كيف أقبل علي في اليوم التالي وكان في نفسي شعور سابق بكراهيته اذ حاول أن يقبلني عنوة ذات مرة ، فشكوته لأبي فمضى اليه في مقهاه وبصق في وجهه الكريه واشبعه اهانة ، أقبل يعرض خدماته فرددته بحزم ورفضت يده الممدودة بقروش ، وابيت عليه أن يتخطى عتبة البيت !

“‘Avd ‘onu öldür’ den fazlasını söylemedi mi? Babaları ölen iki küçük çocuğun hikâyesini anlatmadı mı? Ben on dört sense beş yaşındaydın... Mahallenin kadınları

⁴⁹⁰ Semîra ‘Azzâm, *Eşyâ’ Şağîra*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982, s. 19.

timsah gözyaşlarını döküp karısı kendisinden önce ölüp bu acıyı çekmediği için şükrettiler. Adamlar ise yaşayanları bırakıp ölenin arkasından gittiler! Daha önce beni zorla öpmeye kaktığından ona olan nefretim devam ederken, cenazeden bir gün sonra beni nasıl öptüğünü, bana çeşitli tekliflerde bulunduğunu, kesin bir dille geri çevirdiğimi, iki kuruş uzatan elini reddettiğimi, evin eşiğinden girmesini yasakladığımı söyledi mi? O zamanlar babama şikâyet etmiştim onu. Babam da kahvesine gidip o iğrenç yüzüne tükürmüştü, onu hakaretlere boğmuştu!”⁴⁹¹

“Bütün gün çalışıp seni mahalledeki tek iyi insan olan Umm Mahmûd’a bırakıyordum. Akşamlarıysa kalbimde heyecan ve şefkat, elimde peynir, zeytin ve ekmekle sana geliyordum. Sana kavuşmak için acele ederken bir tek o iğrenç ‘Avd karanlık köşelerde karşıma çıkıp yolumu kesiyordu. Ona küfürleri boca edip kızgınlık, endişe ve çekingenlikle koşuyordum.”⁴⁹²

Bu konunun mektup yöntemi ile ele alınması başkahramanın taciz ve tecavüz karşısında yaşadığı duyguları açıkça dile getirebilmesi açısından oldukça yerinde bir tercihtir. Zira bilhassa kadın hak ve özgürlükleri konusunda yeterince gelişmemiş toplumlarda kadının seksüel açıdan uğradığı şiddeti erkek egemen bir bakışla kadının erkeği tahrik etmesi neticesinde gelişen bir edim olarak görülerek kadının suçlu ilan

⁴⁹¹ Aynı eser, s. 20-21.

⁴⁹² Aynı eser, s. 23.

edildiği bir vakıdır. Bu nedenle kadının duygularını herhangi bir kesintiye ve müdahaleye uğramadan özgürce ifade etmesi açısından mektup yöntemi son derece işlevseldir.

Filistin kısa hikâyesinde kadına karşı uygulanan şiddet farklı şekillerde ele alınır. Bir kabadayının âşık olduğu kadını kendisiyle alay ettiği gerekçesiyle bıçaklaması, işsiz kalan bir kadının kocası tarafından dövülmesi, temizlikçi olarak çalışan bir genç kızın köle tüccarı tarafından randevu evine satılması, bir genç kızın erkeklerle flört ettiği gerekçesiyle babasından fiziksel şiddet görmesi gibi geniş bir yelpazede ele alınan bu konu şaşırtıcı bir açıyla işlenir. Zira ister eğitimli ister eğitimsiz, ister ekonomik özgürlüğe sahip olsun ister olmasın kadınların mağduriyetleri söz konusuysa neredeyse hiçbir öyküde şiddeti uygulayan erkeğin ceza çekmesi söz konusu değildir. Örneğin, Ebû Cessâr adındaki bir kabadayının âşık olduğu kız olan Zennûbe'yi bıçaklaması ekseninde dönen *Ebû Cessâr Racul Rahîb* (Korkunç Adam Ebû Cessâr) adlı öykü Ebû Cessâr'ın hapse atılmasıyla bitse de da içe bakış yöntemiyle erkeğin bundan pişmanlık duymayarak aksine kaybettiği itibarını geri kazandığı fikri ortaya konulur:

وكان أبو جزار في سجنه يشعر أنه بعمله هذا قد أعاد إلى نفسه الاعتبار الذي فقدته منذ أحب زنوبة. وأنه لن يقال بعد الآن أن الرجل الذي كان يصارع البحر ويصمد لأنوائه وأهواله قد أذلته امرأة... وكان يشعر بالارتياح التام لأن زنوبة أم غره ولبة... لن تكون لأحد بعده. ولم يكن شيء يعكر عليه صفوه إلا تلك النظرة المذعورة التي رآها في عيني زنوبة، هو يغمد مديته في صدرها!

“Ve Ebû Cessâr hapisteyken, Zennûbe'ye âşık olduğundan beri kaybettiği itibarını bunu yapmakla geri kazandığını düşünüyordu. Bundan sonra bir kadının denizle başa çıkabilen, fırtınalarına ve korkunçluğuna meydan okuyan bir adamı rezil

ettiği söylenemeyecekti. Bir an için Zennûbe'nin onu aldattığını sanmıştı ancak artık içi tamamen rahattı, Zennûbe kendisinden sonra kimsenin olamayacaktı. Göğsüne bıçağını sapladığında Zennûbe'nin gözünde gördüğü o korkmuş bakış dışında onu başka hiçbir şey tedirgin etmemişti.⁴⁹³

Öykünün bu şekilde bitişi yazarın kadın ve erkek ilişkilerine, kadın hak ve özgürlüklerine dar ve yüzeysel bir şekilde bakışını ifade eder niteliktedir. Öykünün sonunda Ebû Cessâr'ın hapiste ne kadar kalacağına dair bir bilgi kısıntısı verilmez, adeta bir erkeğin egosunu tatmin etmenin bir kadının hayatından daha önemli olduğu, kadının bir erkeğin gururuyla oynamasının karşılığının şiddet hatta ölüm olduğu düşüncesi hâkimdir. Yine aynı bakış açısı kızını erkeklerle gezdiği için fiziksel olarak cezalandıran bir babanın örneğinde görülür:

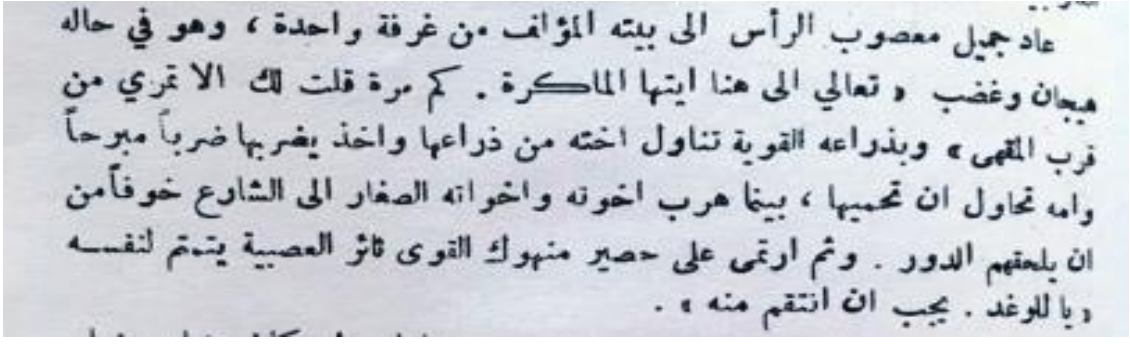
بهذا ولا ينفك يضربه بخيزرانتة الرفيعة ضرباً مرجعاً تتلوى منه كالأفعى،

“Kızını uzun kamışıyla döverek öyle bir canın acıttırdı ki kızı ondan bir engerek yılanı edasıyla kıvrılarak kaçardı.”⁴⁹⁴

Hikâyenin sonunda baba birlikte hırsızlık yaptığı ortağıyla payda anlaşılmayınca aralarında çıkan tartışma sonucu bıçaklanarak öldürülür. Ancak bu ölümün kızına karşı uyguladığı şiddetle bir ilişkisi yoktur. Kadına karşı kullanılan şiddetin başka bir örneğine *Haceru-l-‘aşra* (Engel) adlı öyküde rastlanılır. Genç bir kızın sadece kahvehanenin önünden geçmesi nedeniyle ağabeyinden şiddet görmesi söz konusudur:

⁴⁹³ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, *a.g.e.*, s. 221.

⁴⁹⁴ Aynı eser, s. 461.

“Cemil, başı sargılı bir şekilde, öfke ve kızgınlık içerisinde bir göz odalı evine döndü:

- Seni kurnaz, gel buraya. Sana kaç defa kahvehanenin yakınından bile geçme dedim!

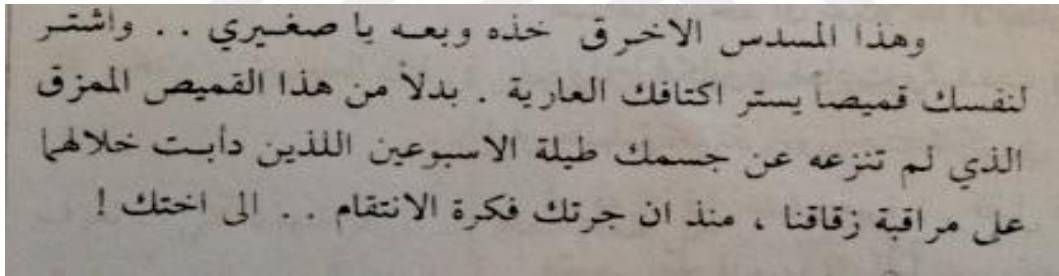
Güçlü eliyle kız kardeşinin kolunu yakalayarak onu feci bir şekilde dövdü. Annesi kızını korumaya çalışırken küçük kardeşleri sıranın kendilerine gelmesinden korkarak sokağa kaçtılar. Cemil siniri bozulmuş ve bitkin bir şekilde halıya çökerek kekeledi:

Lanet olsun! Ondan intikamını almam lazım.”⁴⁹⁵

Kadına şiddeti işleyen hikâyelerde şiddet adeta bir ayrıntı niteliğindedir. Öyküler genellikle tanrısal bakış açısıyla işlenir ve bir gözlem şeklinde aktarılır. Neredeyse hiçbir öyküde şiddete maruz kalan kadınların duyguları irdelenmez ve içine düştükleri durum enikonu incelenmez. Şiddeti gören kadının değil, erkeğin bakış açısı ile aktarılır. Oysa bilhassa bu konunun hem kadının bakış açısıyla aktarılması hem de toplumu aydınlatıcı, doğruya sevk edici ve ders verici nitelikte olması beklenirdi. Hâlbuki daha önce bahsi geçen *Hikâyetuhâ* adlı öyküde olduğu gibi sadece kadının cezalandırılması söz konusudur. Cinsel şiddet eleştirilirken on dört yaşında yetim bir kızın taciz ve

⁴⁹⁵ Necva Farah, *Limen er-Rabî*, Matba‘atu’l-Hakîm, en-Nâşıra, s. 34.

ardından tecavüz edilmesi neticesinde mahalle baskısından korkarak evine dönememesi, hatta küçük erkek kardeşine kendisinden utanmaması için varlığını unutturmak istemesi şeklinde örülen kurguda, yazarın başkahramanı İbra Çabası içinde olduğu söylenebilir. Kızın kardeşine yazdığı mektupta başından geçen olayları anlatırken kullandığı “Kuşkusuz ortada temizlenmesi gereken bir leke olduğu gibi...”⁴⁹⁶ ibaresi başkahramanın bilinçdışında bir nebze de olsa kendisini suçlu gördüğü şeklinde yorumlanabilir. Oysaki kahramanın kendini İbra Çabasında değil aksine hayatına mal olan olaylara karşı daha dik ve hesap sorar bir açıdan yaklaşması beklenirdi. Yine de hikâyenin sonunda kardeşine intikam fikrinden vazgeçmesini tavsiye eden kızın ağzından adeta namus cinayeti işlemekten daha önemli olanın insanca yaşamak olduğu mesajı verilir:

“Ve şu yasadışı silahı sat küçüğüm. Kız kardeşinden intikam fikriyle sürüklendiğinden beri sokağımızı ısrarla gözetlediğin o iki hafta boyunca üzerinden çıkarmadığın şu yırtık gömleğinin yerine çıplak kollarını örtecek bir gömlek al!”⁴⁹⁷

Yazar öykünün sonunu kadının ölmesiyle bitirmez, aksine bir nasihatle bitirerek gerek ahlaksız erkeklerin taciz ve tecavüzüne maruz kalan gerekse toplumun riyakârlığı yüzünden korunamayan ve sonunda fahişelik yapmak durumunda kalan masum bir

⁴⁹⁶ Semîra ‘Azzâm, *Eşyâ’ Şağîra*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982, s. 20.

⁴⁹⁷ *Aynı eser*, s. 26.

kadının yaşamasını isteyerek kadının suçsuzluğuna dair mesajını okuyucuya hissettirmeden, onu bu düşünceye yönlendirerek vermek ister.

Mazbut bir genç kızın randevuevine uzanan öyküsünde bu defa da onu kandırarak fahişelik yapmasına neden olan adamın akıbeti hakkında herhangi bir bilgi verilmez, dahası evlenerek oradan kurtulan bir başka yan kahraman kadının kocasından fiziksel şiddet görmesine rağmen bu durum küçük bir kusur olarak ele alınır:

« يا اخي لقد كتبت هذا المكتوب عشر مرات قبل
ان أبعث به فأنا لا أحسن كما تعرفين الخط .. أنا بخير
لا ينقصني إلا مشاهدتك .. آكل وأشرب وأنام على
فراش نظيف . لا تحيا معي غير امه العجوز ، وهو إذا
لم يكن مسافراً .
إنه طيب عطوف ولو انه يضربني أحياناً عندما نتشاجر ،
ولكنه لا يسبني ، وقد اشترط علي ألا أدهن وجهي
بالاصباغ وأن أطيع أمه وأقوم عنها بكنس البيت ..
سلمي على الكل ما عدا (نينا) فأنا لا أنسى أنها
حاولت أن تفسد علي هذا الزواج . »

“Kardeşim, bu mektubu göndermeden önce on defa yazdım, bildiğin gibi iyi yazamıyorum.

İyiyim, tek eksiğim seni görememek. Yiyorum, içiyorum ve temiz bir yatakta yatıyorum. Birlikte yaşadığım bir yaşlı annesi var bir de kendisi- tabi şayet seferde değilse.

Kavga ettiğimizde arada beni dövmesine rağmen- yalnız bana küfretmiyor- iyi ve sevecen biri. Makyaj yapmamamı, annesine itaat etmemi ve evi onun yerine süpürmemi istiyor.

Nina dışında herkese selam söyle. (Evliliğime çomak sokmaya çalıştığını unutmuyorum.)”⁴⁹⁸

Kadınların karşı karşıya kaldıkları fiziksel şiddetin yanı sıra maruz kaldıkları manevi şiddet de bu öykülerde yerini bulur. Örneğin *el-Ğarîme* (Rakip) adlı öyküde kadının kocası tarafından gördüğü fiziksel ve manevi şiddet anlatım diliyle yapılır:

وهذا زوجها قد ضربها الليلة . . وأشعرها بانها عاجزة عن ان
تكون ذات فائدة . .

“Şuna bak ki o gece kocası onu dövdü ve bir işe yaramadığını hissettirdi”⁴⁹⁹

وعذبها اكثر ان ترى زوجها يمتعض من تعطلها ويؤم ما بين عينيه ولا
يحكيها ليلة على ليلة ، حتى اذا ظلت يدها ترتد فارغة انفجر بها
صائحا : « تراني تزوجتك لطراوة يديك ؟ اكان يتطلع الى مثلك الا
كادح مثلي . . » ثم يرميها بالبلادة لان النسوة آثرن عليها (مكنة) .

“En çok da kocasının işsiz olmasına kızarak yüzünü buruşturup kaşlarını çatması ve geceler geceleri kovaladıkça onunla konuşmamasına üzülüyordu. Dahası eli boş döndüğünde “Elinin yumuşaklığı için mi evlendim seninle? Benim gibi çalışkan birinden başkası seninle evlenemez miydi?” diye bağırarak diğer kadınların ondan daha becerikli olmasından dolayı onu ahmaklıkla suçluyordu.”⁵⁰⁰

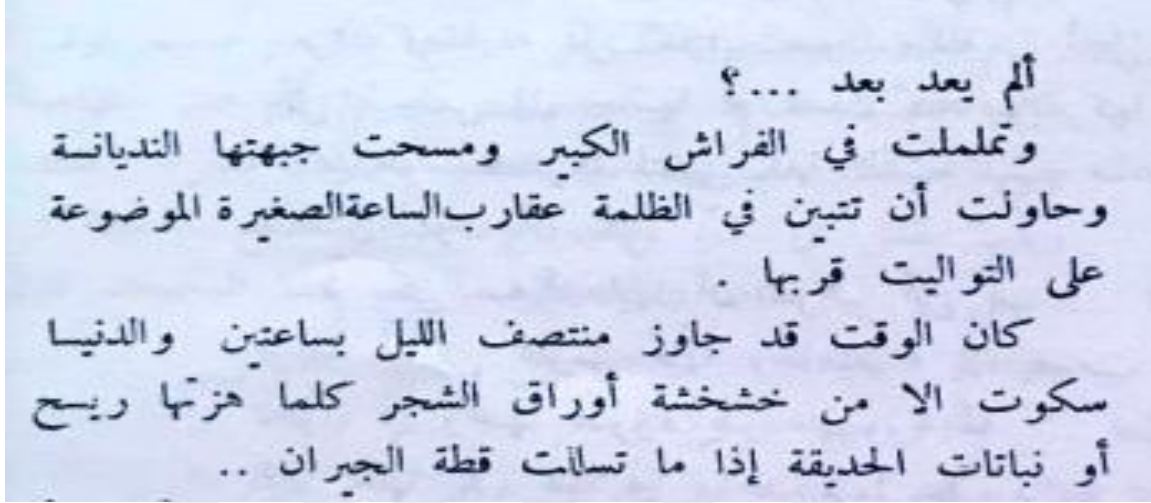
Ancak bahsi geçen fiziksel şiddet içeren öykülerde olduğu gibi yine bunlarda da affedici, mazur görücü bir tutum bulunur. Bu bakış açısı karı-koca ilişkisi içerisinde de görülür. Kıskançlık kisvesi altında kadının hak ve özgürlüklerin kısıtlandığı bir öykü

⁴⁹⁸ Semîra ‘Azzâm, *Va Kışaş Uğrâ*, Dâru’t-Talî‘a li’t-Tibâ‘a ve’n-Neşr, b.y.y., b.t.y., s. 58.

⁴⁹⁹ Semîra ‘Azzâm, *eż-Zıllu’l-Kebîr*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982, s. 26.

⁵⁰⁰ *Aynı eser*, s. 25.

olan eṣ-Ṣemen kadının ekonomik bağımsızlığının olmaması nedeniyle kocasına karşı dik bir duruş sergileyememesi ekseninde döner. Olayın ortasından başlayan girişle kadının yaşadığı iç sıkıntısı betimlenir:

“Daha dönememiş miydi?

Kocaman yatağında yatarken tedirgin oldu, terleyen alnını sildi. Karanlıkta, yakınındaki tuvalet masasının üzerinde duran küçük saatin akreple yelkovanını seçmeye çalıştı.

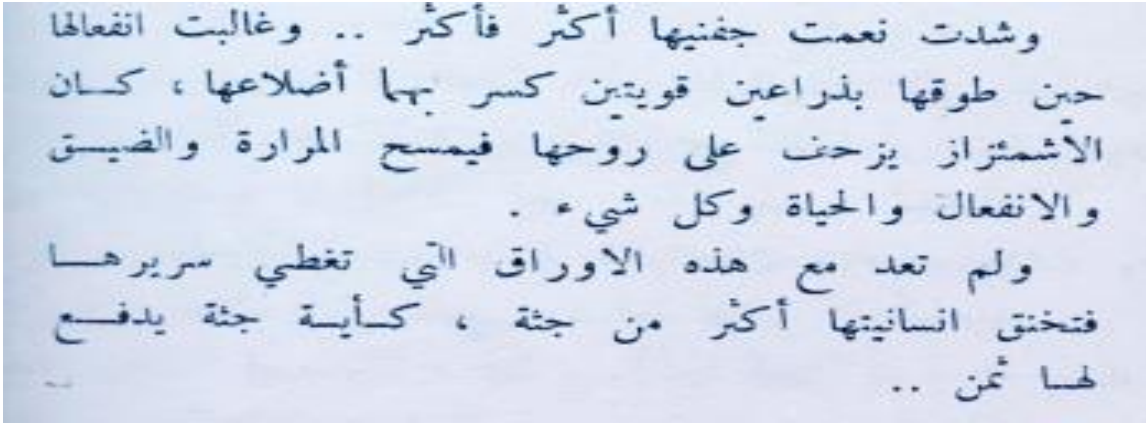
Saat sabaha karşı ikiydi. Komşunun kedisinin geçerken bahçe otlarından çıkarttığı sestən ya da rüzgârın kıpırdattığı ağaç yapraklarının sesinden başka bir ses yoktu, bütün dünya susmuştu.”⁵⁰¹

Kadın adeta bir köle konumundadır. Kocası tüm zamanını iş ve gece hayatında geçirirken başkahraman Nimet hem çocuklarına anne-babalık yapar hem de kocasına kusursuz bir eş olur. Nimet varlığı tamamen bir erkeğe endeks edilmiş bir kadındır. Duygularının bir önemi yoktur. Kocası maddi ihtiyaçlarını karşılayarak kocalık görevini yerine getirdiğini düşünür. Hikâye, kadının kocasıyla zoraki seksüel birlikteliği ile

⁵⁰¹ Semîra ‘Azzâm, *Va Kıtaş Uḥrâ*, Dâru’l-Ṭalî‘a li’l-Ṭibâ‘a ve’n-Neşr, b.y.y., b.t.y., s. 153.

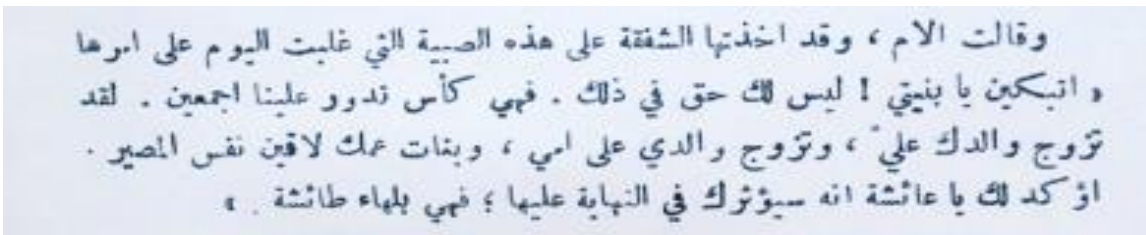
biterken adeta bir belgesel niteliğine bürünür. Erkeği haksız gören herhangi bir tutuma rastlanmaz:

“Nimet gözlerini sımsıkı kapattı. Kocası, kuvvetli kollarıyla kemiklerini kırarcasına onu bağrına bastığında heyecanını yenmeye çalıştı. Tiksinti ruhuna doğru ilerliyor, acıyı, tasayı, heyecanı, hayatı, her şeyi siliyordu.

Yatağını kaplayan bu paralarla, insanlığı boğarak öldürülen bir bedenden başka bir şey olmuyordu, parası ödenen her hangi bir beden gibi.”⁵⁰²

Bir kadının üzerine kuma getirilmesine isyanın ele alındığı bir başka öyküde de bu defa başka bir kadının erkeği mazur gösteren bir tavır sergilediği görülür. Başkahraman Ayşe, kocasının üzerine ikinci kez evlenmesine isyan ederken annesinin içerisinde bulunduğu kabullenmişlik durumu adeta erkek egemen bir toplumun kadını yok saymasının bir başka kadın tarafından deklare edilmesi gibidir:

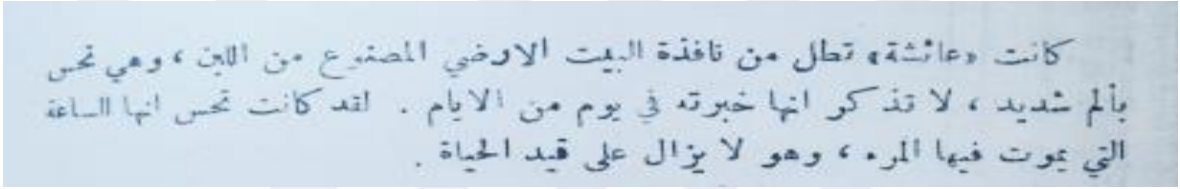

⁵⁰² Aynı eser, s. 159.

“Ağlıyor musun kızım! Buna hakkın yok. Bu devran böyle dönüyor. Baban üzerime kuma aldı, babam annemin üzerine evlendi, amcanın kızlarına da aynısı oldu. Emin ol Ayşe, sonunda kocan seni ona tercih edecek, sonuçta o kız düşüncesiz bir ahmak.”⁵⁰³

Annenin dile getirdiği babadan oğula geçen ve artık neredeyse gelenekselleşen evlilik üstüne evlilik yapma durumunu kadınların kabullenmiş olması bir yana daha da acı olan kadının kaderini bir erkeğın isteğine göre şekillenmesini kabullenmesidir. Öykünün girişı Ayşe’nin çektiğı acıyla başlar:

“Ayşe, müthiş bir acıyla kerpiçten yapılmış tek katlı evinin camından bakıyordu. Bir gün bile onu sorguladığını hatırlamıyordu. O anın yiğitliğın öldüğü an olduğunu düşündü. Oysaki o, hâlâ hayattaydı.”⁵⁰⁴

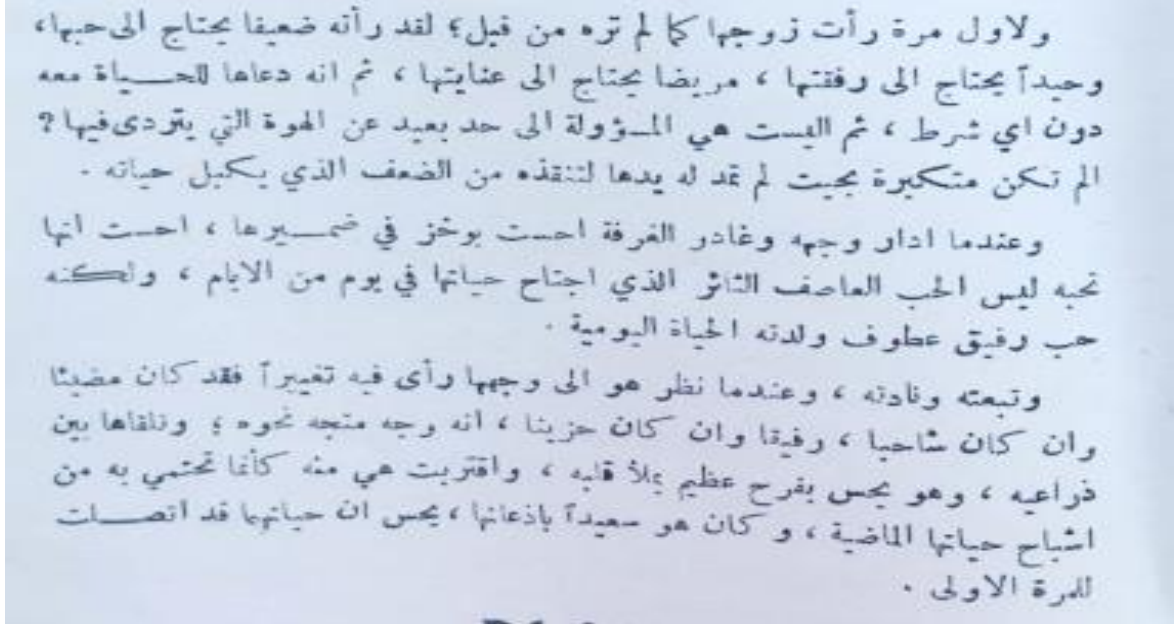
Hikâyede kadının duygularına içe bakış tekniğı kullanılarak yer verilir ve öykü kadının bakış açısıyla işlenir. Ayşe bireyi temsil ederken annesi toplumun kadına bakış açısını temsil eder. Hikâyenin Ayşe’nin boşanma isteğinin kocası tarafından reddedilmesi ve Ayşe’nin bağımlılık geçirmesiyle bitmesi, kadının bir birey olarak verdiği mücadelenin toplum normlarını yenemeyeceğı mesajını içerir.

Yine evli bir çiftin ilişkisinin ele alındığı bir başka öyküde de kadının pasif hatta hataları yüklenici bir rol oynadığı görülür. Kocanın kumar tutkusu yüzünden ilişkileri bozulan çiftten kadının, kocanın af dileyici herhangi bir tavrı olmamasına rağmen onun

⁵⁰³ Necva Farah, *Limen er-Rabî*, Matba’atu’l-Hakîm, en-Nâşıra, s. 40.

⁵⁰⁴ Aynı eser, s. 39.

yerine kendince özürler uydurarak affetmesi ilginç bir yaklaşımdır. Hikâye, Selma'nın her zamanki gibi bir kumar gecesinden dönen kocasının içindeki yalnız, kırılğan ve korunmaya muhtaç çocuğu fark etmediğini düşünmesi ve onu affetmesiyle biter:

“Kocasını daha önce hiç böyle görmemişti: Sevgisine muhtaç bir âciz, eşliğine muhtaç bir yalnız, ilgisine muhtaç bir hasta. Ayrıca kocası onu hiçbir şart koşmadan hayatına almıştı. Sonra düştüğü bu dipsiz çukurdan kendisi sorumlu değil miydi? Hayatını ele geçiren bu zaafından kurtulması için elini uzatmayarak kibirli olmamış mıydı?

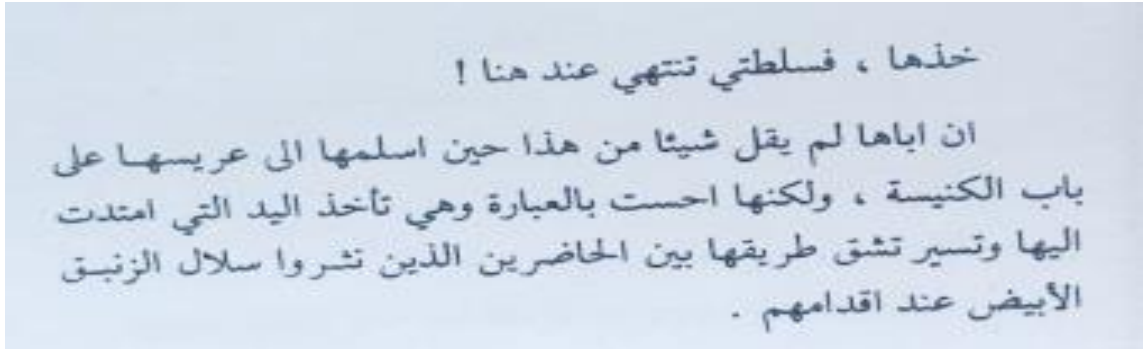
Kocası yüzünü çevirip odadan çıkınca vicdan azabı hissetti. Onu, bir zamanlar arzulamış olduğu gibi bir aşkla sevmediğini ancak günlük yaşamın doğurduğu şefkatli bir eşe karşı hissedeceği bir şekilde sevdiğini anladı.

Ardından gidip ona seslendi. Kocası yüzüne baktığında ifadesinde bir farklılık gördü. Yüzü solgun değil parlaktı, hüznü değil dostçaydı, yüzü ona dönüktü. Kalbini dolduran müthiş bir sevinçle karısını kollarının arasına aldı. Kadınsa onu geçmiş

hayatının hayaletlerinden korurcasına kocasına yaklaştı. Karısının kendisine itaat etmesinden mutluydu, yaşamlarının ilk kez birleştiğini düşündü.”⁵⁰⁵

Burada adeta aileyi toparlayıcı ve fedakârlık yapması gerekenin kadın olduğu vurgusu göze çarpar. Oysaki iki kişinin gönüllü birlikteliği olması gereken evlilik kurumunda kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olması gerekir. Bu tür hikâyelerde ailenin tüm sorumluluğu kadına yüklenir. Şiddet de görse kadının sabretmesi, ailesini ayakta tutması, anlayışlı ve yapılan her tür haksızlığa karşı sessiz kalması gerektiği gibi bir mesaj verilir.

Oysa elbette kadının bir birey olarak güçlü olması gerekir ancak bu kadının hak ve özgürlüklerine yapılan müdahaleyi sineye çekmesi anlamına da gelmemelidir. Erkeğin kadın üzerindeki tahakkümünün ele alındığı bir başka öykü ise görücü usulü evliliklerin işlendiği *Naşîb* (Kısmet) adlı hikâyedir. Sonla başlayarak geri dönüş tekniğinin kullanıldığı öyküde giriş adeta kadına olan yaklaşımı özetler:

“Al, benim salahiyetim buraya kadar!”

Babası, onu kilisenin kapısında bulunan damada teslim ederken bundan başka bir şey söylememişti. Ancak ona doğru uzanan eli tutup kilisede bulunanların

⁵⁰⁵ Aynı eser, s. 58.

ayaklarına serdikleri beyaz zambakların arasından kendine yol açıp ilerlerken babasının yorumunu sezdi."⁵⁰⁶

Evlenmek üzere kızını damada teslim eden bir babanın bu sözleri kadının esaretini teyit eder niteliktedir. Özgürlüğünün ancak onların müsaade ettikleri yere kadar olduğunun göstergesidir. Başkahraman genç kızın iç devinimleri aracılığıyla doğulu toplumlarda kadının özgürlüğü irdelense de "Demek ki bu durumda seçim yapamayacak, her Doğulu gibi kendi isteğini yerine getiremeyecekti, varlığı bir kötürümden farksızdı."⁵⁰⁷ kadının toplumdaki yeri açık bir şekilde dile getirilir. Genç kızın eğitilmiş oluşuna vurgu yapılmasına rağmen ardından yine de geleneksel bir yolla ailesine karşı çıkmadan evlenmesi bir nevi geleneğin moderniteyi yenmesi bağlamında ele alınır. Erkeğin kadına bakışı ise damat adayının düşünceleri aracılığıyla aktarılır:

ابتسامة خاصة وقال تريد الحق ؟ لقد تعبت من النساء . . وقلت
ساختر زوجتي بطريقة تقليدية . . اني اخشى البضاعة المعروضة .

*"...gerçeği mi istiyorsun? Kadınlardan bıktım ve dedim ki karımı geleneksel yolla seçeceğim, sergilenmiş eşyaları sevmem."*⁵⁰⁸

Bu düşünceye karşılık herhangi bir karşı duruş sergilenmemesi oldukça şaşırtıcıdır. Oysa bu öyküde kadının hak ve özgürlüğüne dair güçlü bir savunmanın yapılması, kadının bir meta olmadığı, tıpkı erkek gibi onun da birey olduğu, kendi yaşamı hakkında karar verebileceği anlatılmalı ve toplum baskısına boyun eğmeden, tercihi özgürce yapabilmesi ile bitmeliydi. Oysa bu öykünün bitişi kadının boyun eğmesiyle olur:

⁵⁰⁶ Semîra 'Azzâm, *eż-Zıllu'l-Kebîr*, Daru'l-'Avde, Beyrut, 1982, s. 81.

⁵⁰⁷ *Aynı eser*, s. 88.

⁵⁰⁸ *Aynı eser*, s. 89.

لو يغيب عقلها لحظة وتقولها ، ويتهي ، يتهي كل شيء .
لا اريد ، لا اريد .

وفي غمرة اضطرابها وتعجبها وتوترها راحت تردددها ، تقولها ،
تصبح بها ، ولكن الصيحة ماتت ، لم يسمعها احد ، لا الكهان ولا
الناس ، حتى ولا هذا الرجل الى جانبها ، لقد ضاعت في ضجة
صوت لف الكنيسة ، صوت هؤلاء جميعا يختمون زواجها بانشودة
العرس « بالمجد والكرامة كللها » !

“Keşke bir an kendini kaybedip söylese, söylese de her şey bitse. İstemiyorum, istemiyorum.

Karmaşık, bitkin ve gergin duygularının oluşturduğu coşkunlukla tekrarlamaya, söylemeye ve haykırmaya başladı. Ancak çılgılığı öldü, ne papaz ne insanlar kimse onu duymadı, yanında duran bu adam bile. Kiliseyi saran şu “tüm onur ve şerefle!” adlı düğün ilahisini söyleyerek evliliğini mühürleyenlerin gürültülü sesleri arasında kayboldu.”⁵⁰⁹

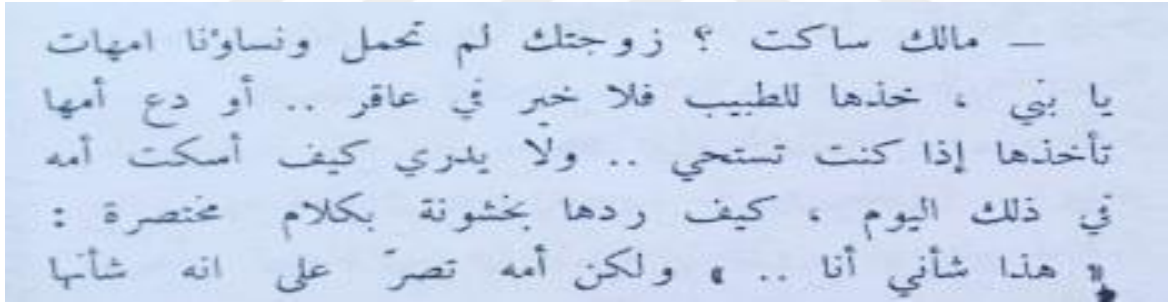
Dolayısıyla bu öyküde de diğerlerinde olduğu gibi kadının hak ve özgürlüklerini savunan herhangi bir tutuma rastlanmaz. Sadece kadınların yaşadıkları sıkıntılar bir belgesel niteliğinde ortaya konar. Kadına karşı şiddeti gerek fiziksel gerek psikolojik gerekse ekonomik açılardan ele alan bu hikâyelerde böyle bir tutumun sergilenmesi yazarların ideal olanı ele almak gayesinde olmadıkları, sadece kadının toplumda karşı karşıya kaldığı gerçekliği yansıtmak istemeleri olarak da görülebilir.

Bu tip öyküler mutsuz, ümitsiz, erkeklerin gölgesinde yaşamak zorunda kalan kadınları ele aldığından dolaydır ki hüznü dolu bir havaya sahiptirler. Sonlar ise kadına

⁵⁰⁹ Aynı eser, s. 92.

kurtuluş yolu açmayan, sabit konumlarında bir değişiklik olmaksızın hak ve özgürlükler alanında herhangi bir aşama kat etmeden biter.

Şiddet içerikli hikâyelerin yanı sıra kadının toplumdaki yeri ile kadın-erkek ilişkilerini ele alan hikâyeler de azımsanmayacak derecededir. Kadının bir anne figürü olarak ele alındığı hikâyelerden biri olan ve evli bir çiftin çocuk sahibi olamaması ekseninde dönen *Aţfâl'u'l-Aḥarîn* (Başkalarının Çocukları) adlı öyküde evliliği neslinin devamı olarak gören doğu toplumunun çocuğu olmayan bir kadına karşı yine bir başka kadın tarafından eleştirilmesi ele alınır. Kayınvalidenin oğlunun sağlığını sorgulamaksızın gelinini kısır olarak suçlaması kadınların dahi hemcinslerine karşı ne kadar acımasız ve hoşgörüsüz yaklaştığını gösterir. Bu durum, ataerkil toplumlarda kabul gören “sorunun kadında oluşu” durumunun özeti ve aynası konumundadır:

“- Neyin var? Karın hamile kalmıyor oğlum, hâlbuki kadınlarımız hep anne. Onu doktora götür, kısırda hayır yok. Ya da utanıyorsan annesine söyle götürsün...

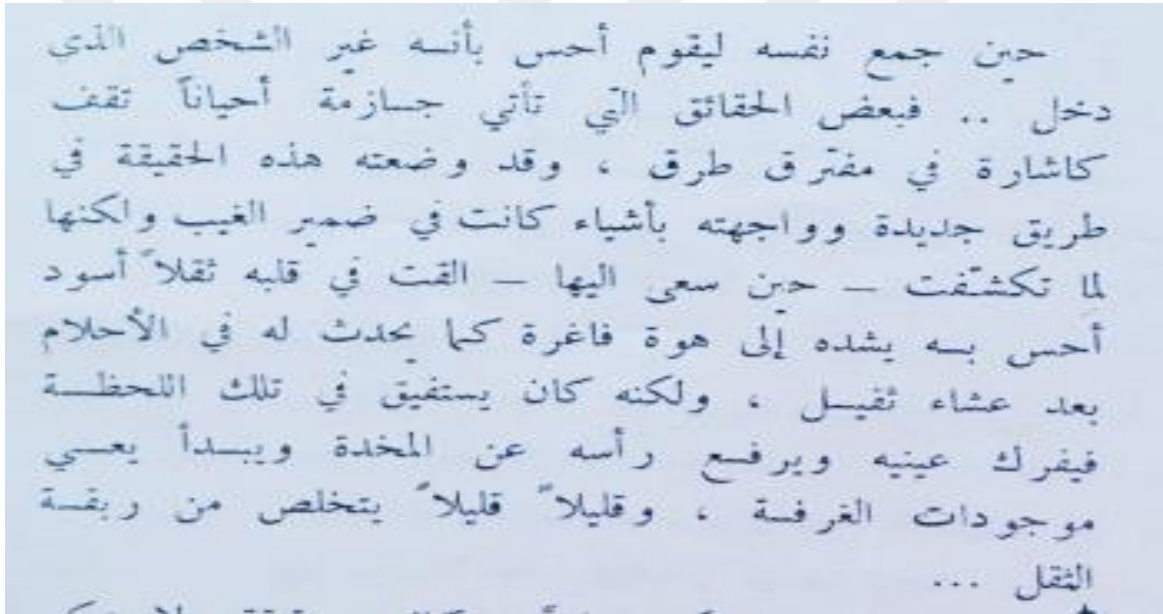
O gün annesini nasıl susturduğunu, kaba bir ses ve kısa bir cevapla nasıl verdiğini bilmiyordu:

-Bu beni ilgilendirir... ”⁵¹⁰

⁵¹⁰ Semîra ‘Azzâm, *Va Kısaş Uḥrâ*, Dâru’l-Ṭalî‘a li’l-Ṭibâ‘a ve’n-Neşr, b.y.y., b.t.y., s. 121.

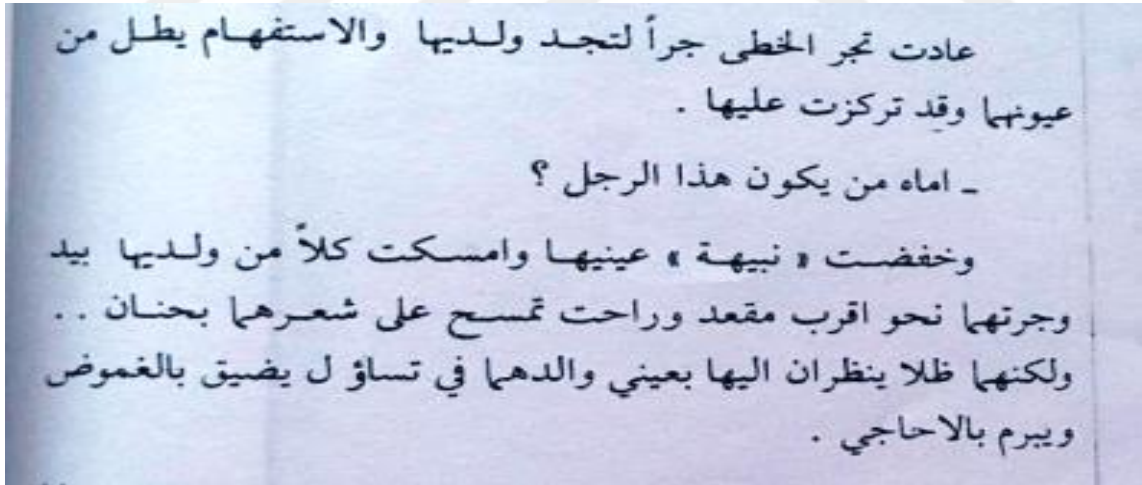
Erkek, karısına dolayısıyla evliliğine yapılan müdahaleyi kabul etmeyerek kadının haklarını korumuş gibi gözükse esasında burada savunduğu kişi karısı değil, bebek sahibi olamayan kendisidir, dolayısıyla annesine verdiği tepki tamamen yüzeysel ve sahte bir kahraman yaratmak üzere kurgulanır. Şayet bebek sahibi olamayan kadın olsaydı yine aynı tepkiyi verebilecek, ailesine karşı onu koruyabilecek miydi sorusu akla gelir. Dolayısıyla kadının karşı karşıya kaldığı toplumsal baskıyı ele alan hikâyenin bu anlamda başarısı tartışılır. Erkeğin bakış açısıyla ele alınan hikâyede kadının duygularına yer verilmez, giriş düğümle başlarken erkeğin duyguları betimlenir:

“Kalkmak için nefesini topladığında, içeriye giren adamla aynı olmadığını hissetti. Zira bazen kesin bir yargıyla gelen gerçekler yol ayrımında bir işaret gibi dururlar. Bu gerçek onu yeni bir yola sokup vicdanında gizli kalan, keşfedilmemiş bir takım şeylerle yüzleşmesine neden oldu. Ne zaman bu vicdan azabını düşünse kalbine tıpkı ağır bir akşam yemeğinden sonra rüyalarında gördüğü dipsiz bir çukura çekildiğini hissettiren kopkoyu bir yük biner. Ancak o an uyanır ve gözlerini aralayarak

başını yastıktan kaldırıp odadaki eşyalara dikkatlice bakardı, sonra yavaş yavaş yükün ağırlığından kurtulurdu.”⁵¹¹

Her kadının içgüdüsel olarak anne olma isteği fikrinin kabul gördüğü bir toplumda kadına dayatılan bu rolün kadının kendi kimliğinin önüne geçtiği aşikârdır. Kadın bilhassa anne olduktan sonra birey olarak kendi istek ve arzularını ikinci plana itmek, hatta tamamen baskılamak durumunda kalır. Filistin kısa hikâyesinde de kadın ve annelik rolü üzerine yazılan öyküler bulunmakta olup kadının birey olarak varoluşundan ziyade anneliğinin gölgesinde kalan bir birey olarak görülür. Kadının birey olarak kendi istek ve arzuları ile çocuklarının ihtiyaçları arasında seçim yapması ekseninde dönen ve kadının kendisini baskılayarak anneliğini tercih etmesi ekseninde dönen *Umûma Hayyira* adlı öyküde giriş yine bir düğümle başlarken kadının annelik vurgusu göze çarpar:

“Dönüp koşar adım çocuklarını aramaya gittiğinde odaklandığı sorun gözlerinden belliydi.

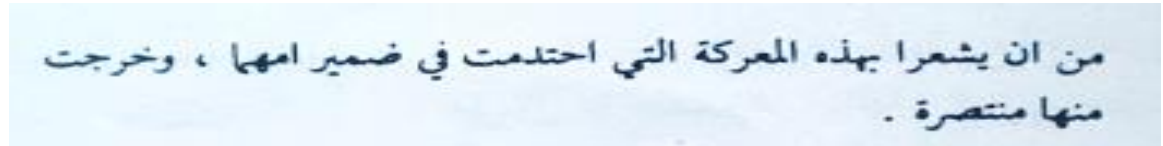
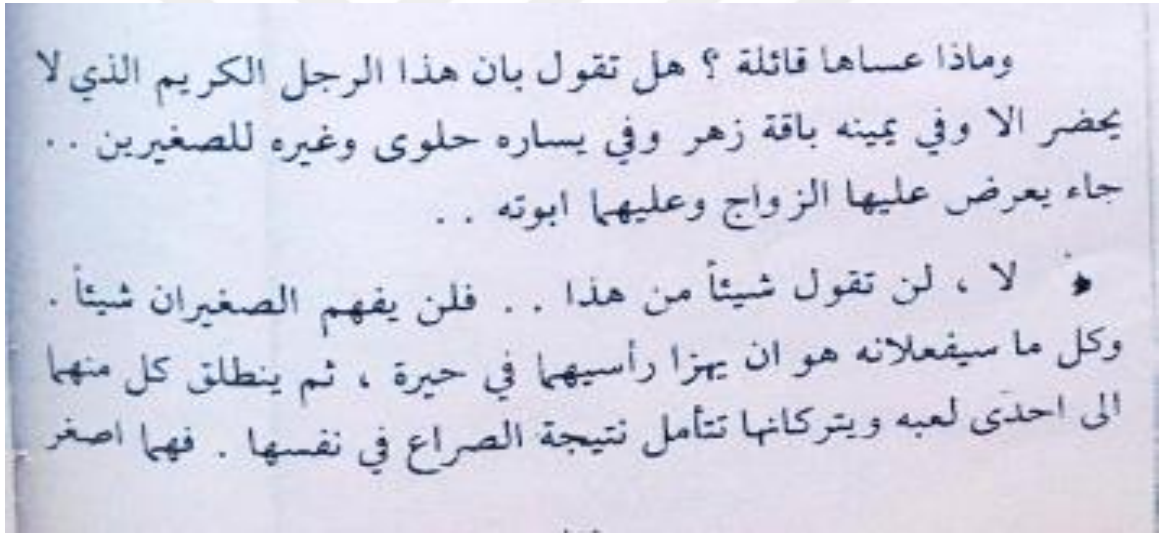
-Anne o adam kimdi?

⁵¹¹ Aynı eser, s. 117.

Nebihe gözlerini kısıp oğullarının elinden tutarak en yakın banka doğru gidip oturdu, şefkatle saçlarını okşadı. Ancak her ikisi de ona belirsizliğin rahatsız ettiği, bulmacalardan bıkmış bir şekilde babalarının gözleriyle bakmaya devam ettiler."⁵¹²

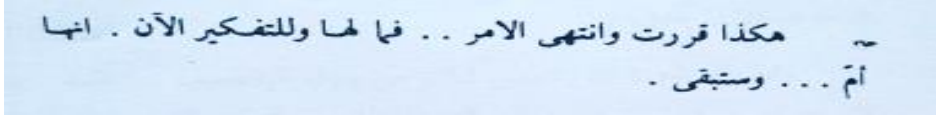
Başkahraman dul ve iki çocuğu olan Nebile üvey babası ile yaşadığı nahoş tecrübeden yola çıkarak kendisine gelen evlilik tekliflerini reddeder. Ancak son gelen evlilik teklifi kafasını karıştırır. Zira koca adayı, çocuklarına iyi bakacağına inandığı iyi kalpli bir adamdır. Buna rağmen kadının yaşadığı iç çatışmalar ve gelgitler içe bakış tekniği ile verilirken adeta anneliğinin tercih etmesi gerektiğinin altı çizilerek öykü biter:

“Ne söyleyebilirdi ki? Sağ elinde bir buket çiçek, sol elindeyse ufaklıklar için tatlı getirmiş olan bu yüce gönüllü adamın kendisine evlenme teklifi etmeye, onlara da babalık yapmayı önermeye geldiğini mi söylesin...

⁵¹² Semîra ‘Azzâm, *Eşyâ’ Şağîra*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982, s. 85.

Hayır, bunları söylemeyecek, zaten ufaklıklar da bir şey anlamayacaktır. Tek yapacakları onu içinde yaşadığı çatışmanın sonucunu düşünürken bırakıp başlarını şaşkınlıkla salladıktan sonra bir oyuncağa koşturacaktır. Annelerinin vicdanını yakıp tutuşturan ve sonunda içinden bir zaferle çıktığı bu savaşı anlayamayacak kadar küçükler.”⁵¹³

“Böyle karar verdi ve konu kapandı... Peki daha ona ne oluyor da düşüncelere dalıyor... O bir anne ve öyle de kalacak”⁵¹⁴

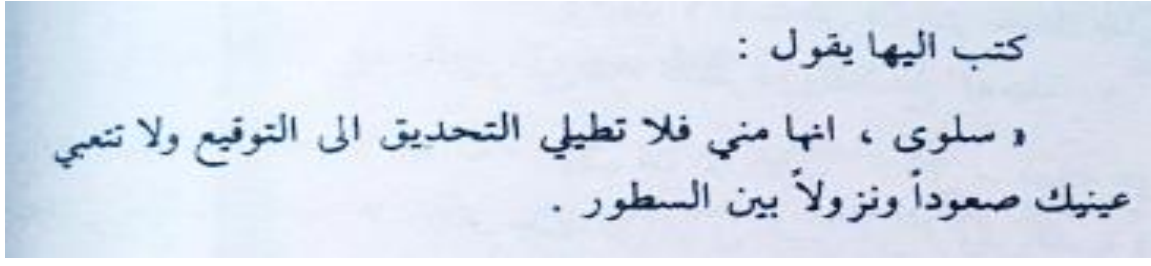
Hikâye, oldukça keskin bir cümleyle sonlanır. Bir kadının anneliği nedeniyle tüm hayatını bir kenara itmesi gerektiği mesajı verilmekte gibidir. Ancak diğer taraftan böyle bir sonla bir yandan toplumun beklentilerinin karşılandığı, sıra dışı herhangi bir söylemde bulunmadan başkahramanın yaşadığı devinimler aracılığıyla okurun içine bir şüphe tohumunun ekilerek, alttan alta bir bilinç uyanışına götürüldüğü gözlemlenir.

Kadının annelik yönünü ele alan hikâyelerde genellikle tanrısal bakış açısı ile üçüncü tekil şahıs anlatımı kullanılmış olup zaman zaman iç çözümlemeler ve içe bakış tekniği ile başkahramanların iç devinimlerinin, düşüncelerinin aktarıldığı bir anlatımın söz konusudur. Ancak *Mâma* (Anne) adlı öyküde bu minvalde yazılanlara göre farklı bir giriş ve anlatım dili kullanılır. Bu öyküde bir başkasının rivayetiyle başlayan, devamı başkahraman erkeğin dilinden yazılan mektup yöntemi tercih edilir:

---

⁵¹³ Aynı eser, s.85-86.

⁵¹⁴ Aynı eser, s. 90.

“Ona şöyle yazdı:

Selva, benim bunu yazan. O yüzden boşuna gözlerini satırlar arasında dolaştırıp kendini yorma...”⁵¹⁵

Kadın- erkek ilişkilerini ve kadının birey olarak var olmaya çalışmasını işleyen öykülerde ise *el-Ġârratu'l-bikr*⁵¹⁶ (Bakir Topraklar) ve *‘İndemâ Tamriḍu'z-Zevcât*⁵¹⁷ (Eşler Hastalandığında) adlı iki öykü tamamen diyaloglardan oluşmaları açısından ilk etapta göze çarparlar. Nişanlı bir çiftin birbirlerini tanımadan önceki yaşamları üzerine odaklanan *el-Ġârratu'l-bikr* adlı öykü bir erkeğin kadını, kendisinden önce bir hayatı olmamışçasına yok sayması ile genç kızın bu duruma tepki olarak eski sevgilisini anlatması üzerinden kadın özgürlüğü ele alınır. Kocasını kıskanan yüksek sosyetedeki bir kadının yaşadıkları ekseninde dönen *‘İndemâ Tamriḍu'z-Zevcât* adlı öykü ise kısa hikâye koleksiyonunda bulunmasına rağmen bir tiyatro metni havasındadır. Öykü iki perde şeklindedir. Birinci bölüm bir doktor muayenhanesinde geçerken ikinci bölümde mekân başkahraman kadının evidir:

⁵¹⁵ *Aynı eser*, s. 109.

⁵¹⁶ Semîra ‘Azzâm, *eḡ-Ḥillu'l-Kebîr*, Daru'l-‘Avde, Beyrut, 1982

⁵¹⁷ Semîra ‘Azzâm, *Va Ḥiṣaṣ Uḥrâ*, Dâru't-Ṭalî‘a li't- Ṭibâ‘a ve'n-Neşr, b.y.y., b.t.y.

المشهد الاول

غرفة انتظار في إحدى العيادات

السيدة — الطبيب موجود ؟
المرضة — نعم يا سيدتي ولكنه مشغول ..
السيدة — أريد أن أراه ..
المرضة — أهلاً وسهلاً .. ولكن يجب أن تنتظري قليلاً ..
السيدة — أنتظر ؟ .. لماذا انتظر ؟
المرضة — لأن الطبيب يقابل المراجعين بالدور ..
السيدة — وهل يعامل كل الناس بهذه الطريقة ؟ ..
المرضة — أية طريقة يا سيدتي ؟ ..

“Birinci Perde

Bir muayenehanede bekleme odası

Kadın: Doktor burada mı?

Hemşire: Evet efendim, ancak şu anda meşgul...

Kadın: Onula görüşmek istiyorum...

Hemşire: Elbette ancak biraz beklemeniz gerekiyor...

Kadın: Beklemem mi? Neden bekleyeyim ki?

Hemşire: Çünkü doktor sırayla alıyor...

Kadın: Herkese bu şekilde mi davranıyor?”⁵¹⁸

⁵¹⁸ Aynı eser, s. 163.

Kadın- erkek ilişkileri ekseninde dönen ve evli bir kadının başka bir erkekle kaçmasını ele alan *İmra'a* (Kadın) adlı öykü de girişte kullanılan rivayet etme tekniği ile farklılık gösterir. İlk paragrafta anlatıcı bu hikâyenin bir arkadaşı tarafından anlatıldığını, kendisinin yazıya geçirerek edebi bir boyut kazandırmaktan başka bir katkısı olmadığını belirttikten sonra konuya başlar. Bu ilk paragraftan sonra ise benli anlatım tekniği ile devam edilir. Bu giriş klasik dönem tragedyaların hikâyecilik geleneğini hatırlatır. Diğer taraftan üslup, okura daha yakın bir duruş sergiler, adeta iki arkadaşın sohbet havasını hissettirir:

هذه قصة حدثني بها صديق. وأنا أرويها هنا دون أن يكون لي فيها أثر غير
كتابتها وافراغها في أسلوب أدبي يلائم جوها وحوادثها:

“Bu öyküyü bana bir arkadaşım anlattı. Bense sadece onu burada olaylarına ve atmosferine yakışan edebi bir üslupla yazıp anlattım.”⁵¹⁹

أما أنا... أما أنا فقد بقيت مدة طويلة أسائل نفسي: لماذا فعلت ذلك، هل
كانت تحب ذلك الرجل؟ وهل بلغت من حبها إياه أن ضحت بسمعتها ومستقبل
ابنتها وشرفها وبمنزلة زوجها، أم أنها كانت ضحية نزوة عارضة وعوامل نفسية
أجهلها... أم تراها تعمدت أن تنتقم من زوجها، بذلك، لأمر لا يعلمه أحد؟...
وإذن فهل كانت حياتها مأساة خفية مع هذا الزوج؟ وإذا كان الأمر كذلك فهل
كان انتقامها عادلاً، أو على الأقل لا يشينها؟... ومرة أخرى: ماذا كانت
دوافعها إلى هذه الفضيحة التي لوّثت بها زوجها كما لوّثت نفسها وابنتها
الصغيرة... ما من أحد كان يتوقع ذلك على أسوأ الافتراضات.

“Bana gelince... uzunca bir süre kendimi sorguladım: Neden böyle bir şey
yaptı? Bu adama âşık mıydı? Acaba kocasının konumunu, kızının geleceğiyle şerefini ve
kendi saygınlığını kurban edecek kadar âşık mıydı? Yoksa geçici bir hevesin ya da

⁵¹⁹ Maḥmūd Seyfuddīn el-Îrânî, a.g.e., s. 417.

bilmediğim psikolojik sorunların kurbanı mıydı? Ve ya bu şekilde kimsenin bilmediği bir nedenden ötürü kocasından intikam mı alıyordu? O zaman bu evlilikten dolayı hayatı gizli bir dram mıydı? Böyleyse bile bu şekilde bir intikam adil miydi ya da en azından onun ayıbı değildi. Ve bir kez daha: Kocasını olduğu kadar kendisini ve küçük kızını lekeleyen bu skandala onu iten neydi? Hiç kimse bu en kötü ihtimali düşünemezdi.”⁵²⁰

Öyküde evli bir kadının kocasını aldatıp başka bir erkekle kaçmasına oldukça temkinli bir şekilde yaklaşılır, bir erkeğin bakış açısıyla aktarılan öykünün olaylara kadın merkezli bir bakışla irdelenmesi oldukça ilgi çekicidir. Kadının kocasını terk ederek başka bir adamla birlikte olması ayrıntılı bir şekilde incelenir. Bazı toplumlarda alışlagelen bu gibi durumlarda kadını vefasızlık hatta hayâsızlıkla suçlama yönüne gidilmeden durum irdelenerek anlaşılmaya çalışılır. Yazarın bu tip durumlarda namus cinayeti işlemeye dek varacak keskin tepkilerin yerine daha anlayışlı ve hoşgörülü olunması gerektiği mesajını verir. Diğer taraftan terk edilen kocanın durumu kabullenmekten başka bir çaresinin olmadığı ancak bununla birlikte toplumda üzüntü duyulacak bir konuma düştüğünün de altı çizilir. Dolayısıyla şiddet öykülerindeki kadına karşı yaklaşımın burada daha yumuşak, irdleyici ve anlamaya yönelik bir tutumla farklılık gösterdiği açıktır.

Kadının toplumda bir birey olarak var olma çabası, kendi isteği doğrultusunda yaşama arzusunu ele alan hikâyelere çok sık olmamakla birlikte rastlanılır. Genellikle kadın- erkek ilişkileri çevresinde dönen bu öyküler kadın bakış açısıyla işlenir. Girişler ise değişkendir, örneğin *ez-Zikrâ el- 'Ûlâ*⁵²¹ (İlk Yıldönümü) adlı öykü tasvirle başlar:

---

⁵²⁰ Aynı eser, s. 423.

⁵²¹ Semîra 'Azzâm, *el- 'Îdu mine 'n-Nâfızati 'l- Ġarbiyye*, Daru'l-‘Avde, Beyrut, 1971.

وقفت تأمل المائدة بمفرشها الأحمر والشمعدانين
الفضيين ، وباقة الورد الصغيرة في الوسط ، كل شيء يتحدث
بمناسبة خاصة : وليعة صغيرة لشخصين ، لقد هيأت كل شيء :
الروستو في الفرن ، الحساء على النار ، وزجاجة النبيذ
الابيض . وهي تلبس بلوزة الكشمير الاسود المطرز ، ولم يبق
على موعد وصوله الا دقائق .

“Durup, kırmızı masa örtüsü, gümüş şamdanlıkları, ortada duran küçük gül
buketiyle masayı inceledi. Her şey özel bir duruma işaret ediyordu: İki kişilik küçük bir
kutlama yemeği. Her şeyi hazırlamıştı, rosto fırında, çorba ocakta ve bir şişe beyaz
şarap. Kendisi de işlemeli kaşmir siyah bir bluz giymişti. Gelişine sadece birkaç dakika
kalmıştı.”⁵²²

Bir genç kızın toplumsal öğretiler ile duyguları arasında kaldığı *Eşyâ' Şagîra*⁵²³
(Küçük Şeyler) adlı hikâyenin ise bir düğümle başladığı görülür:

هل ذهبت بعيداً ؟
لا تدري ، ولا تريد أن تدري بالضبط ! كل ما تريده هو ان
تعيش في هذا الاحساس ، وان تستبقي طويلاً هذه المشاعر الحلوة ،
ان تأخذ معها الى محارتها شيئاً جديداً مختلفاً ! فكل شيء في وجودها
يبدو قزماً امام هذا الاحساس ، حتى ابوها وامها وعمتها ومعلماتها !
ليذهبوا الى ابليس جميعاً !

“İleri mi gitmişti?

Bilmiyordu, bilmek de istemiyordu! Tek istediği bu güzel duyguların uzunca bir
süre devam etmesi, bu duygularla yaşamak ve istirdyesine yeni, değişik bir şey

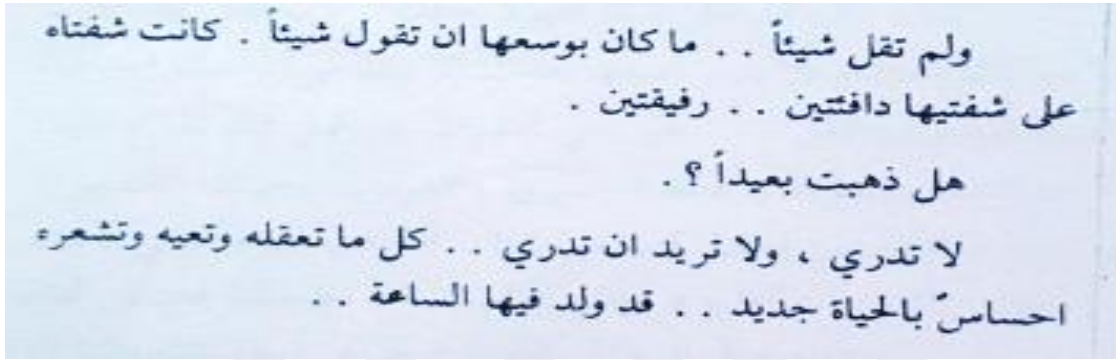
⁵²² Aynı eser, s. 7.

⁵²³ Semîra ‘Azzâm, *Eşyâ' Şagîra*, Daru'l-‘Avde, Beyrut, 1982.

koymaktı. Babası, annesi, halası ve öğretmenleri dâhil benliğindeki her şey bu duygunun karşısında küçülüyordu!

*Hepsinin cehenneme kadar yolu var!*⁵²⁴

Bu öykülerde kadının toplumsal öğretiler ile kendi fikirleri arasında yaşadığı bocalamalar ele alınır. Kadının kendini bir birey olarak kabullendirme çabası işlenir. Bu tip öykülerde sonlar kadınların yaşadığı iç devinimlerden sonra tüm baskılara veya genel geçer öğretilere rağmen kendi düşüncelerinin ışığında var olma seçimi ile biter:

“Hiçbir şey söylemedi, zaten söylemek de elinden gelmiyordu, dudakları dudağındaydı, sıcak ve yumuşak.

Acaba ileri mi gitmişti?

*Bilmiyordu, bilmek de istemiyordu... Tek bildiği, fark ettiği ve hissettiği o an içinde yeşeren yeni bir hayattı... Artık zamanı gelmişti.*⁵²⁵

*ez-Zıllu'l-Kebîr*⁵²⁶ (Büyük Bahane) adlı öyküde de bir kadının kendini seksüel bir nesneden öte bir birey olarak kabul ettirme çabası ile ele alınır. Gösterdiği çabanın hayal kırıklığıyla bitmesine rağmen kadının yine de bu duruşundan vazgeçmeden yoluna devam etmesi ile sonlanır:

⁵²⁴ Aynı eser, s. 7.

⁵²⁵ Aynı eser, s. 15.

⁵²⁶ Semîra ‘Azzâm, *ez-Zıllu'l-Kebîr*, Daru'l-‘Avde, Beyrut, 1982.

ولم توفق الى جواب ، فابتسمت ابتسامة وافية مسحت بعدها
دموع عينها ومضت تشق لها طريقاً في عتمة المساء . .

“Bir cevap bulamadı, geniş bir şekilde gülümsedikten sonra gözyaşlarını silerek akşam karanlığında kendine bir yol aramaya devam etti.”⁵²⁷

Yazarlar bu tip sonlarla topluma kadınların özgür iradeleri ile seçimler yapabileceklerini vurgularlar. Kadınlara toplumda yer edinebilmelerinin zorlukları içerdiğini ancak vazgeçmemeleri gerektiği ve bir birey olarak kadının düşünce ve duyguları ile yol almaları gerektiği mesajını verirler.

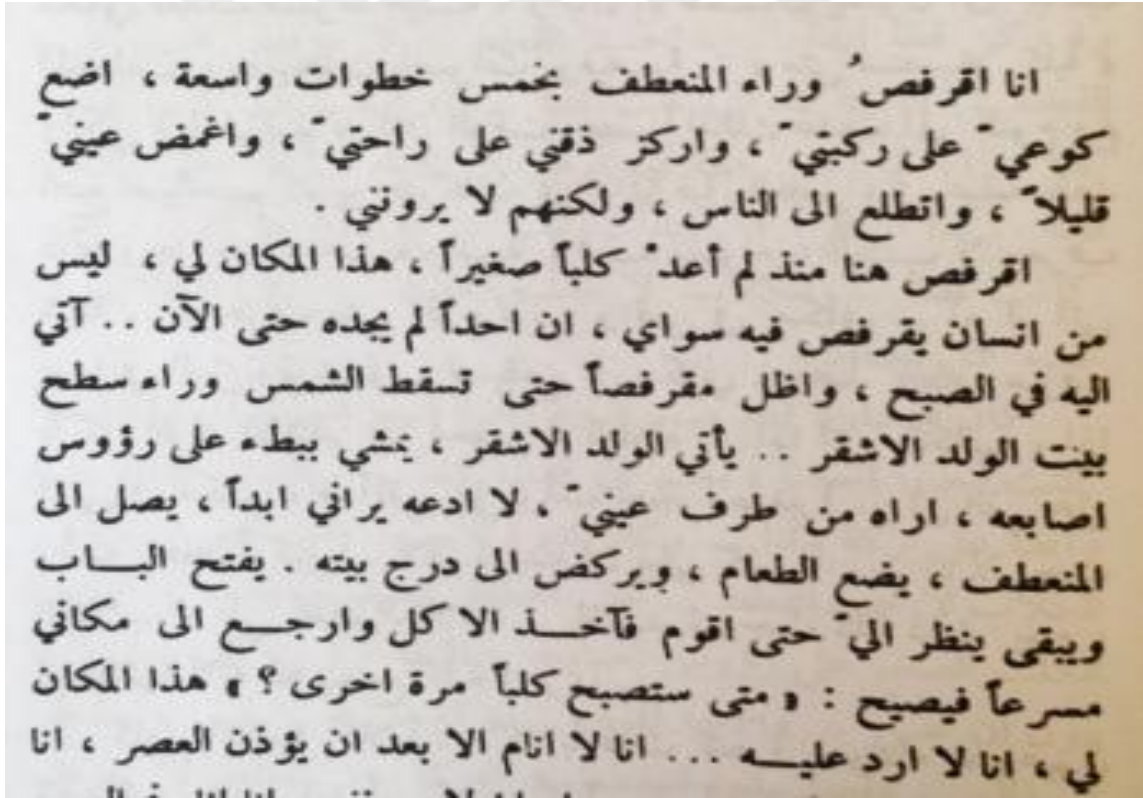
Bu öykülerde dil yine açık, anlaşılır ve sadedir. Birkaç kelime ya da birkaç kısa diyalogda halk ağzına rastlanmıyorsa da genellikle fasih Arapça kullanılır. Ara ara uzun uzadıya yapılan tasvirlerle sıkıcı bir hal alan öyküler varken kısa öykü mantığına uygun kısa ve öz ifadelerle akıcı bir üsluba sahip hikâyelerin ekseriyette olduğu görülür. Kenefânî hariç yine diğer yazarlar dini motifleri sık sık kullanırlar. ‘Azzâm ve Farah Hristiyanlığa ait motifleri kullanırken el-Îrânî de İslamiyete ait öğelere yer verir. Bu öğelerin kullanımları oldukça çeşitlidir. Örneğin bazen öykü zamanı Noelken, bazen Kur’ân-ı Kerîm’den bir alıntı vardır, bazen öykü mekânı bir kiliseyken bazen de başkahraman rahibeler okuluna mensuptur. Bununla birlikte ‘Azzâm’ın *Urîdu Mâ* (Su İstiyorum) adlı öyküsü dışında dinî motifleri kullanan veya kullanmayan diğer yazarların dine veya etnik kökene dair olumsuz herhangi bir tavrı bulunmaz.

2.4. Sistem Eleştirisi Hikâyelerinde Teknik ve Üslup

Bireylerin çıkarları uğruna genel geçer ahlak kurallarını hiçe sayması, rüşvet, adalet ve vicdan duygusunun yok oluşu, sınıf farklılıkları, aile içi şiddet, bireyin yalnızlığı, değişen yaşam koşulları nedeniyle bireyin menfi değişimi, emekçi insanın sanayileşme karşısında ezilmesi, yetersiz eğitim sistemi ile yetkin olmayan eğitimciler,

⁵²⁷ Aynı eser, s. 17.

toplumsal önyargılar, büyükşehirlerde yaşanan keşmekeş, dini bir hegemonya aracı olarak kullanmak, kapitalist düzenin altında ezilen halk, çevresinde olan bitene duyarsızlaşan birey gibi pek çok konu 1948-1967 yılları arası Filistin kısa hikâyelerinde yerini alır. Bu öyküler gerek teknik açıdan olsun gerekse üslup açısından olsun belirli bir ortak paydada birleşmez. Genellikle birinci ve üçüncü tekil şahıs kullanımı bulunur. Örneğin kardeşinin ölümüne kasıtsız bir şekilde neden olan küçük bir çocuğun yaşadığı dönüşümün ele alındığı *el-Mecnûn*⁵²⁸ (Deli) adlı öyküde (benli) birinci tekil şahıs anlatımı tercih edilir. Böylece çocuğun duygu ve düşüncüleri kesintiye ve herhangi bir müdahaleye uğramadan, samimi bir şekilde çocuğun kendi dilinden aktarılır. Hikâyenin girişi çocuğun kendi durumunu betimlemesiyle başlasa da ilk etapta neden bahsedildiği pek de anlaşılmaz:

“Beş geniş adımla dar köşenin arkasına geçip kıvrılırım, dirseklerimi dizime koyarım, çenemi avucuma yerleştiririm, gözlerimi biraz kısarım, insanlara bakarım ama onlar beni görmezler.

⁵²⁸ Ğassân Kenefânî, a.g.e.

Küçük bir köpek olarak sayılmadığımdan beri orada kıvrılıyorum. Bu yer benim. Benden başka hiçbir insan orada kıvrılmıyor. Şimdiye kadar kimse burayı bulamadı. Sabahları buraya gelip güneş sarışın çocuğun evinin çatısının arkasından batana kadar orada kıvrılmış dururum. Sarışın çocuk gelip parmak uçlarında yürür, ona gözümün ucuyla bakarım, beni görmesine asla izin vermem, köşeye gelir, yemeği bırakır, evinin merdivenine çıkar. Kapıyı açar, kalkıp yemeği alana ve tekrar yerime dönene kadar bana bakar ve bağırır: “ne zaman tekrar köpek olacaksın?” Bu yer benim, ona cevap vermem.”⁵²⁹

Hikâye, dönem hikâyelerinde rastlanmayan bir giriş ve anlatım şekliyle okuyucuda merak uyandırır. Öykü girişi itibariyle ilk etapta fabl türünden bir öykü olduğu izlenimi verir. Ancak ileri aşamalarında küçük bir çocuğun duygusal ve düşünsel iç devinimleri nedeniyle kendini bir köpek olarak gördüğü ve o şekilde davrandığı anlaşılır. Bu öyküde çocuğun kendisini bir köpek olarak görmesi ve nitelemesi 1915 yılında yayınlanan Franz Kafka’nın Dönüşüm adlı öyküsünü anımsatır. Derin bir psikanaliz içeren hikâyede bir anne- babanın kızlarının ölümünden sorumlu tuttıkları küçük oğullarına karşı insanlık dışı, merhametsiz tavırları ile oğulları üzerindeki etkisi ele alınır:

---

⁵²⁹ Aynı eser, s. 189.

كلبا .. كانوا يضربونني كل يوم مرات كثيرة ، كانوا يضربونني
على رأسي ، دائما على رأسي .. وكانوا يقولون وهم يضربونني :
« قتلتها ايها الكلب .. » مرة ضربتني امي على رأسي بكرسي كبير
فأخذ الذباب الملون يبيكي .. وكنت انا ايضا ابكي .. ولكنني
بقيت كلبا .. مرة ربطني والدي بحبل مبلول ورماني في الحديقة
الى الصبح ، وفي الليل نزل المطر فكبرت قليلا .. وعند الصبح
اتى رجل له لحية صغيرة وقال لأبي : « حرام ! » وكنت انا جائع ،
ومقرور ، وابكي ، ولكنني بقيت كلبا صغيرا .. كانت امي تضع
الطعام على حافة الركة ولا تقل لي « هذا لك » .. مرة لم أكل ..

كنت جائعا ولم أكل ، فألقت امي بالطعام الى الماء .. واخرج
الطعام فقاعات ماء صغيرة الى فوق ..

“...her gün beni defalarca dövüyorlardı, kafama vuruyorlardı, hep kafama vuruyorlardı, döerken de “onu öldürdün köpek” diyorlardı. Bir defasında annem kafama kocaman bir sandalyeyle vurdu, renkli sinek ağlamaya başladı, ben de ağladım ancak yine de köpek olarak kaldım. Bir keresinde de babam, beni kızıl ıslak bir iple bağlayıp sabaha kadar bahçede bıraktı. Gece yağmur yağdı ben de biraz büyüdüm. Sabah olunca kısa sakallı bir adam gelip babama “günah” dedi. Acıkmıştım, üşümüştüm, ağlıyordum ancak yine de küçük bir köpek olarak kaldım. Annem yemeği kuyunun kenarına koyuyor ancak “bu senin için” demiyordu. Bir defasında yemedim, açtım ama yemedim. Annem de yemeği suya attı. Yemekten yukarıya doğru su baloncukları çıktı.”⁵³⁰

⁵³⁰ Aynı eser, s. 192-193.

مرة قالت امي لأني انها تريد ورداً لتأخذه الى المقبرة ..
وقالت انها تريد ان تضعه على قبر اختي ، خرجت انا الى الحديقة
وقطفت زهرة صفراء كبيرة واحضرتها الى امي كي لا تبكي ..
وكي تضحك .. ولكن امي اخذت الزهرة الصفراء ، ورمتها ،
ثم ضربتني بكبرسي كبير على رأسي .. ذهبت الى الزاوية ، قرب
الباب ، وجلست على البلاط .. كنت كلباً صغيراً ، فاخذت
ابكي ، ثم نظرت الى البلاط وقلت : « يا رب ! انا لا اريد ان
ابقى كلباً صغيراً » بعد ذلك ، رأيت كلاباً صغيرة كثيرة ،
كلاباً صغيرة جداً ، كل كلب منها اصغر من الاصبع ، وقفت
الكلاب على البلاط امامي وقالت : « لماذا لا نصير ولدأ ؟ »
قلت : « نعم اريد ان اصير ولدأ .. لا اريد ان ابقى كلباً لا
يجب القطط .. » قالت الكلاب : « هل تأتي معنا ؟ » كانت
كلاباً صغيرة كل واحد منها في حجم الاصبع .. قلت :
« ولكن اين تذهبون انتم ؟ » قالوا « تعال معنا » قلت « ولكنكم
صغار جداً .. » قالوا « نعم ، كي لا يرانا احد » قلت « حسناً ،

سوف آتي معكم » قال اصغر كلب فيهم ، وكنت لا استطيع
ان اراه لصغره : « افتح الباب .. نحن صغار جداً ولا نستطيع
فتحه .. »
قلت .. فاذا بي لم اعد كلباً .. ولم تعد لي ام بعد ذلك ..

“Bir kez annem babama mezarlığa götürmek için gül istediğini, kız kardeşimin mezarına koymak istediğini söyledi. Bahçeye çıkıp büyük sarı bir çiçek koparıp anneme götürdüm ağlamaması, gülmesi için. Ancak annem sarı çiçeği alıp attı. Ardından da kocaman bir sandalyeyle kafama vurdu. Kapının yakınında bir köşeye gidip yere oturdum. Küçük bir köpektim. Ağlamaya başladım. Sonra yere bakıp “Allah’ım küçük bir köpek olarak kalmak istemiyorum” dedim. Sonra bir sürü küçük köpek gördüm, gerçekten çok çok küçük. Her biri parmağın daha küçüktü. Yerde durup bana “neden

çocuk olmuyorsun” diye sordular. “Evet, çocuk olmak istiyorum, kedileri sevmeyen bir köpek olarak kalmak istemiyorum” dedim. Köpekler “Bizimle gelir misin?” dediler. Hepsi parmak kadar köpektir. “İyi ama siz nereye gidiyorsunuz?” dedim. “Bizimle gel” dediler. “Ama siz çok küçüksünüz” dedim. “Evet, bizi kimse görmesin diye” dediler. “İyi o zaman sizinle geleceğim” dedim. İçlerindeki en küçük köpek -ki o kadar küçüktü ki onu göremiyordum- “kapıyı aç, biz çok küçüğüz ve kapıyı açamıyoruz” dedi.

Kalktım, birden artık köpek değildim. Ve ondan sonra da bir annem kalmamıştı.”⁵³¹

Öyküde birinci şahıs anlatım tekniğinin kullanılması daha samimi bir havanın oluşmasına katkı sağlarken dilin başkahraman çocuğun yaşına uygun ifadeler, cümle yapıları ve kelime seçimleriyle örtüşmesi öykünün gerçekçiliğine oldukça büyük bir katkı sağlar. Kesit öyküsü izlenimi veren bu öyküdeki eleştiriler açıkça yapılmaz. Küçük çocuğun duygu ve düşünceleri ustalıkla seçilen kelimelerle ifade edilirken okuyucunun acıma hisleri ile mantığına hitap edilir. Alttan alta verilen mesajla dikkatler durumun yanlışlığına çekilir.

Erdem, dürüstlük, amaca ulaşmak için tercih edilen metodun sorgulandığı ve gerek bürokrasiyi gerekse eğitim sisteminin eleştirildiği *Eyyu’s-Sebileyn* (Hangi Yol?) adlı öyküde üçüncü tekil şahıs anlatımının kullanıldığı görülür. Genç bir adamın üniversiteden mezun olduktan sonra iş hayatına atılması ekseninde dönen öyküde rüşvet, adam kayırma gibi pek çok etik dışı davranışla karşılaşması ele alınırken giriş genç adamın durumunun betimlenmesi ile başlar:

---

⁵³¹ Aynı eser, s. 193-194.

كان الفتى يسير في شمس الاصيل على غير هدى وبصيرة .
و كثيراً ما يلتفت الى الغيوم يؤلف من اشكالها الغريبة صوراً
يطمئن اليها ، ولكنها سرعات ما تتغير كأنها تسخر منه ومن
تأليفه .

“Genç adam gurup güneşinin altında şuursuzca öylesine yürüyordu. Sürekli bulutlara bakıp tuhaf şekillerinden kendince memnun olacağı bir şekil oluşturuyordu ancak bulutlar çabucak şekil değiştirip adeta onunla ve oluşturduğuyla alay ediyorlardı.”⁵³²

Öyküde eleştiriler diyaloglar aracılığı ile yan kahramanların dilinden yapılır.

Böylece eleştiriler daha somut bir hal alır:

وعاد الى البيت يقص على والده ما حدث ، فاذا الوالد يضرب
كفاً بكف ويصيح به « يالك من ابله مغفل .. ألا تعلم ان كل
معاملات الناس تسيرها الرشوة ... فهذا هو السبيل الوحيد
للنجاح والثروة والمركز الاجتماعي »
وحدث في والده .. والده الذي كان يعلمه وهو صغير
الصدق والأمانة . آه ... لقد فهم الآن ، الصدق والأمانة
لتنسج حولهما قصص للأطفال ، ولكن ليس للتطبيق في ميادين
الحياة .

“Eve dönüp babasına olanları anlattı, babasıysa birden dövünüp ona ‘seni gidi saf budala... tüm insan ilişkilerinin rüşvetle yürüdüğünü bilmiyor musun ... toplumda bir yer edinmenin, servet ve başarının tek yolu bu.’ diye bağırdı.

⁵³² Necva Ka’vâr Farah, ‘Âbiru’s-Sebil, Dâr Yuḥannî li’ṭ-Ṭiba’a ve’n-Neşr, Beyrut, s. 15.

Babasına gözlerini dikti... Küçükken ona doğruluk ve sadakati öğreten babasına. Ahh... Şimdi anladı, doğruluk ve sadakat çocuk masallarını süslemek içindi, gerçek hayata uyarlamak için değildi.”⁵³³

وسمع امه تقول لو الده بعد ذهاب الزائرین :

« ليس من الضروري ان يطلب يدها ، ولكن ليوم والدها
ان ذلك في نيته حتى ينال حاجته . ايبقى ابن الجيران الذي لم
ينل شهادة الجامعة ، ولم يكلف والده ربع ما كلفنا ولدنا ، ايبقى
في منصب أعلي منه ، وامه مرفوعة الرأس كأنها شامته بي ؟ » .

“Misafirler gittikten sonra annesini babasına söylediklerini duydu:

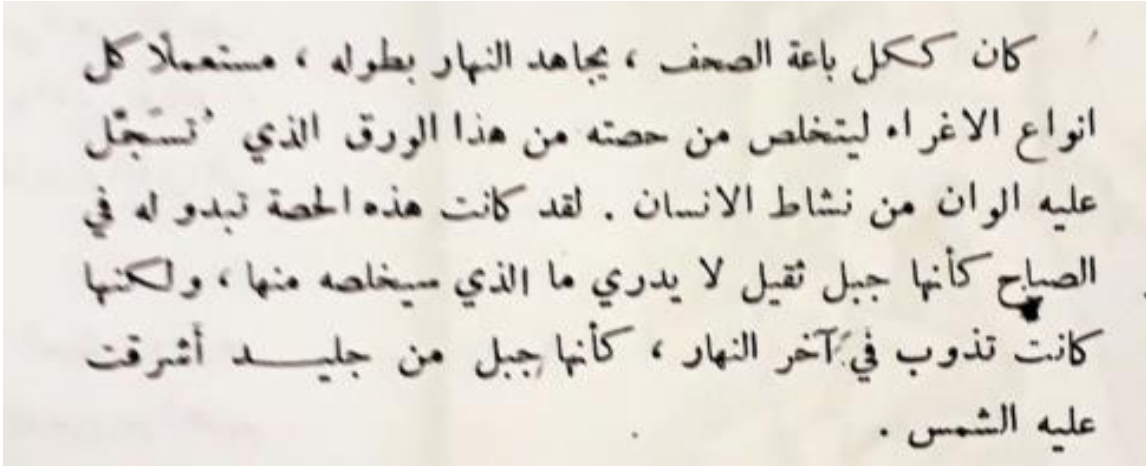
(...) Onunla evlenmesine gerek yok, istediğini alana kadar kızın babasına böyle bir niyeti varmış gibi gözüксе yeterdi. Üniversite diploması olmayan ve oğlumıza yaptığımız masrafın çeyreğini bile harcatmamış komşunun oğlu ondan daha yüksek bir mevki de mi olsun, anasının başı bana küfreder gibi dik mi dursun?”⁵³⁴

Sistem ve sosyal eleştiri hikâyelerinin bazılarının giriş, gelişme ve sonuç şekliyle klasik hikâye formatında olduğu görülür. Üçüncü tekil şahıs anlatımıyla ele alınan ve gazete satıcısı bir çocuğun talihsiz olaylar sonucunda menfi bir değişime uğradığı *Bâ'i 'u 'ş-Şuhuf* (Gazete Satıcısı) adlı öykünün giriş paragrafında olduğu gibi:

⁵³³ Aynı eser, s.17.

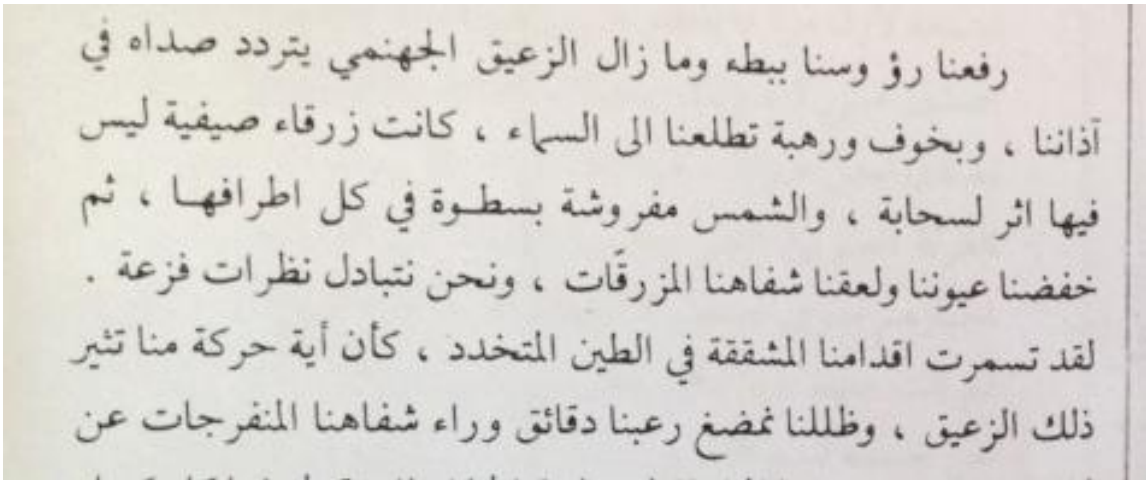
⁵³⁴ Aynı eser, s.17-18.

“Tüm gazete satıcıları gibi, insan performansından oluşan renklerin kaydedildiği şu kâğıttan payına düşenden kurtulabilmek için tüm ikna yöntemlerini kullanarak gün boyu çalışıyordu. Sabahları, ona düşen pay adeta nasıl kurtulacağını bilmediği ağır bir dağ gibi geliyordu. Ancak günün sonunda güneşin erittiği bir buzdağı misali eriyordu.”⁵³⁵

Bazı öykülerin ise gerek giriş bölümü gerekse sonları itibariyle bu formata uymadığı gözlenir. Örneğin cahil insanların din adamlığı kisvesi altında hegemonya kurması ile yeni fikirlere karşı olan yobaz bakış açılarının eleştirildiği *Ṭayru’r-Rûḥ fî Şehrebân* adlı öykünün girişi oldukça ilginçtir:

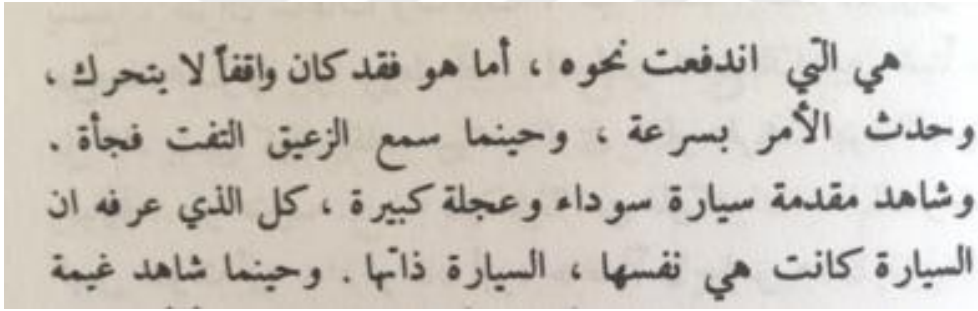

⁵³⁵ Necva Ka’vâr Farah, *‘Âbiru’s-Sebil*, Dâr Yuḥannî li’t-Ṭiba’a ve’n-Neşr, s. 26.

“Başımızı yavaşça kaldırdığımızda cehennemden gelen o çığlık hala kulağımızda çınliyordu. Korkuyla gökyüzüne baktık. Masmavi ve parlaktı, güneş parıldıyordu, bulutlardan eser yoktu. Birbirimize korkmuş gözlerle bakarken bakışlarımızı indirip morarmış dudaklarımızı yaladık. Yarılmış ayaklarımız çukurlaşan çamurda karardı. Sanki yaptığımız herhangi bir hareketle o çığlığı coşturuyorduk.”⁵³⁶

Görüldüğü üzere bu girişten bir anlam çıkarmak pek de mümkün olmaz. Sadece insanları korkutan, olağandışı bir durum olduğuna delalet eder. Ancak ilerleyen paragraflarda girişin aslında hikâyenin sonu olduğu anlaşılır.

Değişen hayat koşulları ve teknolojinin yaşama olan menfi etkisinin eleştirildiği ‘Ataş el-A fâ⁵³⁷ (Engerek Yılanının Susuzluğu) adlı hikâyenin girişi ise düğümle başlar:

“Ona doğru gelen oydu, oysa kendisi hareketsiz duruyordu. Olay çabucak oldu. Çığlığı duyduğunda aninden döndü, koca bir tekerlek ve siyah arabanın önünü gördü. Tek bildiği arabanın aynı o araba olduğuydu.”⁵³⁸

Merak uyandıran bu girişten sonra konu belirginleşir. Geri dönüş tekniği kullanılarak genç ile araba arasındaki ilişki hikâye edilir. Öyküde Sanayinin gelişmesiyle günlük yaşamda başlayan değişimler ve bu değişimlerin insan hayatına

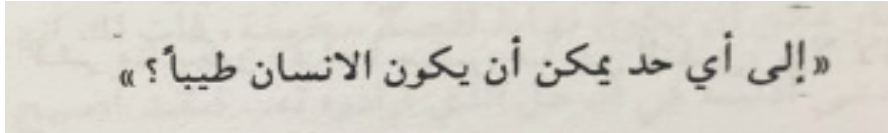
⁵³⁶ Semîra ‘Azzâm, *es-Sâ‘a ve ‘l-İnsân*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982, s. 55.

⁵³⁷ Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*

⁵³⁸ Aynı eser, s. 497.

olan olumsuz etkisi gözlemci bir bakışla ele alınır. Zira gencin babası bir düğün davulcusudur. Düğünlerde davullu alaylar yerine araba konvoyları tercih edilmeye başlanıldığından düğün davulcusu olan gencin babası işsiz kalır. Geçirdiği bir sinir krizi sonrasında gelin alayını almaya gelen siyah bir arabaya zarar verir ve sürücüsünü tartaklar. Finalde gence çarpan sürücünün, babasının zarar verdiği arabanın sahibi olduğu anlaşılır. Sürücü, kaldırımında yürümesine rağmen, bile bile hayatına kastetmiş ve ona çarpmıştır. Arabadan damlayan yağ ondan sızan kana karışır. Yazar böyle bir sonla hem yanlış ellerde kullanılan sanayinin ve teknolojinin insan hayatına mal olacağı hem de teknolojinin ve sanayileşmenin insanı eninde sonunda yeneceği mesajını iletir.

İki arkadaşın sohbet konusu olan ve bir insanın hangi radde kadar ‘iyi’ kalabileceği sorusunu irdeleyen ve toplumun galeyana gelen yapısını eleştiren *er-Raculu’t-Ṭayyib* (İyi Adam) adlı öykünün girişi ise henüz ilk cümlesiyle merak uyandırır:

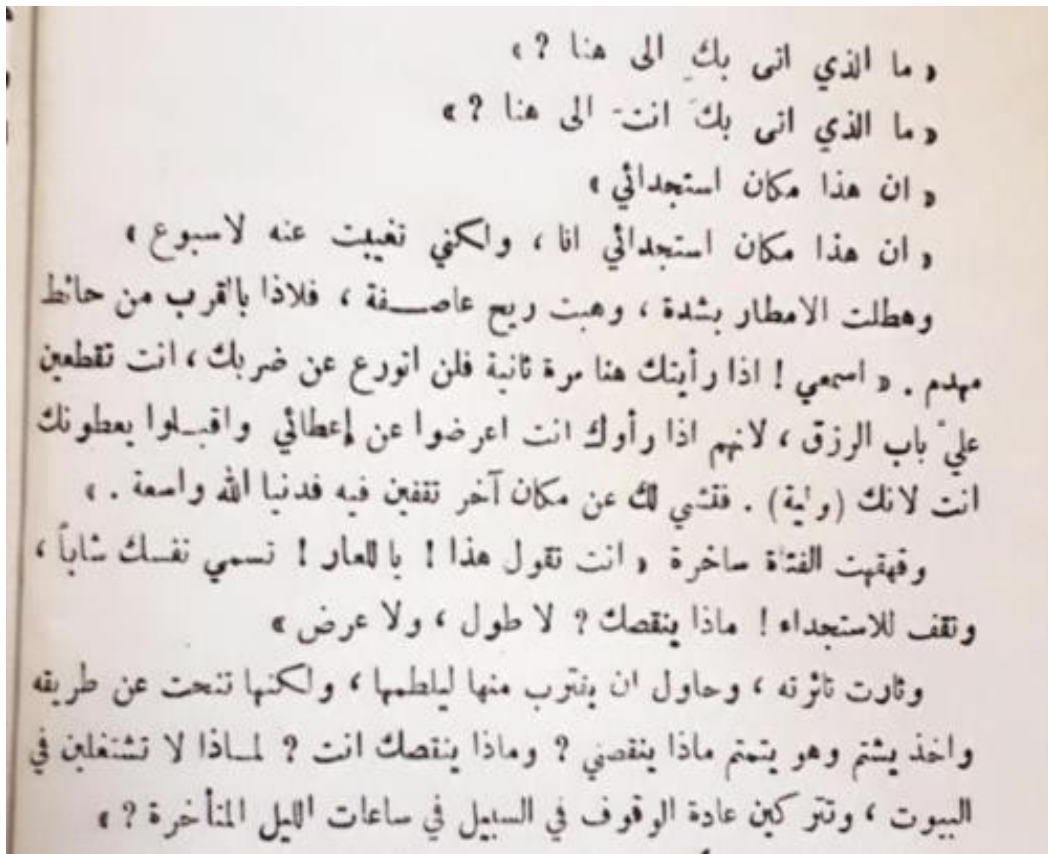
“Bir insan hangi aşamaya kadar iyiliğini koruyabilir?”⁵³⁹

Böylece okurun bu soruyu düşünmesine ve cevabının hikâyede nasıl bir yer edineceğini merak etmesine neden olur.

İki dilencinin yaşamı ekseninde dönen ve toplumun önyargıları ile aile içi şiddeti eleştiren *es-Sâileyn* (İki Dilenci) adlı hikâyenin girişi ise diyalogla başlar:

---

⁵³⁹ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, *a.g.e.*, s. 425.

“-Niye buraya geldin?”

-Asıl sen niye buraya geldin?

-Burası dilendiğim yer.

-Burası benim dilendiğim yer, ama bir haftadır yoktum.

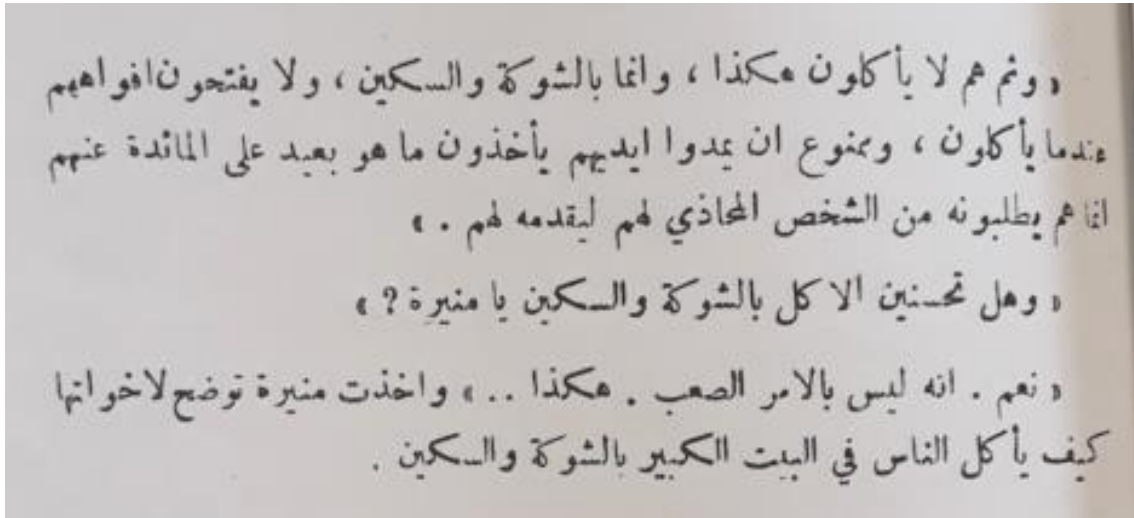
Şiddetli bir yağmurla fırtına başlayınca yıkık bir duvarın dibine sığındılar.

‘Bana bak, seni bir daha burada görürsem hiç çekinmem döverim. Rızkımı engelliyorsun. Seni görürlerse kadın olduğun için bana sadaka vermez sana verirler. Kendine başka bir yer bul, bir sürü yer var.’

Kız dalga geçerek güldü. ‘Öyle mi dersin! Utan! Kendine delikanlı diyorsun ama dileniyorsun! Neyin eksik,enin mi boyun mu!’.

Karşılık vermek istedi ve vurmak için ona yaklaştı. Ancak kız karşıya geçti. Neyim mi eksik diye söylenirken ona küfür etmeye başladı. ‘Peki ya senin neyin eksik? Neden evlerde çalışmıyorsun da gece yarılara kadar sokaklarda gezmeyi bırakmıyorsun?’”⁵⁴⁰

Diyalog ile başlayan bir başka öykü ise büyük şehirde yaşanan keşmekeşi ve orada yaşayan insanların eleştirildiği *Şazza’l-Hukûl*⁵⁴¹ (Kırların Kokusu) adlı hikâyedir:

“‘Sonra onlar bu şekilde değil de çatal ve bıçakla yemek yiyorlar. Yerken de ağızlarını açmıyorlar, masada yetişemediklerine ellerini uzatmaları yasak, ne istiyorlarsa ona yakın olan kişiden rica ediyorlar.’

‘Sen çatal bıçakla yemek yemeyi becerebiliyor musun Munîre?’

‘Evet, aslında pek de zor değil, bak böyle...’ Munîre kız kardeşlerine insanların büyük evlerde çatal bıçakla nasıl yemek yediklerini gösterdi.”⁵⁴²

⁵⁴⁰ Necva Farah, *Limen er-Rabî*, Matba‘atu’l-Hakîm, en-Nâşıra, s. 5.

⁵⁴¹ Aynı eser.

⁵⁴² Aynı eser, s. 100.

Küçük bir kızın yetimhanedeki yaşamını konu edinen ve oradaki sistemi eleştiren *Havâcis*⁵⁴³ (Kaygılar) adlı öykünün girişi merak uyandıran bir düğümle başlar, küçük kızın yaşadığı kasvet yansıtılır:

كانت تتوسل وهي تنفض عنها الغطاء ان تطرد هذا
الأم الذي يقبض على نفسها باصابع سوداء ويأكل طمأنينة
قلبها الصغير ، ويثبت أمام عينيها تلك الصورة الفظيعة
التي تصدت لها ككابوس شرس .

“Üzerindeki battaniyeyi savururken bir yandan da kötü bir kâbus gibi ona musallat olan, o korkunç resmi gözlerinin önüne sabitleyen, küçük kalbindeki huzuru kemiren ve simsiyah parmaklarıyla nefesini kesen/canını sıkarak/ruhunu ele geçiren şu acıdan kurtulabilmek için dua ediyordu.”⁵⁴⁴

İnsanların çıkarları uğruna başkalarına zarar vermeleri ve yetişilen kültürel ortamdan bağımsız hareket edememelerini ele alan, engelli bir dilenci çocuğun yaşamı ekseninde dönen *Mu'ehhelât* (Yetenekler) adlı öykünün girişi adeta bir deneme havasındadır. Birinci tekil şahıs anlatımının kullanıldığı hikâye dili itibariyle samimi bir sohbet hissi uyandırır. Bununla birlikte giriş, konu hakkında bir fikir vermeyerek merak uyandırır:

قد يبدو عسيراً على الواحد منا ان يحلل الدوافع التي
تنتهي به إلى نتيجة معينة ، فبعضها يأتي نتيجة إحصاء
أو نتيجة فرض وعدم اختيار ، أو نتيجة رغبة واستعداد
تدفع المرء دفعاً إلى ما يعتقد انه مجاله الطبيعي .

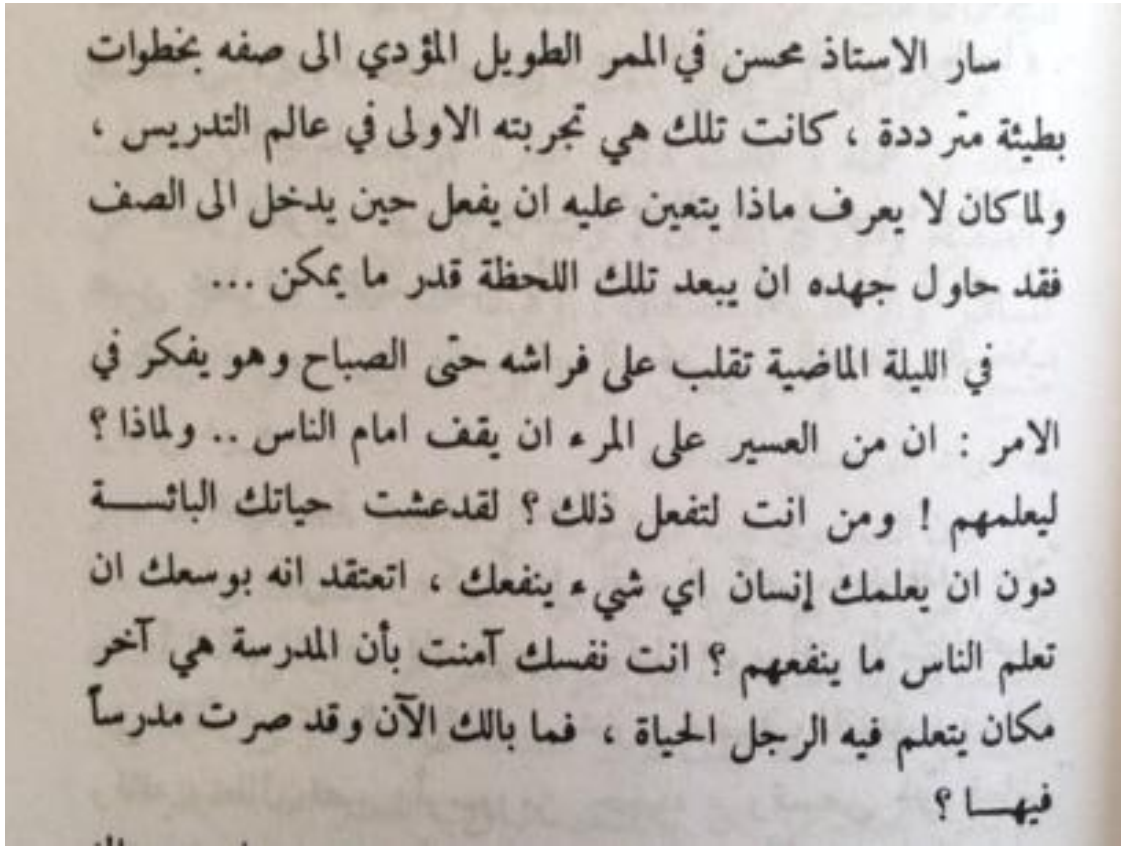
⁵⁴³ Semîra ‘Azzâm, *Va Kısaş Uğrâ*, Dâru’l-Ṭalî‘a li’l-Ṭibâ‘a ve’n-Neşr, b.y.y., b.t.y.

⁵⁴⁴ *Aynı eser*, s. 7.

“Bizden biri için belli bir sonuca ileten itici nedenleri analiz etmek zor görünüyor. Bu itici nedenlerin bazıları yaşamsal bazıları görev bazıları seçme şansı bulunmama bazılarıysa arzu ve kişinin doğasında var olduğunu düşündüğü eğilim neticesinde oluşur.”⁵⁴⁵

Eğitim sisteminin eleştirildiği *el-Munzaliğ* (Ayakları Kayanlar) adlı öykünün girişi ise klasik bir hikâye formatındır:

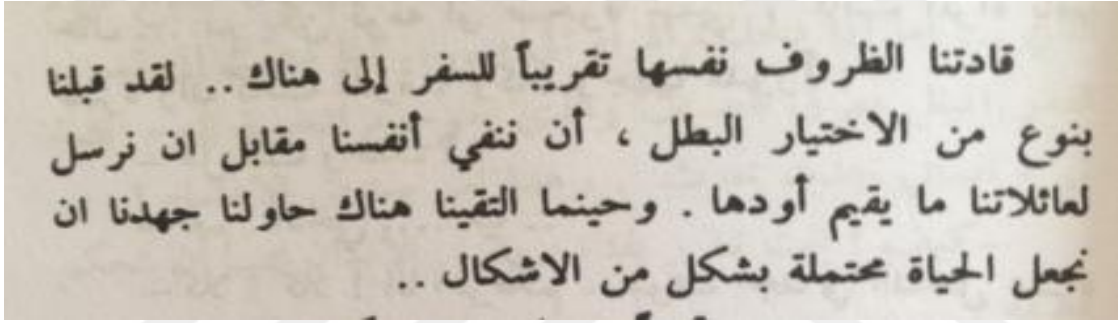
“Muhsin Öğretmen tereddüt dolu yavaş adımlarla sınıfa giden uzun dar koridorda yürüdü. Bu, onun eğitim dünyasındaki ilk tecrübesiydi. Sınıfa girdiğinde ne yapacağını bilemediğinden o anı elinden geldiğince ertelemeye çalıştı.

Geçen gece sabaha kadar durumu düşünüp yatağında döndü durdu. Bir kişi için insanların önünde durmak zordur... hem de neden? Onlara öğretmek için! Peki bunu

⁵⁴⁵ Aynı eser, s. 107.

yapacak olan sen, kimsin? Acınacak hayatını kimse işine yarayacak bir şey öğretmeden yaşadın, insanlara işlerine yarayacak bir şey öğretebileceğini mi sanıyorsun? Sen kendin, okulun bir adama hayatı öğretecek son yer olduğuna inandın, sana ne oldu ki sonunda orada öğretmen oldun?”⁵⁴⁶

‘Aşratu Emtârin Faakat (Sadece On Metre) adlı öykü maddi kazanç elde etmek isteyen ahlak yoksunu insanların işledikleri suçlar ve değişmeyen bozuk sisteme getirilen eleştiriyi ihtiva eder. Girişi insanların para kazanmak uğruna kendi hayatlarını feda etmeleri konusu ile başlar:

“ Hepimiz neredeyse aynı nedenlerle oraya yerleştik. Ailelerimize ihtiyaçlarını karşılayacak parayı gönderebilmek için kendimizi sürgüne mahkûm edip bir şekilde kahraman olmayı seçtik.”⁵⁴⁷

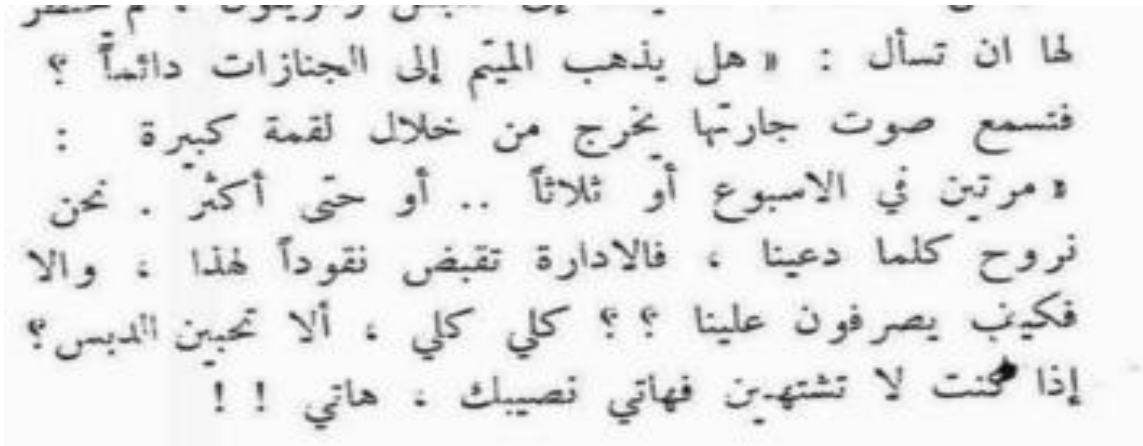
Görüldüğü üzere gerek anlatım dili olsun gerekse kullanılan teknik olsun sistem eleştirilerini ele alan öyküleri üslup ve tekniklerine göre kategorize etmek pek de mümkün olmaz. Diğer taraftan yazarların öykülere yaklaşımları da oldukça değişkendir. Sözgelimi yoksulluk altında ezilen halkın ele alındığı, varlıklı kişilerin yoksulları sosyal statüleri aracılığıyla baskıladığı öykülerde genellikle sonuçları değiştirecek herhangi bir tutumda bulunulmadığı gözlenir. Örneğin sokaklarda gazete satarak geçimini sağlamaya

⁵⁴⁶ Ğassân Kenefânî, a.g.e., s. 471.

⁵⁴⁷ Aynı eser, 461.

çalışan bir gencin üzerinden sistemi eleştiren *Hizâuhu'l-Cedîd* (Yeni Ayakkabısı) adlı öykünün sonunda gencin ne yaşam koşullarında ne de onu baskılayan patronunun durumunda herhangi bir değişime gidilmez. Bu durum her ne kadar eleştirilmiş olsa da kesit öyküsünden öteye geçemez. Aynı durumun annesinin de ölmesiyle yetimhanede yeni bir hayata başlayan küçük bir kızın ekseninde dönen ve yetimhanedeki acımasız ve yetersiz koşulların eleştirildiği *Havâcis* adlı öyküde de geçerlidir. Öykünün sonunda küçük kızın koşullara alışmasından başka bir seçeneğinin olmadığı vurgusu bulunur:

“- Yetimler cenazelere sürekli gidiyor mu?

Ağızdaki koca lokmanın arasından yanındakinin sesini duydu:

- Haftada iki üç defa, ya da daha çok. Ne zaman çağırırsalar gideriz, yönetim bunun karşılığında para alıyor, yoksa bize nasıl bakacaklar?? Ye, ye, pekmez sevmiyor musun yoksa? Canın çekmiyorsa ver payını bana, ver!!”⁵⁴⁸

Yeni mezun bir cerrahın, aşına olduğu engelli bir dilencinin elini herhangi bir maddi karşılık beklemeden ameliyat etmek isteğinin, dilenci çocuğun ailesi tarafından reddedilmesi ekseninde dönen ve insanların çıkarları uğruna başka hayatları

⁵⁴⁸ Semîra ‘Azzâm, *Va Kıtaş Uḥrâ*, Dâru’t-Ṭalî‘a li’t-Ṭibâ‘a ve’n-Neşr, b.y.y., b.t.y., s. 11.

çekinmeden harcayabildiği noktasını öne çıkartarak eleştiren *Mu'ehhelât* adlı öyküde de durum bir kabulleniş ile biter:

— فأخذ الليرتين ولفهما في حزامه وقال لزوجته :
« لقد أصبح التعس يفكر بجماله » .. أما زوجته فقد
قرصت أذني وقالت : « قل للطبيب يا حمار ان يقطعها
لك من الكتف ، أو كنت تفلح بأن تكسب قرشاً واحداً
من المحسنين لولا يدك هذه ؟ ألا ترى أخويك البليدين
لا يجمعان معاً نصف ما تكسبه وحدك في يوم ؟ ..
« لا فائدة يا سيدي ، دعني وشأني ، أو اعطني إذا
شئت « ليرة » أتعشى بها !!

“İki lirayı alıp kemerine ilâştirip karısına ‘sefil, güzelliğini düşünmeye başladı’ dedi.

Karısıysa kulağını büküp ‘doktora onu omzundan kesmesini söyle ey eşek, şu elin olmasa iyilikseverlerden tek bir kuruş alabileceğini mi sanıyordun? İki eli olan kardeşlerinin birlikte senin bir günde kazandığının yarısını toplayamadıklarını görmüyor musun?’ dedi.

Yararı yok efendim, ya beni kendi halime bırak ya yemek yiyecek bir lira ver bana!”⁵⁴⁹

Sınıfsal farklılıkların ele alındığı bir başka öykü olan *el-Kabas*’ta (Meşale) ise toplumun kültürlü ve iyi yanını temsil eden piyanist kızın hastalanarak hayata veda etmesi, diğer taraftan toplumun cahil ve şımarık zenginini temsil eden Mûna adlı kızın

⁵⁴⁹ Aynı eser, s. 114.

ise hayatına herhangi bir değişime uğramadan devam etmesi yazarın olması gerekeni değil de olanı ele aldığı olarak değerlendirilir.

Bireyin bozuk dünya sistemi içerisinde yaşadığı ekonomik zorluk çerçevesinde gurbette çalışıp para kazanma meselesini ele alan hikâyelerden olan *'Aşratu Emtârin Fağat* adlı öyküde bireyin yaşadığı karamsarlık ve umutsuzluk müthiş bir vurdumduymazlıkla birleştirilir. Başkahraman tarafından sıkça *"Bunların hiç biri dünyayı düzeltemez"* cümlesi tekrarlanarak dünyanın kokuşmuşluğu ve düzelme şansının olmadığı vurgusuyla öykü bitirilir:

– حرام .. حرام .. ماذا نستطيع ان نفعل ؟
– لا شيء ... انت ترى ، انا ضعيف البنية ، وانت رجل
عجوز ... ثم ان هذا كله لن يصلح العالم !
انزل الشيخ كفيه عن كتفي بيأس ، ثم أخذ ينظر حواله :
– الطفل .. الطفل .. انه لا يعرف شيئاً .
رددت ، كأنما لنفسي :
– ثم ان هذا لن يصلح العالم ...
– تكسي يا سيدي ؟
– اوه . كلا ... كلا ..
تابعت طريقي تحت القبط والغبار والشمس الساطعة التي لا
تطاق .. تكسي ؟ لماذا ؟ أترأه كان قادراً على حملي عبر الأمتار
العشرة التي مشيتها الآن ؟ تكسي ؟ كلا ! ان هذا لن يصلح
العالم قط !
الكويت – ١٩٥٩

“ - Günah, günah, ne yapabiliriz?

- Hiçbir şey, görüyorsun ben zayıfım, sense yaşlı. Sonra bunların hiçbirisi dünyayı değiştiremez!

Yaşlı adam umutsuzlukla ellerini omzumdan çekti, sonra etrafına bakmaya başladı:

- Çocuk, çocuğun hiçbir şeyden haberi yok.

Kendi kendime mırıldanırcasına:

- Sonra bunların hiçbirisi dünyayı değiştiremez! dedim.

- Taksi ister misiniz?

- Üff hayır.

Yoluma devam edtim yaz sıcaklığının toz bulutunun ve tahammül edilemeyen parlayan güneşin. Taksi? Neden? Şimdi yürüdüğüm şu on metreyi taşıyabileceğini mi sanıyorsun? Taksi? Kesinlikle Hayır! Bunların hiçbirisi kesinlikle dünyayı değiştiremez!’⁵⁵⁰

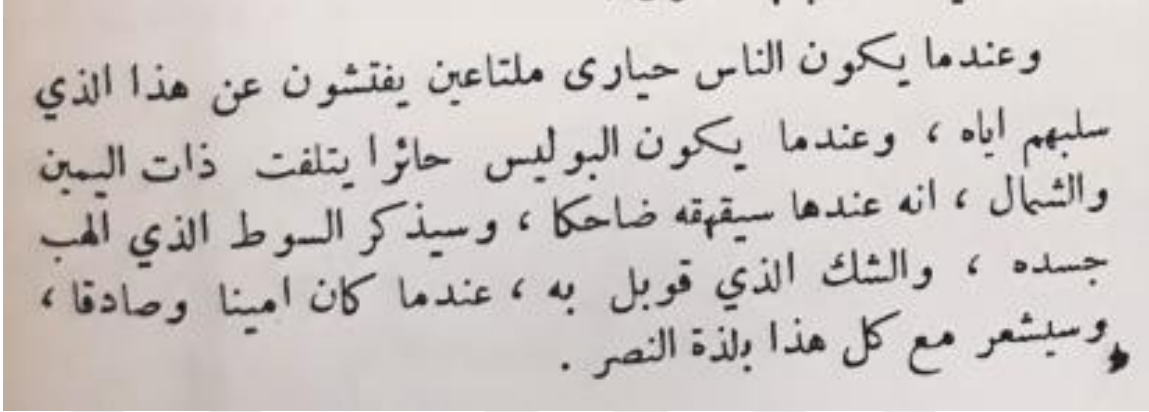
Bilhassa Kenefânî’ye ait gurbet öykülerinde sonların genellikle ölümle bitmesi, zorlu ekonomik şartlar karşısında bireyin zorlanması ve bireyin ailesi ile çevresine karşı taşıdığı sorumluluğun dayanılmaz ağırlığı altında ezilmesi, yazarın dünya düzeninin değişmeyecek olması fikrine sıkı sıkıya bağlı olduğu düşüncesini pekiştirir. Öykülerdeki genel havanın umutsuz olması ise şaşırtıcı değildir.

Bâ’i ‘u ‘ş-Şuhuf adlı öykünün dürüst çalışkan gazete satıcısı bir çocuğun adalet ve eğitim sistemi içerisinde karşı karşıya kaldığı haksızlıklar neticesinde bir çete lideri olma hayaliyle yaşamına devam etmesiyle geçirdiği menfi dönüşüm ile bitmesi yazarın

---

⁵⁵⁰ Ğassân Kenefânî, a.g.e., s. 467.

sisteme getirdiği eleştirinin bir sonucu olarak görülür. Adaletten, birey merkezli bir anlayıştan uzak, bireysel derinliği analiz etmeyen yüzeysel bir sistem ile önyargıların neden olduğu sonuçlar bu şekilde vurgulanır:

“İnsanlar ellerinden alınan şaşkınlık ve çaresizlikle ararlarken, polisler de ne yapacaklarını bilmez bir şekilde sağa sola bakarlarken, işte o zaman kahkahalarla gülecek ve vücudunu yakan kırbaçla dürüst ve güvenilir olduğu zamanlarda karşılaştığı şüpheyi hatırlayıp bunların hepsiyle zaferin tadını hissedecek.”⁵⁵¹

Beklenmeyen bir son ile biten bir başka öykü de mazlum küçük bir çocuğun ailesi tarafından dışlanarak sokaklarda yaşamaya başlamasını konu alan *el-Mecnûn* adlı hikâyedir:

⁵⁵¹ Necva Ka'vâr Farah, *‘Âbiru’s-Sebîl*, Dâr Yuḥannî li’ṭ-Ṭiba‘a ve’n-Neşr, s. 37.

يقف الاولاد قرب المنعطف ويقولون: « هل ستصبح كلباً؟ »
انا لا ارد عليهم ، انهم صغار جداً وهم يخافون من الكلاب ..
وانا ايضا لا احب الكلاب .. ولا احب القطط .. انا لا احب
شيئا الا مكاني .. الاطفال الصغار رائعون ، ولكني لا احبهم ..
وابضا انا لا احب ان اضربهم . الولد الاشقر ، يحضر لي الطعام
ويقف بعيداً ، هو لا يراني لاني لا انظر اليه ، فاذا تعب من
البحث عني يناديني .. وحينما يذهب آكل الطعام كله واغسل

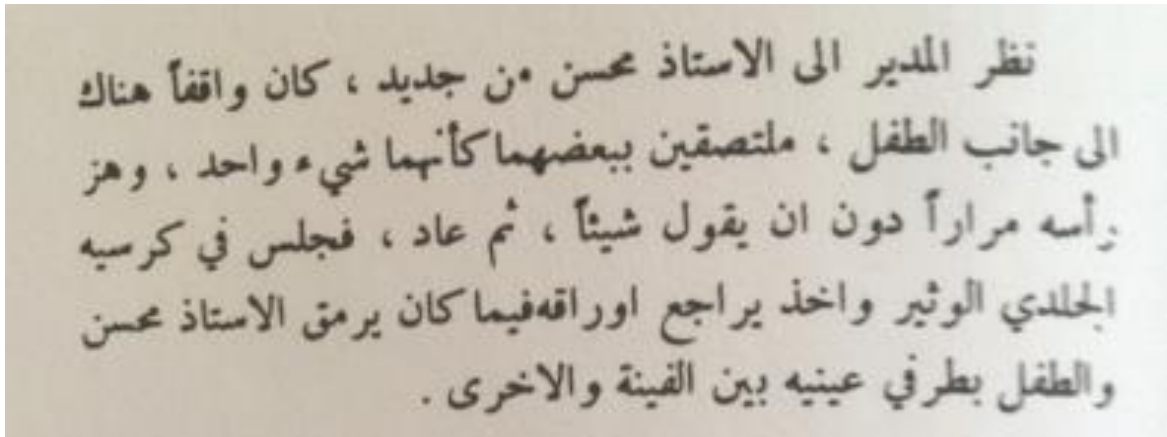
الصحن بعناية ، واضعه في مكانه الى جانب المنعطف ، مرة لم
آكل .. انا احب الولد الاشقر .. وقف بعيداً ثم صاح : لماذا لم
تأكل ؟ قلت دون ان انظر اليه : لاني لست جائعاً .. فذهب
دون ان يقول لي « هل ستعود فتصبح كلباً ؟ » كما يقول دائماً ،
وحينما اغلق الباب كنت مسروراً .. لانه لم يقل ذلك ..
وضحكت كثيراً .. حتى سمعت آذان العصر .. فتمت .

“Çocuklar köşede durup “köpek olacak mısın?” derler. Onlara cevap vermem, çok küçükler, köpeklerden de korkuyorlar. Ben de köpekleri sevmem. Kedileri de. Yerimden başka bir şey sevmem. Küçük çocuklar çok tatlılar, ama onları sevmem. Onları dövmeyi de sevmem. Sarışın çocuk, bana yemek getirip uzakta durur. Ona bakmadığım için beni görmez. Beni aramaktan yorulduğu zaman bana seslenir. Gittiği zaman bütün yemeği yerim ve tabağı özenle yıkarım. Tabağı köşenin kenarına, yerine koyarım. Bir defa yemedim. Sarışın çocuğu severim. Uzakta durup “neden yemedin?” diye bağırdı. Ona bakmadan “aç değilim ki” dedim. Her zamanki gibi “tekrar köpek olacak mısın” demeden gitti. Kapıyı kapattığında bunu demediği için çok mutluydum.

Çok güldüm. İkinci ezanına kadar güldüm. Sonra uyudum.”⁵⁵²

Sonların beklenilenin aksine eleştirilen konuların düzelmesi ile bitmemesi yazarların ilgiyi konu üzerinde yoğunlaştırma isteği ile açıklanabilir. Örneğin bu hikâyede şayet son, ailenin çocuğu sahiplenmesi ve davranışlarından ötürü pişmanlık duymalarıyla bitseydi ne okur bu durumu irdeleyecek ne de öykü akıllarda bir yer edinecekti. Böyle bir sonla yazar, okurun dikkatini ailenin davranışı ve bu tutumun neden olduğu vahim sonuca çeker.

Yazarlar bu tip öykülerde sonucu değiştirecek herhangi bir müdahalede bulunmazlar ancak gerek içe bakış yöntemi ile olsun gerekse diyalog yoluyla olsun öykülerin kahramanlarının duygularını ifade eden kelime seçimleriyle veya olay kurgularıyla okuyucuyu konu ve sonucu hakkında düşünmeye sevk ederler. Örneğin *el-Munzaliğ* adlı öykünün sonunda öğretmen ve çocuğun “*Tek bir vücut gibi birbirlerine yapışık duruyorlardı*” ifadesiyle okura birlik olma mesajı verilir:

“Müdür, Muhsin Öğretmene tekrar baktı. Muhsin öğretmen, orada çocuğun yanında ayaktaydı. Tek bir vücut gibi birbirlerine yapışık duruyorlardı. Hiçbir şey söylemeden birkaç kez başını salladı. Ardından yumuşak deri koltuğuna oturup

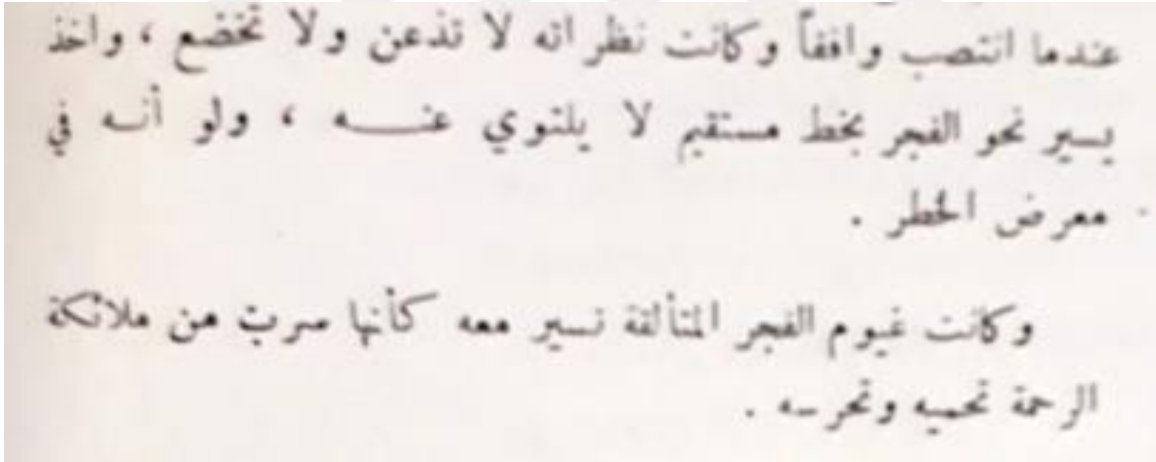
⁵⁵² Gassân Kenefânî, a.g.e., s. 195.

evrakları incelemeye koyuldu, ara sıra göz ucuyla Muhsin Öğretmenle çocuğu süzüyordu.”⁵⁵³

Dolayısıyla bu tutumları ile yazarlar okuyucuya hissettirmeden onu durum hakkında muhakemeye yönlendirirler.

Buna mukabil gerek ahlak, erdem, rüşvet, adam kayırmaca ve eğitim sisteminin eleştirildiği *Eyyu's-Sebileyn* adlı öykü olsun gerekse iki dilencinin yaşamlarını sorguladıktan sonra onurlu bir hayat sürme isteğiyle emek verecekleri birer iş edinmelerini konu eden ve yine ahlak, toplumsal önyargılar gibi olguları eleştiren *Sâileyn* adlı öykü olsun sonlar doğru olanın tercih edilmesi ile biter. İyinin tercih edilmesi gerekliliği üzerine doğrudan doğruya bir mesaj gönderilirken eğitici bir tutum takınılır:

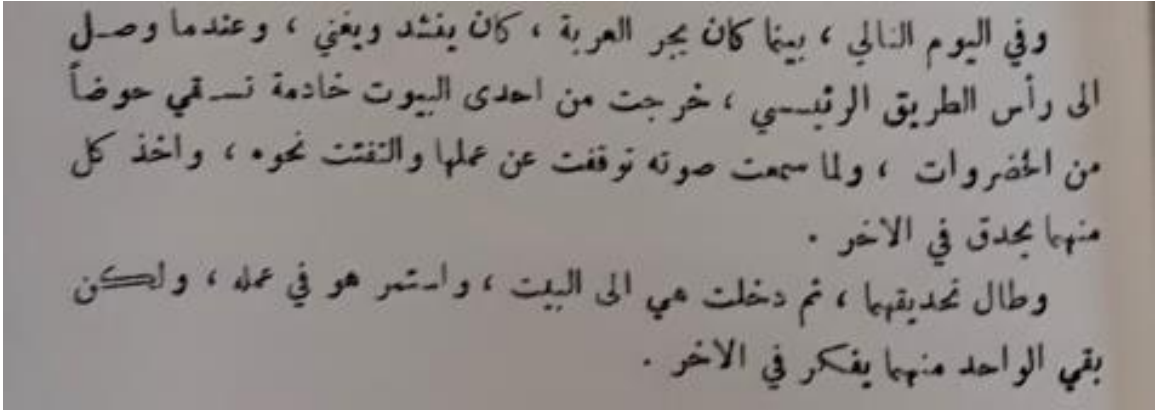

“Tehlikenin eşiğinde olsa bile tana, aydınlığa doğru sapmadan dümdüz yürümeye başladı.

Onu koruyup gözeten rahmetin meleklerinden bir filoymuşçasına tanın parıldayan bulutları onunla yürüyordu.”⁵⁵⁴

⁵⁵³ Aynı eser, s. 477.

“Ertesi gün çocuk bir yandan el arabasını sürerken bir yandan da şarkı söylüyordu. Ana caddenin başına geldiğinde bir evden yeşillik dolu leğeni sulayan bir hizmetçi çıktı. Sesini duyan kız, işini bırakıp ona doğru baktı, çocuk da ona döndü. Uzun uzun bakiştılar, sonra kız eve girdi, çocuksa işine devam etti, ancak her ikisinin de aklı diğesinde kaldı.”⁵⁵⁵

Sistem ve toplumsal eleştiri hikâyelerinde birkaç öykü dışında metaforik öğelere rastlanılmaz. *es-Sâ‘a ve’l-İnsân* (Saat ve İnsan) adlı öyküde günlük yaşamın keşmekeşi içerisinde kaybolan insanlar ele alırken sık sık saat imajı ve olgusu ile karşılaşılır. Hikâyenin her aşamasında zamanla ilgili bir olay vardır. Giriş bölümünde başkahraman Fethi’nin uyanmak için saati kurması, sabah saatlerinde evdeki koşuşturmaca, sabah ezanından bahsedilmesi, Fethi’nin işe gitmek için trenin saatine yetişmeye çalışması, yan kahraman Ebû Fuad’ın her sabah aynı saatte Fethi ve diğeri memurları uyandırması ve sonun yine saatle bitmesi saat mefhumunun dikkatli bir şekilde kurgulandığını gösterir. İnsanın yaşam ve sistem karşısındaki aciziyeti saat ve zaman olgusuyla irdelenerek insan ölümünün dünyayı durdurmayacağı ve sistemin kendi çarkları içerisinde akıp gideceği mesajı verilir:

⁵⁵⁴ Necva Ka‘vâr Farah, *‘Âbiru’s-Sebîl*, Dâr Yuḥannî li’t-Ṭiba‘a ve’n-Neşr, s. 25.

⁵⁵⁵ Necva Farah, *Limen er-Rabî‘*, Maṭba‘atu’l-Ḥakîm, en-Nâşıra, s. 10.

كان الرجل ميتاً .. ككل شيء آخر في الغرفة .. الخزانة
الصغيرة القائمة .. والديوان المفروش ببساط مخطط .. والمرآة
المفروشة ببقع صفراء ، كأنها كلف على وجه بشع ..

لم يكن هناك شيء حي .. بلى كانت هناك ساعة حائط تقوم
في الجدار .. رقاصها يميل ، وصوتها يقول : تك ، تك ،
تك ...

“Odadaki diğer her şey gibi adam da ölmüştü...kararmış küçük dolap, basit bir
şekilde örtülmüş divan, çirkin bir yüzdeki çile benzer sarı lekeli ayna.... Duvarda duran
saat ve tik tak tik tak sesiyle hareket eden kadranı dışında orada yaşayan hiçbir şey
yoktu.”⁵⁵⁶

Filistin’e dönük eleştirel bir hikâye olan ve üçüncü tekil şahıs anlatımı ile
diyalogdan oluşan *Lâ Şey*’ adlı öyküde girişte atılan düğümün bir haber başlığı ile
yapılması açısından farklılık gösterir:

« نقلت الانباء ان جندياً على الحدود صب فجأة رصاص
رشاشه على الارض المحتلة فاقتيد الى مستشفى الامراض
العصبية ! .. »

⁵⁵⁶ Semîra ‘Azzâm, *es-Sâ‘a ve ‘l-Însân*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982, s.39-40.

“Haber ajansından, sınırda bulunan bir askerin aniden işgal edilen topraklara doğru bir şarjör mermi yağdırdığı ve bunun üzerine yakalanarak ruh hastalıkları hastanesine götürüldüğü duyuruldu.”⁵⁵⁷

Bir askerin görevini yerine getirerek düşmana ateş etmesiyle yönetim tarafından sınır krizi geçirdiği hatta delirdiği düşünülerek hastaneye yatırılması ekseninde dönen hikâyenin girişi konunun tuhaflığına işaret eder. Zira askerin işgal edilen vatanında bulunan işgalcileri hedef alması olağan ve olması gereken bir durumu gösterirken bunun aksine, askerin ruh sağlığının bozuk olduğu düşünülerek hastaneye yatırılması olayların farklı bakış açılarıyla ele alındığına dikkatleri çeker. Öykünün ilerlemesiyle Filistin’in savunması gereken mercilerin görevlerini yerine getirmedikleri düşüncesi, ruh sağlığı bozuk olduğu düşünülen asker ile hasta bakıcısı arasında geçen ironik ve alay dolu diyaloglarla eleştirilir:

– انا مصاب بهذا الشيء المتعلق بالاعصاب لانني تعمدت
ان اطلق الرصاص .. اليس كذلك ؟
– اجل ..

– وهم ليسوا مصابين بذلك الشيء الخطير المتعلق بالاعصاب
لانهم يتعمدون ان لا يطلقوا الرصاص .. اليس كذلك ؟
– اجل ، ماذا تريد ان تقول ؟
– ماذا اريد ان اقول ؟ اوف ! لا شيء .. لا شيء ..

“- Ateş ettiğim için ben şu sinirle ilgili hastalığa yakalandım, değil mi?

-Evet...

⁵⁵⁷ Ġassân Kenefânî, a.g.e.,s. 395.

(...)

-Onlarsa, ateş açmayı hedeflemedikleri için şu sinirle ilgili hastalığa yakalanmış olmuyorlar, değil mi?

-Ne söylemeye çalışıyorsun?

-Ne söylemeye mi çalışıyorum? Ufff! Hiçbir şey... hiç bir şey... ”⁵⁵⁸

Yazar, ordunun düşmanla savaşması gerektiği kanaatini askerin üzerinden verir. Bir askeri güç olan ordunun görevinin her şeyden önce vatanını koruması ve işgalcilerle savaşması gerektiği düşüncesinin bir delilik hali olmadığı, aksine bu görevi yüklenen ordunun şeklen varlığını koruyarak pasifize edilmesinin bir cinnet hali olduğu asker ile hasta bakıcı arasında geçen diyaloglarda açık bir mesaj şeklinde iletilir. Askerin, öykünün sonunda deli yaftasını kabul etmesi, eş anlamlı görülen ordu ve savunma kavramlarının artık bir anlam ifade etmediği, bu kurumların ve kavramların içlerinin boşaltıldığı ancak buna rağmen düşünebilen insanların bu durumu kabullenemeyeceği mesajını verir. Okurun, bu alaycı diyaloglarla ordunun görevini irdelemesi beklenir. Diğer taraftan ordunun, askerin veya hasta bakıcının etnik kökeni hakkında herhangi bir bilgi verilmez. Kastedilenin Filistin ordusu olma olasılığı ise düşüktür, zira hikâyenin yazıldığı yıllarda Filistin’in düzenli bir ordusunun olmadığı aşîkârdır. Dolayısıyla burada kastedilen ordunun Filistin’in komşu ülkelerinden birine ait olduğu düşüncesi pekişir.

Bu minvalde yazılan öykülerden olan, bir mültecinin yaşamını konu edinerek yıllar içerisinde değişmeyen durumlarına dikkat çeken, Filistinli yöneticiler ve kendi halkına ihanet edenlere karşı yoğun eleştiriler barındıran *Kışsa Lem Tetim* (Bitmeyen

---

⁵⁵⁸ Aynı eser, s. 401.

Öykü) adlı öykünün kendi kategorisindeki diğer öykülerden farklı olarak sıra dışı bir girişi olduğu görülür. Birinci tekil kişi (benli) anlatımının kullanıldığı hikâyede bir sohbet havası vardır. Konunun ortasından adeta bir sohbetin devamıymışçasına başlarken okuyucu hikâyenin içine çekilir. Müthiş cüretli bir girişi olan hikâyede sanki Filistinlilerin yıllarca değişmeyen siyasi ve sosyal durumlarına dair bir değişimin olmayacağı, bu durumu yerenlerin de harekete geçmesi gerektiği, sadece fikir beyan ederek bir yere varılamayacağı görüşüne üstü kapalı olarak değinilir. Alaycı, sorduğu soruların cevabını zaten bilen bir üslup kullanılır:

وهذا مقطع من قصة لم تتم. وأغلب الظن أنها لن تتم، لأنه ليس مما لا

- هذا المقطع من القصة التي لم تتم... وان كنت تحب النهايات والحواتيم...
فضع لها - أنت - الخاتمة التي تريد... ان استطعت وطاوعك الخيال... وكانت
لها نهاية تعرف... .

“Bu bitmeyen öyküden bir parça, ve büyük olasılıkla da bitmeyecek..... Ve eğer sonları seviyorsan o halde sen istediğin bir son bul, şayet yapabilir ya da hayal gücün yeterse veya (tabi) bildiğin bir son varsa !”⁵⁵⁹

Ab‘ad mine’l-ḥudūd (Sınırların Ötesinde) adlı öykü ise gerek konu gerekse teknik açıdan son derece başarılı ve farklı bir örnektir. Zira bir mültecinin sorumsuz ve bencil yöneticileri eleştirdiği bu öyküde giriş tasvirle başlar, hemen ardından geçen diyalogla düğüm atılır ve ardından serim bölümüne geçilir. Kurgunun bina edildiği çerçeve öykü yan kahraman olan üst düzey yetkili kişinin düşüyle başlar, dolayısıyla asıl konu düşsel bir olay niteliğindedir. Bu düş gerçekle harmanlanır. Gerçeklik yan

⁵⁵⁹ Maḥmūd Seyfuddīn el-İrânî, *a.g.e.*, s. 153.

kahraman olan üst düzey yetkilinin uyuklamasıyla düşsel bir zemine kayar. Ustaca bir kurguyla bir mülteci tarafından çıkarıcı, vurdumduymaz ve bencil olmakla suçlanan bu üst düzey yetkili kişinin, kendi bilinçaltında yine kendisini aynı sıfatlarla nitelediği ve topluma verdiği zararın farkındalığı gözler önüne serilir.

Bu hem eleştirel hem de alaycı üsluba yine çadır kentlerdeki hayat ekseninde dönen, Ürdün’de bulunan mülteci kampında yaşayan çocuklara yapılacak oyuncak hediye etme projesiyle başlayan *‘An er-Ricâl ve’l-Banadiğ-Medħal* (Adamlar ve Tüfekler Hakkında- Giriş) adlı öyküde rastlanır. Çadır kamplardaki kötü şartlara, umursamaz yöneticilere, refah düzeyi yüksek toplumun ileri gelenlerine başkahramanın geçmişine yaptığı yolculukla örneklendirilerek eleştirel ve alaycı bir tutumla yaklaşılır. Benli anlatımın kullanıldığı hikâyede savaş, ihanet, vicdan vs. gibi konular ele alınacakken her defasında *“ancak bunların hepsi konunun dışında”*⁵⁶⁰ diyerek konu kesilir. Bu teknik, okurun konuyu daha çok merak etmesine hatta konu hakkında kendi düşüncelerini irdelemesine neden olur; bahsi geçen konuların neden ele alınmadığı, neden üzerinde durulmadığı, yöneticilerin kendi şartlarından memnun olduklarından dolayı Filistin için yeterince mücadele edip etmedikleri konusunda bir şüphe uyanmasına ve okurun bu soruları kendisine sorup irdelemesine neden olur. Diğer taraftan refah içinde yaşayan insanların aslında bu konularla ilgilenmedikleri vurgulanarak inceden inceye ve tekrar tekrar göndermede bulunulur. Filistinli mültecilerin çadır kentlerde yaşadıkları olumsuz koşullar, yine buralarda yaşayan çocukların verdikleri ekmek kavgası nedeniyle düzgün bir eğitim hayatlarının olmaması, refah içinde yaşayan toplumun, geri kalan zorlu koşullar altında yaşayan kesimin sorunlarına dürüstlükle yaklaşmadan tamamen kendi egolarını tatmin etmek ve

---

⁵⁶⁰ Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*, s. 615, 616, 619.

daha popüler hale gelmek için sergiledikleri riyakâr yaklaşımları oldukça ince bir şekilde eleştirilir.

Hikâye boyunca nerdeyse her konudan sonra kullanılan “*Ancak bunların da hepsi konunun dışında.*” ifadesi, savaşın olumsuz etkileri ile Filistin’in siyasi durumunun kendi hayatlarını öyle ya da böyle kuran kişiler için önemsiz, anlamsız ve göz ardı edilmiş olduğunun bir anlatımıdır. Hikâyede, anlatıcı kahramanın düşünceleri üzerinden üstü kapalı bir şekilde 1948 ve 1967 yıllarında Filistinlilerin yaşadığı hezimetlere ve felaketlere göndermede bulunulur. Filistin Halkının içinde bulunduğu siyasi durum “*Gece yağmurlu, gök gürültülü ve fırtınalıydı*”⁵⁶¹ şeklinde bir anlatımla korkutucu bir geceye benzetilir. Bir kısım insanın gece karanlığında ve tekin olmayan şartlarda aydınlığa çıkabilmek için el yordamıyla da olsa hala bir şeyler yapmaya çalıştıkları vurgulanırken diğer kısmının ise bu fırtınalı geceyi umursamadan rahatça sabahlamakta olduklarına dikkat çekilir.

Sistem ve toplum eleştirileri hikâyelerinde dil yine açık, sade ve akıcıdır. Genellikle fasih Arapça kullanılırken nadiren halk ağzına rastlanılır. Buna rağmen kullanılan halk ağzı fasih Arapçaya oldukça yakındır, öyle ki Fasîh Arapçaya hakîm olmayanların pek de fark edebilecekleri bir durum değildir. *Ṭayru’r-Rûh fî Şehrebân* adlı öyküde “*Ey gidi Radi, Allah sana rahmet eylesin, sen öldün de ibneler hâlen yaşıyor*”⁵⁶² olarak geçen küfür ve aşağılamaya başka herhangi bir öyküde rastlanılmadığı gibi *el-Mecnûn* adlı öyküde geçen “*...Allah seni alsın...*”⁵⁶³ şeklindeki beddua da orijinal bir örnektir.

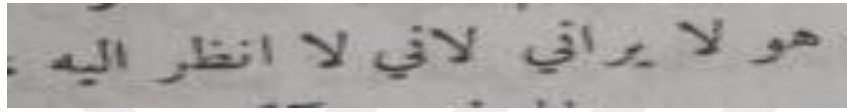
---

⁵⁶¹ *Aynı eser*, s. 615.

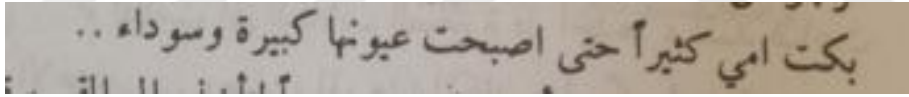
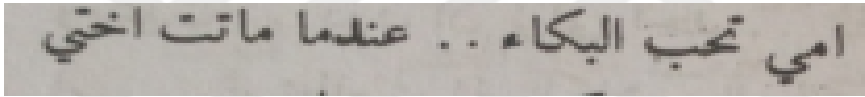
⁵⁶² Semîra ‘Azzâm, *es-Sâ‘a ve l-İnsân*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1982, s. 56.

⁵⁶³ Ğassân Kenefânî, *a.g.e.*, s. 193.

Dil genellikle anlatıcıların seviyesi ile örtüşür, karmaşık ve süslü kullanımlar bulunmaz. Özellikle Kenefânî'nin hikâyelerinde sık sık kullandığı çocuk figürünün dil üslubu açısından son derece etkileyici olduğu vurgulanmalıdır. Anlatıcı konumundaki çocuk ile kullanılan dil birebir örtüşür, hikâye küçük bir çocuğun anlatısı gibidir. Buna rağmen kullanılan cümleler, kesik ifadeler ve metaforlar son derece zekice yerleştirilir. Bilhassa, çocuğun kendi hayatını hikâyeleştirerek anlatması oldukça değişik bir tat katar:

“... o beni göremiyor çünkü ben ona bakmıyorum...”⁵⁶⁴

“...annem ağlamayı sever. Kız kardeşim öldüğünde annem o kadar çok ağladı ki gözleri ağlamaktan büyüdü ve karardı.”⁵⁶⁵

“...annem sırtımı sıvazlayıp gülümserdi. Babam da gülümserdi...”⁵⁶⁶

⁵⁶⁴ Aynı eser, s. 194.

⁵⁶⁵ Aynı eser, s. 193.

⁵⁶⁶ Aynı eser, s. 191.

Dinî motifler yine el-Îrânî, ‘Azzâm ve Farah’a ait öykülerde sıkça kullanılır. Birbirine neredeyse tıpa tıp benzeyen ve sadece sonuç itibariyle farklılık gösteren ‘Azzâm’ın *el-Mahrûs*⁵⁶⁷ (Korunan) ve *aş-Şağîr*⁵⁶⁸ (Ufaklık) adlı öykülerinde adeta hayatta doğru yolun din ve gelenekten geçtiğine dair bir tutum sergilenir. Nitekim doğacak çocuğu için isim arayışına giren bir babanın konu edildiği her iki öyküden birinde doğacak çocuğa seçilecek olan isim geleneklere göre dedenin adı olarak belirlenirken diğerinde ise Hz. İsa’dan esinlenilir. Aynı durum el-Îrânî’de de gözlenir. Zira yazarın *Naẓîr mine’s-Semâ*⁵⁶⁹ adlı öyküsünde içki ve dünyevî zevklerle hayatını geçiren bir adamın tesadüfen radyoda okunan Kur’ân-ı Kerîm’i duyduktan sonra birden bire kötü alışkanlıklarını terk etmesi tamamen insanlara din propagandası yapmak yönündedir. Farah da aynı yönde bir tutum sergiler. Gerek oğlunun beyin ameliyatı sonrasında “-*Penisilin diye bir şey olduğu için Allah’a şükretmeliyiz. Ancak içinden: Bize iman ihsan eylediği için Allah’a şükretmeliyiz, dedi.*”⁵⁷⁰ diyen bir doktor olsun gerekse bir babanın ölüm süreci ile ölümünden sonra kurtuluşu dinde bulan kızını konu alan, *Sâ‘at-u’r-Raḥîl*⁵⁷¹ adlı öyküler olsun Allah’a iman, onun her şeye kadir oluşu gibi konuları işlemek üzere kurgulanan hikâyelerdir.

---

⁵⁶⁷ Semîra ‘Azzâm, *el-‘Îdu mine’n-Nâfızati’l- Ġarbiyye*, Daru’l-‘Avde, Beyrut, 1971.

⁵⁶⁸ Aynı eser, s. 75.

⁵⁶⁹ Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, *a.g.e.*

⁵⁷⁰ Necva Ka’vâr Farah, *‘Âbiru’s-Sebîl*, Dâr Yuḥannî li’t-Ṭîba’a ve’n-Neşr, s. 68.

⁵⁷¹ Aynı eser, s. 151.

SONUÇ

Yaklaşık dört yüzyıl Osmanlı Devletinin yönetimi altında kalan Filistin’de yaşanan edebî durgunluk, 19. yüzyılda özellikle Meşrutiyet’in ilanı sonrasında bir yandan resmi okul sayısındaki artış, diğer yandan çoğalan misyonerlik faaliyetlerinin hız kazanmasıyla yerini bir canlanmaya bırakır. Filistin ediplerinin farklı dil, kültür ve edebiyatlarla tanışmaları Batı tarzı edebî türlerin gelişmesine neden olur. Başta Hâlîl Beydes olmak üzere pek çok edibin çeviri ve ardından telif eserler vermesiyle kısa hikâye ve roman alanında ciddi bir gelişme görülür. Filistin’in Yahudi göçlerine maruz kalması, Osmanlı Devletinin Filistin’den çekilmesi ve siyasi idarenin bir süreliğine İngiliz Mandater yönetimine devredilmesi ardından İsrail devletinin kurulması, Filistin Halkını derinden etkiler. 1948 yılında İsrail Devleti’nin kurulmasından 1967 yılında gerçekleşen ve 6 Gün savaşları olarak da anılan Arap-İsrail Savaşına kadar geçen sürede yaşanan askerî, siyasal ve sosyal olaylar doğal olarak Filistin kısa hikâyesine de içerik bakımından yansır.

1948-1967 dönemi Filistin edebiyatında kısa hikâye önemli bir gelişim gösterir. Filistinli yazarların toprakları işgal edilmiş, bir bölümü kendi vatanında veya başka ülkelerde mülteci durumuna düşmüş olsa da, bir insan olarak hissiyatını, düşüncelerini kısa hikâye sanatsal formunun ifade aracı olarak kullanmak suretiyle sanatseverlerle paylaşma yoluna gitmişlerdir.

Bu dönem, yayımlanan hikâye açısından oldukça zengin bir dönemdir. Ancak Hanna İbrâhîm, Emîl Hâbîbî, Zeki Dervîş, Mustâfa Marrâr ve Muḥammed Naffâ gibi bazı yazarlar ürünlerini dergiler aracılığıyla yayımlasalar da altmışlı yıllarda hiç biri bir

öykü koleksiyonu çıkartamaz. Diğer yandan bu dönemde yayımlanan ancak bir hikâye koleksiyonundan öteye geçemeyen Emîn Fâris Mulhas, Nemr Serhân, ‘Abdulhamîd Yâsîn gibi bazı yazarlar da bulunmaktadır.

Bazı yazarlar hikâye tekniği ve kurgulama becerisi açısından zayıf kalsa da, örneğin Ğassân Kenefânî, Semîra ‘Azzâm gibilerin hikâyeleri gerek anlatım teknikleri gerekse kurgulamadaki inandırıcılıkları bakımından çok başarılıdır. Bu anlamda Filistin kısa hikâyesi, 1950’li ve 1960’lı yıllarda önemli bir gelişme gösteren Arap kısa hikâye edebiyatına katkı sağlamış görünmektedir.

Dönemin Filistin kısa hikâyesi, beklendiği üzere yaşanan olaylara büyük bir duyarlılık göstermiştir. İşgal, yapılan katliamlar, siyonizm ve mandacılığa karşı Filistin Halkının direnişi, maruz kalınan orantısız güç, Filistin Halkının göçe zorlanması, mülteci olarak yaşama zorunluluğu, çadır-kentlerdeki zorlu yaşam koşulları, parçalanan hayatlar, halkın güç odaklarından yardım beklentisi, beklenen yardımın yetersizliği veya gelmeyişi, vatanseverlerin kendi imkânları ölçüsünde ailelerini, topraklarını savunma metotları, donanımlı işgal ordularının karşısında disiplinli bir ordudan yoksun, yeteri kadar silahlı olmayan halkın çaresizliği, vatana ihanet gibi konular yaşanan işgalin yansımaları olarak bu dönem Filistin kısa hikâyesinde geniş bir yer tutar. Yazarlar işgal ve yansımalarını ele alan hikâyelerinde bazen dolaylı bazen de dolaysız mesajlar verirler; farklı yöntemler kullanarak iletilen bu mesajlar, vatan sevgisini ve bilincini canlı tutmak uğruna Filistin Halkının mücadele ruhunu kamçılar, halkın birlik ve beraberliğini canlı tutmak üzere verilir. İster diasporada yaşayan olsun isterse işgal edilen topraklarda yaşayan olsun yazarların, özellikle Filistin’in işgalinin topluma sosyal ve siyasal yansımalarını ele alırken, vatanperver halkı gözetip koruma anlamında hassasiyet gösterdikleri, yaşanan gerçekliği olabildiğince öykülerine yansıttıkları

görülür. Bu dönem öykülerinin tarihî gerçeklerle örtüşmesi, felaket olarak adlandırılan Filistin yakın tarihinin bu hikâyeler aracılığıyla bir bakıma bir hafıza arşivi oluşturmasını da sağlar. Yazarlar sık sık kendi yaşam tecrübeleriyle harmanladıkları öykülerde işgalin derin acısı ile direnişe olan inançlarını ince, anlamlı ve son derece duyarlı bir dille aktarırlar. Bu dönem öykücülüğüne atfedilen mukavemet edebiyatı veya direniş edebiyatı adlandırmasının yerinde bir adlandırma olduğu değerlendirilmektedir. Zira Filistin topraklarının işgali, neredeyse her yönüyle işlenerek Filistin Halkının ilticaya zorlanması, mülteci hayatı ve direnişi bu hikâyelerin odaklandığı ana temalardır.

İşgalin sosyolojik, ekonomik, demografik yansımalarının yanında kadının toplumdaki konumu da dönemin hikâye yazarlarınca enikonu işlenir. Kadının birey olarak var olma çabası, uğradığı fiziksel ve manevi şiddet, aşk, evlilik ve flört çerçevesinde ele alınan kadın-erkek ilişkisi gibi pek çok konu kadının gelenekler, yani toplum tarafından nasıl konumlandırıldığı veya konumlandırılmaya çalışıldığı sorunsalı üzerinden işlenir. Bu dönem kısa hikâyelerinde toplumu yakından ilgilendiren bireyi vicdanî bir hesaplaşmaya iten sosyal kurallar bütününe oluşturduğu yaşam sisteminin günlük hayatta adalet, eğitim, ekonomi vs. gibi yansıması, özelde bireyi genelde ise toplumu her noktada ilgilendiren bozuk sistemin bireyin yaşamına olan etkileri; rüşvet, haksız kazanç, aile içi şiddet, emekçi insanın kapitalist sistem karşısında ezilmesi, bireyin bozulan sistem nedeniyle yalnızlaşması ve duyarsızlaşması, adalet ve vicdan duygusunun yok oluşu, basiretsiz yöneticilerin, erki elinde bulunduranların bunu bir hegemonya aracı olarak kullanmaları, bireysel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması gibi pek çok minvalde konu Filistin kısa hikâyesinde yer bulur. Kadın ve sistem eksenli öykülerde yazarlar, bazen sadece bir kesit hikâyesi olarak yaşanan gerçekliği sunarken

bazen de olması gerekeni gözler önüne sermek suretiyle okura bir ders verme arzusunda olurlar.

Bu dönem Filistin hikâyeciliğinde konu çeşitliğinin yanı sıra anlatma, gösterme, özetleme, diyalog, montaj, leitmotiv, geriye dönüş, iç çözümleme, iç monolog ve mektup gibi çeşitli tekniklerin kullanıldığı görülür. Çeşitli tekniklerin kullanılması ve zengin temaların bulunması bu dönem Filistin hikâyeciliğinin çekiciliğini ve önemini artırır.

1948-1967 yılları arasındaki Filistin Kısa hikâyeciliği; özelde işgal ve yansımaları genelde toplumu ilgilendiren pek çok konunun ele alındığı, biçem olarak pek çok yöntemin kullanıldığı bir dönem olması nedeniyle bir nevi Filistin hikâyesinin doğuşu olarak kabul edilebilir.

ÖZET

GÖKKAYA Şirin; Filistin Edebiyatında Kısa Hikâye (1948-1967), Doktora Tezi, Danışman; Prof. Dr. Rahmi Er; 338 s.

Bu çalışmada İsrail Devleti'nin kurulduğu 1948 yılından 6 Gün Savaşları olarak da anılan Arap-İsrail Savaşının yaşandığı 1967 yılına kadar geçen süre zarfında en az iki hikâye koleksiyonu yayınlamış Filistinli yazarların hikâyeleri konu, teknik ve üslup açısından incelenmiştir.

Çalışmada Maḥmûd Seyfuddîn el-Îrânî, Semîra ‘Azzâm, Necva Ka‘vâr Farah ve Ğassân Kenefânî'ye ait on beş (15) hikâye koleksiyonu kullanılmıştır. Bu koleksiyonlarda yer alan yüz doksan dokuz (199) hikâyeden yüz yirmi sekizi (128) değerlendirmeye alınmıştır. Bu hikâyelerin büyük bir bölümü, kaleme alındığı dönemde Filistinlilerin yaşadığı trajedileri ele alır. İsrail'in düzenli orduları karşısında Filistinli köylülerin direnişleri başarısızlıkla sonuçlansa da birer kahramanlık öyküsü olarak dokunur, kurgulanır. Genel kurgulama bu şekilde olsa da, yazarların birlikte yaşadıkları Yahudi toplumuna göreceli bakışları göreceli farklılıklar oluşturur. Seçilen koleksiyonlardaki hikâyeler, “işgal ve etkileri”, “iltica ve mülteci sorunları”, “kadın” ve “sistem eleştirisi”nden oluşan dört ana başlık altında içerik yönüyle ele alınmıştır. Hikâyeler teknik ve üslup açısından da irdelenmiştir. Yapılan değerlendirme ve çıkarımlar için metin kanıtı olarak hikâyelerden bol miktarda alıntı yapılmıştır.

ABSTRACT

GÖKKAYA Şirin; The Short Story in Palestine Literature (1948-1967),
Dissertation, Consultant; Prof. Dr. Rahmi Er; 338 s.

In this study, the stories of Palestinian writers who published at least two story collections in a process from the year 1948, the establishment of the Israel Government, to the year 1967 which the Arab-Israel War occurred, also called as Six-Day Wars had been examined in terms of plot, technique, and style.

The fifteen-story (15) collections which belong to Maḥmūd Seyfuddīn el-Îrânî, Semîra ‘Azzâm, Necva Ka‘vâr Farah, and Ġassân Kenefânî have been used in this study. In these collections, one hundred twenty-eight stories (128) of one hundred ninety-nine (199) have been evaluated. The major part of these stories deals with the tragedies of Palestine people when the stories had been written. Even the resistance of Palestinian peasants was a failure against the regular armies of Israel, the resistance of Palestinian people is taken and speculate as to a heroic story. Even if the general setting is in that way; the different perspectives of writers for Jewish society that they lived together create subjective differences. The stories in the chosen collections have been examined in four main titles in terms of context, and these are ‘‘the occupations and its effects’’, ‘‘the issues of refuge and refugees’’, ‘‘woman’’ and ‘‘the criticism of system’’. The stories have been examined in terms of technique and style as well. For the evaluations and inferences; there are many quotations from the stories as a text proof.

KAYNAKÇA

_____, *Reincarnating Palestinian Literature: British Modernism and the Birth of Al-Hadatha*, Britain and the Muslim World: Historical Perspectives - University of Exeter, April 2009.

‘Azzâm, Semîra, *Eşyâ’ Şagîra*, Daru’l-‘Avde, Beyrut 1982.

‘Azzâm, Semîra, *el-‘Îdu mine’n-Nâfızati’l- Ġarbiyye*, Daru’l-‘Avde, Beyrut 1971.

‘Azzâm, Semîra, *es-Sâ’a ve’l-İnsân*, Daru’l-‘Avde, Beyrut 1982.

‘Azzâm, Semîra, *eż-Zıllu’l-Kebîr*, Daru’l-‘Avde, Beyrut 1982.

‘Azzâm, Semîra, *Va Kısaş Uĥrâ*, Dâru’ṭ-Talî’a li’ṭ- Ṭibâ’a ve’n-Neşr, b.y.y., b.t.y.

Arı, Tayyar, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, Alfa, 3 bs., İstanbul, 2007.

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1983.

Armaoğlu, Fahir, *Filistin Meselesi ve Arap- İsrail Savaşları (1948-1988)*, Kronik Kitap, 5. bs., İstanbul, Ocak 2019.

Ataöv, Türkkaya, “Filistin Sorununun Ardındaki Gerçek: İsrail’in Kuruluşuna Kadar”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.25, N. 3, Eylül 1970.

Bişârât, Aĥlâm Muĥammed Suleymân, *el-Batalu fî’r-Rivayeti’l-Filistîniyye fî Filisṭîn (min ‘âm 1993-2002)*, Cami’atu’n-Necâĥi’l-Vataniyye, basılmamış yüksek lisans tezi, Nâblus 2005.

Cachia, Pierre, *An Overview of Modern Arabic Literature*, Edinburgh University Press, Edinburgh 1990.

Cayyusi, Salma Khadra, *Modern Arabic Poetry "An Anthology"*, Colombia University Pres, New York 1987.

Ceyyusî, Selma Hadra, "Modern Filistin Edebiyatı: Hikaye ve Roman", (Çev: Salih Özer), *Hece Öykü Dergisi*, S. 25, Ankara 2008.

Cum'a, Huseyn, "Ürdün ve Filistin'de Öykü Sanatının Tohumları" (Çev. Musa Yıldız), *NÜSHA*, Yıl IV, S. 13, Bahar 2004.

Çandar, Cengiz, *Direnen Filistin*, May Yayınları, İstanbul 1976.

Ebû Bekr, Aḥmed Ḥasan Maḥmûd, *Ḥannâ İbrahim Edîben*, Cami'atu'n-Necâḥî'l-Vataniyye, basılmamış yüksek lisans tezi, Nâblus 2001.

Ebû Sitta, Salman, "Geriye Dönüş Hakkının Tanınması", *Yeni İntifada "İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek"*, Everest Yayınları 2002.

el-'Avd, Abdullah Muḥammed Muṣṭafa, *Ekrem Heniyye: Dirâset fî Kıṣaṣihi'l-Ḳaṣîra*, Cami'atu'n-Necâḥî'l-Vataniyye, basılmamış yüksek lisans tezi, Nâblus 2003.

el-'Avdat, Ya'ḳûb, *Min A'lâmi'l-Fikr ve'l-Edeb fî Filisṭîn*, Vekâletu't-Tevzî' el-Urduniyye, 'Ammân 1976.

el-Baḥra, Naşruddîn, *el-Adabu'l-Filisṭiniyyu'l-Mu'âşır Beyne't-Ta'bîr ve't-Taḥrîd*, Menşurâtu't-Talâî', b.y.y., b.t.y.

el-Esed, Naşruddîn, *el-İttihâcâtul-Edebiyye fî Filisṭîn ve'l-Urdun*, Ma'hadu'l-Buḥuş ve'd-Dirâsâti'l-'arabiyye, el-Ḳahire 1960.

el-Ḥac Muḥammed, Firâs 'amr Es'ad, *eş-Şuḥriyye fî ş-Şi'ri'l-Filisṭînî el-Muḳâvim Beyne 'Âmey 1948-1993*, Cami'atu'n-Necâḥî'l-Vataniyye, basılmamış yüksek lisans tezi, Nâblus 1999.

el-Îrânî, Maḥmûd Seyfuddîn, *el-A'mâlu'l-Edebiyyetu'l-Kâmile*, Menşurât Mu'esseset 'Abdulḥamîd Şûmân, C.I, 'Ammân 1998.

el-Kesvânî, Nâhide, *el-Ḳuds fî'ş-Şi'ri'l-Filistînî mine'n-Nekbe Hatta en-Nekse 1948-1967*, Cami'atu'l-Ḳudsi'l-Meftûha, S. 241, Râmallah 2009.

el-Usta, 'Adel, *el-Ḥubbu fî Zilli'l-Ḥarb: el-Mar'atu'l-Yahûdiyyetu Maḥbûbe fî Nemâzic min'l-Edebi'l-Filistînî*, b.b.y., b.t.y.

Er, Rahmi, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004.

Er, Rahmi, “Gassân Kenefânî'nin ‘12 Numaralı Yatağın Ölümü’ Adlı Hikâyesi Üzerine”, *Kayıtlar Dergisi*, Yıldızlar Matbaa, S. 6, İstanbul, Nisan 1991.

es-Sevâfirî, Kâmil, *el-Edebu'l-'Arabiyyu'l-Mu'âsir fî Filistîn*, Dâru'l-Me'ârif, Kahire 1979.

eş-Şahhade, Yûsuf Muḥammed Ziyâb, *er-Rivâyetu'l-Filistînîyye fî'd-Ḍiffeti'l-Ġarbiyye ve Ḳitâ' Ġazze*, Cami'atu'n-Necâhi'l-Vataniyye, basılmamış yüksek lisans tezi, Nâblus 2000.

Eyyûb, Muḥammed, *eş-Şahsiyyetu fî'r-Rivâyeti'l-Filistînîyye el-Mu'aşıra: fî'd-Ḍiffe'l-Ġarbiyye ve Ḳita' Ġazze 1967-1993*, İttiḥadu'l-Kuttâbi'l-Filistînî, 1997.

Faraḥ, Necva Ḳa'vâr, *Âbiru's-Sebîl*, Dâr Yuḥannî li't-Ṭiba'a ve'n-Neşr, Beyrut 1954.

Faraḥ, Necva, *Limen er-Rabî'*, Maṭba'atu'l-Ḥakîm, en-Nâşıra 1963.

Ġanâyim, Maḥmûd, *el-Medâr es-Sa'ab: Riḥlatu'l-Kıṣṣati'l-Filistînîyye fî İsrâ'îl*, Silsiletu Menşurât Kermel, İsrail 1995.

Gürkan, Şenol (Der.), *Filistin Halkının 'Bilge'si George Habaş/Düşle Gerçek Arasında* (Çev. Özge Kelekçi), Ceylan Yayınları, 2008.

Hafız, Sabri, “Modern Arap Kısa Öyküsü I” (çev. Azmi Yüksel), *Nüşa: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2003, C. III, S. 9, s. 77-96.

- Halîl, Muhammed, *el-Kıssatu'l-Filistîniyyetu'l-Mahalliyye*, Macma'u'l-Kâsimî li'l-Luğati'l-'Arabiyye ve Âdâbiha, Baḳatu'l- Ġarbiyye 2009.
- Hammûd, Mâcide, *Cemâliyyâtu's-Şahsiyyeti'l-Filistîniyye ledâ Ġassân Kenefânî*, Dâru'n-Nemr li't-Tibâ'ati ve'n -Neşr, Dımeşk 2005.
- Hourani, Albert, *Arap Halkları Tarihi*, (Çev. Yavuz Alogan), İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
- Karaman, M. Lutfullah, “Filistin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C.13, İstanbul 1996.
- Kenefânî, Ġassân, *el-Âşâru'l-Kâmile*, Mu'esseset Ġassân Kenefânî es-Seḳâfiyye, C. II, Lübnan 1987.
- Krämer, Gudrun, *Filistin Tarihi: Osmanlı Fethinden İsrail Devleti'nin Kuruluşuna*, Verita, İstanbul 2017.
- Lewis, Bernard, *Ortadoğu*, (Çev. Mehmet Harmancı), Sabah Kitapları İstanbul 1996.
- Loewenstein, Jennifer, “Sürgün: Lübnan'ın Filistinli Mültecileri”, *Yeni İntifada “İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek”*, Everest Yayınları, 2002.
- Malikî, Ferec Abdulḥâsib Muhammed, *'Atebetu'l-'Unvân fî'r-Rivâyeti'l-Filistîniyye (Dirâset fî'n-Naşşi'l-Muvazenî)*, Cami'atu'n-Necâhi'l-Vataniyye, basılmamış yüksek lisans tezi, Nâblus 2003.
- Öke, Mim Kemal, *Siyonizm'den Uygarlıklar Çatışmasına Filistin Sorunu*, Ufuk Kitapları, İzmir 2002.
- Pâppe, İlan, *et-Taḥîr el-'Irķî fî Filistîn*, Mu'essesetu'd-Dirâsâti'l-Filistîniyye, Râmallah 2012.
- Pappe, İlan, *Modern Filistin Tarihi*, (Çev. Nuri Plümer), Phoenix Yayınevi, Ankara 2007.

- Pappe, İlan, *Ortadoğu'yu Anlamak*, (Çev. Gül Atmaca), NTV Yayınları, İstanbul 2009.
- Said, Edward W., “Amerika’nın Son Tabusu”, *Yeni İntifada “İsrail’in Apartheid Politikasına Direnmek”*, Everest Yayınları, 2002.
- Said, Edward, *Yeni Binyılda Filistin Sorunu*, (Çev. Ahmet Cüneyt, Ali Kerem, Nuri Ersoy), Aram Yayıncılık, İstanbul 2005.
- Şalah, Taha, *el-Kâtibe el-‘Akkiye Semîra ‘Azzâm*, Muessesatu’l-Asvâr, Akka 2004.
- Şâlih, Cihâd Ahmed, *er-Ruvvâdu’l-Mağdisiyyûn*, el-İttihâd el-‘Âmm li’l-Kuttâb ve’l-Udebâi’l-Filistîniyyîn, 2. bs., C.1, Râmallah 2011.
- Şâlih, Cihâd, *Halâl Beydes: Râ'idu’l- Kıssatu’l-Hadîse fî Filistîn ve Evvel Sefîr li’l-Edebi’r-Rûsî fî’s-Sekâfati’l-‘Arabiyye*, el-Merkez el-Filistîni li’d-Dirâsât ve’n-Neşr ve’l-İ’lâm, Râmallah 2005.
- Şâlih, Cihâd, *Selasetu Ruvvâdin Filistîniyyîn fî’s-Sekâfeti’r-Rûsiyye*, d.a.y., S. 1, Râmallah 2002.
- Şâlih, Fahrî, *el-Kıssatu’l-Filistîniyyetu’l-Kaşiratu fî’l-Ardi’l-Muhtelle*, Dâru’l-‘Avde, Beyrut 1982.
- Sander, Oral, *Siyasi Tarih 1948-1994*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2013.
- Sander, Oral, *Siyasi Tarih: 1918-1994*, İmge Yayınları, Ankara, 2002.
- Shammout, Khaled Jamil, *Ghassan Kanafani’s Short Stories: A Critical Study*, The Ohio State University, basılmamış yüksek lisans tezi, 1995.
- Şâhîn, Ahmed ‘Omer, *Mevsû‘ât Kuttâb Filistîn fî’l- Qarni’l-İşrîn*, , Menşûrât el-Merkez el-Qavmî li’d-Dirâsât ve’t-Tevşîk, C. II, Gazze 2000.
- Yâgî, ‘Abdurrahman, *el-Edebu’l-Filistîni’l-Hadîs*, Dâru’l-Kuttâbi’l-‘Arab, b.y.y., 1969.
- Yâgî, ‘Abdurrahman, *Hayatu’l-Filistini’l- Hadîs*, Dâru’l-Ufuk, Beyrut, 1981.

Yâğî, ‘Abdurrahman, *Hayâtu’l-Edebi’l-Filistîni min Evvel en-Nahda Hattâ en-Nekbe*, el-Mekteb et-Ticarî li’t-Tıbâ’a ve’n-Neşr, Beyrut 1968.

Yazıcı, Hüseyin, *The Short Story In Modern Arabic Literature*, General Egyptian Book Organization, Kahire 2004.

WEB KAYNAKÇA

http://dos.ku.edu.tr/sites/dos.ku.edu.tr/files/brochures/tr/cinsel_siddet.pdf

(erişim tarihi 18/01/2017)

<http://home.arcor.de/filistin/insanhaklari/filistinlimulteciler/lubnandakimulteciler.html>

(erişim tarihi 09/01/2017)

<http://www.unrwa.org/> (erişim tarihi 07/06/2020)

<http://mawdoo3.com> (erişim tarihi 13/09/2017)

<http://blogs.najah.edu/staff/adel-osta/article/article-4/file/03.pdf> (03/05/2020)

www.syrianstory.com/comment23-7. (07/04/2013)

DİZİN

- ‘Abdulkerîm el-Kirmi, 14
‘Âbiru’s-Sebîl, 126, 128, 131, 136, 146,
156, 163, 167, 283, 285, 297, 301,
309, 318
‘Âdil Zu‘ayter, 14
‘Ala'd-Derb, 132
‘Âlemun Leyse Lenâ, 134
‘Âmun Âhir, 95
‘An er-Ricâl ve'l-Banadiķ, 84, 86, 306
‘An er-Ricâl ve'l-Banadiķ - Medħel, 84
‘Ârif el-‘Azzûnî, 14, 16
‘Aşratu Emtârin Faķat, 177, 292, 295
‘Ataş el-A‘fâ, 286
‘Ataullah Manşûr, 17
‘Avd ‘alâ Bed’, 127
‘Azzâm, 29, 30, 36, 112, 113, 122, 124,
139, 142, 153, 155, 171, 174, 176,
178, 197, 203, 206, 208, 221, 248,
277, 309, 316
‘Îdu’l-Um, 136
‘İndemâ ‘Âde’n-Neyrûz, 131, 163
‘İndemâ Tamriğu'z-Zevcât, 271
‘Îsâ el-‘Îsâ, 12
12 Numaralı Yatağın Ölümü, 34, 206,
318
Ab‘ad mine’l-ħudûd, 100, 182, 305
Abdulhamîd Yâsîn, 14, 16
Abdulkerîm Sam‘ân, 14
Abdullah Muħlis, 14
Abdurrahman Ramazân, 12
Afkâr, 18
Aħmed Şâkir el-Kirmî, 14, 16
Akka, 2, 8, 25, 29, 30, 32, 36, 37, 38,
39, 70, 71, 73, 101, 320
Aķva min’l-mevt, 78
Anton Bellân, 14
Arđu Sefînetunâ, 19
Arđu’l-Burtuķâlî’l-Ĥazîn, 44, 70, 100,
186, 226
aş- Şağiru Yezhebu ilâ’l-muħayyem, 86
aş-Şağîr, 309
aş-Şağiru Yekteşifu enne’l-Miftâħe
Yuşbihu’l-Fe’s, 50, 68
aş-Şağîru Yeste‘îru Martinete Ĥâlihi ve
Yuşarriķu ilâ Şafed, 38
aş-Şağîru Yezhebu ile’l-Muħayyem,
222, 225
Aşyâ’ Şağîra, 118, 123, 132, 142, 159,
177, 251, 256, 269, 275, 316
Atfâl'u'l-Aħarîn, 104, 266
Baha, 105
Bâ’i‘u’s-Şuħuf, 156, 177, 284, 296
Bavvâbat Mendelbûm, 95, 219
Benisa‘ab, 2
Benku’d-Dem, 172
Beydes, 11, 13, 15, 16
Cebra İbrâhîm Cebra, 14, 16
Cebrân Maţar, 14
Cemâ‘atu’s-şeyâtîni’s-şîğâr, 155
Cemîl el-Baħrî, 12
Cemîl el-Ĥalidî, 12
Cemmain, 2
Cenin, 2, 54
Cerîmatu Kâtl, 179

Cudrânun minel-ḥadîd, 186, 228
Davûd es-Saydâvî, 12
Derbun ilâ Ḥâ'in, 68
Ebu Cessâr Raculun Rahîbun, 115, 253
Ebu Selmâ, 14
Ebu'l- Ḥasan Yuḡavvişu 'alâ Seyyâratin
İnkilîziyye, 43, 68
Ebû'l-'İzz, 33
Ecîr fî Arḍihi, 54, 69
ed-Duktûr Kâsım Yetehaddasu ilâ İva
'an Mansûr ellezî vaşala ilâ Şafed, 39
ed-Duktûr Kâsım Yetehaddasu İlâ İva
'an Mansûr Ellezî Vaşala İlâ Şafed,
198
Edîb el-Cûdî', 12
Eftim Mişbek, 12
el- Ğad, 18
el- Kâfile, 18
el- Kârratu'l-bikr, 139
el-'Arûs, 52, 211
el-A'rac, 130
el-Af'â, 117
el-Arḍ eṭ-Ṭayyibe, 27, 62, 203, 204, 207
el-'Avde, 128, 320
el-Bûme fî gurfetin bâ'ide, 34, 231, 234
El-Bûme fî gurfetin bâ'ide, 83
el-Cihâd, 18
el-Cinân, 12
el-Edeb, 2, 16, 29, 318, 320, 321
el-Edîb, 18, 29
el-Envâr, 33
el-Fayaḍân, 112
el-Fecr, 21
el-Ferîr, 21
el-Ġarîme, 108, 152, 258

el-Ḥâcce Şafîyye, 145
el-Hilâl, 12
el-Ḥiraf-u'l-Maşlûba, 148
el-Ḥubbu'l-Evvel, 77, 126
el-Ḥurriyye, 33
el-Ḥurûc Mine'l-Cenne, 22, 28, 36, 56,
204, 205
el-İbnu'l-ekber, 136
el-'Îd mine'n-Nâfîze el-Ġarbiyye, 30
el-'İhtirâk, 146
el-Îrânî, 14, 21, 22, 27, 56, 59, 62, 78,
106, 115, 116, 117, 123, 126, 127,
131, 134, 145, 154, 155, 158, 179,
182, 202, 203, 204, 205, 207, 213,
277, 309, 317
el-Kabas, 163, 294
el-Kamîş-u'l -Mesrûk, 86
el-Kamîş-u'l-Mesrûk, 33, 240
el-Kârratu'l-bikr, 271
el-Kudsu's-Şerîf, 11
el-Maḥrûs, 309
el-Mar'a eṣ-Şâniye, 127
el-Maşriḡ, 12
el-Mecnûn, 278, 307
el-Midfa', 51, 205
el-Muḡarrir, 33
el-Muḡtataf, 12
el-Muntadâ, 18
el-Munzalıḡ, 165, 291, 299
el-Ufuḡ Varâ'e'l-bavvâbe, 100
el-Urcûḡa, 134
Emîl Ḥabîbî, 17
Emîl Ṭoma, 18
Emru'l-İhtiyâreyn, 56, 101
Enâ Kataltuḡa, 117

en-Nasıra, 2
 en-Nefâis, 11, 13
 en-Nefâisu'l-‘Aşriyye, 11, 13
 er-Racul el-Lezî Lem Yemut, 64, 203
 er-Raculu't-Ṭayyib, 158, 287
 er-Ra'id, 18
 Esbâb Cedide, 178
 es-Sâ'a ve'l-İnsân, 30, 89, 153, 171,
 172, 178, 286, 301, 302, 307, 316
 es-Sâileyn, 161, 287, 300
 eş-Şakr, 134
 es-Sekâkinî, 10
 eş-Semen, 113, 259
 eş-Şa'b, 52
 Eşyâ' Şagîra, 30
 Evvel eş-Şavt, 21
 Eyyu's -Sebileyn, 167
 Eyyu's –Sebileyn, 300
 Eyyu's–Sebileyn, 282
 ez -Zıllu'l-Kebîr, 30, 93, 95, 96, 98,
 108, 121, 125, 127, 128, 137, 152,
 220, 222, 229, 231, 258, 264, 271,
 276, 316
 ez-Zıllu'l-Kebîr, 121
 ez-Zikrâ el- 'Ûlâ, 122, 274
 Farah, 18, 54, 56, 60, 69, 88, 95, 101,
 102, 105, 107, 108, 126, 128, 131,
 134, 135, 136, 141, 146, 152, 153,
 156, 161, 163, 167, 219, 248, 255,
 261, 283, 285, 289, 297, 301, 309,
 318
 Ferec Ferecullâh, 12
 Ferec Nûr Selmân, 17
 Fî Cenâzetî, 123

Filistin, vii, viii, ix, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9,
 10, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22,
 23, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 37, 38, 40,
 44, 45, 48, 50, 52, 53, 54, 56, 59, 61,
 62, 63, 64, 70, 73, 75, 76, 93, 98, 100,
 101, 103, 104, 113, 117, 129, 130,
 137, 147, 151, 179, 182, 185, 189,
 190, 191, 192, 193, 194, 196, 197,
 198, 200, 203, 204, 205, 211, 213,
 214, 218, 221, 232, 239, 242, 246,
 247, 248, 249, 253, 268, 278, 302,
 303, 304, 306, 307, 310, 311, 312,
 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320
 Filistîni, 2, 13, 16, 90, 317, 318, 320,
 321
 Fi't-Tarîk İlâ Burk Süleymân, 30, 208
 Ğassân Kenefânî, 19, 32, 33, 34, 38, 40,
 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 53, 64, 68,
 70, 71, 72, 81, 87, 100, 117, 123, 125,
 134, 148, 151, 165, 177, 183, 191,
 197, 200, 203, 204, 211, 216, 221,
 222, 230, 232, 243, 278, 286, 292,
 296, 299, 303, 306, 307, 319
 Hâcât li- Ceddetî, 153
 Haceru-l-‘aşra, 105, 255
 Hâlîl Beydes, 11, 13, 16, 310, 320
 Hâlîl es-Sekâkinî, 10, 12
 Hâlîl İbrâhîm Beydes, 13
 Hanna İbrâhîm, 17
 Hattael-‘Uyûnu' z-Zucâc... Tunda', 178
 Havâcis, 155, 290, 293
 Hayfa, 2, 8, 11, 12, 13, 18, 20, 24, 26,
 36, 45, 46, 47, 68, 69, 190, 193
 Hel Yezkuruhâ, 124
 Hikâyetuhâ, 118, 249, 256

Hilmun Min Harîr, 125

Hizâuhu'l-Cedîd, 173, 293

Hubzu'l Fidâ', 36, 197, 209

İbrâhîm Câbir, 14

İbrahim Ebu Dih, 191

İdrib Rasâs, 59, 202

İmra'a, 131, 273

İnsân lâ cerîre lehu, 135

İntikâmu'l-Cabbâr, 207

Ka'vâr, 18

Kafr Kasım, 70

Kayd Len Yetehattam, 182

Kaysar el- Hûrî, 12

Ke'kun 'ala'r-raşîf, 80, 222

Kenefânî, 32, 33, 34, 45, 51, 63, 64, 69,
80, 83, 86, 100, 125, 165, 177, 182,
185, 196, 198, 203, 204, 206, 209,
211, 220, 222, 224, 239, 248, 277,
296, 308, 318, 319

Kışsa Lem Tetim, 75, 194, 305

Kibya, 70

Kitâr Muntaşaf el-leyl, 117

Kudüs, 2, 3, 8, 9, 12, 13, 18, 21, 24, 30,
50, 59, 78, 96, 98, 99, 101, 126, 202,
203, 211, 219

Kulsum Nasr 'Avde, 14

Lâ Şey', 186, 302

Li'ennehu Yuhibbuhum, 89

Limâzâ Yağdabu'l-baħr, 116

Limen er-Rabî', 54, 56, 60, 88, 95, 102,
105, 107, 135, 141, 153, 161, 219,
255, 261, 289, 301, 318

Mâ Aqallu's-Semen, 21, 77, 116, 123,
154

Ma'a'n-Nâs, 115

Ma'a'n-Nâs, 21, 27, 62, 75

Maħmûd 'Abbâsî, 17

Maħmûd Seyfuddîn el-Îrânî, 14, 16, 21,
22, 23, 28, 36, 56, 59, 62, 63, 75, 77,
106, 115, 123, 127, 130, 134, 135,
145, 154, 158, 173, 179, 180, 194,
203, 204, 207, 215, 254, 273, 287,
305, 309

Mâma, 123, 270

Mecdu'l-Kurûm, 38

Medresetu'l-Ferîr, 32

Metâ Yentehî'l-leyl, 59, 106, 202

Metâ Yentehî'l-Leyl, 21

Mevt Serîr Raķam 12, 34

Min Ba'id, 129

Minħat Tıfl, 126

Mu'ehhelât, 174, 290, 294

Muħammed 'Alî Taha, 17

Muħammed Naffa', 17

MuħammedĤamd el-Ĥanîtî, 191

Muntaşaf Ayyâr, 51, 69, 237, 239

Mustafa Marrâr, 17

Nablus, 2, 11, 45

Nâfihu'd-Devâlîb, 159

Naħva'n-Nûr, 154

Naşîb, 137, 263

Nasrallah Haddâd, 14

Naẓîr mine's-Semâ', 309

Necatî Sıdkî, 14, 16

Necva Ka'vâr, 16, 18, 54, 56, 60, 69,
88, 95, 107, 126, 128, 131, 136, 146,
156, 163, 167, 219, 283, 285, 297,
301, 309, 318

Nesîm Bâķ, 11

Nidâ'u's-Şâm ve 'Îtâb'u'r-Rummân, 88

Nidâ'u's-Şâm ve 'Îtâbu'r-Rummân, 60
Ramâd, 107
Refîk et-Temîmî, 11, 12
Şabîyyu'l-Kevâ', 174
Sabrâ, 70
Safed, 2, 8, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 49,
100, 183, 199, 200
Şavt el-Mar'a, 18
Selâsatu Evrâqîn Min Filistîn, 44, 48,
189, 197, 209
Selîm Hûrî, 17
Semânî Dakâ'ik, 125
Semîra 'Azzâm, 14, 16, 29, 30, 36, 89,
90, 93, 95, 96, 98, 104, 108, 112, 113,
118, 121, 122, 123, 124, 125, 127,
128, 129, 132, 137, 139, 142, 152,
153, 155, 159, 171, 172, 174, 177,
178, 197, 209, 213, 219, 220, 222,
229, 231, 242, 251, 256, 258, 259,
264, 266, 269, 271, 274, 275, 276,
286, 290, 293, 302, 307, 309, 320
Setâ'ir Verdiyye, 128
Seyyide Muhsine, 135
Sırrun fi Şûra, 107
Suleymân Bôlis, 14
Şatilla, 70
Şâvîş Hâretinâ, 134
Şazza'l-Hukûl, 289

Şey'un lâ Yezheb, 45, 63, 117, 231, 233
Şiblî el-Cumel, 12
Taberiyye, 2, 20
Tâli'an Nâzilen, 176
Târîhu 'Îmra'a, 141
Tayru'r-Rûh fî Şehrebân, 171, 285, 307
Tevfîk el-Yazîcî, 14
Tevfîk Fayyâz, 17
Tevfîk Zeybek, 12
Umûma Hayyira, 143, 268
Urîdu Mâ'en, 139
Va Kısas Uhrâ, 30
Va Kısaş Uhrâ, 30, 36, 104, 112, 113,
129, 139, 155, 172, 174, 197, 209,
213, 258, 259, 266, 271, 290, 293,
316
Vaḥîde, 146
Varaḳa min Ġazze, 48
Varaḳa mine'r-Remle, 44, 197, 209
Varaḳa mine't-Tîra, 189
Yafa, 2, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 32,
62, 71, 78, 79, 80, 94, 96, 97, 98, 101,
194, 196, 202, 222, 224
Yûsuf el-Ḥatib, 12
Zağârîd, 93, 221
Zeki Dervîş, 17
Zenci fî Parîs, 173
Zeyne, 134